

როინ მივრიაული

შესავალი გაკოტრების სამართალში
(დამხმარე სახელმძღვანელო)

წინამდებარე სახელმძღვანელო განკუთვნილია იურიდიული
ფაკულტეტის სტუდენტების, მოსამართლეების, ადვოკატებისა
და გაკოტრების სამართლით დაინტერესებულ სხვა პირთათვის.

ექლვნება ჩემს ვაჟიშვილს ილია მიგრიაულს

გამომცემლობა შპს “ბონა კაუზა”

შესავალი ბაქტერიების სამართალში

(დამხმარე სახელმძღვანელო)

მე-2 გადამუშავებული გამოცემა

სახელმძღვანელოს ავტორია

როინ მიგრიაული

ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის
სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოც. პროფესორი,
იურიდიულ მეცნიერებათა კანდიდატი,
ადვოკატი

თბილისი, 2006

რედაქტორები

პროფესორი ზურაბ ძლიერიშვილი
ასოც. პროფესორი ლელა ნადიბაიძე

© როინ მიგრიაული

© შესავალი გაკოტრების სამართალში
(დამხმარე სახელმძღვანელო), მე-2 გამოცემა

ISBN 99940-0-966-4

ს ა რ ჩ ე ვ ი

წინათქმა მე-2 გამოცემისათვის.....	VII
წინათქმა 1-ლი გამოცემისათვის.....	X
გამოყენებული შემოკლებანი	XIII
შინაარსი.....	XV

თავი 1. გაკოტრების სამართლის ზოგადი საკითხები.....	1
თავი 2. გაკოტრების წარმოების წინაპირობები.....	11
თავი 3. გაკოტრების წარმოების ორგანოები.....	30
თავი 4. გაკოტრების წარმოების გახსნა.....	47
თავი 5. გაკოტრების წარმოების მხარეები.....	63
თავი 6. კრედიტორთა განსაკუთრებული სახეები.....	84
თავი 7. გაკოტრების გავლენა არსებულ სამართალურთიერთობებსა და დაუმთავრებელ სასამართლო პროცესებზე.....	106
თავი 8. გაკოტრების მასა.....	122
თავი 9. საგაკოტრებო მორიგება.....	135
თავი 10. გაკოტრების განსაკუთრებული სახეები.....	148
თავი 11. გაკოტრების სამართლის განვითარების მოკლე ისტორია.....	164

წიგნათმეცნიერ მე-2 გამოცემისათვის

წინამდებარე სახელმძღვანელო – “შესავალი გაკოტრების სამართალში” პირველად 1999 წელს გამოიცა. ამ დროიდანვე მასზე დიდი მოთხოვნილება გაჩნდა. სახელმძღვანელო გზამკვლევი აღმოჩნდა მათთვის, ვინც გაკოტრების სამართალს პირველად ეზიარა.

სახელმძღვანელო თავდაპირველად მხოლოდ სტუდენტებისათვის იყო ჩაფიქრებული. მაგრამ შემდგომში მისი საჭიროება თანდათანობით სხვა დაინტერესებულ პირებისათვისაც გამოიკვეთა. “შესავალმა გაკოტრების სამართალში” სახელმძღვანელოს გარდა, პრაქტიკული კომენტარის როლიც შეასრულა. მას პრაქტიკაში აქტიურად იყენებენ მოსამართლეები, ადვოკატები და მეწარმეები, რომელთათვისაც იგი სამაგიდო წიგნად იქცა. დიდი პატივი იყო ჩემთვის, როგორც ავტორისათვის, როდესაც უკვე 2001 წლიდან აღნიშნული სახელმძღვანელო მოსამართლეების, პროკურორების, ადვოკატების, ნოტარიუსებისა და სხვათა საკვალიფიკაციო გამოცდების პროგრამაში იქნა შეტანილი.

როგორც მოსალოდნელი იყო, “შესავალი გაკოტრების სამართალში” მართლაც გახდა ბაზისი გაკოტრების სამართლის შემდგომი მეცნიერული კვლევებისათვის. მის საფუძველზე არაერთი სამეცნიერო სტატია და სადიპლომო ნაშრომი დაიწერა, ისევე როგორც ფართოდ იქნა ასევე სხვა სამეცნიერო ნაშრომებში გამოყენებული.

სახელმძღვანელოს პირველი ჭეშმარიტი შემფასებელი ცხონებული პროფესორი ბატონი ზურაბ ახვლედიანი იყო, რომელმაც წიგნის მთელი ღამე კითხვის შემდეგ აღფრთოვანებულმა განაცხადა: “ეს რა კარგად დაგიწერიაო!” თუმცა იყო გარკვეული კრიტიკაც. იგი განსაკუთრებით კანონის შემოკლებებს (გაწკა, მეწკა, სამკო და სხვ.) ეხებოდა, რომლებიც სახელმძღვანელოს წინ პქონდა წამძღვარებული. მაგრამ მეცნიერთა და პრაქტიკოსთა ნაწილმა მაინც მიიღო ისინი. ახლაც ღრმად მჯერა, რომ იურიდიულ

ლიტერატურაში კანონთა ასეთი შემოკლებები აუცილებლად უნდა დამკვიდრდეს.

მიუხედავად სახელმძღვანელოზე ღიდი მოთხოვნილებისა, მისმა მეორე გამოცემამ თითქმის 7 წელი დააგვიანა. თუმცა, ამას თავისი მიზეზებიც ჰქონდა. ალბათ, სახელმძღვანელოს პირველმა გამოცემამაც შეუწყო ხელი იმას, რომ 2000 წლიდან პრაქტიკაში გაკოტრების სამართლის აქტიური გამოყენება ხდება – სასამართლოებში შელის გაკოტრების განცხადებები, იხსნება გაკოტრების პირველი წარმოებები, თანამდებობაზე ინიშნებიან და თავისუფლებიან გაკოტრების მმართველები, ტარდება კრედიტორთა კრებები, იწერება კერძო საჩივრები და ა.შ. ამის შედეგად იქმნება მწირი, მაგრამ მაინც აუცილებელი სასამართლო პრაქტიკა. სასამართლო პრაქტიკაში წამოჭრილმა პრობლემებმა კი ცხადყო, რომ გაკოტრების კანონი დახვეწასა და სრულყოფას საჭიროებდა. კანონმდებელმაც არ დააყოვნა და, 2001 წლიდან დაიწყო გაკოტრების სამართლის თანდათანობითი სახეცვლილება. 2001-2005 წლებში კანონში ცვლილებები და დამატებები 5-ჯერ განხორციელდა. განსაკუთრებით აღსანიშნავია კანონში 2001 წლის 10 აპრილს შეტანილი ცვლილებები და დამატებები, რომელიც ლიტერატურაში ნოვაციის სახელით შევიდა. ნოვაციის შედეგად კანონი არა მხოლოდ მუხლობრივად და რაოდენობრივად გაიზარდა, არამედ იგი ახალი სამართლებრივი ინსტიტუტებითაც (რეაბილიტაცია, მოსალოდნელი გადახდისუუნარობა, წინასწარი განაწილება და ა.შ.) შეივსო. გარდა ამისა, დაზუსტდა და დაიხვეწა არსებული სამართლებრივი ინსტიტუტები.

ჩემთვის როგორც ავტორისათვის არ იყო ადვილი, განვითარების ასეთი დინამიკის შეჩერება, თუმცა ვხვდებოდი, რომ რაღაც მომენტისათვის საჭირო იყო უკვე არსებულის სტატიკურად ასახვა. წინამდებარე მეორე გამოცემაც სწორედ ამის მცდელობაა. მასში გადამუშავებული სახით არის ასახული არსებული ინსტიტუტები, ასევე დახასიათებულია ახალი ინსტიტუტებიც. დღეს უკვე ძნელია, წინასწარ განსჭვრიტო გაკოტრების სამართლის

განვითარების შემდგომი დინამიკა, თანაც იმის ფონზე, როდესაც აქტიურად მიმდინარეობს საუბარი გაკოტრების სამართლის გადასინჯვაზე, მის ანგლო-ამერიკულ მოდელზე გადაწყობაზე. იმედია, რომ მისი ფუნდამენტური პრინციპები უცვლელი დარჩება, რაც წინამდებარე სახელმძღვანელოს არ დაუკარგავს თავის აქტუალურობას.

სახელმძღვანელოში კვლავ არ არის მოყვანილი სასამართლო პრაქტიკის მაგალითები, და არც თუ ისე უსაფუძვლოდ – სახელმძღვანელომ არ უნდა დაკარგოს თავისი დანიშნულება, მან სტუდენტებსა და სხვა დაინტერესებულ პირებს უნდა გაუადვილოს აღნიშნული სამართლის ძირითადი პრინციპებისა და ცნებების მარტივად აღქმა. თუმცა იმედია, რომ აღნიშნული წიგნი კვლავ შეასრულებს პრაქტიკული გზამკვლევის როლს გაკოტრების სამართლის პრაქტიკით დაკავებული პირებისათვისაც, განსაკუთრებით გაკოტრების მმართველებისა და გაკოტრების მოსამართლეებისათვის.

წიგნის გამოცემაში ფინანსური მხარდაჭერისათვის მსურს მადლობა გადაუხადო ახალი თაობის ბიზნესმენს, ბუნებით ქველმოქმედსა და მეცენატს ბატონ ბესარიონ ხარძიანს. ცალკე აღნიშვნის ღირსია ასევე საადვოკატო ბიურო “მიგრიაული და პარტნიორების” მთელი კოლექტივი (თამთა მამიაშვილი, დიმიტრი ბერძენიშვილი, გიორგი ტიკაძე, ნათია ორაგველიძე), რომლებიც გვერდში მუდგნენ წიგნზე მუშაობის განმავლობაში.

როინ მიგრიაული

თბილისი, 2006წ. თებერვალი

1-ლი გამოცემისათვის

1. სამართლიდან მრავალწლიანი გაძევების შემდეგ, გაკოტრების სამართალი კვლავ აღსდგა თავის უფლებებში და თანამედროვე ქართული სამართლისათვის სრულიად ახალ მოვლენად იქცა. გაკოტრების სამართალი — სამართლის კომპლექსური დარგია, მისი მეცნიერული და პრაქტიკული აღქმა შესაძლებელია სამართლის სხვა დარგებთან და ინსტიტუტებთან ერთად.

გაკოტრების სამართლის, როგორც ერთიანი დარგის, ასევე მისი ცალკეული ინსტიტუტების თეორიულ და პრაქტიკულ შესწავლას დღეს დიდად შეუწყობენ ხელს არა მხოლოდ მათი მეცნიერული გამოკვლევები, არამედ აგრეთვე სამართლის ამ დარგში შექმნილი სახელმძღვანელოები და კანონის კომენტარები.

წინამდებარე წიგნის შექმნაც სწორედ ზემოთ აღნიშნული მიზეზებით იყო განპირობებული. აღნიშნული წიგნის მიზანია, გზა გაუკვლიოს გაკოტრების სამართლით დაინტერესებულ პირებს მისი ფუნდამენტური პრინციპებისა და მოამზადოს სათანადო საფუძვლები გაკოტრების სამართლის შემდგომი მეცნიერული გამოკვლევებისათვის.

კანონის ამოქმედებიდან ამ წიგნის გამოცემამდე, თითო-ორთა საშუალოდ სტატიის გარდა, არ არსებობდა გაკოტრების ქართული სამართლის ფუნდამენტური გამოკვლევა, რომელიც შესაძლებლობას მისცემდა დაინტერესებულ პირებს გაცნობოდნენ გაკოტრების ქართული სამართლის საწყისებს, მის პრინციპებს და შეედარებინათ იგი სხვა ქვეყნების ანალოგიური სამართლისათვის. სწორედ ამან განაპირობა ჩემი მხრიდან, თითქმის ერთი წლის წინ დაწყებული, გაკოტრების კანონის კომენტარის შეჩერება.

წინამდებარე წიგნი ჩაფიქრებულია როგორც სახელმძღვანელო. მასში ვცადე, რომ შეძლებისდაგვარად, მარტივად გადმომეცა გაკოტრების სამართლის თითქმის ყველა ინსტიტუტი, დაეხასიათებინა გაკოტრების წარმოებაში ჩართული თითქმის ყველა მონაწილე, შემომეთავაზებინა, ასევე, ზოგიერთი გარემოების

პრაქტიკული გადაწყვეტის გზები. აქედან გამომდინარე:

წიგნი გათვალისწინებულია, უპირველესად, სტუდენტების, ასპირანტებისა და მოსამართლეობის კანიდატებისათვის, რომელთაც შესაძლებლობა მიეცემათ პირველად, ქართულ ენაზე შეისწავლონ და გამოიყენონ იგი გამოცდებისა და სხვადასხვა სამეცნიერო ნაშრომებისათვის;

წინამდებარე წიგნი ღიდ პრაქტიკულ დახმარებას გაუწევს მოქმედ მოსამართლეებსაც, რომლებიც, იმედია, რომ უახლოეს ხანში, უკვე თვითდაჯერებულნი, შეუდგებიან გაკოტრების წარმოებების გახსნასა და მათ ზედამხედველობას;

აღნიშნული წიგნი გამიზნულია სამართლის პრაქტიკით დაკავებული სხვა პირებისათვისაც, პირველ რიგში, კი გაკოტრების მმართველებისათვის, რომლებიც ახლო მომავალში უშუალოდ შეუდგებიან გაკოტრების წარმოების მართვის პრაქტიკულ განხორციელებას;

წიგნი საშუალებას მისცემს მეწარმეებსაც გაერკვნენ გაკოტრების სამართლის საკითხებში, რათა, საქმიანობის დასაწყისშივე, განახორციელონ ყველა აუცილებელი ღონისძიება გაკოტრების უარყოფითი შედეგების თავიდან ასაცილებლად, ხოლო გაკოტრების გახსნილ წარმოებაში კი – სანაციის მისაღწევად და საწარმოს გადასარჩენად;

წინამდებარე წიგნი დამხმარე სახელმძღვანელოდ იქცევა აგრეთვე ადვოკატების, აუდიტორების, საგადასახადო ორგანოებისა და სხვა დაინტერესებული პირებისათვის.

2. ქართული სამართალი ღარიბია იურიდიული ტერმინებით. ამიტომ წიგნში არის მცდელობა იმისა, რომ შემოღებული და დანერგილი იქნას ახალი იურიდიული ტერმინები. აღნიშნული ტერმინების ნაწილი, როგორიცაა “ვალაუვალი მოვალე”, “სანაცია”, “საგაკოტრებო მორიგება”, “გაკოტრების მასა” და სხვ. უკვე შემოიღო და დანერგა თვითონ გაკოტრების დღეს მოქმედმა კანონმა. მაგრამ კანონში მოცემული ტერმინები არ არის საკმარისი იმისათვის, რომ სრულად იქნას წარმოჩენილი და ასახული სამართლის ეს მეტად რთული და კომპლექსური დარგი. ამიტომ საჭიროდ ვცანი

შემომელო ახალი ტერმინებიც. კერძოდ, წიგნში შეხვდებით ისეთ ტერმინებს, როგორიცაა: “მასის კრედიტორი”, “გამოცალკევების მოთხოვნა”, “განცალკევების კრედიტორი”, “საკოტრებო ყადაღა”, “საჯარო ყადაღა” და სხვ.

3. წინამდებარე წიგნის შექმნაში ბევრს მიუძღვის თავისი არაპირდაპირი წვლილი:

პირველ რიგში, მსურს საჯარო მადლობა მოვახსენო ბატონ როლფ კნიპერს, რომლის მხარდაჭერითა და აქტიური დახმარებით შესაძლებლობა მომეცა გერმანიაში გაცნობილი გაკოტრების სამართლის საწყისებს და შემიძინა პრაქტიკული ჩვევები.

ამ წიგნის შექმნაში დიდი, აგრეთვე, ჩემთვის უაღრესად პატივსაცემი ადამიანის, ბატონ სერგო ჯორბენაძის წვლილი, რომლის მხარდაჭერითაც მომეცა შესაძლებლობა, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში ჩატარებული ლექციებით და სტუდენტებთან ურთიერთობაში გამეღრმავებინა ჩემი თეორიული და პრაქტიკული ცოდნა.

ასევე დიდად ვუმაღლი გაკოტრების სამართალში ჩემს დახელოვნებას ბატონ იურგენ თიმეს (ჰამბურგი), გაკოტრების ქართული კანონის ავტორსა და სულისჩამდგმელს, რომელთანაც მეცნიერულმა პაექრობებმა გარკვეული როლი ითამაშა ჩემი, როგორც გაკოტრების სამართლის მკვლევარის ჩამოყალიბებაში, აგრეთვე ბატონ ჰაინრიხ შნიტგერს (ბრემენი), გაკოტრების ყოფილ მოსამართლეს გერმანიის აღმოსავლეთის ლანდებში, რომლის დიდმა პრაქტიკულმა გამოცდილებამ გამაძვილა გაკოტრების სამართლის ლაბირინთების დაძლევა.

წიგნის გამოცემაში აქტიური მხარდაჭერისათვის მსურს მადლობა გადავუხადო გერმანიის ტექნიკური თანამშრომლობის საზოგადოებას (GTZ), რომელიც ჩვეულად აგრძელებს თავის ტრადიციებს და აქტიურად ახორციელებს ქართული კერძო სამართლის დანერგვასა და გავრცელებას.

როინ მიგრიაული
თბილისი, 1998წ. დეკემბერი

გამოყენებული შემოკლებანი:

ბადასახაკო	საგადასახადო კოდექსი
ბაჭკა	გაკოტრების საქმეთა წარმოების შესახებ კანონი
გერმ.	გერმანული
ბპ.	ბეერდი
იხ.	იხილე
ღაზღკა	ღაზღვევის შესახებ კანონი
ე.წ.	ეგრეთწოდებული
კომბანკა	კომერციული ბანკების შესახებ კანონი
ლათ.	ლათინური
მაგ.	მაგალითად
მიწრეზიკა	მიწის რეგისტრაციის შესახებ კანონი
მეჭკა	მეწარმეთა შესახებ კანონი
სამკო	სამოქალაქო კოდექსი
სს	სააქციო საზოგადოება
სასააკო	სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი

საქმონსტი	საქართველოს კონსტიტუცია
სისხლკო	სისხლის სამართლის კოდექსი
სხვ.	სხვა
შრომკო	შრომის კანონთა კოდექსი
შდრ.	შეადარე
შკს	შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოება

თავი 1. გაკოტრების სამართლის ზოგადი საკითხები	
1. გაკოტრება და გაკოტრების სამართლის ცნება.....	1
2. გაკოტრების სამართლის ფუნქციები.....	4
ა) გაკოტრების სამართლის ზოგადი ფუნქცია.....	4
ბ) გაკოტრების სამართლის სპეციალური ფუნქციები.....	6
3. გაკოტრების სამართლის ადგილი სამართლის სისტემაში.....	7
4. გაკოტრების სამართალი და სამეწარმეო სამართალი.....	9

თავი 2. გაკოტრების წარმოების წინაპირობები	
1. ზოგადად.....	11
2. გაკოტრებაუნარიანობა.....	11
ა) კერძო სამართალსუბიექტობა, როგორც გაკოტრებაუნარიანობის საფუძველი.....	12
ბ) ქონება, როგორც გაკოტრებაუნარიანობის საფუძველი.....	14
გ) ზოგიერთი სუბიექტის გაკოტრებაუნარიანობის შესახებ.....	16
3. გაკოტრების საფუძველი.....	18
ა) გადახდისუუნარობა.....	18
ბ) მოსალოდნელი გადახდისუუნარობა.....	20
გ) ზედავალიანება.....	22
4. გაკოტრების წარმოების ფორმალური წინაპირობა.....	25
ა) გაკოტრების განცხადება.....	25
ბ) განცხადების განხილვის წარმოება.....	27

თავი 3. გაკოტრების წარმოების ორგანოები	
1. ზოგადად.....	30
2. გაკოტრების საქმეთა განმხილველი სასამართლო.....	31
ა) ქვემდებარეობა და განსჯადობა.....	31
ბ) ფუნქციები.....	33
გ) ამოცანები.....	34
დ) სასამართლოს დადგენილებები და მათი გასაჩივრება.....	35
3. გაკოტრების მმართველი.....	36
ა) გაკოტრების წარმოების ცენტრალური ფიგურა.....	36

ბ) სამართლებრივი მდგომარეობა.....	37
გ) დანიშვნა.....	41
დ) ამოცანები.....	44
ე) პასუხისმგებლობა.....	45

თავი 4. გაკოტრების წარმოების გახსნა

1. ზოგადად.....	47
2. გაკოტრების საქმის წარმოების გახსნის გადაწყვეტილება....	48
ა) შინაარსი.....	48
ბ) წარმოების გახსნის მომენტი.....	50
3. წარმოების გახსნისას განსახორციელებელი ღონისძიებები.....	50
ა) საგაკოტრებო ყადაღა.....	51
ბ) გაკოტრების მმართველის დანიშვნა.....	52
გ) კრედიტორთა მოთხოვნების წარდგენის ვადის დადგენა.....	53
დ) საჯარო ყადაღა.....	55
ე) საქმის წარმოების გახსნის დღისა და საათის დადგენა.....	57
ვ) კრედიტორთა კრებების მოწვევა და მათი ჩატარების თარიღის განსაზღვრა.....	58
4. გახსნის გადაწყვეტილების გამოქვეყნება.....	59
5. გაკოტრების საქმის წარმოების გახსნაზე უარის თქმა.....	60
6. გაკოტრების გახსნის განჩინების გაგზავნა მარეგისტრირებული უწყებებისათვის.....	61

თავი 5. გაკოტრების წარმოების მხარეები

1. ზოგადად.....	63
2. ვალაუცავალი მოვალე.....	64
ა) წარმოების პასიური მხარე.....	64
ბ) გაკოტრებაუნარიანობა.....	66
გ) უფლებაუნარიანობა და ქმედუნარიანობა.....	67
დ) შეზღუდვები.....	68
3. გაკოტრების კრედიტორი.....	70
ა) ცნება.....	70
ბ) სამართლებრივი მდგომარეობა.....	73
გ) გაკოტრების პრივილეგირებული და არაპრივილეგირებული კრედიტორები.....	75

4. გაკოტრების კრედიტორთა ორგანიზაციები.....	77
1. კრედიტორთა კრება.....	78
ა) ზოგადად.....	78
ბ) კრედიტორთა კრების ფუნქციები.....	79
2. კრედიტორთა კომიტეტი.....	80
ა) შექმნა, შემადგენლობა.....	80
ბ) ფუნქციები.....	82
გ) უფლებამოსილება.....	82

თავი 6. კრედიტორთა განსაკუთრებული სახეები

1. ზოგადად.....	84
2. საკუთრების კრედიტორი.....	85
ა) შინაარსი.....	85
ბ) სამართლებრივი მდგომარეობა.....	88
გ) გამოცალკევება.....	89
3. უზრუნველყოფილი კრედიტორი.....	90
ა) ცნება და შინაარსი.....	90
ბ) სამართლებრივი მდგომარეობა.....	91
გ) დატვირთული ნივთის რეალიზაცია.....	93
დ) დაკმაყოფილება.....	94
ე) მიმართება საკუთრების კრედიტორთან.....	95
4. მასის კრედიტორი.....	96
ა) შინაარსი და ცნება.....	96
ბ) სამართლებრივი მდგომარეობა.....	100
გ) მასის ზარჯები და მასის ვალდებულებები.....	101
დ) დაკმაყოფილება.....	103

თავი 7. გაკოტრების გავლენა არსებულ

სამართალურთიერთობებსა და დაუმთავრებელ
სასამართლო პროცესებზე

1. ზოგადად.....	106
2. ორმხრივი ხელშეკრულების შესრულება.....	107
3. შრომითი ურთიერთობანი.....	111
4. ქირავნობისა და საიჯარო ურთიერთობანი.....	113
5. დაუმთავრებელი (მოლიეღივე) პროცესები.....	115

ა) ზოგადად.....	115
ბ) საექტივო და საპასივო მასის პროცესები.....	120

თავი 8. გაკოტრების მასა

1. ზოგადად.....	122
2. გაკოტრების მასის ელემენტები.....	123
ა) გაკოტრების მასა ქონება.....	123
ბ) გაკოტრების მასაში შემავალი ქონება მოვალის საკუთრება.....	124
გ) ქონების კუთვნილება გაკოტრების საქმის წარმოების გასნის მომენტი სათვის.....	125
დ) გაკოტრების მასა მოიცავს მოვალის ყველგან არსებულ საკუთრებას.....	125
ე) გაკოტრების მასიდან გამოირიცხება იძულებით აღსრულებას დაუქვემდებარე ქონება.....	126
3. “ფაქტობრივი” და “სავალდებულო” გაკოტრების მასა.....	126
4. საგაკოტრებო შეცილება.....	129
5. განაწილების წარმოება.....	131

თავი 9. საგაკოტრებო მორიგება

1. ზოგადად.....	135
2. ვალაუვალი მოვალის საწარმოს გადარჩენა-გაჯანსაღება.....	136
3. ვალაუვალი მოვალის გადარჩენის პრიორიტეტი.....	139
4. რეაბილიტაცია.....	141
ა) სასამართლოსგარეშე რეაბილიტაცია.....	141
ბ) სასამართლოსმიერი რეაბილიტაცია.....	144
5. საგაკოტრებო მორიგების დადება.....	145

თავი 10. გაკოტრების განსაკუთრებული სახეები

1. ზოგადად.....	148
2. სამკვიდროს გაკოტრება.....	149
ა) ზედავლიანება – სამკვიდროს გაკოტრების საფუძველი.....	149
ბ) მემკვიდრის პასუხისმგებლობის შეზღუდვა.....	150
3. საწარმოების გაკოტრება კონცერნში.....	151

4. საკრედიტო დაწესებულებების გაკოტრება.....	154
5. სადაზღვევო საწარმოების გაკოტრება.....	157
6. სასოფლო-სამეურნეო წარმოებების გაკოტრება.....	159
7. გაკოტრება საერთო საქმიანობის (ამხანაგობის) დროს.....	161

თავი 11. გაკოტრების სამართლის განვითარების მოკლე ისტორია

1. გაკოტრების სამართლის წარმოშობა.....	164
ა) გაკოტრება რომის სამართალში.....	164
ბ) განვითარების ეტაპები.....	165
გ) <i>missio in bona</i>	166
დ) <i>cessio bonorum</i>	167
ე) წარმოების მართვა.....	167
2. გაკოტრების სამართალი რომის სამართლის რეცეფციის შემდგომ.....	168
3. გაკოტრების სამართალი მე-19 საუკუნეში.....	169
4. გერმანიის 1877წ. გაკოტრების დებულება.....	171
5. გაკოტრების სამართლის განვითარება საქართველოში.....	173
ა) არაშემძლეობა 1931წ. სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის მიხედვით.....	173
ბ) 1992წ. დეკრეტი საწარმოთა გაკოტრების შესახებ.....	179
გ) 2001 წლის ნოვაცია გაკოტრების მოქმედ სამართალში.....	183

შესავალი
გაერთიანების სამართალში
(დამხმარე სახელმძღვანელო)

თავი I

გაკოტრების სამართლის ზოგადი საკითხები

1. გაკოტრება და გაკოტრების სამართლის ცნება.....1
2. გაკოტრების სამართლის ფუნქციები.....4
 - ა) გაკოტრების სამართლის ზოგადი ფუნქცია.....4
 - ბ) გაკოტრების სამართლის სპეციალური ფუნქციები.....6
3. გაკოტრების სამართლის ადგილი სამართლის სისტემაში.....7
4. გაკოტრების სამართალი და სამეწარმეო სამართალი.....9

1. გაკოტრება და გაკოტრების სამართლის ცნება

გაკოტრების შინაარსი ლათინური “კონკურსიდან” მოდის, რაც პირთა თავმოყრას (ლათ. *concursum*) ნიშნავს. იგულისხმება კრედიტორების თავმოყრა ერთი საერთო მოვალის წინააღმდეგ. ქართულ სიტყვიერებაში დამკვიდრებულ სიტყვაში “გაკოტრება” განმსაზღვრელია ძველქართული ძირი “კოტრი”, რომელიც მინიშნებას პიროვნებაზე ახდენს და ასეთად “ვალის გადახდის უნარდაკარგული” მოიხსენიება. ამდენად, ძველქართულში “გაკოტრებულს” ისეთ პირს უწოდებდნენ, რომელსაც მთელი ქონება დაეკარგებოდა, ანუ გაღატაკდებოდა. დღევანდელი გაგებით “გაკოტრებას” შეესაბამება “გადახდისუუნარობა” და “ვალუუვალობა”.

გაკოტრებას, როგორც სამართლის ინსტიტუტს, სხვადასხვა ქვეყანაში განსხვავებული შინაარსობრივი დატვირთვა აქვს. თუ ერთგან, იგი მოვალის ეკონომიკურ მოსაზრებაზე და მისი ეკონომიკური ღირებულებების ლიკვიდაციაზეა ორიენტირებული, მეორეგან, კანონმდებელი გაკოტრების ცნების შინაარსში მოვალის სამართლებრივი არსებობის შენარჩუნების, განსაკუთრებით მისი ეკონომიკური ერთეულების – საწარმოების გადარჩენისა და გაჯანსაღების სურვილს გამოხატავს. სხვაგან გაკოტრების ცნების

შინაარსში შეიძლება ასახული იყოს კანონმდებლის ორივე მითითებული სურვილი. ამდენად, “გაკოტრება” როგორც ტერმინი ახასიათებს მოვალეს და მასთან დაკავშირებით წარმოშობილ სამართლებრივ ურთიერთობებსაც მოიცავს.

გაკოტრების ცნების შინაარსი, თავის მხრივ, გაცხადებულია გაკოტრების სამართლის მიზანში. ზოგიერთ ქვეყანაში, მაგალითად, გაკოტრების სამართალი მოწოდებულია მიაღწიოს მოვალის კრედიტორების მოთხოვნების მაქსიმალურ დაკმაყოფილებას, მოვალის მთელი ქონების ლიკვიდაციის საფუძველზე. სხვა ქვეყანაში, პირიქით, პრიორიტეტი მინიჭებული აქვს ვალაუებად მოვალეს, რომლის საწარმოების გადარჩენაც უნდა განხორციელდეს სხვადასხვა ღონისძიებებით (განსაკუთრებით, სანაციით, რეაბილიტაციით და ა.შ.). თავის მხრივ, საინტერესოა, აგრეთვე იმ ქვეყნების გაკოტრების სამართალი, სადაც მოვალისა და კრედიტორის ინტერესების დაცვას თანაბარი პრიორიტეტი აქვს მინიჭებული.

გაკოტრების ქართული სამართალი ცდილობს, ერთდროულად უზრუნველყოს როგორც ეკონომიკურად მძიმე მდგომარეობაში ჩავარდნილი მოვალის ფინანსური სიმძნელების დაძლევა და მისი საწარმოების რეაბილიტაცია, ისე — მისი კრედიტორების მოთხოვნების მაქსიმალური დაკმაყოფილება. თუმცა გაკოტრების ქართული სამართლის მიზანი (შდრ. გაწყა, მუხლი 1) ისეა ჩამოყალიბებული, თითქოს კრედიტორთა მოთხოვნების დაკმაყოფილებას (როგორც მიზანს) უპირატესობა გააჩნია მოვალისა და მისი საწარმოების გადარჩენასთან (როგორც ამ მიზნის მიღწევის საშუალებასთან), ანუ მოვალისა და მისი საწარმოების გადარჩენა წარმოჩენილია მისი კრედიტორების მოთხოვნების დაკმაყოფილების საშუალებად. მაგრამ ეს საშუალება (მოვალე და მისი საწარმოები) პრაქტიკაში უფრო მნიშვნელოვანი და ყურადსაღები ხდება, ვიდრე კრედიტორთა მოთხოვნები. და ეს არც უნდა იყოს ქართული სინამდვილისათვის გასაკვირი, ვინაიდან საბჭოთა ეკონომიკის დაშლის შემდეგ ქართულმა ეკონომიკამ მემკვიდრეობით გიგანტი სახელმწიფო საწარმოები მიიღო და მათი გადარჩენა სხვათა ინტერესებზე მეტად პრიორიტეტული გახდა.

მაშასადამე, გაკოტრების ქართულ სამართალში მოვალისა და მისი საწარმოების გადარჩენის პრიორიტეტი უფრო წინა პლანზეა წამოწეული, ვიდრე კრედიტორთა ინტერესები. მოვალის გადარჩენაში იგი გულისხმობს მისი როგორც სამართლის სუბიექტის არსებობის (ლათ. *exixienz*) გადარჩენას, ხოლო საწარმოებთან მიმართებაში გაკოტრების ქართული სამართალი მათი როგორც ეკონომიკური ერთეულების (წარმოებების) ეკონომიკური არსებობის გადარჩენას მოიაზრებს. უნდა აღინიშნოს, რომ გაკოტრების ქართული სამართალი არ არის მხოლოდ მოვალის ქონების ლიკვიდაციის სამართალი – იგი იმავდროულად არის იმ სამართლებრივი ნორმების ერთობლიობა, რომელიც ზრუნავს მოვალის საწარმოების გადარჩენა-გაჯანსაღებისათვის, და რაც კრედიტორებთან მორიგებით მიიღწევა. შესაბამისად, გაკოტრების ქართულ სამართალში ინტეგრირებულია მორიგების-სამართლებრივი ნორმებიც. თუმცა კანონის დასახელებაში წინ წამოწეული ტერმინი “გაკოტრება” უმრავლეს შემთხვევაში უარყოფით ასოციაციებს იწვევს და მას ლიკვიდაციასთან, და ეკონომიკურ უბედურებასთან აკავშირებს.

გაკოტრების ქართული სამართალი იმითაა გამორჩეული, რომ მასში ერთდროულადაა ინტეგრირებული ლიკვიდაციისა და მორიგების ნორმები. მათი ერთობლიობა ერთიან თანამედროვე სამართალს ქმნის, რომელსაც უცხოეთის ქვეყნებში “ინზოლვენზის სამართალს” უწოდებენ. ინზოლვენციის სამართლის საფუძვლად გამოყენებულია ტერმინი “ინზოლვენცი” (ლათ. *insolvenz*), რაც ვიწრო გაგებით, გადახდისუუნარობას ნიშნავს. ინზოლვენცს შეესატყვისება ქართული ტერმინი „ვალაუეალობა“, რომელიც, თავისი ვიწრო მნიშვნელობით, ასევე გადახდისუუნარობას, ანუ „ვალის აუეალობას“ უკავშირდება. გაკოტრების უარყოფითი ასოციაციების თავიდან აცილებისათვის, მიზანშეწონილია, რომ გაკოტრების ქართულ სამართალს “ვალაუეალობის სამართალი” ეწოდოს, რითაც ყურადღება არ გამახვილდება მხოლოდ გაკოტრებაზე (როგორც ლიკვიდაციაზე) და საგაკოტრებო მორიგების შინაარსისკენაც მიუთითებს.

ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, გაკოტრების ქართული სამართლის ცნება შეიძლება შემდეგი სახით ჩამოვაყალიბოთ: გაკოტრების ქართული სამართალი წარმოადგენს იმ ნორმების ერთობლიობას, რომლებიც აწესრიგებენ როგორც ეკონომიკურად მძიმე მდგომარეობაში ჩავარდნილი მოვალის ფინანსური სიძნელების დაძლევას და მისი საწარმოების გადარჩენა-გაჯანსაღებას, ასევე, მოვალის კრედიტორების მოთხოვნების დაკმაყოფილებას, რაც მიიღწევა მოვალის ქონების ლიკვიდაციითა და მისი საწარმოების რეაბილიტაციით.

2. გაკოტრების სამართლის ფუნქციები

გაკოტრების სამართალს აკისრია როგორც ზოგადი, ისე სპეციალური ფუნქციები.

ა) გაკოტრების სამართლის ზოგადი ფუნქცია

გაკოტრების სამართლის ზოგადი ფუნქციის დასახასიათებლად საჭიროა იმის გარკვევა, თუ რა როლი აკისრია მას არსებული სამართლებრივი ურთიერთობების მოსაწესრიგებლად.

როგორც ცნობილია, საზოგადოებაში სამართალწესრიგის უზრუნველყოფის საფუძველს წარმოადგენს მატერიალური კერძო სამართალი. კერძო-სამართლებრივი ურთიერთობების გარეშე საზოგადოება უმართავი ხდება და სახელმწიფო იძულებულია, ძალით არეგულიროს ეს ურთიერთობები. ამის საუკეთესო მაგალითია ყოფილი სოციალისტური ქვეყნები, სადაც კერძო სამართლებრივი ურთიერთობები უგულვებელყოფილი იყო და სახელმწიფო საზოგადოებას ადმინისტრაციული (იძულებითი, ავტორიტარული) მეთოდების გამოყენებით მართავდა.

თუმცა, არც იმის დაშვება შეიძლება, რომ საზოგადოების მართვა მთლიანად კერძო სამართალს მიენდოს. ამ დროს წარმოიშება მეორე უკიდურესობა. ქვეყანაში შეიძლება გაჩნდეს

კერძო სამართლის მწყობრი სისტემა, მაგრამ იგი გამოუსადეგარი, მხოლოდ ქალაქზე (ანუ კანონებში) ლამაზად გაფორმებული აღმოჩნდეს, თუკი მისი განხორციელება არ იქნება სათანადოდ უზრუნველყოფილი. მაშასადამე, ამა თუ იმ ქვეყანაში სამართალწესრიგის ხარისხის დონეს ის განსაზღვრავს, თუ როგორ ხორციელდება, ანუ როგორი პრაქტიკული გამოყენება აქვს მატერიალურ კერძო სამართალს. მართალია, ყოველი პირი, რომელიც აღიჭურვება კერძო-სამართლებრივი უფლებით, თვითონვე ცდილობს მის რეალიზაციას (გერმ. Rechtsdurchsetzung). მაგრამ კერძო-სამართლებრივი უფლების რეალიზაცია შეუძლებელია მხოლოდ საკუთარი უფლების ინდივიდუალური განხორციელებით, თუკი იგი სახელმწიფოებრივი იძულებითაც არ იქნა უზრუნველყოფილი. ამას ემსახურება სწორედ სახელმწიფოს ხელთ არსებული ისეთი სამართლებრივი ბერკეტი, როგორიცაა მართლმსაჯულება.

უფლების განხორციელებას (გერმ. Rechtsdurchsetzung) უზრუნველყოფს სააღსრულებო სამართალი, რომელიც ეხლადა ყალიბდება სამართლის დამოუკიდებელ დარგად. აღსრულების სამართალი წარმოადგენს იმ ნორმების ერთობლიობას, რომლებიც აწესრიგებენ უფლებამოსილი პირის სასარგებლოდ მოვალის ქონების აღსასრულებლად მიქცევის საკითხებს. აღსრულების სამართალი, თავის მხრივ, მოქნილი და ეფექტური უნდა იყოს. წინააღმდეგ შემთხვევაში, შეუძლებელია ლაპარაკი ამა თუ იმ მატერიალურ-სამართლებრივი უფლების სრულყოფილად განხორციელებაზე. გერმანულ ლიტერატურაში ცნობილია გამოთქმა: „მართლმსაჯულებისა და იუსტიციის კრიზისამდე შეიძლება არა იმდენად არაღამაკმაყოფილებელმა მატერიალურმა სამართლებრივმა მოწესრიგებამ მიგვიყვანოს, რამდენადაც — არასრულმა და არაეფექტურმა აღსრულების სამართალმა“. ამდენად, სააღსრულებო სამართლის ერთ-ერთი ფუნქცია ქვეყანაში არსებული სამართალწესრიგის დაბალანსებაა.

აღსრულების სამართალი არ უნდა შემოიფარგლოს მხოლოდ კონკრეტული პირის, მაგალითად, ცალკეული კრედიტორის უფლების განხორციელებით. იგი უფრო ეფექტური და სრულყოფილია, თუკი

ერთდროულად რამდენიმე პირის უფლების განსახორციელებლად მოწოდებული. გარკვეული ხნის განმავლობაში ქართულ სამართალში აღსრულების სამართლი არასრულყოფილი იყო, რომელიც მხოლოდ ინდივიდუალური კრედიტორების უფლებების განხორციელებას ემსახურებოდა. აღნიშნული სააღსრულებო სამართალი ინტეგრირებული იყო სამოქალაქო საპროცესო სამართალში (მდრ. საქართველოს 1965წ. სამოქალაქო სამართლის საპროცესო კოდექსი, მუხლები 352-447). წინა საუკუნის 90-იანი წლებში კი ინდივიდუალური სააღსრულებო სამართალი გამოეყო საპროცესო სამართალს და სამართლის დამოუკიდებელ დარგად მოგვეყვინა, თუმცა იგი კვლავ ცალკეული კრედიტორის უფლებების განხორციელებაზე იყო ორიენტირებული. გაკოტრების სამართლის შემოღებით კი ქართული სააღსრულებო სამართალი უფრო სრულყოფილი გახდა, მასში უკვე კოლექტიური აღსრულების ელემენტებიც შემოვიდა. გაკოტრების სამართალი ხომ რამდენიმე სამართალსუბიექტის (როგორც სხვადასხვა კრედიტორის, ასევე თავად მოვალის) უფლებების ერთდროულად განხორციელებას უზრუნველყოფს.

ამდენად, გაკოტრების სამართალიც როგორც სააღსრულებო სამართლის ნაწილი, ასევე აქტიურ როლს ასრულებს მატერიალური კერძო-სამართლებრივი ნორმების განხორციელებასა, და აქედან გამომდინარე, ქვეყანაში არსებული სამართალწესრიგის დაბალანსებაში.

ბ) გაკოტრების სამართლის სპეციალური ფუნქციები

გაკოტრების სამართალს აკისრია სხვადასხვა სპეციალური ფუნქცია, რომელთაგან მნიშვნელოვანია კრედიტორთა ერთობლივი და თანაბარზომიერი დაკმაყოფილება, ასევე, ზრუნვა მოვალის საწარმოების გადარჩენისათვის ან მათი გაჯანსაღებისათვის.

გაკოტრების წარმოებაში შეიძლება იყვნენ როგორც კერძო-სამართლებრივი, ისე საჯარო-სამართლებრივი კრედიტორები. კერძო-

სამართლებრივი კრედიტორების მოთხოვნები ყველა სახის კერძო-სამართლებრივი ურთიერთობიდან (გაღდებულებითი, შრომითი, სამეწარმეო და სხვ.) წარმოიშობა, ხოლო საჯარო-სამართლებრივი კრედიტორისა – საგადასახადო-სამართლებრივი და საბიუჯეტო-სამართლებრივი ურთიერთობებიდან. რადგანაც კერძო კრედიტორთა რიცხვი გაკოტრების წარმოებაში საჯარო კრედიტორთა რიცხვს ყოველთვის აღემატება, შეიძლება ითქვას, რომ გაკოტრების სამართლის ფუნქცია უპირატესად კერძო კრედიტორთა ინტერესების განხორციელებაში გამოიხატება. საჯარო კრედიტორის მოთხოვნა, თუკი ის აღმოჩნდა გაკოტრების წარმოებაში, კერძო კრედიტორებთან ერთად, მოვალის ქონებიდან ასევე, ერთობლივად და თანაბარზომიერად დაკმაყოფილდება. გაკოტრების სამართლის აღნიშნული ფუნქცია გამოხატულებას პოულობს კრედიტორთა „ერთობლივი და თანაბარზომიერი“ დაკმაყოფილების პრინციპში (ლათ. *par conditio creditorum*). ამ პრინციპის საფუძველზე, ყველა კრედიტორი, განურჩევლად მათი მოთხოვნის წარმოშობის საფუძვლისა, თანაბრად განიხილება და არც ერთ მათგანს არ მიენიჭება უპირატესობა ან პრივილეგია თავისი უფლების განხორციელებაში.

მოვალის საწარმოს გადარჩენა ან მათი გაჯანსაღება გაკოტრების სამართლის შემდგომი ფუნქციაა, რომლის შესახებაც ზემოთ უკვე გვქონდა საუბარი.

3. გაკოტრების სამართლის ადგილი სამართლის სისტემაში

გაკოტრების სამართალი – სრულიად ახალი დარგია ქართულ სამართალში. ამიტომ, ბუნებრივია, წარმოიშობა საკითხი, თუ რა ადგილი შეიძლება მიეჩინოს მას ქართული სამართლის სისტემაში, ანუ მიეკუთვნება თუ არა იგი კერძო სამართლის მოწესრიგების სფეროს, თუ, სამოქალაქო საპროცესო სამართლის მსგავსად, ისიც საჯარო სამართლის დარგია.

თავისი კომპლექსურობის გამო, შეუძლებელია გაკოტრების სამართლის ცალსახად მიკუთვნება სამართლის კონკრეტული სისტემისადმი.

მოსაზრება იმის შესახებ, რომ გაკოტრების სამართალი მიეკუთვნება საჯარო სამართალს, შეიძლება დაეფუძნოს იმას, რომ გაკოტრების სამართალში მოქმედებს საჯარო სამართლისათვის დამახასიათებელი სუბორდინაციის პრინციპი. სუბორდინაციის პრინციპი წარმოჩინდება გაკოტრების სასამართლო მოქმედებისას. კერძოდ, გაკოტრების სასამართლო ახორციელებს სახელმწიფო უზენაესობას გაკოტრების წარმოების მონაწილეთა მიმართ. გარდა ამისა, გაკოტრების სამართლის საჯარო-სამართლებრივ ბუნებას ესადაგება კრედიტორთა უფლების განხორციელების იძულებაც. საჯარო-სამართლისათვის მიკუთვნების დამატებითი არგუმენტია ისიც, რომ გაკოტრების სამართალი იყენებს სამოქალაქო საპროცესო სამართლის ისეთ წესებს, როგორიცაა სასამართლო ქვემდებარეობა, საქმის სასამართლო წარმოება, განცხადების განხილვის წარმოება, მოთხოვნების შემოწმება, მასის უზრუნველყოფა და სხვ.

კერძო სამართლისათვის გაკოტრების სამართლის მიკუთვნების სასარგებლოდ მეტყველებს ის, რომ გაკოტრების სამართლის მოსაწესრიგებლად გადაცემული დავა ვალუვალ მოვალესა და მის კრედიტორებს შორის წარმოადგენს მათ კერძო დავას. გარდა ამისა, გაკოტრების სამართალში გამოყენებულია ისეთი კერძო-სამართლებრივი ინსტიტუტები, როგორიცაა: მოთხოვნა, შეცდომება, ხელშეკრულების მოშლა და გაგრძელება, სანივთო-სამართლებრივი უფლება, კრედიტორთა მმართველობა, მოთხოვნათა ურთიერთგაქითვა და სხვ. გარდა ამისა, გაკოტრებაუნარიანობისათვის ამოსავალია კერძო სამართალსუბიექტობა, ანუ ვალუვალ მოვალედ გამოდიან კერძო სამართლის ფიზიკური და იურიდიული პირები.

ამასაღამე, არ შეიძლება გაკოტრების სამართლის გადამწყვეტად მიკუთვნება ან კერძო, ან საჯარო სამართლისათვის. გაკოტრების სამართალი კომპლექსური დარგია. შესაბამისად, იგი შეიძლება მივაკუთვნოთ როგორც კერძო, ისე საჯარო სამართალს. ამასთან,

როდესაც გაკოტრების სასამართლო ახორციელებს თავის უფლებამოსილებებს, შეიძლება ითქვას, რომ გაკოტრების სამართალი წარმოადგენს საჯარო სამართლის დარგს. ხოლო როდესაც ადგილი აქვს, მაგალითად, გაკოტრების მმართველის მიერ მოვალის ქონების მართვას, გაკოტრების კრედიტორის მიერ თავისი მოთხოვნის განცხადებას ან სხვა კერძო-სამართლებრივ ურთიერთობას, რა თქმა უნდა, ამ დროს გაკოტრების სამართალი კერძო-სამართლებრივ დარგს წარმოადგენს.

4. გაკოტრების სამართალი და სამეწარმეო სამართალი

გაკოტრების სამართალი მჭიდროდ არის დაკავშირებული სამეწარმეო სამართალთან. იმ ქვეყანაში, სადაც არსებობს სამეწარმეო სამართალი, არსებობს, აგრეთვე, გაკოტრების სამართალი. საქართველოშიც 1997 წლიდან გაკოტრების თანამედროვე სამართლის შემოღება აუცილებელი გახდა მას შემდეგ, რაც ჯერ კიდევ გასული საუკუნის 90-იანი წლების დასაწყისიდან შემოღებული იქნა სამეწარმეო ურთიერთობების მომწესრიგებელი კანონები, რომლის გვირგვინიც იყო 1994წ. მიღებული კანონი “მეწარმეთა შესახებ”.

გაკოტრებისა და სამეწარმეო სამართლის ურთიერთთანაარსებობას განაპირობებს შემდეგი გარემოება: სამეწარმეო სამართალი აწესრიგებს სამეწარმეო საქმიანობის სუბიექტების – მეწარმეების (საწარმოების) შექმნისა და საქმიანობის საკითხებს. ამასთან, მეწარმე, ისევე როგორც სამართლის სხვა სუბიექტი, არ წარმოადგენს მუდმივ მატერიას – იგი ოდესღაც ამთავრებს თავის არსებობას (ისევე როგორც ადამიანი, ან სხვა ცოცხალი მატერიები, რომლებიც იბადებიან და ბოლოს კვდებიან). მეწარმის არსებობა შეიძლება დასრულდეს როგორც ნებაყოფლობით (პარტნიორების გადაწყვეტილება, ვადის გასვლა და სხვ.), ისე – იძულებით, როდესაც გარეშე ფაქტორების გამო იგი გაუქმდება (და შემდეგ ლიკვიდირდება). ამასთან, მეწარმის ნებაყოფლობითი გაუქმება ყოველთვის როდია

აქტუალური. მეწარმეთა უმრავლესობა თავის არსებობას ამთავრებს იძულებითი ლიკვიდაციით (ისევე როგორც ადამიანი და სხვა ცოცხალი მატერიები ყოველთვის არ კვდებიან ბუნებრივი სიცვლილით).

მეწარმის იძულებით გაუქმებაში გაკოტრებას გადამწყვეტი ადგილი უკავია. გაკოტრება არის მეწარმეთა დიდი უმრავლესობის არსებობის იძულებითი დასრულების საფუძველი. ეს იმითაც აიხსნება, რომ მეწარმე, სამართლის სხვა სუბიექტებთან შედარებით, უფრო მეტი სიხშირითა და მოცულობით არის ჩართული სამოქალაქო ბრუნვაში, და შესაბამისად, რისკს უფრო მეტად სწევს. მაგალითად, სავაჭრო ფირმა ყოველდღიურად ამყარებს რამდენიმე მნიშვნელოვან ვალდებულებით-სამართლებრივ ურთიერთობას. მას ერთი კომერციული გარიგების განუხორციელებლობა შეიძლება ძალიან ძვირად დაუჯდეს. მეწარმისაგან განსხვავებით, მოქალაქე ან არაკომერციული ორგანიზაცია ასეთ ურთიერთობებში მონაწილეობს ძალზე იშვიათად. შესაბამისად, მათი რისკიც ნაკლებია.

გაკოტრების წარმოების წინაპირობები

1. ზოგადად.....	11
2. გაკოტრებაუნარიანობა.....	11
ა) კერძო სამართალსუბიექტობა, როგორც გაკოტრებაუნარიანობის საფუძველი.....	12
ბ) ქონება, როგორც გაკოტრებაუნარიანობის საფუძველი.....	14
გ) ზოგიერთი სუბიექტის გაკოტრებაუნარიანობის შესახებ.....	16
3. გაკოტრების საფუძველი.....	18
ა) გადახდისუუნარობა.....	18
ბ) მოსალოდნელი გადახდისუუნარობა.....	20
გ) ზედავალიანება.....	22
4. გაკოტრების წარმოების ფორმალური წინაპირობა.....	25
ა) გაკოტრების განცხადება.....	25
ბ) განცხადების განხილვის წარმოება.....	27

1. ზოგადად

გაკოტრების წარმოება გაიხსნება, თუკი სახეზეა მატერიალური და ფორმალური წინაპირობები. ერთ-ერთი წინაპირობის არარსებობაც კი საკმარისია იმისათვის, რომ გაკოტრების წარმოება არ გაიხსნას, ხოლო გახსნილი წარმოება კი შეწყდეს, თუ მოგვიანებით აღმოჩნდება, რომ წარმოების გახსნის მომენტიდან კონკრეტული წინაპირობა სახეზე არ ყოფილა.

გაკოტრების წარმოების მატერიალურ წინაპირობებს წარმოადგენენ: გაკოტრებაუნარიანობა და გაკოტრების საფუძველი, ხოლო ფორმალურ წინაპირობას — გაკოტრების განცხადების შეტანა.

2. გაკოტრებაუნარიანობა

გაკოტრებაუნარიანობა ახასიათებს ვალაუვალ მოვალეს. როგორც თვითონ სიტყვა მიგვანიშნებს, „გაკოტრებაუნარიანობა“

არის პირის უნარი, „დაექვემდებაროს გაკოტრებას“, ანუ გაკოტრების წარმოებაში ვალაუვალ მოვალედ მოგვევლინოს. გაკოტრება-უნარიანობა ვალაუვალი მოვალის ისეთი მდგომარეობაა, როდესაც მის ქონებაზე შესაძლებელია გაკოტრების წარმოება გახსნა. მაშასადამე, გაკოტრებაუნარიანობის არსებობისათვის აუცილებელია ქონება, რომელზეც უნდა განხორციელდეს გაკოტრების წარმოება. ამასთან, აღნიშნული ქონება იმდენი უნდა იყოს, რომ იგი საკმარისი აღმოჩნდეს წარმოების ხარჯების დასაფარავად.

ამრიგად, გაკოტრებაუნარიანობა – ეს არის პირის უნარი, თავისი სამართალსუბიექტობითა და საკმარისი ქონებით დაექვემდებაროს გაკოტრების წარმოებას.

*ა) კერძო სამართალსუბიექტობა, როგორც
გაკოტრებაუნარიანობის საფუძველი*

გაკოტრების უნარი არ გააჩნია სამართლის ყველა სუბიექტს, არამედ მხოლოდ მათ, ვისაც გაკოტრების სამართალი პირდაპირ აღიარებს და რომელთა მიმართაც შეიძლება გამოყენებული იქნას გაკოტრების კანონით გათვალისწინებული წესები.

გაკოტრების სამართლის თანახმად, გაკოტრებაუნარიანობა გააჩნია ნებისმიერ ფიზიკურ და კერძო სამართლის იურიდიულ პირს. მაშასადამე, გაკოტრებაუნარიანობა შეიძლება გააჩნდეს ყველა იმ პირს, ვინც სამოქალაქო სამართლის თანახმად მიჩნეულია კერძოსამართლებრივი ურთიერთობის სუბიექტად. ასეთი კი შეიძლება იყოს როგორც სამეწარმეო, ისე არასამეწარმეო, როგორც საქართველოს, ისე სხვა ქვეყნის ფიზიკური და იურიდიული პირი (სამკო, მუხლი 8.1).

ქართული სამართლის მიხედვით, ფიზიკური პირია საქართველოს მოქალაქე, უცხოელი მოქალაქე, ასევე – მოქალაქეობის არმქონე პირი. გაკოტრებაუნარიანობა ინდივიდუალური მეწარმეც, რომელიც საქმიან ურთიერთობებში თავის უფლება-მოვალეობებს ახორციელებს, როგორც ფიზიკური პირი.

კერძო სამართლის იურიდიული პირია როგორც სამეწარმეო, ისე არასამეწარმეო იურიდიული პირი. მაშასადამე, გაკოტრებაუნარიანია ყველა მეწარმე (საწარმო), კერძოდ, შეზღუდული პასუხისმგებლობის, სოლიდარული პასუხისმგებლობის, კომანდიტური და სააქციო საზოგადოებები, ასევე – კოოპერატივი. ზოლო არასამეწარმეო იურიდიული პირებიდან გაკოტრებაუნარიანია ორივე სუბიექტი – კავშირი და ფონდი.

გაკოტრების ქართული სამართალი გაკოტრებაუნარიანად აღიარებს არა მხოლოდ მეწარმეს (როგორც ეს ფრანგულ სამართალშია!), არამედ კერძო სამართლის ყველა სუბიექტს, მოუხდავად იმისა, მათ მეწარმის თვისებრიობა გააჩნიათ თუ – არა.

არსებული წესიდან გამონაკლისს სასოფლო-სამეურნეო წარმოება (საკომლო, გლეხური, ფერმერული მეურნეობა) წარმოადგენს, რომელიც არ არის გაკოტრებაუნარიანი, მოუხდავად იმისა, რომ იგი ზოგადად კერძო სამართლის სუბიექტს მიეკუთვნება.

კერძო სამართლის იურიდიული პირებისაგან განსხვავებით, გაკოტრების სამართალი გაკოტრებაუნარიანად არ აღიარებს საჯარო სამართლის იურიდიულ პირებს. სამოქალაქო კოდექსი საჯარო სამართლის იურიდიულ პირებად მიიჩნევს სახელმწიფოს, თვითმმართველობებს, ასევე – კანონის ან ადმინისტრაციული აქტის საფუძველზე შექმნილ იურიდიულ პირებს და სხვა ორგანიზაციებს, როგორიცაა: სახელმწიფო ფონდები, პარტიები, რელიგიური გაერთიანებები და სხვა (სამკო, მუხლი 1509). დღეს სამართალსა და პრაქტიკაში გაბატონებული მოსაზრების თანახმად, სახელმწიფო და თვითმმართველობები აღარ განიხილებიან საჯარო სამართლის იურიდიულ პირებად. ასეთად მიიჩნევა მხოლოდ სახელმწიფო მმართველობის ორგანოებისაგან განცალკევებული და კანონის ან ადმინისტრაციული აქტის საფუძველზე შექმნილი ორგანიზაცია, რომელიც სახელმწიფოს კონტროლით საჯარო ფუნქციებს ახორციელებს¹. შესაბამისად, გაკოტრების კანონმაც

¹ შლრ. “საჯარო სამართლის იურიდიული პირების შესახებ” 1999წ. კანონი, მუხლი 2

გაკოტრებაუუნაროდ გამოაცხადა ცალკე სახელმწიფო და თვითმმართველობები და, ცალკე – საჯარო სამართლის იურიდიული პირები (გაწყა, მუხლი 2.1).

ამდენად, როდესაც სახელმწიფოს გაკოტრებაუუნარობაზე ვსაუბრობთ, აქ იგულისხმებიან სახელმწიფო ორგანოები: სამინისტრო, დეპარტამენტი, პრეზიდენტი, პრემიერ-მინისტრი, რომლებიც გარკვეულ სამართლებრივ ურთიერთობებში თავიანთი კომპეტენციის ფარგლებში საქართველოს სახელმწიფოს წარმოადგენენ. ზოლო ადმინისტრაციულ ერთეულებთან დაკავშირებით გაკოტრებაუუნაროდ გვევლინება რაიონის (ქალაქის) მმართველობები და თვითმმართველობები, როგორიცაა: თბილისის მერია (ან თბილისის საკრებულო), სოფელ უჯარმის გამგეობა და ა.შ. აღნიშნული ორგანოები წარმოადგენენ ადმინისტრაციულ-ტერიტორიულ ერთეულებს (მაგ., ქ. თბილისს, სოფელ უჯარმას და ა.შ.).

რაც შეეხება საჯარო სამართლის იურიდიულ პირებს, გაკოტრებაუუნარო ორგანიზაციებად გვევლინებიან საქართველოს ეროვნული ბანკი, საქართველოს საეაჭრო-სამრეწველო პალატა, აუდიტორთა სალიცენზიო საბჭო, სახელმწიფო უნივერსიტეტები, სახელმწიფო სკოლები, საჯარო ბიბლიოთეკა, პოლიტიკური პარტიები, საქართველოს საპატრიარქო და ა.შ.

ბ) ქონება, როგორც გაკოტრებაუუნარიანობის საფუძველი

პირის გაკოტრებაუუნარიანად აღიარებისათვის არ არის საკმარისი მისი კერძო სამართალსუბიექტობა. იმისათვის, რომ პირი დაექვემდებაროს გაკოტრებას, მას აუცილებლად უნდა გააჩნდეს აგრეთვე ქონება. ქონების არარსებობა საფუძველია იმისა, რომ გაკოტრების წარმოების გახსნაზე ითქვას უარი, ზოლო გახსნილი წარმოება კი შეწყდეს. გაკოტრების წარმოებისათვის ქონების არსებობის აუცილებლობაზე მეტყველებს ისიც, რომ გაკოტრების წარმოება მიმდინარეობს არა პირის როგორც სამართალსუბიექტის, არამედ მისი ქონების მიმართ. მართალია, სასაუბრო ენაზე იტყვიან:

„პეტრე გაკოტრდა“, მაგრამ ეს არ ნიშნავს, რომ მისი პიროვნება რაიმე ხელშეხებას განიცდიდეს. სამართლებრივი შინაარსით ეს ნიშნავს მხოლოდ იმას, რომ „პეტრეს ქონებაზე გაკოტრების საქმის წარმოება გაიხსნა“. ამას ადასტურებს ისიც, რომ გაკოტრების წარმოება შეიძლება სამკვიდრო ქონებაზეც გაიხსნას (შდრ. გაწკა, მუხლი 35), რაც იმას ნიშნავს, რომ გაკოტრებაუნარიანია სამკვიდრო და არა, სამკვიდროს დამტოვებელი (მამკვიდრებელი), ანუ, უხერხულია ითქვას, რომ გარდაცვლილი პირი გაკოტრდა.

აღნიშნულ მოსაზრებას ამაგრებს ისიც, რომ გაკოტრების წარმოება, თავისი შინაარსით, წარმოადგენს სალიკვიდაციო წარმოებას. ხოლო ლიკვიდაცია, როგორც ასეთი, გულისხმობს მოვალის ქონების მიმართ განსაზღვრული ღონისძიებების განხორციელებას, კერძოდ, ქონების აქტივებისა და პასივების დადგენას, მოვალის კრედიტორების მოთხოვნების შემოწმებასა და დადგენას, აქტივების რეალიზაციას და ამონაგების განაწილებას კრედიტორებსა და სხვა უფლებამოსილ პირებზე (შდრ. მეწკა, მუხლები 14.2 და 14.3). ანალოგიური ღონისძიებები ხორციელდება გაკოტრების წარმოების დროსაც. კერძოდ, გამოვლინდება ვალაუვალი მოვალის კრედიტორები, დადგინდება მათი მოთხოვნები, მოიძიება გაკოტრების მასა, განისაზღვრება მისი ღირებულება, მოხდება მისი რეალიზაცია და ამონაგებით – გაკოტრების წარმოებაში მონაწილე კრედიტორების დაკმაყოფილება.

ამიტომაც არის, რომ გაკოტრების სამართალი გაკოტრების წარმოების გახსნის შესაძლებლობას განიხილავს ქონებასთან მიმართებაში. თუკი არსებობს ქონების განცალკევებული მასა, მასზე უკვე დასაშვებია გაკოტრების წარმოების დაწყება (გაწკა, მუხლი 2.1). შესაბამისად, სამართლის სუბიექტი, რომელსაც არ გააჩნია ქონება (ანუ უქონელი პირი), არ შეიძლება იყოს გაკოტრებაუნარიანი, ანუ ვერ გაიხსნება გაკოტრების წარმოება იმაზე, რაც არ არსებობს (ანუ ქონებაზე). სამაგიეროდ, გაკოტრებაუნარიანი შეიძლება იყოს მცირეწლოვანი ბავშვი, რომელსაც, მაგალითად, მემკვიდრეობით ერგო ქონება, ანდა სულით ავადმყოფი, რომელიც ამ სახით დაავადდა ქონების დაგროვების შემდეგ.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, გაკოტრებაუნარიანობა არ არის დამოკიდებული პირის ქმედუნარიანობაზე და ემსგავსება ძირითადად სამოქალაქო-სამართლებრივ უფლებაუნარიანობას (სამკო, მუხლი 11). გაკოტრებაუნარიანობა შეესაბამება, აგრეთვე, საპროცესო-სამართლებრივ პროცესუნარიანობას.

გარდა ამისა, აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ მოვალის ქონება საკმარისი უნდა იყოს სულ ცოტა სალიკვიდაციო ხარჯების დასაფარავად. სალიკვიდაციო ხარჯებში მოიაზრება როგორც გაკოტრების მმართველის გასამრჯელო, ისე გაკოტრების მასის მართვასთან დაკავშირებული სხვა ხარჯები, როგორიცაა ქონების მოძიებასა ან მის მოვლა-პატრონობასთან დაკავშირებული ხარჯები, მუშაკთა ხელფასები, ანდა საქმიანობასთან დაკავშირებული სახელმწიფო გადასახადები. სალიკვიდაციო ხარჯები საკმარისი უნდა იყოს ასევე სახელმწიფო ბაჟის გადასახდელად.

ვ) ზოგიერთი სუბიექტის გაკოტრებაუნარიანობის შესახებ

გაკოტრების ქართულ სამართალში სადაო აღარ არის სამართლის ისეთი სუბიექტების გაკოტრებაუნარიანობა, როგორიცაა არარეგისტრირებული კავშირი (სამკო, მუხლი 45) და სამოქალაქო სამართლის ამხანაგობა (სამკო, მუხლები 930-940), რომლებიც არ წარმოადგენენ იურიდიულ პირებს – გაკოტრების კანონმა პირდაპირ მიუთითა მათ ქონებაზე გაკოტრების წარმოების გახსნის შესაძლებლობის შესახებ. საღისეუსიო შეიძლება იყოს მხოლოდ წინარე საზოგადოების გაკოტრებაუნარიანობა.

აღნიშნული სუბიექტების გაკოტრებაუნარიანად აღიარებისათვის ამოსავალია არა მათი სამართალსუბიექტობა, არამედ გაკოტრებას ქვემდებარე საკმარისი ქონება, რომელიც შეიძლება გააჩნდეს სამართლის აღნიშნულ წარმონაქმნებს. არარეგისტრირებულ კავშირს აქვს, მაგალითად, საერთო ქონება, რომელიც იქმნება საწევრო შესატანებისა და ამ შესატანებით შეძენილი ქონებისაგან (სამკო, მუხლი 45.2). ამ ქონებიდან შეიძლება დაკმაყოფილდეს კრედიტორთა

მოთხოვნები (სამკო, მუხლი 45.4). ქონების მფლობელია სამოქალაქო სამართლის ამხანაგობაც, რომლის წარმოშობის წყაროც, ერთის მხრივ, არის მონაწილეთა შესატანები და, მეორეს მხრივ, ერთობლივი საქმიანობის შედეგად შეძენილი ქონება (სამკო, მუხლი 932, 939.1 „გ“ მუხლთან კავშირში). აღნიშნული ქონება გამოცალკევებულია მონაწილეთა ქონებისაგან, რაც განაპირობებს ამხანაგობის გაკოტრებაუნარიანობას.

განსაკუთრებული აღნიშვნის ღირსია წინარე საზოგადოება. ასეთად ხასიათდება სამეწარმეო სამართლის მიხედვით შექმნილი, მაგრამ სამეწარმეო რეესტრში ჯერ კიდევ ჩაუწერელი (არარეგისტრირებული) სამეწარმეო საზოგადოება. წინარე საზოგადოებები პრაქტიკაში უკვე არსებობენ, ამასთან, მათი მეცნიერული კვლევა გარკვეულწილად უკვე მიმდინარეობს ქართულ იურიდიულ ლიტერატურაში.

სამეწარმეო საზოგადოება შექმნილად ითვლება წესდების დამტკიცების დღიდან, ანუ როცა პარტნიორი (პარტნიორები) გამოხატავენ სათანადო ნებას მეწარმე-სუბიექტის შექმნასთან დაკავშირებით. თუმცა ასეთი საზოგადოება ვერ შეიძენს მეწარმის თვისობრიობას, ანუ ვერ გახდება სამეწარმეო სამართლით განსაზღვრული უფლება-მოვალეობათა სუბიექტი, სანამ არ ჩაიწერება სამეწარმეო რეესტრში (მეწკა, მუხლი 2.5.1). შექმნიდან რეგისტრაციამდე პერიოდში წარმოქმნილი სამართლის სუბიექტი არსებობს წინარე საზოგადოების სახით, ანუ სამართლის წარმოქმნილ სუბიექტს მიზნად აქვს სამეწარმეო საზოგადოებად ქცევა. ამასთან, იგი შექმნისთანავე არ შეიძლება მიჩნეული იქნას რომელიმე საწარმოდ (მაგალითად, შპს-დ, სს-დ და ა.შ.), მიუხედავად პარტნიორების მიერ მისთვის განსაზღვრული სამართლებრივი ფორმის მინიჭებისა. მეწარმეთა შესახებ კანონით საწარმოსათვის დადგენილ შესაბამის სამართლებრივ ფორმას (მეწკა, მუხლი 2.1) შექმნილი სუბიექტი იძენს მხოლოდ რეგისტრაციის მომენტიდან. სამეწარმეო რეესტრში რეგისტრაციამდე კი, აღნიშნული სუბიექტი, თავისი სამართლებრივი შინაარსით, ემსგავსება სამოქალაქო

სამართლის ამხანაგობას (სამკო, მუხლები 930-940). რადგანაც წინარე საზოგადოება, თავისი სამართლებრივი შინაარსით, ახლოსა დგას ამხანაგობასთან, შესაბამისად, უდავო ხდება მისი გაკოტრებაუნარიანობაც. ამ მოსაზრებას ამაგრებს ისიც, რომ წინარე საზოგადოებას, თუ მას მიზნად აქვს კაპიტალურ საზოგადოებად გახდომა, გააჩნია დამოუკიდებელი, პარტნიორებისაგან განცალკევებული ქონება, რომელიც იქმნება ამ უკანასკნელების მიერ საწესდებო კაპიტალის სახით. გაკოტრების წარმოება შეიძლება გაიხსნას წინარე საზოგადოების ამ განცალკევებული ქონების მიმართ.

3. გაკოტრების საფუძველი

გაკოტრების წარმოების მეორე მატერიალურ წინაპირობას წარმოადგენს გაკოტრების საფუძველი. გაკოტრების ქართულ სამართალი იცნობს გაკოტრების ორ საფუძველს: გადახდისუუნარობა და ზედავალიანება. განვიხილოთ თითოეული მათგანი.

ა) გადახდისუუნარობა

გადახდისუუნარობის ლეგალური დეფინიცია მოცემულია თვით კანონში, რომლის თანახმადაც, მოვალის გადახდისუუნარობა სახეზეა, როდესაც მას არ შეუძლია შეასრულოს ვადამოსული გადახდის ვალდებულებები (გაწყა, მუხლი 2.3). ამრიგად, გადახდისუუნარობის დასახასიათებლად გამოკვეთილია სამი ელემენტი: ა) გადახდის ვალდებულებების არსებობა, ბ) ამ ვალდებულებების შესრულების დრომოსულობა და გ) მოვალის მიერ მათი შესრულების შეუძლებლობა.

გადახდისუუნარობისათვის არსებითია ის, რომ პირს უნდა გააჩნდეს ფულის გადახდის ვალდებულებები. ფულის გადახდის ვალდებულებები წარმოიშობა, მაგალითად, ისეთი სამართალურთიერთობებიდან, როგორიცაა: ქირავნობა (ბინის ქირის გადახდის

ვალდებულება), ნასყიდობა (შესასყიდი ფასის გადახდის ვალდებულება), სესხი ან საბანკო კრედიტი (სესხის ან საბანკო კრედიტის დაბრუნების ვალდებულება), დავალება ან მომსახურება (გასამრჯელოს გადახდის ვალდებულება) და სხვ. გადახდის ვალდებულება შეიძლება გამოიხატოს არა მხოლოდ ფულით, არამედ აგრეთვე ფასიანი ქაღალდით (ჩეკით, თამასუქით) ანგარიშსწორებაშიც.

გადახდისუუნაროდ მოვალის მიჩნევისათვის აუცილებელია, რომ დამდგარი იყოს გადახდის ვალდებულების შესრულების ვადა. შესაბამისად, სათვალავში არ მიიღება ის ვალდებულებები, რომელთა ვადაც ჯერ არ დამდგარა.

ვალდებულების შესრულებასთან მიმართებაში მოვალის შეუძლებლობა ხანგრძლივი, ანუ მყარი უნდა იყოს. ვალდებულების შესრულების დროებით შეუძლებლობა არ აქცევს მოვალეს გადახდისუუნაროდ. მოვალეს შეიძლება იმ მომენტისათვის, როდესაც თავისი კრედიტორი გზაში შეხვდება და მოსთხოვს ვალის გადახდას, ჯიბეში მართლაც არ ჰქონდეს გადასახდელი ფული, მაგრამ ამისათვის იგი არ მიიჩნევა გადახდისუუნაროდ. მას, სამაგიეროდ, შეიძლება ჰქონდეს საკმარისი ფულადი სახსრები ბანკში, ანდა სულაც შეიძლოს ფულის სესხება მეგობრისაგან. ამრიგად, მოვალის იმწუთიერი (დროებითი) ვალის გადახდის შეუძლებლობა არ არის საკმარისი პირობა იმისათვის, რომ იგი ვალდისუუნაროდ. გადახდისუუნარობის სიმყარე გამოიხატება იმაში, რომ მოვალეს საერთოდ არ გააჩნდეს გადასახდელი საშუალებები და არც ჰქონდეს უახლოეს ხანში მათი შოვნის რაიმე პერსპექტივა. ასეთი პერსპექტივა არ გააჩნია პირს, თუ ის, მაგალითად, წარმოადგენს კრედიტულირს. ასეთად კი მიიჩნევა ყველა ის პირი, რომლის მიმართაც უკვე არსებობს სესხის (კრედიტის) გადაუხდელობის შემთხვევები, ან სასამართლომ ერთხელ უკვე თქვა უარი მის ქონებაზე გაკოტრების წარმოების გახსნაზე მასის არარსებობის (ან სიმცირის) გამო, ანდა თუ მისი, როგორც ფიზიკური პირის, ქონებაზე დასრულებულია გაკოტრების წარმოება და იგი შეტანილია გაკოტრებულ პირთა რეესტრში (გაწკა, მუხლი 29.2).

გადახდისუუნარობა გარეგნულად იმაში გამოიხატება, რომ მოვალე ზოგადად წყვეტს ვალების გადახდას. ვალების გადახდის შეწყვეტაში იგულისხმება ყველა სამართალურთიერთობიდან გამომდინარე ფულადი ვალდებულებების შეწყვეტა. მაგალითად, მოვალე ვეღარ იხდის ბინის ქირას, ვეღარ გასცემს გასამრჯელოს, ვერ აბრუნებს საბანკო კრედიტს და ა.შ. ფულადი გადახდების შეწყვეტით მოვალე თვითონ იძლევა თავისი გადახდისუუნარობის გარეგნულად შეცნობის საშუალებას.

საერთოდ, გადახდის შეწყვეტა არის მხოლოდ სამხილი გადახდისუუნარობის შეცნობისა, და არა უკვე დადგენილი გადახდისუუნარობა. ამ დროს არ შეიძლება დანამდვილებით ითქვას, რომ მოვალე გადახდისუუნაროა. ვალების გადახდის შეწყვეტით, გაკოტრების სამართალი უშვებს მოვალის გადახდისუუნარობის პრეზუმფციას – თუკი მოვალემ შეწყვიტა ვალების გადახდა, იყარაუდება, რომ იგი გადახდისუუნაროა (გაწყა, მუხლი 2.3).

მოვალის მიერ ვალების გადახდის შეწყვეტა შეიძლება არც იყოს მისი მიზეზით გამოწვეული. მაგალითად, მან განახორციელა საბანკო გადარიცხვა გამქირავებლის სასარგებლოდ, მაგრამ ბანკის მიზეზით არ მოხდა ამ გადარიცხვის დროული შესრულება. ასეთ შემთხვევაში, არ შეიძლება საუბარი მოვალის გადახდისუუნარობაზე.

ბ) მოსალოდნელი გადახდისუუნარობა

მოსალოდნელი გადახდისუუნარობა – როგორც გაკოტრების ახალი საფუძველი გაკოტრების ქართულ სამართალში შემოღებული იქნა 2001წ. განხორციელებული ნოვაციით. იგი გადმოღებული იქნა ინზოლვენზის გერმანული სამართლიდან და შინაარსობრივად ახლოს დგას გერმანული სამართლის ანალოგიურ ინსტიტუტთან (გერმ. drohende Zahlungsunfähigkeit). მოსალოდნელი გადახდისუუნარობა გაკოტრების სპეციალური საფუძველია და სხვა ზოგად საფუძვლებთან ერთად მისი შემოღება ისევ და ისევ ეკონომიკურად მძიმე მდგომარეობაში ჩავარდნილი ვალაუქალი მოვალის გადარჩენის სურვილითაა განპირობებული.

მოსალოდნელი გადახდისუუნარობის გარემოებების არსებობისას მოვალეს ეძლევა შესაძლებლობა, გაკოტრების განცხადებით მანამ მიმართოს სასამართლოს, სანამ ჯერ კიდევ შესაძლებელია, განხორციელდეს მისი საწარმოს შედეგიანი რეაბილიტაცია. ამიტომ არის, რომ ამ საფუძველით გაკოტრების წარმოების გახსნას კანონი ითვალისწინებს მხოლოდ ვალაუვალ მდგომარეობაში მყოფი მოვალის განცხადების შემთხვევაში. შესაბამისად, მხოლოდ მოვალეს აქვს შესაძლებლობა წინასწარ განჭვრიტოს თავისი ეკონომიკური და ფინანსური მდგომარეობა და მიიღოს წინასწარი ზომები ცალკეული კრედიტორებისაგან თავის დასაცავად, რასაც იგი მიაღწევს გაკოტრების განცხადების შეტანით.

მოსალოდნელი გადახდისუუნარობის მდგომარეობაში შეიძლება აღმოჩნდეს, მაგალითად, სასოფლო-სამეურნეო საწარმოს, რომელიც გაზაფხულზე 1-წლიანი საბანკო კრედიტის საფუძველზე გააშენებს ერთწლიან კულტურებს, დაიქირავეს შესაბამის ტექნიკას და მუშახელს იმ იმედით, რომ შემოდგომისათვის მოწეული მოსავლით უზრუნველყოფს არა მხოლოდ საბანკო კრედიტის, არამედ აგრეთვე სხვა ნაკისრი ვალდებულებების დაფარვას. თუკი ზაფხულის გვალვა მას მთლიანად გაუნადგურებს ნათესებს, უკვე ზაფხულისათვის საწარმოსათვის ცხადი გახდება, რომ შემოდგომისათვის იგი მოსავალს ვეღარ მოიწევს. ეს იმას ნიშნავს, რომ ვალდებულებების დადგომის პერიოდისათვის საწარმო ვერც ბანკის კრედიტს გადაიხდის, და ვერც სხვა ნაკისრ ვალდებულებებს შეასრულებს. ხოლო სხვა სახსრების მოპოვების შესაძლებლობა მას თეორიულადაც კი არ გააჩნია, ვინაიდან არც საკუთარი ბანკი და არც სხვა ბანკი ასეთ საწარმოს კრედიტს აღარ მისცემს. კრედიტორებისაგან წინასწარი დაცვის მიზნით მოვალეს შეუძლია მოსალოდნელი გადახდისუუნარობის საფუძველით აღძრას გაკოტრების საქმის წარმოება.

ვ) ზედავალთანება

გაკოტრების მეორე საფუძველია ზედავალთანება, რომელიც გადახდისუუნარობასთან ერთად იურიდიული პირის გაკოტრების ერთ-ერთ საფუძველს წარმოადგენს.

“ზედავალთანება” ახალი ტერმინია როგორც სამართლის, ისე ეკონომიური მეცნიერებებისათვის. იგი არსებითად განსხვავდება „დავალთანებისაგან“, რომელიც სამართლის ერთ-ერთ ინსტიტუტს წარმოადგენდა. დავალთანება — სამოქალაქო ურთიერთობის ნებისმიერი მონაწილის ნორმალური მდგომარეობაა. თითოეული ჩვენთაგანი, უძრავლეს შემთხვევაში, დავალთანებულია. დავალთანებას ყოველთვის აქვს ადგილი, როცა, მაგალითად, საწარმო განსაზღვრულ ვალდებულებებს კისრულობს — იღებს სესხს, განვადებით იხდის საფასურს და ა.შ. მეწარმეები, როგორც წესი, ხშირად მიმართავენ უცხო კაპიტალს (კრედიტს), რადგან ხშირად მხოლოდ საკუთარი სახსრებით შეუძლებელი ხდება ამა თუ იმ პროექტის განხორციელება. ამდენად, დავალთანება არ შეიძლება ნეგატიურ მოვლენად იქნას განხილული. დავალთანების დროს, მართალია, უცხო კაპიტალი შემოდის საწარმოში, ანუ პასივის მხარეს თავს იყრის ვალდებულებები, მაგრამ საწარმოს იმდენი საკუთარი ქონება (აქტივები) აქვს, რომ, თავისი შეფასებითი ღირებულებით, იგი პასივებს, ანუ პასივის მხარეს თავმოყრილ ვალდებულებებს ყოველთვის აღემატება. ამ დროს ყოველთვის არის შანსი იმისა, რომ ვალდებულება შესრულდება ქონების რეალიზაციის ხარჯზე.

დავალთანებისაგან განსხვავებით, ზედავალთანების დროს მოვალის ეკონომიკური არსებობა საფრთხის ქვეშ დგება. ამ დროს მისი ქონება (აქტივები) თავისი თანზობრივი შეფასებით უფრო ნაკლებია, ვიდრე ნაქისრი ვალდებულებები (პასივები). ამრიგად, ზედავალთანება სახეზეა, როდესაც მოვალის ქონება (აქტივები) ვეღარ ფარავს მის ვალდებულებებს.

ზედავალთანება საჭიროებს დადგენას, ანუ თავდაპირველად უნდა შეფასდეს აქტივისა და პასივის ღირებულებები, ხოლო შემდგომ

შეჯერდეს ერთმანეთთან მათი თანხობრივი ექვივალენტები. ზედავალიანების დადგენისას მნიშვნელოვანია აქტივების ღირებულებების განსაზღვრა. აქტივების შეფასება შედარებით პრობლემატურია, ვიდრე — პასივებისა, ვინაიდან პასივები (ვალდებულებები) ისედაც მყარ თანხაშია გამოხატული. რაც შეეხება ქონებას, მისი შეფასება უნდა განხორციელდეს შეფასების სხვადასხვა კრიტერიუმებისა და პრინციპების საფუძველზე. განსაკუთრებით რთულია მოქმედი საწარმოს (როგორც ქონების) შეფასება. გაკოტრების სამართალი საწარმოს შეფასებისათვის ადგენს ისეთ კრიტერიუმს, როგორიცაა საწარმოს საქმიანობის გაგრძელების შესაძლებლობა. ეს იმას ნიშნავს, რომ საწარმო უნდა შეფასდეს არა მისი ქონებრივი საგნების ღირებულებების მათემატიკური შეჯამებით, არამედ — მისი საქმიანობის პოტენციის (შემოსავლისუნარიანობის, რენტაბელობის) გათვალისწინებით, თუკი აღნიშნული სავარაუდოა არსებული გარემოებებიდან გამომდინარე. ამრიგად, საწარმოს საქმიანობის გაგრძელების შესაძლებლობების დაშვებით, ზედავალიანების დადგენა მოიცავს საპროგნოზო ელემენტებს, რომლებიც მიმართულია საწარმოს სიცოცხლისუნარიანობის შეფასებისაკენ.

ზედავალიანების დასადგენად გამოიყენება ზედავალიანების ბალანსი. მას სხვაგვარად ქონებრივ ბალანსსაც უწოდებენ. მასში უნდა აისახოს მოვალის ქონებრივი მდგომარეობა და, შესაბამისად, მოხდეს მოვალის აქტივებისა და პასივების ღირებულებების ურთიერთშეპირისპირება. ზედავალიანების ბალანსს არ მიეკუთვნება საგადასახადო (წლიური) ბალანსი.

ზედავალიანების დასადგენად გაკოტრების სამართალმა უარი თქვა წლიურ ბალანსზე, და მასთან დაკავშირებულ სხვა ოფიციალურ ბალანსებზე. ოფიციალური ბალანსების შედგენისა და ჩაბარების პერიოდი დროშია გაჭიმული. მაგალითად, წლიური ბალანსის წარდგენა სავალდებულოა სამეურნეო წლის დასრულებიდან სამი თვის განმავლობაში. მაშასადამე, წლიურ ბალანსში სტატისტიკურად ფიქსირდება საწარმოს გასული სამეურნეო წლის მდგომარეობა, რის გამოც წარდგენის პერიოდისათვის წლიური ბალანსი იძლევა

უკვე საწარმოს საფინანსო მდგომარეობის „მოძველებულ“ სურათს. არ არის გამორიცხული, რომ ამ პერიოდისათვის ზედავალიანება, თუკი ასეთი გამოძინარე იქნება წლიური ბალანსიდან, უკვე აღმოიფხვრას, ან პირიქით, წარმოიშვას იგი ბალანსის შედგენისთანავე. გარდა ამისა, წლიურ ბალანსში ასახული ქონების ღირებულება (საბალანსო ღირებულება), ხშირ შემთხვევაში, არ შეესაბამება მის საბაზრო ღირებულებას. მაგალითად, ყოველწლიური სამორტიზაციო ანარიცხების დარიცხვის შედეგად ავტომანქანის საბალანსო ღირებულებამ შეიძლება 300 ლარი შეადგინოს, ხოლო მისი გასაყიდი (საბაზრო) ფასი კი იყოს გაცილებით მეტი – 1000 ლარი, ან პირიქით, – უფრო ნაკლები. წლიური ბალანსის მიდრეკილება, შემცირებულად ასახოს ქონებრივი ღირებულებები, არ გამოდგება იმისათვის, რომ იგი საფუძვლად დაედოს ზედავალიანების დადგენას. მით უმეტეს, რომ მასში არა ჩანს საწარმოს სიცოცხლისუნარიანობის, მისი შემდგომი განვითარების დინამიკა.

ქონებრივი მდგომარეობის რეალური სურათის დადგენის მიზნით, სასურველია, რომ შეფასება განახორციელონ ქონების შემფასებელმა სპეციალისტებმა (მაგალითად, აუდიტორებმა და სხვ.). სპეციალისტის შეფასებით, უმრავლეს შემთხვევაში, დადგინდება ქონების მიახლოებული საბაზრო ღირებულება.

ზედავალიანება წარმოადგენს აგრეთვე სამკვიდროს გაკოტრების ერთადერთ საფუძველს. ამ დროს ერთმანეთს უპირისპირდება, ერთის მხრივ, სამკვიდროს ქონებრივი ღირებულებები და, მეორეს მხრივ, სამკვიდროს ვალდებულებები. გადახდისუნარიობა, აქედან გამოძინარე, ვერ იქნება სამკვიდროს გაკოტრების საფუძველი, ვინაიდან ცოცხალი აღარ არის გადახდის შესრულებაზე ვალდებული პირი (მამკვიდრებელი). ხოლო გადახდის აღნიშნული ვალდებულება კი განიხილება როგორც სამკვიდროს პასივი და იგი დაუპირისპირდება დარჩენილ აქტივებს. სამოქალაქო კოდექსის თანახმად, მემკვიდრე არ არის ვალდებული, თავისი ქონებიდან შეასრულოს მამკვიდრებლის დარჩენილი ვალდებულებები. მას შეუძლია, დააკმაყოფილოს მამკვიდრებლის კრედიტორები მხოლოდ

მოღებული აქტივის ფარგლებში (სამკო, მუხლი 1484.1). სამკვიდროს ზედავალიანება სახეზე იქნება, თუკი მამკვიდრებლის მიერ ნაკისრი ვალდებულებები აღემატება მის მიერ დატოვებულ ქონებას. შესაბამისად, სიძნელეს არ წარმოადგენს სამკვიდროს დადგენაც.

დეტალურად სამკვიდროს ზედავალიანების შესახებ იხ. თავი X.

4. გააოტრების წარმოების ფორმალური წინაპირობა

ა) გაკოტრების განცხადება

გაკოტრების წარმოების ფორმალურ წინაპირობას გაკოტრების განცხადების შეტანა წარმოადგენს. შესაბამისად, გაკოტრების წარმოება შეიძლება გაიხსნას მხოლოდ განცხადების საფუძველზე (გაწკა, მუხლი 6). გაკოტრების წარმოება არ აღიძვრება სახელმწიფოს ინიციატივით ან რომელიმე თანამდებობის პირის მიერ საჯარო ფუნქციების განხორციელებისას. თუკი გაკოტრების სასამართლოში არ არის გაკოტრების განცხადება წარდგენილი, საქმის წარმოებაც არ გაიხსნება. თავის მხრივ, არც გაკოტრების სასამართლოა უფლებამოსილი, თავისი ინიციატივით გახსნას გაკოტრების საქმის წარმოება.

გაკოტრების განცხადება არ საჭიროებს რაიმე სპეციალურ ფორმას. არსებითაა, რომ მასში მოცემული იყოს განმცხადებლის ნება, რომ სურს გაკოტრების წარმოების გახსნა, ასევე მითითებული იყოს, თუ გაკოტრების რა საფუძველით ითხოვს იგი გაკოტრების წარმოების გახსნას. თუმცა, თუ კრედიტორია განმცხადებელი, მან იმავედროულად დამაჯერებლად უნდა ამტკიცოს გაკოტრების საფუძველის არსებობა. განცხადებაში კრედიტორს აგრეთვე თავისი მოთხოვნის დამაჯერებლად წარმოდგენაც ევალება.

არსებული სასამართლო პრაქტიკის თანახმად, განცხადება წერილობით უნდა იქნას წარდგენილი. თუმცა კანონი დუშს განცხადების ზეპირად წარდგენის შესაძლებლობაზე. ასეთის

დაშვების შემთხვევაში იგი უნდა ჩაიწეროს სასამართლო კანცელარიის მუშაკმა შესაბამის ჟურნალში.

გაკოტრების განცხადების შეტანასთან დაკავშირებით გამოყოფენ როგორც განცხადების შეტანის უფლებას, ისე განცხადების შეტანის ვალდებულებას. აქედან გამომდინარე, არსებობენ განცხადების შეტანაზე უფლებამოსილი და განცხადების შეტანაზე ვალდებული პირები.

განცხადების შეტანის უფლებამოსილება განსაზღვრულია გაკოტრების კანონით (გაწკა, მუხლი 6.1). გაკოტრების კანონის თანახმად, ასეთი უფლებამოსილება მინიჭებული აქვს თვით მოვალეს, აგრეთვე გაკოტრების კრედიტორს. გაკოტრების წარმოებაში მონაწილე სხვა სახის კრედიტორს (საკუთრების ან უზრუნველყოფილ კრედიტორს) არა აქვს გაკოტრების განცხადების წარდგენის უფლება. გაკოტრების განცხადებას ვერ წარადგენს აგრეთვე მასის კრედიტორი, რომელიც, როგორც კრედიტორი, ჩნდება მხოლოდ გაკოტრების საქმის წარმოების გახსნის შემდეგ.

განცხადების შეტანის ვალდებულებას განსაზღვრავს მეწარმეთა შესახებ კანონი (მდრ. მეწკა, მუხლი 14.1.3). აღნიშნული კანონის თანახმად, შეზღუდული პასუხისმგებლობის ან სააქციო საზოგადოების დირექტორი ვალდებულია, გაკოტრების ერთ-ერთი საფუძვლის არსებობისას გაკოტრების განცხადება შეიტანოს გადახდისუუნარობის ან ზედავალთანების დადგომიდან არაუგვიანეს სამი კვირის განმავლობაში. ამრიგად, მეწარმეთა კანონი განცხადების შეტანის ვალდებულებას თვით მოვალეს, ანუ საზოგადოებას აკისრებს. საზოგადოების შიგნით აღნიშნული პასუხისმგებლობა ეკისრება ხელმძღვანელობასა და წარმომადგენლობაზე უფლებამოსილ პირებს – დირექტორებს. იმისათვის, რომ საზოგადოების დირექტორის მხრიდან არ დაბრკოლდეს და გაჭიანურდეს გაკოტრების წარმოების გახსნა, კანონი მას აკისრებს საწარმოს იმ ხარჯების ანაზღაურების მოვალეობას, რომლებიც გაღებულია საწარმოს გადახდისუუნარობის ან ზედავალთანების დადგენის შემდეგ. მოვალის ვალდებულება განცხადების შეტანაზე უზრუნველყოფილია არა მხოლოდ სამო-

ქლაქო, არამედ აგრეთვე სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობით. განცხადების შეუტანლობის გამო მოვალის დირექტორს შეიძლება დაეკისროს როგორც ზიანის ანაზღაურების ვალდებულება, ისე მის წინააღმდეგ დაიწყოს სისხლის სამართლებრივი დევნა.

აღსანიშნავია, რომ მეწარმეთა კანონი განცხადების შეტანის მოვალეობას აკისრებს მხოლოდ ორი სახის მოვალე-საწარმოს — შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოებასა და სააქციო საზოგადოებას, რაც არასწორია. გაკოტრების განცხადების შეტანის მოვალეობა უნდა ეკისრებოდეს აგრეთვე მეწარმეთა კანონით გათვალისწინებულ სხვა მეწარმეებსაც — სპს, კს, კოოპერატივი და ინდივიდუალურ მეწარმეს, თუკი ისინი გადახდის უნარო გახდებიან ან გამოვლინდება პასივების გადამეტება აქტივებზე.

დასაშვებია ასევე გაკოტრების განცხადების უკან გატანა. თუმცა განცხადების უკან გატანა შესაძლებელია, თუკი გაკოტრების წარმოება სასამართლოს ჯერ არა აქვს გახსნილი ან ძალაში შევა სასამართლოს განჩინება გაკოტრების გახსნაზე უარის თქმის შესახებ.

ბ) განცხადების განხილვის წარმოება

გაკოტრების განცხადება სასამართლოს მიერ წარმოებაში უნდა იქნას მიღებული. გაკოტრების განცხადების წარმოებაში მიღებისათვის იგივე წესებია დადგენილი, რაც სასარჩელო განცხადებისათვის. კერძოდ, სასამართლო ამოწმებს გაკოტრების განცხადების დასაშვებობის საკითხს და ხარვეზის აღმოჩენის შემთხვევაში განმცხადებელს მის შესავსებად აძლევს ვადას. თუკი დადგენილ ვადაში ხარვეზი არ იქნება აღმოფხვრილი, სასამართლო დაუბრუნებს მას უკან განმცხადებელს.

გაკოტრების განცხადების წარმოებაში მიღების შემდეგ იწყება განცხადების განხილვის წარმოება, რომელიც გრძელდება 45 დღის განმავლობაში (შდრ. გაწკა, მუხლი 7). თუმცა ეს ვადა გაკოტრების სასამართლომ შეიძლება თითო-თითო თვით ორჯერ გააგრძელოს.

განცხადების განხილვის წარმოების მიმდინარეობისას გაკოტრების მოსამართლე ამოწმებს განცხადებაში მითითებულ ყველა გარემოებას, რათა დარწმუნდეს გაკოტრების წარმოების გახსნის აუცილებლობაში. ამისათვის მოსამართლე არკვევს გაკოტრების საქმის წარმოებისათვის მნიშვნელოვან გარემოებებს, მათ შორის მოვალის ქონებრივ მდგომარეობას, გაკოტრების საფუძვლების არსებობას, მოვალის საწარმოს საქმიანობის გაგრძელების შესაძლებლობებს და ა.შ. აღნიშნული გარემოებების შესამოწმებლად მას შეუძლია დაკითხოს მოწმეები, მოიწვიოს ექსპერტები და მოუსმინოს ასევე მოვალეს. მოვალის მოსმენით სასამართლო იღებს მნიშვნელოვან ინფორმაციას წარმოების გახსნის გარემოებებთან დაკავშირებით. თუკი მოსამართლე დარწმუნდა გაკოტრების წარმოების გახსნის აუცილებლობაში, მან უნდა შეარჩიოს აგრეთვე გაკოტრების მმართველად დასანიშნი კანდიდატურა. თუკი სახეზე არაა გაკოტრების წარმოების გახსნის წინაპირობები, სასამართლო უარს იტყვის წარმოების გახსნაზე (შდრ. გაწკა მუხლი 9).

გაკოტრების განცხადების განხილვის წარმოებაში მოვალეს შეუძლია მოითხოვოს გაკოტრების წარმოების გახსნის გადავადება, რათა განახორციელოს მისი საწარმოების რეაბილიტაცია (შდრ. გაწკა, მუხლი 10). წარმოების გახსნის გადავადება მოვალისათვის აუცილებელია რეაბილიტაციის გეგმის შესამუშავებლად და კრედიტორთა თანხმობის მოსაპოვებლად. გადავადების პერიოდი არ შეიძლება აღემატებოდეს სამ თვეს. სასამართლოში რეაბილიტაციის გეგმისა და კრედიტორთა თანხმობის წარმოდგენის შემთხვევაში გაკოტრების განცხადების განხილვის წარმოება შეწყდება და იგი იმავდროულად რეაბილიტაციის რეჟიმში გადაიზრდება. რეაბილიტაციის რეჟიმში გაგრძელება რეაბილიტაციის გეგმაში მითითებული ვადით.

გაკოტრების განცხადების განხილვის წარმოება რაც შეიძლება სწრაფად უნდა დასრულდეს. ასეთი სისწრაფე იმითაა განპირობებული, რომ სასამართლომ დროულად უზრუნველყოს პასუხისმგებელი პირისათვის მოვალის ქონების გადაცემა. ერთ

შემთხვევაში ასეთი პირია გაკოტრების მმართველი, თუკი გაიხსნება გაკოტრების წარმოება, ხოლო მეორე შემთხვევაში – ლიკვიდატორი, თუკი სასამართლო უარს იტყვის გაკოტრების წარმოების გახსნაზე. თუკი განცხადების განხილვის წარმოება გაჭიანურდა (რაც ხშირია არსებულ პრაქტიკაში), მაშინ საფრთხე შეექმნება მოვალის ქონებას, რომელიც შეიძლება შემცირდეს თვით მოვალის, მისი კრედიტორის ან სხვა შესამე პირის მიერ. ამიტომ გაკოტრების განცხადების წარმოებაში მიღებისთანავე სასამართლომ ყველა ზომას უნდა მიმართოს მოვალის ქონების (მომავალი გაკოტრების ან სალიკვიდაციო მასის) შესანარჩუნებლად, მათ შორის განახორციელოს უზრუნველყოფის ისეთი ღონისძიებები როგორცაა გაკოტრების დროებითი მმართველის დანიშვნა. სწორედ გაკოტრების განცხადების განხილვის სისწრაფის გამო გერმანულ იურიდიულ ლიტერატურაში მას “დაჩქარებულ წარმოებას” (გერმ. Eilverfahren) უწოდებენ.

გაკოტრების წარმოების ორგანოები

1. ზოგადად.....	30
2. გაკოტრების საქმეთა განმხილველი სასამართლო.....	31
ა) ქვემდებარეობა და განსჯადობა.....	31
ბ) ფუნქციები.....	33
გ) ამოცანები.....	34
დ) სასამართლოს დადგენილებები და მათი გასაჩივრება.....	35
3. გაკოტრების მმართველი.....	36
ა) გაკოტრების წარმოების ცენტრალური ფიგურა.....	36
ბ) სამართლებრივი მდგომარეობა.....	37
გ) დანიშვნა.....	41
დ) ამოცანები.....	44
ე) პასუხისმგებლობა.....	45

1. ზოგადად

გაკოტრების საქმის წარმოებას წარმართავს და ორგანიზებას უწევს ორი ორგანო. ესენია: გაკოტრების საქმეთა განმხილველი სასამართლო (შემოკლებით: გაკოტრების სასამართლო) და გაკოტრების მმართველი.

გაკოტრების სასამართლოსთან დაკავშირებით უნდა აღინიშნოს, რომ მას გაკოტრების წარმოებაში უფრო ნაკლები პროცესუალური ფუნქციები აკისრია, ვიდრე სამოქალაქო საქმის განმხილველ სასამართლოს (სასარჩელო წარმოების სასამართლოს). ეს აიხსნება, ერთის მხრივ, გაკოტრების წარმოების თავისებურებით და, მეორეს მხრივ, იმ როლით, რაც აკისრია სასამართლოს გაკოტრების წარმოებაში.

გაკოტრების წარმოება არ წარმოადგენს სამოქალაქო-სასარჩელო წარმოებას. იგი შინაარსობრივადაც არ უთანაბრდება სამოქალაქო პროცესს. ამასთან, სასარჩელო წარმოების დროს

სამოქალაქო საქმის განმზილველი სასამართლო გვევლინება პასიური „მეთვალყურის“ როლში. იგი, როგორც წესი, გადაწყვეტილებებს იღებს მხარეების – მოსარჩელისა და მოპასუხის – მოსაზრებების ურთიერთშეჯერების საფუძველზე.

სასარჩელო სასამართლოს ნეიტრალური პოზიციისაგან განსხვავებით, გაკოტრების სასამართლო გამოირჩევა თავისი აქტიურობით. სასამართლოს აქტივობას განაპირობებს გაკოტრების წარმოების სპეციფიკიდან გამომდინარე სასამართლოსათვის დაკისრებული ფუნქციები.

გაკოტრების მმართველის ინსტიტუტის შემოღებით, გაკოტრების წარმოებამ შეიძინა სასამართლო წარმოებისათვის (პროცესისათვის) დამახასიათებელი უჩვეულო ფორმა. სასამართლო პროცესი, როგორც ასეთი, არ მიმდინარეობს. მთელი წარმოება შედგება სხვადასხვა პროცედურისაგან, რომლებსაც წარმართავენ გაკოტრების სასამართლო და გაკოტრების მმართველი ცალ-ცალკე. თუმცა გაკოტრების მასის მოძიებასა და ლიკვიდაციასთან დაკავშირებული მთელი წარმოება მთლიანად მხოლოდ გაკოტრების მმართველის მიერ ხორციელდება.

განვიხილოთ გაკოტრების წარმოების თითოეული ორგანო.

2. გაკოტრების საქმეთა განმხილველი სასამართლო

ა) ქვემდებარეობა და განსჯადობა

გაკოტრების სასამართლოს ქვემდებარეობისა და განსჯადობის საკითხებს აწესრიგებს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი და გაკოტრების კანონი.

გაკოტრების საქმე წარმოადგენს სამოქალაქო ურთიერთობიდან წარმოშობილ დავას. ამიტომ იგი უ წ ყ ე ბ რ ი ვ ა დ ე ქვემდებარება საერთო სასამართლოს განხილვას (სასაკო, მუხლი 11).

გაკოტრების საქმე, მიუხედავად მისი სამოქალაქო-სამართლებრივი ხასიათისა, არ შეიძლება გახდეს მუდმივმოქმედი ან მხარეების მიერ სპეციალურად შექმნილი (დროებითი) არბიტრაჟის ქვემდებარე. მართალია, მხარეებმა შეიძლება ხელშეკრულებით შეთანხმონ საარბიტრაჟო პროცედურა, მაგრამ მას არბიტრაჟი მაინც ვერ განიხილავს. ეს აიხსნება გაკოტრების საქმის წარმოების სპეციფიკით. ჯერ ერთი, გაკოტრების წარმოების გახსნის გადაწყვეტილება მოიცავს იძულებითი და ადმინისტრაციული ხასიათის ღონისძიებებს, რომელთა დადგენის უფლება აქვს მხოლოდ სასამართლოს (გაკოტრების მმართველის დანიშვნა, ვალაუვალი მოვალისათვის ქონებაზე განკარგვის უფლების ჩამორთმევა, საჯარო ყადაღა და სხვ.). მეორეც, წარმოების გახსნის გადაწყვეტილებით შეჩერდება იძულებითი აღსრულების ადრე დაწყებული ღონისძიებები. არბიტრაჟი, თავის მხრივ, არ არის კომპეტენტური, განახორციელოს იძულებითი ხასიათის ღონისძიებები. გარდა ამისა, მოვალის სხვა კრედიტორის მიერ სასამართლოში გაკოტრების საქმის პროცედურის დაწყება აიძულებს მოვალესთან საარბიტრაჟო პროცედურაზე შეთანხმებულ კრედიტორს, ჩაერთოს გაკოტრების გახსნილ წარმოებაში და დადგენილ ვადაში წარადგინოს თავისი მოთხოვნა. წინააღმდეგ შემთხვევაში, იგი არ იქნება გათვალისწინებული. დაბოლოს, გაკოტრების წარმოება ხორციელდება სახელმწიფოს ზედამხედველობითა და აქტიური მონაწილეობით, რაც უცნაო საარბიტრაჟო განხილვისათვის.

გაკოტრების საქმე ყველა შემთხვევაში საგნობრივად რაიონული (საქალაქო) სასამართლოს განსჯადია (სასაკო, მუხლი 13). ამ დროს მნიშვნელობა არ აქვს მოვალის ქონების ღირებულებას ან კრედიტორის მოთხოვნის ოდენობას. გაკოტრების წარმოება მეტწილად ემსგავსება უდავო (დამდგენი) წარმოების საქმეს, რადგანაც გაკოტრების წარმოების ერთ-ერთი შემადგენელი ნაწილს წარმოადგენს კრედიტორთა მოთხოვნების დადგენა და აღიარება.

ამრიგად, ს ა გ ნ ო ბ რ ი ვ ა დ გაკოტრების საქმეების განსახილველად ყოველთვის კომპეტენტურია რაიონის (საქალაქო) სასამართლო, ხოლო ფ უ ნ ქ ც ი ო ნ ა ლ უ რ ა დ –

სამოქალაქო საქმის განმხილველი მოსამართლე. მოსამართლეს, რომელიც გაკოტრების საქმეს განიხილავს, გაკოტრების მოსამართლე ეწოდება.

გაკოტრების საქმის ადგილობრივი (ტერიტორიული) განსჯადობის საკითხი მოწესრიგებულია გაკოტრების კანონის მე-3 მუხლში. ამ მუხლის თანახმად, გაკოტრების საქმეებს სასამართლო განიხილავს მოვალის საცხოვრებელი ადგილის ან ადგილსამყოფელის მიხედვით. თუ მოვალე ფიზიკური პირია, მისი საცხოვრებელი ადგილის საკითხს აწესრიგებს სამოქალაქო კოდექსი, რომლის თანახმადაც, ასეთად მიიჩნევა ადგილი, რომელსაც იგი, ჩვეულებრივ, საცხოვრებლად აირჩევს (სამკო, მუხლი 20). თუ პირს არა აქვს საცხოვრებელი ადგილი, მაშინ გამოიყენება სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის მე-15 და მე-17 მუხლებით დადგენილი წესები, ანუ საქმეს განიხილავს სასამართლო საქართველოს ტერიტორიაზე პირის ადგილსამყოფელის მიხედვით, ხოლო, თუ ასეთი უცნობია, მაშინ – სასამართლო მისი უკანასკნელი საცხოვრებელი ადგილის, ანდა ქონების (აგრეთვე უზრუნველყოფილი ნივთის) ადგილსამყოფელის მიხედვით. თუ პირს აქვს რამდენიმე საცხოვრებელი ადგილი, მაშინ საქმის განსახილველად განსჯადი აღმოჩნდება რამდენიმე სასამართლო. ასეთ შემთხვევაში სასამართლოებს შორის განსჯადობის კონფლიქტი გადაწყდება პრევენციის პრინციპით, ანუ საქმეს განიხილავს სასამართლო, სადაც პირველად შევა გაკოტრების განცხადება.

იურიდიული პირის შემთხვევაში საქმეს განიხილავს სასამართლო მისი ადგილსამყოფელის მიხედვით. ასეთად კი ითვლება იურიდიული პირის ადმინისტრაციის მდებარეობის ადგილი (სამკო, მუხლი 27). ადმინისტრაციის მიერ ადგილმდებარეობის შეცვლა ავტომატურად იწვევს სასამართლოს განსჯადობის შეცვლასაც.

ბ) ფუნქციები

გაკოტრების სასამართლო არ შემოიფარგლება მხოლოდ პროცესუალური ფუნქციების განხორციელებით, რაც დამახა-

სიათებელია სასარჩელო სასამართლოსათვის. გაკოტრების სასამართლო ახორციელებს აგრეთვე საზედამხედველო და მმართველობით ფუნქციებსაც.

საზედამხედველო ფუნქცია გამოიხატება ზედამხედველობის განხორციელებაში გაკოტრების მთელი წარმოების მიმართ, განსაკუთრებით კი, წარმოების მონაწილეების ქმედებების მართლზომიერების მიმართ. მიუხედავად საზედამხედველო ფუნქციისა, სასამართლო არ ერევა წარმოების მონაწილეების კომპეტენციაში.

სასამართლოს მმართველობითი ფუნქცია იმაში გამოიხატება, რომ იგი უშუალოდ წარმართავს და უძღვება კრედიტორთა კრებებს.

გ) ამოცანები

გაკოტრების წარმოებაში გაკოტრების სასამართლოს ერთ-ერთი უმთავრესი ამოცანაა გაკოტრების საქმის წარმოების გახსნა და მისი დამთავრება (გაწკა, მუხლები 11, 29¹). ამ ღონისძიებებს სასამართლო ახორციელებს შესაბამისი დადგენილებების მიღებით. სასამართლოს შეუძლია აგრეთვე გადავადოს საქმის წარმოების გახსნა და ამით შესაძლებლობა მისცეს მოვალეს, განახორციელოს სასამართლოსგარეშე რეაბილიტაცია (გაწკა, მუხლი 10).

სასამართლოს ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ამოცანაა აგრეთვე გაკოტრების წარმოების „ცენტრალური ფიგურის“ – გაკოტრების მმართველის დანიშვნა (გაწკა, მუხლები 11, 15). საქმის წარმოების გახსნამდე, სასამართლოს შეუძლია დანიშნოს გაკოტრების დროებითი მმართველიც (გაწკა, მუხლი 7). გაკოტრების მმართველთან მიმართებაში გაკოტრების სასამართლოს ეკისრება აგრეთვე მისი საქმიანობის ზედამხედველობა (გაწკა, მუხლი, 15.6). ზედამხედველობა შეპიიფარგლება მხოლოდ სამართლებრივი ზედამხედველობით, ანუ სასამართლო სამართლებრივ შეფასებას აძლევს გაკოტრების მმართველის თითოეულ ქმედებას და მხოლოდ სამართალდარღვევის შემთხვევაში მიმართავს განსაზღვრულ ზომებს მის წინააღმდეგ, თვით თანამდებობიდან გათავისუფლებით. ამრიგად, სამართლებრივი

ზედამხედველობა არ ნიშნავს გაკოტრების მმართველის ფუნქციებში ჩარევასა და მათ კისრებას.

გაკოტრების სასამართლოს ამოცანაა აგრეთვე გაკოტრების მმართველის გასამრჯელოსა და ხარჯების ოდენობის დადგენა (გაწკა, მუხლი 33). თუმცა დღემდე არ მიღებულა შესაბამისი კანონი, რომელიც განსაზღვრავდა მმართველის გასამრჯელოს ფარგლებს. ეს კი უკვე ბევრ წინააღმდეგობას ქმნის პრაქტიკაში, ვინაიდან მოსამართლეები იძულებულნი ხდებიან, მიმართონ სხვადასხვა, ხშირად დაუსაბუთებელ სატარიფო განაკვეთს.

გაკოტრების სასამართლო ნიშნავს კრედიტორთა ღრობით კომიტეტს (გაწკა, მუხლი 22²). იგი იწვევს და წარმართავს გაკოტრების კრედიტორთა კრებებს (გაწკა, მუხლი 22).

სასამართლოს მნიშვნელოვანი ამოცანაა აგრეთვე საგაკოტრებო მორიგების დამტკიცება (გაწკა, მუხლი 24).

დ) სასამართლოს დადგენილებები და მათი გასაჩივრება

გაკოტრების სასამართლოს დადგენილებები გაკოტრების წარმოებაში მიიღება განჩინების ფორმით (გაწკა, მუხლი 8.2).

განჩინებას მოსამართლე იღებს ერთპიროვნულად, ხშირ შემთხვევაში – ზეპირი მოსმენის გარეშე (გაწკა, მუხლი 8.2). ამრიგად, ზეპირი გარჩევა მხოლოდ ფაქულტატური ხასიათისაა. გაკოტრების სასამართლოს შეუძლია განჩინების მისაღებად ჩაატაროს ზეპირი განხილვა და ამისათვის მოიწვიოს შესაბამისი მხარეებიც. თუმცა, გაკოტრების მოსამართლე ყოველმხრივ უნდა ეცადოს, რომ საქმის ზეპირი განხილვა არ დაამსგავსოს სასარჩლო წარმოებას, მაგალითად, არ დაიწყოს გაკოტრების კრედიტორის მოთხოვნის საფუძვლიანობის შემოწმება და ა.შ. საქმის ზეპირი მოსმენა და მხარეთა მოწვევა განპირობებული უნდა იყოს მხოლოდ ისეთი ძირითადი საკითხების გადასაწყვეტად, როგორიცაა განხილვა გაკოტრების საქმის წარმოება, უარი თქვას განხილვაზე, თუ – გადავადოს წარმოების განხილვა.

გაკოტრების სასამართლოს განჩინების გასაჩივრება შეიძლება კერძო საჩივრის შეტანით (გაწკა, მუხლი 31). კერძო საჩივარი თავდაპირველად წარედგინება თვით გაკოტრების სასამართლოს. გაკოტრების სასამართლოს შეუძლია, დააკმაყოფილოს საჩივარი, თუ მას დასაბუთებულად მიიჩნევს. სხვა შემთხვევაში იგი განიხილება სააპელაციო სასამართლოს მიერ. სამოქალაქო საპროცესო კანონმდებლობისაგან განსხვავებით, გაკოტრების კანონით დადგენილია აგრეთვე სააპელაციო სასამართლოს განჩინების გასაჩივრების შესაძლებლობაც საკასაციო სასამართლოში (გაწკა, მუხლი 31.3)

3. გაკოტრების მმართველი

ა) გაკოტრების წარმოების ცენტრალური ფიგურა

გაკოტრების მმართველს განსაკუთრებული ადგილი აქვს მიჩენილი გაკოტრების წარმოებაში. გაკოტრების მთელი წარმოება, გახსნიდან მის დამთავრებამდე, ხორციელდება გაკოტრების მმართველის მიერ. გაკოტრების წარმოებაში გაკოტრების მმართველს მხოლოდ გაკოტრების კრებების მოწვევასა და ჩატარებაზე არ გააჩნია უფლებამოსილება – ეს უკანასკნელი გაკოტრების სასამართლოს პრეროგატივაა.

გაკოტრების მმართველი, საქმის წარმოების გახსნის გადაწყვეტილებით იძენს უფლებამოსილებას, მართოს და განკარგოს გაკოტრების მასა (გაწკა, მუხლი 15). გაკოტრების მმართველი დამოუკიდებლად იღებს გადაწყვეტილებებს მოვალის საწარმოების ხელმძღვანელობის ფარგლებში და ახორციელებს აგრეთვე მოვალის სახით წარმომადგენლობით უფლებამოსილებას. გარდა აღნიშნულისა, მხოლოდ გაკოტრების მმართველია პასუხისმგებელი გაკოტრების მასის ფორმირებასა და რეალიზაციაზე, აგრეთვე ამონაგების კრედიტორებისათვის განაწილებაზე. გაკოტრების მმართველი აქტიურ მონაწილეობასაც იღებს მორიგების წინარე პროცედურებშიც, კერძოდ, წარადგენს განცხადებას, შეიმუშავეს სამომრიგებლო წინადადებებს და ა.შ. (გაწკა, მუხლი 23).

ამრიგად, გაკოტრების მმართველი ღვას გაკოტრების წარმოებაში განხორციელებული მოვლენების შუაგულში. ამიტომ არის, რომ მას გაკოტრების წარმოების ცენტრალურ ფიგურასაც უწოდებენ.

დაკისრებული ფუნქციებიდან გამომდინარე, გაკოტრების მმართველის როლი და დანიშნულება უფრო ღიძია, ვიდრე გაკოტრების სასამართლოსი, მიუხედავად იმისა, რომ გაკოტრების სასამართლო ახორციელებს მის ზედამხედველობას. გაკოტრების სასამართლო მხოლოდ „ადგილიდან დაძრავს“ გაკოტრების წარმოებას, მიიღებს რა გადაწყვეტილებას საქმის წარმოების გახსნის შესახებ. ამის შემდეგ, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, მთელი გაკოტრების წარმოება, გარდა ზოგიერთი პროცედურისა, წარიმართება მხოლოდ და მხოლოდ გაკოტრების მმართველის მიერ.

ბ) სამართლებრივი მდგომარეობა

გაკოტრების სამართლის თეორია არ არის ერთიანი გაკოტრების მმართველის სამართლებრივ სტატუსთან დაკავშირებით. დღემდე სადაოა, თუ ვისი ინტერესების წარმომადგენლად და გამომხატველად გვევლინება გაკოტრების მმართველი: ვალაუვალი მოვალისა, კრედიტორებისა თუ სახელმწიფოსი. შესაბამისად, არსებობს სამი ძირითადი თეორია გაკოტრების მმართველის სამართლებრივი სტატუსის შესახებ. განვიხილოთ თითოეული მათგანი.

ვალაუვალი მოვალის წარმომადგენლის თეორია გაკოტრების მმართველს მხოლოდ ვალაუვალი მოვალის ინტერესების გამომხატველად წარმოაჩენს. ამ თეორიის მიმდევართა ამოსავალი არგუმენტი ისაა, რომ გაკოტრების მთელი წარმოება აგებულია ვალაუვალ მოვალეზე, კერძოდ, მისი საცხოვრებელი ან სამყოფი ადგილი განსაზღვრავს სასამართლოს განსჯადობას; ვალაუვალი მოვალის ქონება ექვემდებარება საგაკოტრებო ყადაღას; ვალაუვალი მოვალის ქონება ნაწილდება კრედიტორებზე; ვალაუვალი მოვალისა

და მისი საწარმოს გადარჩენისაკენ არის მიმართული სამომრიგებლო ღონისძიებები და ა.შ. ამ თეორიის წარმომადგენელთა აზრით, საქმის წარმოების გახსნის შემდეგ, გაკოტრების მმართველი ხდება დაყადაღებული ვალაუევალი მოვალის ქონების (გაკოტრების მასის) მეურვე, რადგანაც მასზე გაკოტრების მასის მართვისა და განკარგვის უფლებამოსილება გადადის. ხოლო, როგორც ქონების მეურვემ, გაკოტრების მმართველმა უნდა განახორციელოს ამ ქონების მესაკუთრის, ანუ ვალაუევალი მოვალის ინტერესები.

მიუხედავად წარმოდგენილი არგუმენტებისა, გაკოტრების მმართველი მაინც ვერ მიიჩნევა მხოლოდ ვალაუევალი მოვალის წარმომადგენლად. გაკოტრების მმართველი გაკოტრების წარმოებაში არ ახორციელებს მხოლოდ ვალაუევალი მოვალის ინტერესებს, არამედ იგი წარმომადგენლობს წარმოების სხვა მონაწილეებსაც. მეტიც, წარმოების გახსნის შემდეგ წარმოშობილ ურთიერთობებში გაკოტრების მმართველი წარმომადგენლობს არა ვალაუევალ მოვალეს, არამედ მის ქონებას, რომლის მართვასა და განკარგვასაც იგი ახორციელებს შეუზღუდავად. მართალია, ვალაუევალი მოვალის დაუმთავრებელ პროცესებზე გაკოტრების მმართველი გამოდის მისი სახელით, მაგრამ მისი წარმომადგენლობა ამ შემთხვევაში ეფუძნება ქონების მართვის უფლებამოსილებას. ეს გამომდინარეობს იქიდან, რომ, ვალაუევალი მოვალის სახელით გაკოტრების მმართველი მონაწილეობს მხოლოდ იმ პროცესებში, რომლებიც ეფუძნება ქონებრივ (და არა პიროვნულ) მოთხოვნებს (ამის შესახებ დაწვრილებით იხ. თავი VII). ამ მოთხოვნების რეალიზაციამ შეიძლება გადამწყვეტი როლი შეასრულოს მასის მოცულობის გაზრდასთან, ან მისი შემცირების თავიდან აცილებასთან დაკავშირებით.

კრედიტორთა წარმომადგენლის თეორია გაკოტრების მმართველს მხოლოდ გაკოტრების წარმოებაში ჩართული ყველა კრედიტორის (განსაკუთრებით გაკოტრების, უზრუნველყოფილი და მასის კრედიტორების) წარმომადგენლად განიხილავს. იგი ყველაზე ძველი თეორიაა. აღნიშნული თეორიის მიმდევრები თვლიან,

რომ გაკოტრების მასის მართვა და განკარგვა გაკოტრების მმართველის მიერ სწორედ კრედიტორთა ინტერესებისათვის ხორციელდება. ხოლო იგი გაკოტრების მასას ჰყიდის მხოლოდ ერთადერთი მიზნით: რაც შეიძლება მაქსიმალურად დაკმაყოფილდეს კრედიტორთა მოთხოვნები.

კრედიტორთა წარმომადგენლობის თეორიის წინააღმდეგობა იმაში მდგომარეობს, რომ გაკოტრების მმართველი არ მოქმედებს კრედიტორების სახელით. სხვისი სახელით მოქმედება, ჩვეულებრივ, წარმოშობს წარმომადგენლობით ურთიერთობას, რომელიც შეიძლება ეფუძნებოდეს კანონს ან დავალებას (სამკო, მუხლი 103). მოცემულ შემთხვევაში წარმომადგენლობითი ურთიერთობა არ წარმოიშობა, ვინაიდან, ჯერ ერთი, გაკოტრების მმართველი არ მოქმედებს კრედიტორთა სახელით და, მეორეც, გაკოტრების მმართველის უფლებამოსილება არ არის დაფუძნებული დავალებაზე (მინდობილობაზე) და არც გაკოტრების კანონზე. პირიქით, ეს უკანასკნელი ცალკეულ შემთხვევებში ავალდებულებს კიდევ გაკოტრების მმართველს, განახორციელოს კრედიტორების ინტერესები. მაგალითად, საკუთრების კრედიტორს გაკოტრების მმართველმა უნდა დაუბრუნოს კუთვნილი ნივთი (გაწკა, მუხლი 20.1), უზრუნველყოფილი კრედიტორი უნდა დააკმაყოფილოს დატვირთული საგნის რეალიზაციის შედეგად (გაწკა, მუხლი 20.2), მასის კრედიტორებს სრულად უნდა აუნაზღაუროს წარმოშობილი მოთხოვნები (გაწკა, მუხლი 19), ხოლო გაკოტრების კრედიტორებს კი უნდა გაუნაწილოს მასის ამონაგები გაკოტრების ტაბულის მიხედვით (გაწკა, მუხლი 18). გაკოტრების წარმოებაში კი აღნიშნული კრედიტორების გარდა, წარმოების მონაწილედ გვევლინება, აგრეთვე, ვალაუვალი მოვალე. შესაბამისად, გაკოტრების მმართველმა უნდა შეიმუშაოს ვალაუვალი მოვალის გადარჩენისაკენ მიმართული სამომრიგებლო წინადადებები (გაწკა, მუხლი 23) და ა.შ.

მაშასადამე, გაკოტრების წარმოებაში მმართველი არ შემოიფარგლება მხოლოდ რომელიმე კონკრეტული მონაწილის ინტერესების დაცვით, არამედ იგი ახორციელებს წარმოების ყველა მონაწილის ინტერესებს.

თანამდებობრივი უფლებამოსილების თეორია გაკოტრების მმართველს სამართალზრუნვის ერთ-ერთ ორგანოდ მიიჩნევს, რომელიც საკუთარი სახელით მოქმედებს და ასრულებს მასზე კანონით დაკისრებულ ამოცანებს. აღნიშნული თეორია ხაზს უსვამს გაკოტრების მმართველის თანამდებობრივ მდგომარეობას.

ამ თეორიის მიმდევრები მიუთითებენ გაკოტრების მმართველის კერძო თანამდებობრივ უფლებამოსილებაზე, რომელიც საჯარო ფუნქციებითაა დატვირთული. გაკოტრების მმართველის თანამდებობა საჯაროობის ელემენტებს იძენს სახელმწიფოსაგან (გაკოტრების სასამართლოსაგან) დანიშვნის საფუძველზე. ამასთან, აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ, მიუხედავად გაკოტრების მმართველის თანამდებობის საჯარო ელემენტებით აღჭურვისა, მას მაინც არ განიხილავენ სახელმწიფო მოხელედ.

წარმოდგენილ თეორიებს შორის თანამდებობრივი უფლებამოსილების თეორია მიჩნეულია ყველაზე სწორ თეორიად. მის მხარდასაჭერად დამატებით შეიძლება აღინიშნოს ისიც, რომ გაკოტრების მმართველის ამოცანები სცილდება ვალაუვალი მოვალისა და კრედიტორთა ინტერესების ფარგლებს. გაკოტრების მმართველის მთელი საქმიანობისათვის განმსაზღვრელია უპირატესად სახელმწიფოებრივი ინტერესი, რაც იმაში გამოიხატება, რომ მოვალესა და მის კრედიტორებს შორის დაწყებული ქონებრივი დავა მოწესრიგდეს სამართლებრივად სწორად, ხოლო ეკონომიკისათვის კი — სასარგებლოდ. სწორედ ასეთი შედეგის დადგომა შედის სახელმწიფოს ინტერესებში. თუმცა სახელმწიფოს ინტერესის წინ წამოწევა სრულებითაც არ ნიშნავს იმას, რომ გაკოტრების მმართველმა უპირატესობა მიანიჭოს სახელმწიფოს, როგორც კრედიტორს, თუკი იგი ასეთად მოგვევლინება გაკოტრების წარმოებაში.

მითითებული თეორიების ანალიზის საფუძველზე მივდივართ იმ დასკვნამდე, რომ გაკოტრების მმართველი არ არის შემოფარგლული წარმოების რომელიმე კონკრეტული მონაწილის ინტერესებით, არამედ იგი აღასრულებს კანონით მისთვის დაკის-

რებულ ფუნქციებს. ეს კი იმავდროულად ნიშნავს წარმოების ყველა მონაწილის ინტერესების განხორციელებასაც.

წარმოდგენილი ძირითადი თეორიების გარდა, არსებობს აგრეთვე ე.წ. *ორგანული თეორია*, რომელიც განიხილავს გაკოტრების მმართველს როგორც გაკოტრების მასის ორგანოს. ამ თეორიის მიმდევრები თავიანთ მოსაზრებას აფუძნებენ გაკოტრების მმართველის მასისადმი განსაკუთრებული დამოკიდებულებით: მასის ფლობა და მართვა, მასის განკარგვა, „სავალდებულო მასის“ შექმნა და მისი განაწილება, მასის მოცულობის გაზრდა საგაკოტრებო შეცდომების გზით და სხვ. თუმცა ამ თეორიის სისუსტე იმაშია, რომ სამართალი არ იცნობს ქონების უფლებაუნარიანობას, მით უმეტეს გაკოტრების მასის უფლებაუნარიანობას. ამ შემთხვევაში სამართლის სუბიექტად (ანუ უფლებების მატარებლად) აღიარებულია მხოლოდ ვალაუვალი მოვალე.

გ) დანიშვნა

გაკოტრების მმართველს კრედიტორთა პირველ კრებაზე ნიშნავს გაკოტრების სასამართლო (გაწკა, მუხლი 15). მისი დანიშვნა ძირითადად უკავშირდება გაკოტრების წარმოების გახსნას (გაწკა, მუხლი 11). ამიტომ გაკოტრების მმართველი თავდაპირველად წარმოების გახსნის განჩინებით ინიშნება. გაკოტრების მმართველი შეიძლება ცალკე განჩინებითაც დაინიშნოს, თუკი წარმოების მიმდინარეობისას წინა მმართველს ან სასამართლო გაანთავისუფლებს ან კრედიტორთა კრება გადაირჩევს.

სასამართლოს მიერ დანიშნული გაკოტრების მმართველი თანამდებობრივ უფლებამოსილებას ახორციელებს კრედიტორთა პირველ კრებაზე. კრედიტორთა პირველ კრებას შეუძლია აირჩიოს გაკოტრების სხვა მმართველიც (გაწკა, მუხლი 15.1). ეს შეიძლება იყოს როგორც წინა მმართველი, ისე სხვა პიროვნება.

პირველი კრების მიერ არჩეული მმართველის დამტკიცება საბოლოოდ მაინც გაკოტრების სასამართლოს მიერ ხდება. თავისი

უფლებამოსილებიდან გამომდინარე, სასამართლოს შეუძლია აგრეთვე უარი თქვას კრების მიერ არჩეული მმართველის დანიშვნაზე, ვინაიდან სასამართლო არ არის შებოჭილი კრედიტორთა კრების გადაწყვეტილებებით. სახელმწიფოსაგან (აქ: გაკოტრების სასამართლოსაგან) გაკოტრების მმართველის დანიშვნა წარმოადგენს გაკოტრების წარმოების არსებით პრინციპს. დანიშნული გაკოტრების მმართველის მეშვეობით, სახელმწიფო ახორციელებს მოვალესა და მის კრედიტორებს შორის წარმოშობილ კერძო სამართლებრივი დავის თავისებურ მართვასა და ზედამხედველობას.

გაკოტრების კანონი მთელ რიგ მოთხოვნებს უყენებს გაკოტრების მმართველად დასანიშნ პიროვნებას (შდრ. გაწკა, მუხლი 15). პირველ რიგში, ეს არის გამოცდილება. აქ, რა თქმა უნდა, არ იგულისხმება უშუალოდ გაკოტრების მმართველად მუშაობის გამოცდილება. ასეთი გამოცდილება ბევრს არ გააჩნია საქართველოში. გაკოტრების სამართლის სიახლიდან გამომდინარე ვერ მოხერხდა გაკოტრების პროფესიონალი მმართველების ჩამოყალიბება. გაკოტრების მმართველს წარმოების მიმდინარეობისას უხდება მრავალი სამართლებრივი და ეკონომიკური საკითხის გადაწყვეტა. ამდენად, იგი გამოცდილი უნდა იყოს სწორედ ამ პროფესიულ სფეროებში. პროფესიული კასტის ჩამოყალიბებამდე გაკოტრების მმართველებად ამ ეტაპზე შეიძლება დაინიშნონ ან ადვოკატები (თუკი წარმოებაში ჭარბობს სამართლებრივი საკითხები), ან აუდიტორები, რევიზორები და ეკონომიკური განათლების მქონე სხვა პირები (თუკი წარმოებაში ძირითადად გადასაწყვეტია ეკონომიკური საკითხები), ანდა მენეჯერები და წარმოების მართვაში დახელოვნებული პირები (თუკი საკითხი მოვალის საწარმოების მართვას შეეხება).

მეორე, გაკოტრების მმართველი უნდა იყოს ვალაუვალი მოვალისა და კრედიტორებისაგან დამოუკიდებელი პირი. მას მოვალესთან და კრედიტორებთან არ უნდა ჰქონდეს არც სამსახურებრივი, არც ფინანსური და არც ნათესაური ურთიერთობა.

მესამე, გაკოტრების მმართველი შეიძლება იყოს მხოლოდ ფიზიკური პირი. იურიდიული პირის გამორიცხვა გაკოტრების

მმართველის თანამდებობრივი უფლებამოსილებიდან იმით შეიძლება იყოს გამართლებული, რომ არ მოხდეს გაკოტრების სასამართლოს უფლებამოსილების შეზღუდვა გაკოტრების მმართველის დანიშვნისას. იურიდიული პირი წარმომადგენლობით უფლებამოსილებას ახორციელებს ხელმძღვანელობის (დირექტორის, დირექტორატის, გამგეობის და ა.შ.) მეშვეობით, რომელთა დანიშვნა და გათავისუფლება თანამდებობიდან მხოლოდ ამ იურიდიული პირის პარტნიორების (მონაწილეების) კომპეტენციას წარმოადგენს. ასეთ შემთხვევაში სასამართლო დაკარგავდა უნიშვნელოვანეს კონტროლს მმართველის პიროვნების შერჩევაზე. მართალია, იურიდიული პირის შემთხვევაში გაკოტრების წარმოების განვითარებაზე მთელ პასუხისმგებლობას თვითონ იურიდიული პირი იკისრებდა. მაგრამ წარმომადგენლობაზე უფლებამოსილება დაეკისრებოდა კონკრეტულ პიროვნებას ან პიროვნებებს, რომელთა შესაძლო ცვალებადობა არასასურველი იქნებოდა გაკოტრების წარმოებისათვის. ამასთან, გაკოტრების წარმოებისათვის არსებითია მმართველის პროფესიული მოღვაწეობა, მის გონებრივ შესაძლებლობებზე დამოკიდებული საქმიანობა, რასაც ვერ ვიტყვით იურიდიულ პირზე, როგორც სამართლებრივ აბსტრაქციაზე. ამდენად, გაუმართლებლად მიმაჩნია გაკოტრების კანონის 2001წ. ცვლილებით გაკოტრების მმართველად ზოგადად პირის, მათ შორის იურიდიული პირის დაშვება (შდრ. გაწყკა, მუხლი 15.1).

ფიზიკური პირის გაკოტრების მმართველად დანიშვნის შემთხვევაში ყურადღება უნდა გამახვილდეს მის ქმედუნარიანობაზე. ეს მოთხოვნა გამომდინარეობს სამოქალაქო კოდექსიდან. გაკოტრების მმართველი, რომლის მეურვეობის ქვეშაც გადმოდის ვალაუვალი მოვალის დაყადაღებული ქონება, არ შეიძლება იყოს ქმედუნარო. გაკოტრების მმართველი, რომელიც ახორციელებს სხვისი ქონების მართვასა და განკარგვას, თავისი სტატუსით ემსგავსება ქმედუნარო პირისათვის დანიშნულ მეურვეს. ასეთი მეურვე კი, თავის მხრივ, არ შეიძლება იყოს ქმედუნარო (შდრ. სამკო, მუხლი 1283, პუნქტი „ბ“).

გაკოტრების მმართველის საქმიანობა ვრცელდება გაკოტრების მთელ წარმოებაზე. ამდენად, მისი ძირითადი ამოცანებიც ესადაგება გაკოტრების ერთ-ერთ ძირითად მიზანს (ლიკვიდაცია და კრედიტორთა დაკმაყოფილება).

გაკოტრების მმართველი, რომელიც უფლებამოსილებებს იძენს წარმოების გახსნის განჩინების საფუძველზე, ახორციელებს ისეთ სალიკვიდაციო ამოცანებს, როგორიცაა: მასის მოძიება და მისი დაყვანა „სავალდებულო მასამდე“, კრედიტორთა მოძიება და მათი მოთხოვნების გამორკვევა, და შესაბამისად, მათი სამართლებრივი სტატუსის დადგენა, მოვალის დებიტორების (მესამე მოვალეების) მოძიება და მოვალის მოთხოვნების გამორკვევა, გაკოტრების ტაბულის შედგენა დადგენილი თანამიმდევრობით, და, რაც მთავარია, მასის განაწილება კრედიტორებზე და მათი მოთხოვნების შესაძლებელი დაკმაყოფილება.

გაკოტრების მმართველი ზრუნავს საკუთრების მოთხოვნების დაკმაყოფილებაზე (გაწკა, მუხლი 20.1), თუკი, რა თქმა უნდა, საკუთრების კრედიტორი თვითონ არ განახორციელებს თავის მოთხოვნას სარჩელის შეტანის გზით. საკუთრების მოთხოვნის დაკმაყოფილების მიზნით, გაკოტრების მმართველი მასიდან საკუთრების კრედიტორის კუთვნილ ნივთს გამოაცალკევებს.

გაკოტრების მმართველის ამოცანაა გაკოტრების მასის მართვა. მასის სამართაუად, გაკოტრების მმართველი ახდენს თავდაპირველად მასაში შემავალი საგნების აღწერასა და მიღებას. ამ მიზნით გაკოტრების მმართველი ახორციელებს ინვენტარიზაციას და ადგენს სათანადო ბალანსს (გაწკა, მუხლი 15.5). გამოვლენილი უცხო ნივთები გამოცალკევებული უნდა იქნას მასიდან და დაუბრუნდეს უფლებამოსილ პირებს. მართვაში შედის დაუმთავრებელი ხელშეკრულებების შესრულება ან უარის თქმა უკვე არსებული ხელშეკრულებების შესრულებაზე, აგრეთვე მისი მონაწილეობით წარმოშობილი სამართალურთიერთობების დამთავრება (გაწკა, მუხლები 16 და 19 “ზ”).

გაკოტრების მასის მართვა გულისხმობს აგრეთვე მოვალის საწარმოის საქმიანობის გაგრძელებას. მასის მართვას მიეკუთვნება აგრეთვე დაუმთავრებელი, გაკოტრების წარმოების გახსნით შეწყვეტილი პროცესების განახლება ან უარის თქმა მათზე.

გაკოტრების მმართველის ერთ-ერთი ამოცანაა გაკოტრების მასის განკარგვა. ამისათვის იგი უფლებამოსილია რეალიზაცია უყოს, ანუ გაყიდოს და ფულად აქციოს მასის საგნები (გაწკა, მუხლი 26). გაკოტრების მასის რეალიზაციის წესსა და პირობებს დამოუკიდებლად განსაზღვრავს გაკოტრების მმართველი. გაკოტრების მმართველი თავისუფალია მასის რეალიზაციაში, იგი თავისუფლად განსაზღვრავს რეალიზაციის სახეს, რომელიც მაღალ ფასზე უნდა იყოს ორიენტირებული. აქედან გამომდინარე, გაკოტრების მმართველს შეუძლია, მასის საგნები გაყიდოს როგორც ცალ-ცალკე, ისე ერთად, როგორც კრძო გაყიდვით, ისე აუქციონზე გატანით და ა.შ. რეალიზაციის ეფექტურობა დაცულია, ერთის მხრივ, გაკოტრების მმართველის მატერიალური პასუხისმგებლობით (გაწკა, მუხლი 15.3), მეორეს მხრივ, გაკოტრების მმართველის ინტერესით, რაც დაკავშირებულია გასამრეჯლოს სიდიდესთან (გაწკა, მუხლი 33), მესამეს მხრივ, სასამართლოს ზედამხედველობით (გაწკა, მუხლი 15.6) და ბოლოს, კრედიტორთა კომიტეტის თანხმობის აუცილებლობით (გაწკა, მუხლი 22²), ასეთის არსებობის შემთხვევაში.

დაკისრებულ ამოცანებს გაკოტრების მმართველი ახორციელებს დამოუკიდებლად. დამოუკიდებლად იღებს იგი გაკოტრების მასის მართვასთან დაკავშირებულ ყველა გადაწყვეტილებას. ხოლო გაკოტრების სასამართლოს არა აქვს უფლება, ჩაერიოს გაკოტრების მმართველის საქმიანობაში.

ე) პასუხისმგებლობა

თავისი სპეციფიკურობით გამოირჩევა აგრეთვე გაკოტრების მმართველის პასუხისმგებლობაც. გაკოტრების მმართველს, მართალია, სახელმწიფო ნიშნავს თანამდებობაზე, მაგრამ იგი არ წარმოადგენს

სახელმწიფო მოხელეს, შესაბამისად, იგი არ აღასრულებს საჯარო სამსახურს. გაკოტრების მმართველის თანამდებობა კერძო თანამდებობაა, რომელიც დატვირთულია საჯარო ფუნქციებით. გამომდინარე აქედან, სახელმწიფო არ აგებს პასუხს გაკოტრების მმართველის ბრალეული მოქმედებებისათვის.

კანონით დადგენილია გაკოტრების მმართველის ინდივიდუალური პასუხისმგებლობა. იგი ერთპიროვნულადაა პასუხისმგებელი იმ ზარალისათვის, რასაც მიაყენებს წარმოების მონაწილეებს თავისი მოვალეობების შეუსრულებლობით (გაწყა, მუხლი 15.3).

გაკოტრების წარმოების გახსნა

1. ზოგადად.....	47
2. გაკოტრების საქმის წარმოების გახსნის დადგენილება.....	48
ა) შინაარსი, საგაკოტრებო შეზღუდვები.....	48
ბ) წარმოების გახსნის მომენტი.....	50
3. წარმოების გახსნისას განსახორციელებელი ღონისძიებები.....	50
ა) საგაკოტრებო ყადაღა.....	51
ბ) გაკოტრების მმართველის დანიშვნა.....	52
გ) კრედიტორთა მოთხოვნების წარდგენის ვადის დადგენა.....	53
დ) საჯარო ყადაღა.....	55
ე) საქმის წარმოების გახსნის ღლისა და საათის დადგენა.....	57
ვ) კრედიტორთა კრებების მოწვევა და მათი ჩატარების თარიღის განსაზღვრა.....	58
4. გაკოტრების წარმოების გახსნის გადაწყვეტილების გამოქვეყნება.....	59
5. გაკოტრების წარმოების გახსნაზე უარის თქმა.....	60
6. გაკოტრების გახსნის განჩინების გაგზავნა მარეგისტრირებული უწყებებისათვის.....	61

1. ზოგადად

გაკოტრების წარმოების გახსნას დიდი მნიშვნელობა აქვს გაკოტრების წარმოებაში. გაკოტრების წარმოება იხსნება გაკოტრების სასამართლოს დადგენილებით, რომელიც მიიღება განჩინების ფორმით. გაკოტრების სამართალში სასამართლოს ამ განჩინებას *გაკოტრების წარმოების გახსნის განჩინებას* უწოდებენ.

გახსნის შემდეგ, გაკოტრების წარმოება წარიმართება ორგანიზებულად, გაკოტრების მმართველისა და გაკოტრების კრედიტორების აქტიური მონაწილეობითა და გაკოტრების სასამართლოს სამართლებრივი ზედამხედველობით.

გაკოტრების წარმოების გახსნას გაკოტრების სამართალში საეტაპო მნიშვნელობა აქვს. ამ დროს განსაკუთრებული მნიშვნელობა

ენიჭება იმას, თუ როდის წარმოიშვა ესა თუ ის ფაქტი, ხდომილება, ურთიერთობა და ა.შ. — გაკოტრების წარმოების გახსნამდე, თუ წარმოების გახსნის შემდეგ. წარმოების გახსნის მომენტზეა აგრეთვე დამოკიდებული მათი იურიდიული შეფასება და შესაბამისი სამართლებრივი სტატუსის მინიჭება. მაგალითად, პირისათვის გაკოტრების კრედიტორის სტატუსის განსაზღვრისათვის არსებითია, რომ მისი მოთხოვნა გაკოტრების წარმოების გახსნამდე იყოს წარმოშობილი; მასის კრედიტორის სტატუსის მისანიჭებლად გადამწყვეტია, რომ პირის მოთხოვნა, პირიქით, გაკოტრების წარმოების გახსნის შემდეგ იყოს წარმოშობილი. გაკოტრების წარმოების გახსნის შემდეგ დადგინდება აგრეთვე მოვალის იმ ქონების (გაკოტრების მასის) ფარგლები, რომელიც უნდა წარიმართოს გაკოტრების კრედიტორების დასაკმაყოფილებლად. გაკოტრების მასა, ამრიგად, წარმოადგენს გაკოტრების წარმოების გახსნამდე არსებულ მოვალის ქონებას, რომელზეც გავრცელდება საგაკოტრებო ყადაღა (შდრ. გაწკა, მუხლი 5). აქედან გამომდინარე, გაკოტრების მასაში არ ჩაერთვება მოვალის ის ქონება, რომელსაც იგი გაკოტრების წარმოების გახსნის შემდეგ შეიძენს. ამ ქონებას გაკოტრების სამართალში *ახალშენაძენს* უწოდებენ.

გაკოტრების წარმოების გახსნა საფუძველი ხდება აგრეთვე ვალაუფალი მოვალის მიერ წარმოების გახსნამდე განხორციელებული ზოგიერთი იურიდიული მოქმედების საცილოდ ქცევისათვის (შდრ. გაწკა, მუხლი 17).

2. გაკოტრების საშმის წარმოების გახსნის დადგენილება

ა) შინაარსი, საგაკოტრებო შეზღუდვები

გაკოტრების წარმოების გახსნის განჩინება მიიღება მაშინ, თუ სახეზეა გაკოტრების წარმოების წინაპირობები (იხ. ზემოთ თავი 2). განჩინებას იღებს გაკოტრების სასამართლო (გაწკა,

მუხლი 11). განჩინებას ერთპიროვნულად იღებს გაკოტრების საქმის განმხილველი მოსამართლე. სასამართლოს ამ დადგენილებას შემოკლებით წარმოების გახსნის განჩინება შეიძლება ვუწოდოთ.

წარმოების გახსნის განჩინებით ხდება მთელი რიგი საგაკოტრებო შეზღუდვები როგორც მოვალის, ასევე კრედიტორების მიმართ. მაგალითად, განჩინების მიღებისთანავე იწყება მოვალის უფლებრივი შეზღუდვა, კერძოდ, მას ჩამოერთმევა თავისი ქონების ფლობისა და მართვის უფლებამოსილება და იგი გადაეცემა გაკოტრების მმართველს (გაწკა, მუხლი 13.1). მოვალის ამგვარი საგაკოტრებო შეზღუდვა გრძელდება წარმოების დამთავრებამდე.

საგაკოტრებო შეზღუდვას განიცდიან აგრეთვე ის კრედიტორები, რომელთა სასარგებლოდაც დაწყებულია იძულებითი აღსრულების ღონისძიებები. გაკოტრების წარმოების გახსნისთანავე, ასეთი სააღსრულებო წარმოებები ძალას კარგავენ. ყველა სააღსრულებო წარმოება, თავისი აქტებით გადაეცემა გაკოტრების სასამართლოს. გაკოტრების სასამართლოში სააღსრულებო მასალების თავმოყრითა და მათზე გაკოტრების მოსამართლის კონტროლის დაწესებით არ მოხდება ცალკეული კრედიტორის სასარგებლოდ აღსრულება მოვალის ქონებაზე.

გარკვეულ შეზღუდვას განიცდიან გარეთვე ის პირები, რომელთაც გაკოტრების წარმოების გახსნამდე რაიმე ვალდებულება წარმოეშვათ მოვალესთან ურთიერთობაში, კერძოდ, მათ ეკრძალებათ წარმოების გახსნის შემდეგ ამ ვალდებულების შესრულება ვალაუვალი მოვალის მიმართ. ყოველი ასეთი შესრულება იქცევა ბათილად, თუკი მისი შედეგი არ შევა გაკოტრების მასაში (გაწკა, მუხლი 13.4).

გაკოტრების წარმოების გახსნა გავლენას ახდენს, აგრეთვე, იმ სამართალურთიერთობებზე, რომლებიც წარმოების გახსნამდე მოვალის უშუალო მონაწილეობით წარმოიშვა (მაგალითად, დადებულია ორმხრივი ხელშეკრულებები, დაწყებულია სასამართლო პროცესები).

დაწვრილებით ამის შესახებ იხ. თავი 7.

ბ) წარმოების გახსნის მომენტი

წარმოების გახსნის განჩინებაში არსებითი მნიშვნელობა აქვს წარმოების გახსნის დღისა და საათის მითითებას (გაწკა, მუხლი 11.1 “ზ”).

წარმოების გახსნის მომენტის ზუსტად ჩაწერა აუცილებელია იმისათვის, რომ სწორად განისაზღვროს გაკოტრების მასის მოცულობა კონკრეტული მომენტისათვის. წარმოების გახსნამდე არსებული მოვალის ქონება ჩაირიცხება გაკოტრების მასის შემადგენლობაში, ხოლო გახსნის შემდეგ შეძენილი ქონება – ახალშენაძენი, კი, პირიქით, არ უნდა მოხვდეს მასაში. წარმოების გახსნის მომენტის დადგენა აუცილებელია გაკოტრების კრედიტორთა სტატუსის განსაზღვრისათვის. როგორც ზემოთ აღვნიშნე, გაკოტრების კრედიტორად მიიჩნევა ყველა ის კრედიტორი, რომელთაც ქონებრივი პრეტენზიები მოვალის მიმართ გაკოტრების წარმოების გახსნამდე წარმოუშვათ. ამდენად, თუ გარიგება დაიდო წარმოების გახსნიდან რამდენიმე წუთში, ასეთი გარიგება არ აფუძნებს საგაკოტრებო მოთხოვნას. გარიგებების დადება საათობრივად და წუთობრივად არ აღირიცხება, არც სანოტარო მოქმედებების საათობრივი აღრიცხვა ხდება. ერთადერთი ფაქტი, რომელიც ზუსტი დროით ფიქსირდება, არის გარდაცვალების ფაქტი. თუმცა დავის შემთხვევაში გარიგების დადების დრო შეიძლება მოწმეთა ჩვენებებითა და სხვა მტკიცებულებებით იქნას დადასტურებული.

კანონი ითვალისწინებს იმ შემთხვევასაც, როდესაც წარმოების გახსნის განჩინებაში არ იქნა საქმის წარმოების გახსნის ზუსტი დრო მითითებული. ასეთ დროს გახსნის მომენტად ჩაითვლება გადაწყვეტილების მიღების დღის 12 საათი (გაწკა, მუხლი 13.1).

3. წარმოების გახსნისას განსახორციელებელი ღონისძიებები

წარმოების გახსნის განჩინების მიღებისთანავე, გაკოტრების სასამართლო ახორციელებს მთელ რიგ ღონისძიებებს. ამ ღონის-

ბიებებიდან უმრავლესობა იწვევს განსაკუთრებულ სამართლებრივ შედეგებს.

თანამიმდევრობით განვიხილოთ სასამართლოს მიერ განხორციელებული თითოეული ეს ღონისძიება.

ა) საგაკოტრებო ყადაღა

გაკოტრების წარმოების განხორციელება საგაკოტრებო ყადაღა მოვალის ქონებაზე.

საგაკოტრებო ყადაღა ნიშნავს იმას, რომ, წარმოების განხორციელების მიზნებისათვის, ვალაუვალ მოვალე კარგავს თავისი ქონების განკარგვისა და მართვის უფლებას, რომელიც გადაეცემა გაკოტრების მმართველს (გაწკა, მუხლები 13.1 და 15.4). მაშასადამე, ვალაუვალ მოვალეს წარმოების განხორციელებისათვის ეკრძალება თავისი ქონების გასხვისება, დატვირთვა და მასზე სხვა განკარგვითი მოქმედებების განხორციელება (განკარგვის უფლებამოსილების შეზღუდვა). გარდა ამისა, ვალაუვალ მოვალეს ეკრძალება აგრეთვე თავისი ქონების მიმართ სხვადასხვა ფაქტობრივ-უფლებრივი ხასიათის მოქმედებების განხორციელება, როგორიცაა: ქონების აღწერა, შემოწმება, შეკეთება, აგრეთვე ამ ქონების მომსახურე პერსონალის მიმართ ადმინისტრაციული ფუნქციების (მითითებების მიცემა, საკადრო საკითხების გადაწყვეტა, დისციპლინარული ღონისძიებების განხორციელება და ა.შ.) განხორციელება და მართვასთან დაკავშირებული სხვა მოქმედებების შესრულება (მართვის უფლებამოსილების შეზღუდვა).

წარმოების განხორციელებაში საგაკოტრებო ყადაღის დადგენის შესახებ პირდაპირ უნდა იყოს მითითებული (შდრ. გაწკა, მუხლი 11.1 „ბ“ და „გ“).

საგაკოტრებო ყადაღა არ უნდა იქნას გაიგივებული სამოქალაქო სასარჩელო წარმოებაში არსებულ ყადაღასთან (სასარჩელო ყადაღა). სასარჩელო ყადაღის დადებით, მოსარჩელე სასარჩელო წარმოებაში აღწევს თავისი სარჩელის ერთგვარ უზრუნველყოფას

იმით, რომ იგი გასხვების აკრძალვას ადგენს მოპასუხის იმ კონკრეტული ქონების აღწერით ან დაპატიმრებით, რომელზეც პრეტენზიას აცხადებს მოსარჩელე. მაშასადამე, ყადაღის დადების პერიოდში აღიკვეთება ამ ქონების განკარგვა (გაყიდვა, გაჩუქება და ა.შ.) ეს კი, საბოლოო ჯამში, აადვილებს მოსარჩელის მოთხოვნის აღსრულებას და მისი უფლების სრულყოფილად განხორციელებას. ამიტომ არის, რომ ყადაღას სამოქალაქო საპროცესო სამართალში განიხილავენ როგორც სარჩელის უზრუნველყოფის ერთ-ერთ ღონისძიებას (შდრ. სასაპკო, მუხლი 198.2). რაც შეეხება საგაკოტრებო ყადაღას, იგი მიმართულია არა ცალკეულ ქონებაზე, არამედ მოვალის მთელ ქონებაზე. გაკოტრების მმართველის მიერ ზდება მოვალის მთელი ამ ქონების რეალიზაცია და ამონაგებით კრედიტორების თანაბარზომიერად დაკმაყოფილება.

სამართლებრივი შინაარსით, საგაკოტრებო ყადაღა ემსგავსება სასარჩელო ყადაღას. როგორც სასარჩელო, ისე საგაკოტრებო ყადაღის დროს, ადგილი აქვს საკუთარ ქონებაზე მოვალის, როგორც მესაკუთრის, საკუთრებით-უფლებრივ შეზღუდვას.

ვალაუებალი მოვალისათვის თავის ქონებაზე განკარგვის უფლებამოსილების ჩამორთმევა თავიდან აარიდებს გაკოტრების მასის შემცირებას ქონების „გვერდზე გაცურებით“ და შესაბამისად, უზრუნველყოფს გაკოტრების კრედიტორების მოთხოვნების, შეძლებისდაგვარად, უკეთესად დაკმაყოფილებას.

ბ) გაკოტრების მმართველის დანიშვნა

წარმოების გახნისას ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ღონისძიებაა გაკოტრების წარმოების ცენტრალური ფიგურის – გაკოტრების მმართველის დანიშვნა (გაწკა, მუხლი 11.1 „ბ“).

გაკოტრების მმართველის დასანიშნად სასამართლო არ იღებს რაიმე სპეციალურ დადგენილებას, არამედ ნიშნავს მას წარმოების გახსნის განჩინებით. გაკოტრების მმართველი შეიძლება დაინიშნოს, აგრეთვე, სასამართლოს სხვა განჩინებითაც, თუკი

გაკოტრების კრედიტორები თავიანთ პირველ კრებაზე აირჩევენ სხვა მმართველს და სასამართლო დაეთანხმება ამ გადაწყვეტილებას. თუ სასამართლო თვითონვე გაათავისუფლებს თავის მიერ დანიშნულ მმართველს და მის მაგივრად დანიშნავს სხვას, ამისათვისაც სასამართლოს ცალკე განჩინება უნდა იქნას მიღებული.

გაკოტრების მმართველად სასამართლომ შეიძლება დანიშნოს იგივე პირი, ვინც მანამდე ჰყავდა დანიშნული გაკოტრების დროებით მმართველად.

გაკოტრების მმართველი, დანიშვნისთანავე, ხდება ვალაუვალი მოვალის ქონების მართვასა და განკარგვაზე უფლებამოსილი პირი.

მართალია, კანონი პირდაპირ არ მოუთითებს, მაგრამ სასამართლომ გაკოტრების მმართველად შეიძლება დანიშნოს ორი და მეტი პირიც. მმართველთა სიმრავლე შეიძლება განაპირობოს გაკოტრების წარმოების მოცულობამ და სირთულემ. თუ ადგილი აქვს სხვადასხვა პროფილური მიმართულების დიდი საწარმოს გაკოტრებას, მიზანშეწონილი იქნებოდა, თუკი სასამართლო ერთ-დროულად დანიშნავდა გაკოტრების რამდენიმე მმართველს, რომლებიც კომპეტენტურნი იქნებოდნენ წარმოების შესაბამის სფეროებში. რამდენიმე მმართველის დანიშვნის აუცილებლობა შეიძლება განპირობებული იყოს აგრეთვე იმით, რომ მოვალის საწარმოები გაფანტული იყოს ტერიტორიულად სხვადასხვა ადგილზე.

სასამართლოს განჩინება მმართველის დანიშვნის შესახებ შეიძლება გასაჩივრებული იქნას წარმოების ნებისმიერი მონაწილის მიერ (გაწყა, მუხლი 31.1).

გაკოტრების მმართველის შესახებ დაწერილებით იხ. თავი 3.

გ) კრედიტორთა მოთხოვნების წარდგენის ვადის დადგენა

წარმოების გახნის განჩინების ერთ-ერთ აუცილებელ ღონისძიებას წარმოადგენს ვალაუვალი მოვალის ყველა კრედიტორისათვის განსაზღვრული ვადის მიცემა, რომლის განმავლობაშიც

მათ უნდა წარმოადგინონ თავიანთი მოთხოვნები. გაკოტრების კანონი ამ ვადას მოთხოვნათა წაყენების ვადას უწოდებს (გაწყა, მუხლი 11.1 „გ“).

მოვალის ყველა კრედიტორი ვალდებულია, დაწესებულ ვადაში სასამართლოში განაცხადოს თავიანთი მოთხოვნები. იმ შემთხვევაში, თუ მოთხოვნები არ იქნება განცხადებული დაწესებულ ვადაში, ასეთი განუცხადებელი მოთხოვნები ვერ მიიღებენ მონაწილეობას გაკოტრების წარმოებაში და არც ამონაგების განაწილებისას იქნება გათვალისწინებული. გაკოტრების მასა განაწილდება მხოლოდ გაკოტრების წარმოებაში მონაწილე კრედიტორებზე.

ვადის დაწესება ვრცელდება მოვალის ყველა კრედიტორზე. მაშასადამე, აღნიშნული ვადის დაცვა სავალდებულოა არა მხოლოდ იმ კრედიტორზე, რომელსაც ქონებრივი პრეტენზია გააჩნია მოვალის მიმართ (გაკოტრების კრედიტორი), არამედ აგრეთვე მათზეც, ვისი მოთხოვნაც უზრუნველყოფილია უპირატესი დაკმაყოფილებით (უზრუნველყოფილი კრედიტორი) ან გააჩნია საკუთრების მოთხოვნა მოვალესთან არსებული ნივთის მიმართ (საკუთრების კრედიტორი).

კანონი არ განსაზღვრავს მოთხოვნათა წაყენების ვადის ფარგლებს. იგი შეიძლება იყოს ორი ან სამი კვირა, ერთი ან ორი თვე და ა.შ. ზუსტი ვადის დაწესება მხოლოდ გაკოტრების სასამართლოს კომპეტენციაა, რომელმაც ვადა უნდა განსაზღვროს საქმის გარემოებებიდან გამომდინარე. რა თქმა უნდა, მცირე გაკოტრებების დროს, როდესაც მასის ღირებულება უმნიშვნელოა და წარმოებაში მხოლოდ კრედიტორთა უმნიშვნელო რაოდენობა მონაწილეობს, სასურველია, დაწესებულ იქნას მოთხოვნათა წაყენების მინიმალური ვადა (ვთქვათ, ორი კვირიდან არაუმეტეს ერთ თვემდე), ხოლო დიდი გაკოტრებების დროს, შეძლებისდაგვარად, – მაქსიმალური ვადა (ვთქვათ, ერთი თვიდან სამ თვემდე). თუმცა ასეთი ვადაც გონივრულად დასაშვებ ფარგლებს არ უნდა აღემატებოდეს.

მოთხოვნათა წარდგენისათვის ვადის დაწესებას განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს. კრედიტორს მოვალის წინააღმდეგ

თავისი მოთხოვნის განხორციელების შანსი ეძლევა. ხოლო კრედიტორის მიერ მოთხოვნის წარუდგენლობის შემთხვევაში ივარაუდება, რომ მისი მოთხოვნის დაკმაყოფილების შანსის მინიმალურია და არ უღირს მის განსახორციელებლად დამატებითი ხარჯების გაღება. მოთხოვნის წარუდგენლობა შეიძლება გამოწვეული იყოს ასევე გარკვეული მიზეზებით (წარმოების გახსნაზე ინფორმაციის უქონლობა და სხვ.)

ვადაში წარდგენილი მოთხოვნები შემოწმდება მოთხოვნების შესამოწმებელ ძირითად სხდომაზე და დადგენის შემთხვევაში ჩაიწერება გაკოტრების ტაბულაში. ტაბულაში შეიძლება ჩაიწეროს მოგვიანებით, ანუ ვადის გაშვებით განცხადებული მოთხოვნებიც. მაგრამ მათი შემოწმება მოხდება მოთხოვნების შესამოწმებელ დამატებით სხდომაზე (შდრ. გაწკა, მუხლი 21). დაგვიანებით განცხადებული მოთხოვნები შეიძლება დაკმაყოფილდეს მხოლოდ იმ თანხიდან, რაც დარჩება გაკოტრების მასაში ძირითადი განაწილების შემდეგ (შდრ. გაწკა, მუხლი 21). ხოლო თუ გავითვალისწინებთ იმ გარემოებას, რომ ძირითადი განაწილების დროს მასა ხშირ შემთხვევაში სრულად ამოიწურება ხოლმე, მასში რაიმეს დარჩენის შანსი ძალზე მცირეა.

დ) საჯარო ყადაღა

საჯარო ყადაღა გაკოტრების-სამართლებრივი ტერმინია. შესაბამისად, მას არავითარი კავშირი არა აქვს სასარჩელო ყადაღასთან.

საჯარო ყადაღა (გერმ. offener Arrest) – ეს არის გაკოტრების სასამართლოს მიერ წარმოების გახსნის გადაწყვეტილებაში გამოცხადებული მოთხოვნა პირთა გარკვეული წრის მიმართ, რომელსაც საჯაროდ დაევალება ან აეკრძალებათ განსაზღვრული მოქმედებების შესრულება. ამრიგად, საჯარო ყადაღის დროს ადგილი აქვს გარკვეული პირების მოქმედებების საჯაროდ, ანუ ოფიციალურად შეზღუდვას, რაც უზრუნველყოფილია სასამართლოს გადაწყვეტილების საჯარო გამოქვეყნებით.

საჯარო ყადაღაში მითითებული მავალბელი მოთხოვნა მიმართულია, მაგალითად, საკუთრებისა და უზრუნველყოფილი კრედიტორების მიმართ. მათ, საჯარო ყადაღით დაევალებათ, რომ თავიანთი საკუთრების უფლების ან უზრუნველყოფილი მოთხოვნის შესახებ მოთხოვნათა წაყენების ვადაში განაცხადონ გაკოტრების მმართველთან (გაწკა, მუხლი 11.1 „დ“). ამრიგად, აღნიშნულ პირებს არა აქვთ უფლება თავიანთი მოთხოვნები განუცხადონ ვალაუვალ მოვალეს და მიაღწიონ უშუალოდ ვალაუვალი მოვალისაგან თავიანთი კუთვნილი ნივთების დაბრუნებას, ანდა დატვირთული ნივთების გადმოცემას შემდგომი რეალიზაციისა და მოთხოვნის დაკმაყოფილების მიზნით. ეს გასაგებიცაა, ვინაიდან წარმოების გახსნის შემდეგ მოვალეს აეკრძალება გაკოტრების მასაში შემავალი ნივთების მიმართ მმართველობითი და განკარგვითი უფლებამოსილების განხორციელება, რომელიც გადაეცემა გაკოტრების მმართველს.

საჯარო ყადაღაში მითითებული ამკრძალავი მოთხოვნა მიმართულია მოვალის მოვალეების (დებიტორების) მიმართ. მათ, სხვაგვარად, მესამე მოვალეები (გერმ. Drittschuldner) ეწოდებათ. მესამე მოვალეს ეკისრება გარკვეული ვალდებულება ვალაუვალი მოვალის მიმართ, რომელიც მას გაკოტრების წარმოების გახსნამდე გაუჩნდა (გაწკა, მუხლი 111 „ე“). მაგალითად, მესამე მოვალე შეიძლება ფლობდეს ვალაუვალი მოვალის კუთვნილ ნივთს, ანუ, იგი ვალდებული იყოს მის დაბრუნებაზე, ანდა გააჩნდეს ვალდებულება მოვალის მიმართ რაიმეს შესრულებაზე, ვთქვათ ფულის გადახდაზე. საჯარო ყადაღის შესაბამისად, მესამე პირებს ეკრძალებათ თავიანთი ვალდებულებების შესრულება ვალაუვალი მოვალის მიმართ და შესრულება გაკოტრების მმართველის მიმართ დაევალებათ. წარმოების გახსნის შემდეგ მხოლოდ გაკოტრების მმართველია უფლებამოსილი, მიიღოს შესრულებები მესამე მოვალეებისაგან. თუ მესამე მოვალეების მიერ ვალდებულების შესრულება ან ნივთის დაბრუნება განხორციელდა მოვალის მიმართ, მაშინ ასეთი შესრულება ჩაითვლება ბათილად. თუმცა ამ წესიდან კანონი უშვებს გამო-

ნაკლისებს, კერძოდ, შესრულება არ იქცევა ბათილად, თუ იგი მოხვდება გაკოტრების მასაში, ანდა მესამე მოვალე დაამტკიცებს, რომ მან არ იცოდა გაკოტრების საქმის წარმოების გახსნის შესახებ (გაწკა, მუხლი 13.4).

ე) საქმის წარმოების გახსნის დღისა და საათის დადგენა

გაკოტრების სასამართლო ვალდებულია, გახსნის განჩიებაში მოუთითოს წარმოების გახსნის დღე და საათი (გაწკა, მუხლი 11.1 „ვ“). თუ განჩიებაში არ არის მითითებული საქმის წარმოების გახსნის ზუსტი დრო, მაშინ გახსნის მომენტად ჩაითვლება გადაწყვეტილების მიღების დღის 12 საათი (გაწკა, მუხლი 13.1).

გახსნის განჩიებაში ზუსტი დროის მითითებას არსებითი მნიშვნელობა აქვს. წარმოების გახსნას უკავშირდება არა მხოლოდ გაკოტრების მასის მოცულობის დადგენა და მოვალის კრედიტორების სტატუსის განსაზღვრა (იხ. ზემოთ თავი 4, 2ბ), არამედ მასთან არის დაკავშირებული აგრეთვე მთელი რიგი საგაკოტრებო შეზღუდვების განხორციელება. მაგალითად, დადგინდება საგაკოტრებო ყადაღა მოვალის ქონებაზე, ანუ შემოისაზღვრება მოვალის ქონების ის მოცულობა, რომლის მიმართაც მოვალე კარგავს მართვისა და განკარგვის უფლებამოსილებას (იხ. ზემოთ თავი 4, 3ბ). შესაბამისად, განისაზღვრება საგაკოტრებო ყადაღისაგან თავისუფალი ქონება (ახალშენაძენი), ანუ ის ქონება, რომლის მართვასა და განკარგვაშიც არ იზღუდება ვალაუვალი მოვალე.

გარდა ამისა, გახსნის გადაწყვეტილების მიღებისთანავე ძალას კარგავს ვალაუვალი მოვალის წინააღმდეგ მიმართული ცალკეული კრედიტორების სასარგებლოდ დაწყებული, მაგრამ ჯერ კიდევ დაუმთავრებელი იძულებითი აღსრულების ღონისძიებები და გადაეცემა გაკოტრების წარმოებას (გაწკა, მუხლი 13.3). ამდენად, როგორც კრედიტორისათვის, ისე მოვალისათვის არსებითია იმის ცოდნა, თუ რომელი დღიდან (ასევე საათიდან) შეჩერდება იძულებითი აღსრულება.

*ვ) კრედიტორთა კრებების მოწვევა და მათი ჩატარების
თარიღის განსაზღვრა*

წარმოების გახსნის განჩინებით, გაკოტრების სასამართლო იწვევს კრედიტორთა პირველ კრებას, აგრეთვე განსაზღვრავს კრედიტორთა მოთხოვნების შესამოწმებელი კრების ჩატარების დროსა და ადგილს (გაწკა, მუხლი 11.1 „ზ“). სასამართლომ წარმოების გახსნის განჩინებით შეიძლება მოიწვიოს სამომრიგებლო კრებაც და განსაზღვროს მისი ჩატარების დრო. ასეთი კრება სასამართლომ შეიძლება წინასწარ მოიწვიოს, თუკი განცხადების განხილვის წარმოებაში იგი მივა დასკვნამდე, რომ წარმოების მონაწილეებს შორის სამომრიგებლო განწყობა არსებობს.

კრედიტორთა როგორც პირველი, ისე მოთხოვნების შესამოწმებელი კრება წარმოადგენენ გაკოტრების წარმოების ძირითად კრებებს. ამიტომაც არის, რომ მათი მოწვევა თავიდანვე წარმოების გახსნის განჩინებით უნდა მოხდეს. სხვა შემთხვევაში კრედიტორთა კრებები ცალკე განჩინებით მოიწვევა (გაწკა, მუხლი 22).

რადგანაც გახსნის განჩინება საჯაროდ უნდა გამოქვეყნდეს (შდრ. გაწკა, მუხლი 12), ამდენად კრედიტორთა ძირითადი კრებების მოწვევაც ხორციელდება საჯაროდ. კრების საჯაროდ მოწვევა მიმართულია მოვალის ყველა კრედიტორისადმი და აღარ არის სავალდებულო, თითოეული მათგანის პერსონალურად მოწვევა სპეციალური მოსაწვევებით. გამოქვეყნებული განჩინება კრედიტორებისათვის ერთგვარ მოსაწვევს წარმოადგენს.

გახსნის გადაწყვეტილებაში, გარდა კრებების გამართვის ზუსტი თარიღისა (დღისა და საათის მითითება), მითითებული უნდა იყოს აგრეთვე მისი ჩატარების ადგილი. არ არის გამორიცხული, რომ კრედიტორთა სიმრავლის გამო კრება ჩატარდეს სასამართლოს შენობის გარეთაც. ამიტომ კრედიტორმა წინასწარ უნდა იცოდეს კრების ჩატარების ადგილსამყოფელი.

4. ბაკოტრების წარმოების გახსნის გადაწყვეტილების გამოქვეყნება

საქმის წარმოების გახსნის განჩინება საჭიროებს გამოქვეყნებას (გაწკა, მუხლი 12). გამოქვეყნება ხორციელდება განჩინების არა მხოლოდ სასამართლოს დაფაზე მოთავსებით ან სასამართლოს ოფიციალურ ბიულეტენში გამოქვეყნებით, არამედ, აგრეთვე, ნაბეჭდი ან ელექტრონული ინფორმაციის საშუალებებში გავრცელებით (გაწკა, მუხლი 12.1). ამრიგად, წარმოების გახსნის განჩინება უნდა გავრცელდეს პრესის, ტელევიზიის ან რადიოს, ანდა ელექტრონული ინფორმაციის სხვა საშუალებების მეშვეობით (მაგლითად, ინტერნეტით და სხვ.).

გახსნის განჩინების საინფორმაციო საშუალებებით გავრცელების აუცილებლობა განპირობებულია გაკოტრების წარმოების მნიშვნელობით. გაკოტრების წარმოება – არ არის მხოლოდ ვალაუვალი მოვალისა და გამცხადებელი კრედიტორის წარმოება, იგი ხასიათდება მონაწილეთა სიმრავლით. გაკოტრების წარმოებაში თავს იყრის მოვალის თითქმის ყველა კრედიტორი, კერძოდ, გაკოტრების კრედიტორების გარდა, აქ გვხვდებიან აგრეთვე საკუთრებისა და უზრუნველყოფილი კრედიტორები, რომელთაც გააჩნიათ თავიანთი დამოუკიდებელი და სპეციფიკური მოთხოვნები. ამდენად, საინფორმაციო საშუალებების მეშვეობით განჩინების გავრცელება უფრო გააადვილებს წარმოების ყველა მონაწილისათვის ინფორმაციის მიწოდებას გაკოტრების წარმოების გახსნის შესახებ, ვიდრე, ამ განჩინების მხოლოდ სასამართლოს დაფაზე განთავსება ან სასამართლოს ბიულეტენში გამოქვეყნება.

წარმოების განჩინების გამოქვეყნება აუცილებელია როგორც საჯარო ყადაღის განსახორციელებლად (შდრ. ზემოთ თავი 4, 3ე), აგრეთვე კრედიტორთა კრებების საჯაროდ მოსაწვევად.

წარმოების გახსნის განჩინება შეიძლება გამოქვეყნდეს აგრეთვე უცხოეთშიც, კერძოდ, იმ ქვეყნებში, სადაც იმყოფებიან საქართველოში გახსნილ გაკოტრების საქმესთან დაკავშირებული პირები, ან არის გაკოტრების მასას მიკუთვნებული ქონება ან მისი ნაწილი (გაწკა,

მუხლი 12.1). საზღვარგარეთ გამოქვეყნება აუცილებელია იმისათვის, რომ დაინტერესებული პირებისათვის ცნობილი გახდეს გაკოტრების წარმოების გახსნის შესახებ და მოვალის კრედიტორებს მიეცეთ შესაძლებლობა, მოთხოვნების წაყენების ვადაში განაცხადონ თავიანთი მოთხოვნები. გარდა ამისა, უცხოეთში გახსნის გადაწყვეტილების გამოქვეყნებით, გაკოტრების მმართველს ეძლევა შესაძლებლობა მოიძიოს და მოიზიდოს გაკოტრების მასაში, აგრეთვე უცხოეთში არსებული მოვალის ქონება.

საზღვარგარეთის ქვეყნებში გადაწყვეტილების გამოქვეყნებას ორგანიზებას უწევს გაკოტრების სასამართლო.

წარმოების განჩინების გამოქვეყნებას უკავშირდება მისი ამოქმედება (განხორციელება) წარმოების მონაწილეების მიმართ. წარმოების მონაწილეების მიმართ განჩინება შესრულებულად ითვლება არა მისი მიღების დღეს, არამედ გასაგრძელებლად მიმართული ერთ-ერთი ღონისძიების (განცხადების მოთავსების, ბიულეტენში გამოქვეყნების ან საინფორმაციო საშუალებებში განთავსების) განხორციელებიდან 2 დღის შემდეგ (გაწკა, მუხლი 12.1).

5. გაკოტრების წარმოების გახსნაზე უარის თქმა

გაკოტრების სასამართლოში განცხადების შესვლისას გაკოტრების სასამართლო ყოველთვის როდი ხსნის გაკოტრების წარმოებას. მას შეუძლია უარი თქვას საქმის წარმოების გახსნაზე, თუ არ არსებობს ამისთვის აუცილებელი საკმარისი წინაპირობები. წარმოების გახსნაზე უარის თქმისას, გაკოტრების სასამართლო იღებს ასევე შესაბამის განჩინებას (გაწკა, მუხლი 9).

საქმის წარმოების გახსნისათვის აუცილებელია, რომ სახეზე იყოს გაკოტრების წარმოების როგორც მატერიალური, ისე ფორმალური წინაპირობები (იხ. ამის შესახებ თავი 2). თუკი განცხადების განხილვის წარმოებაში დადგინდება, რომ მოვალე არ არის გაკოტრებაუნარიანი, ანდა სახეზე არაა გაკოტრების რომელიმე

საფუძველი, მაშინ სასამართლო უარს ეტყვის განმცხადებელს საქმის წარმოების გახსნაზე.

საქმის წარმოების გახსნაზე უარი დაკავშირებულია აგრეთვე მოვალის ქონების სიმცირესთან ან მის საერთოდ არარსებობასთან. გაკოტრების წარმოება გარკვეულ ხარჯებთანაა დაკავშირებული, რომელიც მოვალის ქონებიდან (გაკოტრების მასიდან) უნდა დაიფაროს. ეს არა მხოლოდ სასამართლო ხარჯებია, არამედ მასის მართვასთან (აგრეთვე განკარგვასთან) დაკავშირებული ხარჯები (შდრ. გაწკა, მუხლი 19). ამიტომ თუ განცხადების განხილვის წარმოებაში გამოვლინდება, რომ გაკოტრების მასა საერთოდ ვერ ყალიბდება ქონების არარსებობის გამო ან გამოვლენილი ქონება იმდენად მცირეა, რომ მისი ღირებულება ვერ დაფარავს აღნიშნულ ხარჯებსაც კი, მაშინ სასამართლო უარს იტყვის საქმის წარმოების გახსნაზე.

ქონების სიმცირის გამო სასამართლოს უარი წარმოადგენს მოვალე-ოურიდიული პირის გაუქმების საფუძველს, თანმდევი სამართლებრივი შედეგებით. კერძოდ, გაუქმების შედეგად იწყება მოვალის არსებული ქონების ლიკვიდაცია, ოღონდ იმ წესების მიხედვით, რაც დადგენილია სამეწარმეო სამართლით. ლიკვიდაცია ხორციელდება მოვალის დირექტორის (როგორც ლიკვიდატორის) მიერ.

6. საქმის წარმოების გახსნის განჩინების გაგზავნა მარეგისტრირებელი უწყებებისათვის

გაკოტრების საქმის წარმოების განჩინება უნდა გაეგზავნოს მარეგისტრირებელ უწყებებს (გაწკა, მუხლი 12.3).

საქართველოში მარეგისტრირებელ უწყებებს მიეკუთვნებიან როგორც ქონების, ასევე სამართალსუბიექტების რეესტრის მწარმოებელი უწყებები. კერძოდ, უძრავ ქონებაზე საკუთრებისა და სხვა სანივთო უფლებებისა და მოძრავი ქონების სარგებლობის, საგარანტიო და სხვა უფლებების რეგისტრაციის შემთხვევაში –

საჯარო რეესტრის ეროვნული სააგენტო და მისი ტერიტორიული ორგანოები, ზოლო სამართალსუბიექტების შემთხვევაში, ერთის მხრივ, სასამართლოები კომერციული ორგანიზაციების სარეგისტრაციოდ, და მეორეს მხრივ, — იუსტიციის სამინისტრო არაკომერციული ორგანიზაციების (კავშირისა და ფონდის) სარეგისტრაციოდ.

მარეგისტრირებელმა უწყებებმა გაკოტრების საქმის წარმოების გახსნის შესახებ უნდა აღნიშნონ აღნიშნულ რეესტრებში. ჩანაწერი უნდა განხორციელდეს შენიშვნის გრაფაში.

რეესტრებში გაკოტრების საქმის წარმოების გახსნის შესახებ ჩანაწერის განხორციელება მიმართულია, უპირველესად, მესამე პირების ინტერესების დაცვისაკენ. ვალაუვალ მოვალეს, როგორც უკვე აღინიშნა, წარმოების გახსნისთანავე აკრძალება თავისი ქონების განკარგვა. საგაკოტრებო ყადაღა ვრცელდება აგრეთვე უძრავ ნივთებზე, რომელთა შეძენის ნამდვილობის ერთ-ერთი აუცილებელი პირობა შეძენის საჯარო რეესტრში რეგისტრაციაა (სამკო, მუხლი 183.1). გარდა ამისა, საჯარო რეესტრის ბარათში დახასიათებული უნდა იყოს უძრავი ქონების სანივთო-სამართლებრივი ბუნება (მიწრეგია, მუხლი 7). გახსნის განჩინების საჯარო რეესტრში ჩაწერით დაცული იქნება ყველა კეთილსინდისიერი შეძენი, რომელიც გადაწყვეტს გაკოტრების წარმოების გახსნის შემდეგ მოვალისაგან უძრავი ქონების შეძენას.

სამართალსუბიექტების რეესტრებში ჩანაწერის მნიშვნელობა იმაში მდგომარეობს, რომ როგორც სასამართლო, ასევე იუსტიციის სამინისტრო სამართალსუბიექტის ქონებაზე წარმოების გახსნისთანავე მონიშნავენ „გაკოტრებულ“ სუბიექტს, ზოლო გაკოტრების წარმოების დამთავრების შემდეგ, გაკოტრების სასამართლოს შეტყობინების საფუძველზე, ამოშლიან მას შესაბამისი რეესტრიდან. ამასთან, ამოშლისათვის არსებითია, რომ გაკოტრების წარმოების დასრულების შემდეგ, მოვალის ქონება მთლიანად იყოს განაწილებული კრედიტორებზე. თუ განაწილების დასრულების შემდეგ მოვალეს რაიმე ქონება მაინც დარჩა, მისი გაუქმების ან საქმიანობის გაგრძელების საკითხის გადაწყვეტა უკვე ამ სუბიექტის ორგანოების გადასაწყვეტია.

გაკოტრების წარმოების მხარეები

1. ზოგადად.....	63
2. ვალაუვალი მოვალე.....	64
ა) წარმოების პასიური მხარე.....	64
ბ) გაკოტრებაუნარიანობა.....	66
გ) უფლებაუნარიანობა და ქმედუნარიანობა.....	67
დ) შეზღუდვები.....	68
3. გაკოტრების კრედიტორი.....	70
ა) ცნება.....	70
ბ) სამართლებრივი მდგომარეობა.....	73
გ) გაკოტრების პრივილეგირებული და არაპრივილეგირებული კრედიტორები.....	75
4. გაკოტრების კრედიტორთა ორგანიზაციები.....	77
I. კრედიტორთა კრება.....	78
ა) ზოგადად.....	78
ბ) კრედიტორთა კრების ფუნქციები.....	79
II. კრედიტორთა კომიტეტი.....	80
ა) შექმნა, შემადგენლობა.....	80
ბ) ფუნქციები.....	82
გ) უფლებამოსილება.....	82

1. ზოგადად

გაკოტრების სამართლის შემოღებით კერძო სამართლებრივი ურთიერთობების ახალი მონაწილენი მოგვევლინნენ: ვალაუვალი მოვალე და გაკოტრების კრედიტორი. გაკოტრების სამართლის შემოღებამდე მათ არ იცნობდა არც ქართული სამართალი, არც იურიდიული ლიტერატურა და არც – სასამართლო პრაქტიკა.

ვალაუვალი მოვალე და გაკოტრების კრედიტორი წარმოადგენენ გაკოტრების წარმოების ძირითად მხარეებს. ისინი გაკოტრების წარმოებაში აღიჭურვებიან მათთვის დამახასიათებელი

უფლებებითა და ფუნქციებით, რაც მათ განსაკუთრებულ სამართლებრივ სტატუსს ანიჭებს. თავიანთი სამართლებრივი ბუნებიდან გამომდინარე, ვალაუვალი მოვალეც და გაკოტრების კრედიტორიც არსებითად განსხვავდებიან სასარჩელო წარმოების ძირითადი მონაწილეებისაგან: მოპასუხისა და მოსარჩელისაგან.

გაკოტრების სამართლისათვის განსაკუთრებით საინტერესოა გაკოტრების კრედიტორი. იგი გაკოტრების წარმოებაში იშვიათ შემთხვევაში შეიძლება იყოს მართო წარმოდგენილი. ჩვეულებრივ, გაკოტრების წარმოება კოლექტიური წარმოებაა, რომელიც კრედიტორთა სიმრავლით ხასიათდება. საერთო მოვალის წინააღმდეგ თავშეყრილი კრედიტორები თავიანთ ინტერესებს გაკოტრების წარმოებაში თვითმმართველობის ორგანოებით (კრედიტორთა კრება, კრედიტორთა კომიტეტი) ახორციელებენ.

2. ვალაუვალი მოვალე

ა) წარმოების პასიური მხარე

ვალაუვალი მოვალე გაკოტრების წარმოების პასიური მხარეა. შეიძლება ითქვას, რომ გაკოტრების წარმოება თითქმის მისგან დამოუკიდებლად ხორციელდება. ეს იმით აიხსნება, რომ გაკოტრების წარმოების გახსნის შემდეგ ვალაუვალ მოვალეს მთლიანად ჩამოერთმევა თავისი ქონების მართვისა და განკარგვის უფლებამოსილება. როგორც „უფლებაყრილი“, ვალაუვალი მოვალე მთლიანად გამოირიცხება გაკოტრების წარმოებიდან. მისი უფლებამოსილება თავის ქონებასთან მიმართებაში გაკოტრების მმართველს გადაეცემა.

ვალაუვალი მოვალის პასიურობა გაკოტრების წარმოებაში იმითაც არის განპირობებული, რომ გაკოტრების წარმოება თავისებურ სალიკვიდაციო წარმოებას წარმოადგენს. გაკოტრების წარმოებაში მიმდინარეობს ისეთი სალიკვიდაციო ღონისძიებები, როგორიცაა: მოვალის ქონების მოძიება და მისი ღირებულების დადგენა, არსებული

მოთხოვნების შეფასება, კრედიტორებისა და დებიტორების მოძიება, მოვალის ქონების რეალიზაცია და, ბოლოს, ამონაგების განაწილება კრედიტორებისათვის. სალიკვიდაციო ღონისძიებები ამ დროს გაკოტრების მმართველს აქვს დაკისრებული. შესაბამისად, ვალაუვალ მოვალეს არაფერი აქვს საერთო თავისი ქონების ლიკვიდაციასთან. მას ამისათვის სათანადო ცოდნით აღჭურვილი პირი — გაკოტრების მმართველი ახორციელებს.

ვალაუვალ მოვალეს გაკოტრების წარმოებაში ძალზე უმნიშვნელო უფლებები (მაგ., საგაკოტრებო მორიგების განცხადების, კერძო საჩივრის წარდგენის უფლება, ასევე უფლება მოსმენაზე) რჩება. ამ მინიმალური უფლებებით არ შეიძლება რაიმეს თქმა ვალაუვალი მოვალის განსაკუთრებულ როლზე გაკოტრების წარმოებაში. თუმცა მას აკისრია არცთუ უმნიშვნელო მოვალეობები (მაგ., სრული ინფორმაციის წარდგენის, ასევე მოთხოვნების ირგვლივ განმარტებების მიცემის მოვალეობა).

თავისი სამართლებრივი მდგომარეობით, ვალაუვალი მოვალე იმ პირს ემსგავსება, რომლის ქონებაც აღსასრულებლად მიექცევა სასარჩელო წარმოების დასრულების შემდეგ (ამ პირს, სხვაგვარად, შეიძლება „სააღსრულებო წარმოების მოვალე“ ეწოდოს). სააღსრულებო წარმოების მოვალეს უკვე აღარ ახასიათებენ, როგორც სასარჩელო წარმოების მხარეს, ვინაიდან სასარჩელო წარმოება, როგორც ასეთი, უკვე დასრულებულია და ადგილი აქვს მოსარჩელის (ახლა უკვე კრედიტორის) მოთხოვნის დაკმაყოფილების ბოლო სტადიას — აღსრულებას.

გაკოტრების სამართალში „ვალაუვალი მოვალის“ ცნება არ ემთხვევა „მოვალის“ ცნებას, სამოქალაქო-სამართლებრივი გაგებით. ეს ორი ერთმანეთისაგან განსხვავებული ინსტიტუტია. თუმცა, საბოლოო ჯამში, საქმე ერთ პირს ეხება. სამოქალაქო სამართლის მიხედვით, „მოვალე“ არის ის პირი, ვისაც ევალება ვალდებულების საფუძველზე რაიმე მოქმედების შესრულება (მდრ. სამკო, მუხლი 316.1). მაშასადამე, შესრულების ვალდებულების წარმოშობა საკმარისი საფუძველია იმისა, რომ ამა თუ იმ პირს

მენიჭოს მოვალის სტატუსი. ხოლო, თუკი ასეთი მოვალის ქონებაზე გაიხსნა გაკოტრების წარმოება, მას უკვე გახსნილ წარმოებაში ეწოდება „ვალაუვალი მოვალე“. გაკოტრების სამართლის შინაარსიდან გამომდინარე, ვალაუვალი მოვალე გაკოტრების წარმოებაში მონაწილე ყველა კრედიტორისათვის საერთო მოვალეს წარმოადგენს. გერმანული სამართალი ვალაუვალ მოვალეს სწორედ „საერთო მოვალის“ სახელით მოიხსენიებს (შდრ. გერმ. Gemeinschuldner).

ვალაუვალი მოვალისაგან განსხვავებით, მოვალე, თუკი მის წინააღმდეგ დაიწყო სამოქალაქო სასარჩელო წარმოება, სარგებლობს უფრო მეტი უფლებებით და არ იზღუდება თავისი ქონების მართვისა და განკარგვის უფლებამოსილებით (თუკი, რა თქმა უნდა, ყადაღა არ იქნა დადებული მის ქონებაზე).

ბ) გაკოტრებაუნარიანობა

ვალაუვალ მოვალესთან დაკავშირებულია გაკოტრებაუნარიანობის საკითხი.

გაკოტრებაუნარიანობისათვის ძირითადში განმსაზღვრელია მოვალის კერძო სამართლსუბიექტობა, ანუ ფიზიკური პირის ან კერძო სამართლის იურიდიული პირის სტატუსის ფლობა. გარდა ამისა, გადაშწყვეტია, აგრეთვე, აღსასრულებლად მისაქცეველი საკმარისი ქონების არსებობა.

გაკოტრებაუნარიანობა, თავის მხრივ, დაკავშირებულია პირის უფლებებაუნარიანობასა და პროცესუნარიანობასთან, ვინაიდან გაკოტრების წარმოება შეიძლება მხოლოდ ამ უნარის მატარებელი სუბიექტების მიმართ გაიხსნას. თავის მხრივ, გაკოტრებაუნარიანობა დამოუკიდებელია ქმედუნარიანობისაგან და დელიქტუნარიანობისაგან. მაშასადამე, გაკოტრებაუნარიანი შეიძლება იყოს არაქმედუნარიანი, ასევე შეზღუდული ქმედუნარიანობის მატარებელი პირი (ბავშვი, სულით ავადმყოფი და ა.შ.), თუკი მას გააჩნია აღსასრულებლად მისაქცევი ქონება.

გაკოტრებაუნარიანობა არ არის დაკავშირებული სამეწარმეო თვისობრიობასთან. შესაბამისად, გაკოტრებაუნარიანია ნებისმიერი პირი, მიუხედავად იმისა, მისდევს იგი მეწარმეობას თუ — არა. ამდენად, ქართული სამართალი პირდაპირ აღიარებს ფიზიკურ პირსა და არასამეწარმეო სუბიექტებს (ფონდსა და კავშირს) გაკოტრებაუნარიან სუბიექტებად. მათი ვალაუვალობა შეიძლება გამოიწვიოს სამოქალაქო ბრუნვაში ჩვეულებრივმა მონაწილეობამ, კერძოდ, გადამეტებული რისკის შემცველი გარიგების დადება და მისი შესრულების შეუძლებლობამ.

გაკოტრების სამართლით უკვე ლეგალურად არის გაკოტრებაუნარიანად აღიარებული სამოქალაქო სამართლის კოდექსით მოწესრიგებული სამეურნეო და საბინაო ამხანაგობები და არარეგისტრირებული კავშირი (გაწკა, მუხლი 2.1), რომლებიც არ წარმოადგენენ იურიდიულ პირებს. მათთვის ამოსავალია საკუთარი განცალკევებული ქონების არსებობა.

გაკოტრებაუნარიანად მიიჩნევა ასევე წინარე საზოგადოება, რომელიც სამართლებრივი ბუნებით ახლოს დგას სამეურნეო ამხანაგობასთან (ამის შესახებ დაწვრილებით, იხ. თავი 2, 2გ).

გაკოტრებაუნარიანად განიხილება აგრეთვე სამკვიდრო ქონება (გაწკა, მუხლი 35), ხოლო მის მსგავსად, აგრეთვე — მეუღლეთა საერთო ქონება.

გაკოტრებაუნარიანობა არ გააჩნიათ საჯარო სამართლის იურიდიულ პირებს, როგორიცაა სახელმწიფო, ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული ერთეულები და საჯარო სამართლის იურიდიული პირები (შდრ. გაწკა, მუხლი 2.1, სამკო, მუხლი 1509.1).

გაკოტრებაუნარიანობის შესახებ დაწვრილებით იხ. ზემოთ თავი 2, 2.

გ) უფლებაუნარიანობა და ქმედუნარიანობა

გაკოტრების წარმოება მიზნად ისახავს კრედიტორების სასარგებლოდ ვალაუვალი მოვალის ქონების ლიკვიდაციას. ამიტომ

გაკოტრების წარმოების გახსნით არ ხდება ვალაუვალი მოვალის პიროვნების ხელშეხება, იგი არ კარგავს თავის უფლებაუნარიანობასა და ქმედუნარიანობას. შესაბამისად, არ ილახება აგრეთვე მისი ვალდებულებით-სამართლებრივი უფლებები, ვალაუვალ მოვალეს შეუძლია განაგრძოს თავისი აქტიურობა სამართალურთიერთობებში, კერძოდ, დადოს ნებისმიერი გარიგება, შეიძინოს ქონება, განახორციელოს სხვა უფლებები და იკისროს ვალდებულებანი.

ვალაუვალი მოვალე გარიგებების დადებისას მხოლოდ საგაკოტრებო ყადაღით მოცული ქონების (გაკოტრების მასის) მიმართ არის შეზღუდული. სამაგიეროდ, მას შეუძლია თავისუფლად განკარგოს ის ქონება, რომელიც შეიძინა გაკოტრების წარმოების გახსნის შემდეგ (ახალშენაძენი). მაშასადამე, ვალაუვალი მოვალის ქმედუნარიანობა გავრცელდება მხოლოდ ახალშენაძენის მიმართ. აქ არსებითია ის, რომ ახალი ქონება გაკოტრების მასის სახსრებიდან არ იყოს შეძენილი.

ვალაუვალე მოვალე გაკოტრების დროს კვლავ თავისი ქონების (გაკოტრების მასის) მესაკუთრედ რჩება, რადგანაც გაკოტრება არ ცვლის მის საკუთრებით-სამართლებრივ ურთიერთობებს. ვალაუვალ მოვალეს შეეზღუდება მხოლოდ ქონების მართვისა და განკარგვის უფლებამოსილება, რომელიც გადაეცემა გაკოტრების მმართველს (გაწკა, მუხლები 13 და 15).

დ) შეზღუდვები

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, გაკოტრების წარმოებაში ვალაუვალი მოვალე არ კარგავს თავის უფლებაუნარიანობასა და ქმედუნარიანობას. მას უწესდება შეზღუდვები მხოლოდ მასაში მოხვედრილი თავისი ქონების მიმართ. ვალაუვალ მოვალეს დროებით, ანუ გაკოტრების წარმოების დამთავრებამდე ჩამოერთმევა ამ ქონების მართვისა და განკარგვის უფლებამოსილება.

მიუხედავად იმისა, რომ ვალაუვალი მოვალე არ კარგავს უფლებაუნარიანობასა და ქმედუნარიანობას, მისი პიროვნება (თუკი

იგი ფიზიკური პირია) გაკოტრების წარმოებაში არსებული ზოგიერთი ურთიერთობის საფუძველზე, მაინც განიცდის „ხელშეხებას“. ეს კი გამოიხატება მისთვის „ზედმეტი“ მოვალეობის დაკისრებაში ან მის მიმართ იძულებითი ხასიათის ღონისძიებების განხორციელებაში. მაგალითად, გაკოტრების კანონი აკისრებს ვალაუვალ მოვალეს მთელ რიგ მოვალეობებს, რომლებიც მიმართულია გაკოტრების ერთ-ერთი მიზნის (ამ შემთხვევაში – საწარმოს გადარჩენის) მიღწევის ხელშეწყობისაკენ. კერძოდ, მოვალე ვალდებულია: წარუდგინოს გაკოტრების სასამართლოს თავისი ქონების, კრედიტორებისა და მოვალეების ნუსხა (გაწკა, მუხლი 6^{1.2}). გარდა ამისა, მოვალემ უნდა დაადასტუროს მის მიერ სასამართლოსათვის წარდგენილი ნუსხების სისწორე და სისრულე, წინააღმდეგ შემთხვევაში მას პასუხისმგებლობა დაეკისრება (გაწკა, მუხლი 6^{1.3}).

გაკოტრების სასამართლომ შეიძლება განახორციელოს ვალაუვალი მოვალის მიმართ იძულებითი ხასიათის მთელი რიგი ღონისძიებები, რაც, საბოლოო ჯამში, გაკოტრების მასის უზრუნველყოფისაკენ არის მიმართული. იძულებით ღონისძიებას მიეკუთვნება, მაგალითად, სასამართლოში მოვალის იძულებით მოყვანა სავალდებულო მონაცემების წარდგენის მიზნით (გაწკა, მუხლი 14.1 „ა“). გარდა ამისა, ვალაუვალ მოვალეს სასამართლოს გადაწყვეტილებით შეიძლება შეეზღუდოს მიმოწერის უფლება, კერძოდ, დააკავონ მისი საფოსტო და სატელეგრაფო გზავნილები და ისინი გაკოტრების მმართველს გადასცენ (გაწკა, მუხლი 14.1 „ბ“).

ამრიგად, გაკოტრების წარმოებით ხელშეხებას განიცდის საქართველოს კონსტიტუციით დადგენილი ადამიანის ძირითადი უფლებები და თავისუფლებები. მაგალითად, იზღუდება მოვალის ისეთი ძირითადი უფლებები, როგორიცაა: პირადი თავისუფლება (საკონსტი, მუხლი 18), საკუთრების უფლება (საკონსტი, მუხლი 21) და მიმოწერის ხელშეუხებლობა (საკონსტი, მუხლი 20). თუმცა ძირითადი უფლებების ასეთ შეზღუდვებს თვითონ

საქართველოს კონსტიტუცია უშვებს, ოღონდ იმ პირობით, თუ ასეთი შეზღუდვები ზორციელდება სასამართლოს გადაწყვეტილებით, კანონით განსაზღვრულ შემთხვევებში, ანდა კანონით გათვალისწინებული აუცილებელი საზოგადოებრივი საჭიროებისათვის. ვალაუვალი მოვალის შემზღუდველი ძირითადი უფლებები დგინდება სწორედ გაკოტრების სასამართლოს გადაწყვეტილებით და გაკოტრების კანონით განსაზღვრულ შემთხვევებში. რაც შეეხება აუცილებელ საზოგადოებრივ საჭიროებას, მას ადგილი ექნება ყოველთვის, როგორც კი კრედიტორთა ერთობლიობა დაიწყებს „ბრძოლას“ მათი საერთო მოვალის წინააღმდეგ. იმისათვის, რომ თავიდან იქნას აცილებული „საზოგადოებრივად საშიში“ ექსცესები, სახელმწიფო აქტიურად ერევა ამ კერძო „ბრძოლაში“ და მას უკვე ორგანიზებულად წარმართავს.

3. ბაპოტრამბის კრედიტორი

ვალაუვალი მოვალისაგან განსხვავებით, გაკოტრების კრედიტორი გაკოტრების წარმოების აქტიურ მონაწილეს წარმოადგენს.

ა) ცნება

გაკოტრების კრედიტორის ლეგალური დეფინიცია მოცემულია თვით გაკოტრების კანონში (გაწკა, მუხლი 6.1). კანონის მიხედვით გაკოტრების კრედიტორად მიიჩნევა ყველა ის პირი, ვისაც გაკოტრების საქმის წარმოების გახსნის მომენტიდან მოყოლებული მოვალის მიმართ აქვს საფუძვლიანი ქონებრივი პრეტენზია.

კრედიტორის ქონებრივი პრეტენზია დაკმაყოფილდება მოვალის ქონებიდან. დაკმაყოფილება შეიძლება მოხდეს ან მოვალის ფულადი სახსრებით, ანდა მისი ქონების რეალიზაციიდან მიღებული ამონაგებით.

ქონებრივი პრეტენზია პირადული პრეტენზიაა (გერმ. persönlicher Anspruch) და სანივთო უფლებას არ ეფუძნება, ანუ არ წარმოადგენს სანივთო პრეტენზიას (გერმ. dinglicher Anspruch). ქონებრივი პრეტენზიები შეიძლება აღმოცენდნენ მხოლოდ ვალდებულებით-სამართლებრივი ურთიერთობებიდან. ვალდებულების წარმოშობის საფუძველი შეიძლება იყოს როგორც კერძო-სამართლებრივი, ისე საჯარო-სამართლებრივი ურთიერთობა. ქონებრივი პრეტენზიის წარმოშობის კერძო-სამართლებრივი საფუძველია: ვალდებულების დარღვევა – ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნით (სამკო, მუხლი 394.1), ზიანის მიყენება – ასევე ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნით (სამკო, მუხლი 992), უსაფუძვლო გამდიდრება – უსაფუძვლოდ მიღებულის უკან დაბრუნების მოთხოვნით (სამკო, მუხლი 976), მეუღლისათვის სარჩოს გადახდაზე უარის თქმა – სარჩოს მიღების მოთხოვნით (სამკო, მუხლი 1182) და სხვ. ხოლო ქონებრივი პრეტენზიის წარმოშობის საჯარო-სამართლებრივი საფუძველია საგადასახადო ვალდებულების შეუსრულებლობა, კერძოდ, დაწესებული სახელმწიფო გადასახადის გადაუხდელობა (გადასახკო, მუხლი 57).

ამრიგად, გაკოტრების კრედიტორის ქონებრივ პრეტენზიას საფუძვლად უნდა ედოს განსაზღვრული ვალდებულებით-სამართლებრივი ურთიერთობა, რომელიც კანონიდან ან ხელშეკრულებიდან წარმოიშობა. ქონებრივი პრეტენზია ეფუძნება მოვალის პირად ქმედებას (მოქმედებას ან უმოქმედობას), მაგალითად, მოვალის მიერ სახელშეკრულებო ვალდებულების შეუსრულებლობა, სარჩოს გადახდაზე უარის თქმა ან რაიმეს უსაფუძვლოდ მიღება და ა.შ. შესაბამისად, გამოირიცხება კრედიტორის სანივთო ხასიათის მოთხოვნები. ასეთი მოთხოვნა აქვს მხოლოდ მესაკუთრეს საკუთარი ნივთის დაბრუნებასთან ან – უზრუნველყოფილ კრედიტორს დატვირთულ ნივთთან დაკავშირებით. სანივთო-სამართლებრივი ხასიათის მოთხოვნების დროს ადგილი აქვს ნივთის გამოცალკევებას მოვალის ქონებიდან (გაკოტრების მასიდან) და უფლებამოსილი პირისათვის მის დაბრუნებას (შდრ. გაწკა, მუხლი 20.1), ანდა

კრედიტორის განცალკევებით დაკმაყოფილებას ნიეთის რეალიზაციიდან მიღებული ამონაგების ხარჯზე (შდრ. გაწკა, მუხლი 20.2). შესაბამისად, სანიეთო მოთხოვნის კრედიტორი გაკოტრების კრედიტორად არ მიიჩნევა. გაკოტრების წარმოებაში იგი შეიძლება საკუთრების ან უზრუნველყოფილი კრედიტორის სახით მოგვევლინოს (მათ შესახებ იხ. ქვემოთ თავი 6, §52 და 3).

ქონებრივი პრეტენზიის საფუძვლიანობას ის განაპირობებს, რომ იგი რეალურად უნდა არსებობდეს და რეალურ (ნამდვილ) ურთიერთობებს უნდა ემყარებოდეს. ამასთან, საქმის წარმოების გახსნის მომენტისათვის ქონებრივი პრეტენზია სრულად უნდა იყოს წარმოშობილი, ანუ დამდგარი უნდა იყოს მოვალის მხრიდან ვალდებულების შესრულების ვადა.

გაკოტრების კრედიტორად პირის მიჩნევისათვის არსებითია აგრეთვე ისიც, რომ მისი ქონებრივი პრეტენზია გაკოტრების წარმოების გახსნამდე იყოს წარმოშობილი. ვალაუვალ მოვალეს, გამოძინარე იქიდან, რომ იგი ქმედუნარიანობას არ კარგავს, შეუძლია დადოს გარიგებები გაკოტრების წარმოების გახსნის შემდეგაც, და შესაბამისად, დაეკისროს შესრულების ვალდებულება. მაგრამ ვალაუვალმა მოვალემ გარიგებები შეიძლება მხოლოდ ახალშენაძენზე დადოს, ვინაიდან წარმოების გახსნამდე არსებული ქონება მას ჩამოერთმევა და განკარგვისათვის გაკოტრების მმართველს გადაეცემა (იხ. ზემოთ). აქედან გამომდინარე, გაკოტრების წარმოების გახსნის შემდეგ წარმოშობილი პრეტენზიები (თუნდაც ქონებრივი) არ აფუძნებენ საგაკოტრებო მოთხოვნებს.

გაკოტრების კრედიტორი განსხვავდება ისეთი კრედიტორისაგან, რომელსაც სახელშეკრულებო-სამართლებრივი ურთიერთობის ფარგლებში განხორციელებული აქვს შესრულება და ითხოვს საპასუხო შესრულებას (ე.წ. სახელშეკრულებო კრედიტორი). გაკოტრების წარმოების გახსნამდე სახელშეკრულებო კრედიტორის ქონებრივი პრეტენზია აფუძნებს ჩვეულებრივ მოთხოვნას, რომელიც გამოიყენება სასარჩელო წარმოებაში და ამ მოთხოვნის მფლობელი მოსარჩელის სტატუსს იძენს.

გაკოტრების კრედიტორი განსხვავდება ასევე კრედიტორისაგან, რომელიც ფლობს სააღსრულებო ფურცელს (სააღსრულებო კრედიტორი). სააღსრულებო კრედიტორის ქონებრივი პრეტენზიაც ეფუძნება მოთხოვნას, რომელსაც იგი იყენებს სააღსრულებო წარმოებაში.

სახელშეკრულებო და სააღსრულებო კრედიტორებისაგან გაკოტრების კრედიტორის განსხვავებისათვის გადამწყვეტია გაკოტრების საქმის წარმოების განხრის მომენტი. გაკოტრების წარმოების განხრის შემდეგ სახელშეკრულებო და სააღსრულებო კრედიტორების ქონებრივი პრეტენზა გარდაიქმნება საგაკოტრებო მოთხოვნად და აღნიშნული კრედიტორები შეიძენენ გაკოტრების კრედიტორის სტატუსს.

ბ) სამართლებრივი ძღვომარეობა

გაკოტრების ყველა კრედიტორს გაკოტრების სამართალი თანაბარი უფლებამოსილების მქონე პირად განიხილავს. შესაბამისად, გაკოტრების სამართალში მოქმედებს გაკოტრების კრედიტორების „თანასწორობის“ პრინციპი — *par conditio creditorum*.

გაკოტრების კრედიტორთა თანასწორობა შემდეგში გამოიხატება:

1. ყველა კრედიტორს თანაბრად ევალება, რომ თავისი მოთხოვნები დადგენილი წესით, ანუ გაკოტრების სასამართლოს მიერ დადგენილ ვადაში წარადგინონ (გაწკა, მუხლი 11.1 „გ“). დაუშვებელია რომელიმე კრედიტორის გამორჩევა და მის სასარგებლოდ ამ წესიდან გადახვევა. მაგალითად, არ დაიშვება კონკრეტული კრედიტორისათვის რაიმე უპირატესობის მინიჭება იმის გამო, რომ იგი სოციალურად დაუცველ ფენას მიეკუთვნება. იმ შემთხვევაში, თუ კრედიტორებმა დაარღვიეს მოთხოვნების წარდგენის წესი, ამ დარღვევის შედეგები თანაბრად გამოვლინდება თითოეულ კრედიტორზე, ანუ დადგენილ ვადაში მოთხოვნის განუცხადებლობა გამოიწვევს კრედიტორის გამორიცხვას გაკოტრების წარმოებიდან.

2. გაკოტრების საქმის წარმოების გახსნისთანავე გამოირიცხება გაკოტრების ცალკეული კრედიტორის სასარგებლოდ დაწყებული იძულებითი აღსრულება ვალაუვალი მოვალის ქონებაზე. იძულებით აღსრულებას ადგილი აქვს მაშინ, როდესაც კრედიტორი სააღსრულებო ფურცლის საფუძველზე შესაბამისი სააღსრულებო უწყებისაგან ოფიციალურად მოითხოვს სასამართლოს გადაწყვეტილების აღსრულებას და აღმასრულებელი განახორციელებს სააღსრულებო მოქმედებებს (დაადებს ყადაღას, მოამზადებს ქონებას სარეალიზაციოდ და სხვ.).

გაკოტრების წარმოების დროს იძულებითი აღსრულების დაწყებული (მაგრამ დაუსრულებელი) ღონისძიებები ძალას კარგავს (გაწკა, მუხლი 13.3). ამდენად, გაკოტრების სამართალი პირდაპირ უარყოფს რომელიმე კრედიტორის პრივილეგიერებას, თუნდაც მას წარმოების გახსნამდე ჰქონდეს მიღებული სააღსრულებო ფურცელი. შესაბამისად, დაუშვებელია რომელიმე კრედიტორის გამორჩევა სააღსრულებო ფურცლის გამო. სასარჩელო წარმოებაში მიღებული ყველა სააღსრულებო ფურცელი გაკოტრების წარმოების გახსნისთანავე უქმდება და სააღსრულებო ფურცლის მქონე კრედიტორი გაუთანაბრდება სხვა კრედიტორს.

3. გაკოტრების წარმოებაში ყველა კრედიტორს თანაბრად ევალება, რომ თავისი მოთხოვნა წარმოადგინოს შესაბამის ვალუტაში თანხისა და ვალის საფუძვლის ჩვენებით (გაწკა, მუხლი 11.1, „გ“). ამ შემთხვევაშიც დაუშვებელია გამონაკლისი რომელიმე კრედიტორისათვის, თუნდაც მისი მოთხოვნა აშკარა იყოს. თუკი მოთხოვნა არ იქნა წარმოდგენილი თანხისა და ვალის საფუძვლის მითითებით, ეს გარემოება გაკოტრების მმართველს აძლევს ასეთი მოთხოვნის სადაოდ ქცევის შესაძლებლობას.

4. გაკოტრების კრედიტორებს თანაბრად აეკრძალებათ დაუკმაყოფილებელი მოთხოვნების წარდგენა ვალაუვალი მოვალის წინააღმდეგ მისი სააღსრულებო დაცვის პერიოდში (გაწკა, მუხლი 27.2).

5. გაკოტრების მასის განაწილების დროს გაკოტრების ყველა კრედიტორი დაკმაყოფილდება თანაბარზომიერად. თანა-

ბარზომიერი დაკმაყოფილება, რა თქმა უნდა, არ გულისხმობს ყველა კრედიტორის თანაბრად, ანუ ერთნაირი მოცულობით დაკმაყოფილებას. გაკოტრების თითოეული კრედიტორი დაკმაყოფილება თავისი მოთხოვნების პროპორციულად, ანუ გასანაწილებელი ქვოტა თანაბრად გამრავლდება თითოეული კრედიტორის მოთხოვნის მოცულობაზე. შესაბამისად, გაკოტრების მასის უკმარისობის შემთხვევაში გაკოტრების კრედიტორები განიცდიან თანაბარზომიერ (მათი მოთხოვნების პროპორციულ) ზარალს.

6. გაკოტრების ყოველ კრედიტორს თანაბრად აქვს უფლება, შეიტანოს განცხადება საგაკოტრებო მორიგების თაობაზე და მიიღოს მონაწილეობა მის დადებაში (გაწყა, მუხლები 23 და 24).

გ) გაკოტრების პრივილეგირებული და არაპრივილეგირებული კრედიტორები

სოციალური საფუძვლებიდან და ზაზინის ინტერესებიდან გამომდინარე, გაკოტრების კანონი გაკოტრების ზოგიერთ მოთხოვნას გარკვეულ უპირატესობას ანიჭებს. ეს უპირატესობა თავს იჩენს განაწილების წარმოებაში, ანუ როდესაც ხდება გაკოტრების ტაბულის მიხედვით გაკოტრების კრედიტორთა მოთხოვნების გასტუმრება. ამიტომაც, გაკოტრების სამართალი ასეთ მოთხოვნებს პრივილეგირებულ მოთხოვნებს უწოდებს, ხოლო მათ კრედიტორებს – პრივილეგირებულ კრედიტორებს.

პრივილეგირებული მოთხოვნები წარმოადგენენ ნომინირებულ მოთხოვნებს, ისინი კანონში უშუალოდ არიან მოხსენიებულნი და ისინი უფრო ადრე კმაყოფილდებიან ვიდრე სხვა (არაპრივილეგირებული) მოთხოვნები. გაკოტრების ტაბულაში პრივილეგირებული მოთხოვნები შემდეგი თანამიმდევრობით არის განლაგებულნი:

1-ლი რიგი: გაკოტრების საქმის წარმოების გახსნამდე სამი თვის ხელფასისა და ხელფასის განაკვეთების მოთხოვნები. შესაბამისად, ამ მოთხოვნების მფლობელ კრედიტორებს წარმოადგენენ მუშაკები.

მე-2 რიგი: საქმის წარმოების გახსნამდე გადასახდელი გადასახადები და მოსაკრებლები, აგრეთვე საერთაშორისო ორგანიზაციების მოთხოვნები. ამ რიგში მოთხოვნის მფლობელ პრივილეგირებულ კრედიტორებად გვევლინებიან სახელმწიფო (შესაბამისი საგადასახადო უწყების სახით) და საქართველოში მოღვაწე საფინანსო საერთაშორისო ორგანიზაციები (მაგალ., მსოფლიო ბანკი, სავალუტო ფონდი, საერთაშორისო საბანკო ორგანიზაციები და სხვ.).

მე-3 რიგი: არაუზრუნველყოფილი მოთხოვნები, მათ შორის, ბანკების მოთხოვნები ინვესტირებული ფულადი კრედიტების დასაბრუნებლად და საქონლის მიმწოდებლის მოთხოვნები საწარმოს მიმართ. ამ მოთხოვნის მფლობელებად შეიძლება მოგვევლინონ ბანკები, რომლებმაც უზრუნველყოფის გარეშე სხვადასხვა პროექტის ფარგლებში გასცეს საინვესტიციო კრედიტები, აგრეთვე – საქონლის მწარმოებელი კომპანიები, რომლებიც უშუალოდ აწვდიან თავიანთ პროდუქციას ან მათი დისტრიბუტორები.

მე-4 რიგი: სოციალური დაზღვევის ორგანოს, საპენსიო და სამედიცინო ფონდების, აგრეთვე უმუშევრობის დაზღვევის მოთხოვნები. დღეისათვის სოციალური, სამედიცინო და უმუშევრობის დაზღვევის სფეროში წარმოშობილი მოთხოვნების მფლობელად ისევ სახელმწიფო გვევლინება (შესაბამისი საგადასახადო უწყების სახით), ხოლო საპენსიო სფეროში – შესაბამისი კერძო საპენსიო ფონდები.

გაკოტრების ტაბულაში ბოლო მე-5 რიგში განთავსებული მოთხოვნები წარმოადგენენ არაპრივილეგირებულ მოთხოვნებს. ამ რიგს მიკუთვნებული არც ერთი მოთხოვნა არ არის ნომინირებული, არამედ ისინი გაერთიანებულნი არიან ერთი საერთო დასახელებით – “სხვა მოთხოვნები”. ამ მოთხოვნებში შედის სასესხეო, იჯარის, დავალების და სხვა ვალდებულებით-სამართლებრივი ურთიერთობიდან წარმოშობილი მოთხოვნები, ასევე – მუშაკები წარმოების გახსნამდე სამ თვეზე მეტი ხელფასის მოთხოვნით.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, არაპრივილეგირებული მოთხოვნები დაკმაყოფილდება მხოლოდ მას შემდეგ, რაც სრულად დაკმაყოფილდება მის წინ არსებული ყველა (პრივილეგირებული) მოთხოვნა.

თავის მხრივ, კონკურენცია შეიძლება წარმოიშვას თვით პრივილეგირებულ მოთხოვნებს შორის. კერძოდ, თავდაპირველად სრულად უნდა დაკმაყოფილდეს წინა რიგის მოთხოვნები და მხოლოდ ამის შემდეგ დადგეს მომდევნო რიგის მოთხოვნების დაკმაყოფილების ჯერი. თვით ერთი რიგის შიგნით, თუკი ამონაგებით მიღებული სახსრები არაა საკმარისი, მოქმედებს მოთხოვნების თანაბარზომიერად დაკმაყოფილების პრინციპი, ანუ ყველა მოთხოვნა დაკმაყოფილდება მისი მოცულობის პროპორციულად. შესაბამისად, გაკოტრების სამართალში არ გამოიყენება სამოქალაქო კოდექსის ის ნორმა, რომლის თანახმადაც, ერთი კრედიტორის რამდენიმე მოთხოვნის არსებობისას, შესრულდება ყველაზე ნაკლებად უზრუნველყოფილი მოთხოვნა (შდრ. სამკო, მუხლი 387.3).

4. გაკოტრების კრედიტორთა ორგანიზაციები

სასარჩელო წარმოებისაგან განსხვავებით, გაკოტრების წარმოებაში გაკოტრების კრედიტორები მეტი ორგანიზებულობით გამოირჩევიან. იგი გამოხატულებას თვითმმართველი ორგანიზაციების შექმნაში პოულობს. კრედიტორთა ასეთ თვითთმართველ ორგანიზაციებს მიეკუთვნება კრედიტორთა კრება და კრედიტორთა კომიტეტი. ამ ორგანიზაციების მეშვეობით კრედიტორები უფრო აქტიურად და ორგანიზებულად ერთვებიან საკუთარი მოთხოვნების მოწესრიგების საქმეში.

კრედიტორთა თვითთმართველობის ორგანიზაციების შექმნა ერთგვარ თავისებურებას წარმოადგენს, რაც გაკოტრების წარმოებას გამოარჩევს სამოქალაქო სასარჩელო წარმოებისაგან. სამოქალაქო საპროცესო წარმოებაში, რაც არ უნდა დიდი რაოდენობის კრედიტორმა მოიყაროს თავი, არ ხდება მათი ორგანიზებულად გაერთიანება, ხოლო კრედიტორთა სიმრავლე არ აძლევს მათ უფლებას, კენჭისყრით გადაწყვიტონ თავიანთი მოთხოვნების განხორციელებასთან დაკავშირებული საკითხები. მრავალკრედიტორიან წარმოებაში თითოეული კრედიტორი მანაც დამოუკიდებლად იღებს

გადაწყვეტილებებს და იგი არ არის შებოჭილი სხვა კრედიტორების გადაწყვეტილებებით.

სასარჩელო წარმოებისაგან განსხვავებით, გაკოტრების წარმოება მართვის წარმოებად გვევლინება, ხოლო წმინდა პროცესუალური მოქმედებების ადგილს მართვის ელემენტები იკავებს. მაგალითად, ინიშნება გაკოტრების მმართველი, რომელსაც გადაეცემა გაკოტრების მასის მართვის უფლებამოსილება, ასევე იქმნება კრედიტორთა თვითმმართველობის ორგანიზაციები, რაც საერთოდ უცხოა სასარჩელო წარმოებისათვის.

კრედიტორთა ორგანიზაციების შექმნა აუცილებელი ხდება დიდი და საშუალო გაკოტრებების დროს. ასეთ გაკოტრებებს მიაკუთვნებენ ისეთ წარმოებებს, სადაც ან მეტია გაკოტრების კრედიტორთა მოთხოვნების მოცულობა, დიდია გაკოტრების მასა, ანდა დიდია კრედიტორთა რიცხვი. ხოლო მცირე გაკოტრებების დროს, როდესაც შესაბამისად მინიმალურია კრედიტორთა რიცხვი, მათი მოთხოვნების მოცულობა ან გაკოტრების მასა, გაკოტრების წარმოება შეიძლება გამარტივებული წესითაც წარიმართოს, კერძოდ, კრედიტორთა ორგანიზაციების შექმნის გარეშე (გაწკა, მუხლი 40).

განვიხილოთ კრედიტორთა თითოეული ორგანიზაცია ცალ-ცალკე.

1. კრედიტორთა კრება

ა) ზოგადად

კრედიტორთა კრება — ეს არის ძირითადადში გაკოტრების კრედიტორთა ერთობლიობა, რომლებიც უფლებამოსილნი არიან მიიღონ გადაწყვეტილებები კანონით მათთვის მინიჭებული უფლებამოსილების ფარგლებში. კრედიტორთა კრების შემადგენლობას არ ქმნიან საკუთრების, მასისა და უზრუნველყოფილი კრედიტორები. თუმცა ამ უზრუნველყოფილ კრედიტორთა მონაწილეობა დაშვებულია მხოლოდ სამომრიგებლო კრებაზე (გაწკა, მუხლი 24).

გაკოტრების ქართული სამართალი კრედიტორთა რამდენიმე კრებას იცნობს, რომლებიც კანონით პირდაპირ არიან ნომინირებულნი. ესენია: კრედიტორთა პირველი კრება, კრედიტორთა მოთხოვნების შესამოწმებელი კრება, სამომრიგებლო კრება, კრედიტორთა უკანასკნელი კრება. კანონი ზოგიერთ შემთხვევაში უშვებს აგრეთვე კრედიტორთა შერეული კრების (პირველი და მოთხოვნების შესამოწმებელი ან მოთხოვნების შესამოწმებელი და სამომრიგებლო კრება და სხვ.) ჩატარების შესაძლებლობას. კრედიტორთა კრებები ერთმანეთისაგან განსხვავდება ფუნქციებითა და ამოცანებით.

კრედიტორთა კრების მოწვევის უფლება აქვს მხოლოდ გაკოტრების სასამართლოს. მოწვევა ხორციელდება საჯარო გამოქვეყნებით (შდრ. გაწკა, მუხლი 22).

კრედიტორთა კრებას უძღვება სასამართლო, კერძოდ გაკოტრების საქმის განმხილველი მოსამართლე (გაწკა, მუხლი 22.4).

კრებაში მონაწილეობის უფლებას იძლევა მხოლოდ და მხოლოდ შემოწმებული და აღიარებული (დადგენილი) მოთხოვნები (გაწკა, მუხლი 22.5). ზოგიერთ შემთხვევაში დაშვებულია აგრეთვე სადაო მოთხოვნის მქონე გაკოტრების კრედიტორის მონაწილეობა კრებაში, თუკი კრებაზე მიღწეულია შეთანხმება სადაო მოთხოვნისათვის უფლების მინიჭების შესახებ, ან მიღებულია ამის შესახებ სასამართლოს შესაბამისი გადაწყვეტილება (გაწკა, მუხლი 22.5).

კენჭისყრაში მონაწილეობის უფლება აქვთ მხოლოდ გამოცხადებულ და წარმოდგენილ კრედიტორებს. კრებაზე გადაწყვეტილების მისაღებად დადგენილია ორმაგი უმრავლესობის პრინციპი: მოთხოვნათა მოცულობის უმრავლესობისა და რიცხვითი უმრავლესობის პრინციპი (გაწკა, მუხლი 22.6).

ბ) კრედიტორთა კრების ფუნქციები

კრედიტორთა პირველი კრების ფუნქციაა, მოისმინოს სასამართლოს მიერ დანიშნული გაკოტრების მმართველის მოხსენება

ვალაუვალი მოვალის გადახდისუუნარობის წარმოშობის მიზეზების, არსებული მდგომარეობისა და კრებამდე განხორციელებული ღონისძიებების შესახებ (გაწკა, მუხლი 22¹). გარდა ამისა, მოხსენებაში გაკოტრების მმართველი შეიძლება შეეხოს მოვალის ეკონომიკური გადარჩენის სავარაუდო პერსპექტივებს. კრედიტორთა პირველი კრების შემდეგი ფუნქციაა გაკოტრების მმართველის არჩევა (გაწკა, მუხლი 15.1). თუმცა კრების მიერ არჩეული მმართველიც, საბოლოოდ, მაინც გაკოტრების სასამართლომ უნდა დაამტკიცოს.

კრედიტორთა მოთხოვნების შესამოწმებელი სხდომის ძირითადი ფუნქციაა კრედიტორთა განცხადებული მოთხოვნების შემოწმება და დადგენა (გაწკა, მუხლი 18.3). ამ დროს თითოეული მოთხოვნა შემოწმდება ცალ-ცალკე, ხოლო დადგენილი მოთხოვნები შეიტანება გაკოტრების ტაბულაში და განთავსდება შესაბამის რიგში. ტაბულაში მოთხოვნის ჩაწერა უთანაბრდება ძალაში შესულ სასამართლოს გადაწყვეტილებას.

სამომრიგებლო კრებაზე წყდება მოვალისათვის ისეთი უმნიშვნელოვანესი საკითხი, როგორიცაა საგაკოტრებო მორიგების დადება (გაწკა, მუხლი 24). კრებაზე ხდება, აგრეთვე, მორიგებასთან დაკავშირებული სამომრიგებლო წინადადებების განხილვა და კენჭისყრა მის ირგვლივ.

კრედიტორთა უკანასკნელ კრებასაც აკისრია გარკვეული ფუნქციები. კერძოდ, იგი განიხილავს საბოლოო ცხრილს, რომელშიც შეუძლია შეიტანოს ასევე შესწორებები (გაწკა, მუხლი 27). საბოლოო ცხრილი, რომელსაც ამტკიცებს სასამართლო, საფუძვლად დაედება ამონაგების განაწილებას.

2. კრედიტორთა კომიტეტი

ა) შექმნა, შემადგენლობა

კრედიტორთა კომიტეტი, როგორც კრედიტორთა თვით-თმართველობის ორგანო, გაკოტრების წარმოებაში ფაქულტატური

ხასიათისაა — მისი შექმნა კრედიტორთა უმრავლესობის ნებაზეა დამოკიდებული. კრედიტორთა კომიტეტის არსებობა არ არის საკლდედებული, მაგალითად, გამართიებული წარმოების დროს (გაწკა, მუხლი 40). მიზანშეუწონელია კრედიტორთა კომიტეტის შექმნა აგრეთვე მცირე გაკოტრებების დროს, ვინაიდან მისი არსებობა გარკვეულ ხარჯებთანაა დაკავშირებული — კომიტეტის წევრებს შეიძლება გასამრჯელო დაენიშნოთ. გასამრჯელოს გადაუხდელობა კი წევრის მოთხოვნას აქცევს მასის მოთხოვნად. უცხოეთის გაკოტრების პრაქტიკაში კრედიტორთა კომიტეტები გვევლინებიან მხოლოდ დიდი წარმოებების დროს, როდესაც მოვალის ქონების მართვისას აუცილებელი ხდება გაკოტრების მმართველის მოქმედებების დამატებითი გაკონტროლება.

კრედიტორთა კომიტეტი ორი სახისაა: მუდმივი და დროებითი. კრედიტორთა მუდმივი კომიტეტი აირჩევა კრედიტორთა კრების მიერ, ხოლო კრედიტორთა დროებითი კომიტეტი ინიშნება გაკოტრების სასამართლოს მიერ (გაწკა, მუხლი 22¹.1). კრედიტორთა დროებითი კომიტეტის შექმნა იმითაა განპირობებული, რომ გაკოტრების სასამართლომ კრედიტორთა პირველი კრების მოწვევამდე უზრუნველყოს უკვე დანიშნული გაკოტრების მმართველის საქმიანობის ხელშეწყობა და კონტროლი.

კრედიტორთა კომიტეტი შეიძლება აირჩეს როგორც პირველ კრებაზე, ისე სხვა, მომდევნო კრებებზე. კრების გადაწყვეტილება კომიტეტის არჩევის შესახებ არ საჭიროებს სასამართლოს დამტკიცებას.

კრედიტორთა კომიტეტის წევრებად აირჩევიან ძირითადად გაკოტრების კრედიტორები. თუმცა მის წევრებად შეიძლება არჩეულნი იქნან ასევე სხვა კომპეტენტური პირებიც (გაწკა, მუხლი 22¹.1). დაუშვებელია კომიტეტის წევრებად ვალაუვალი მოვალის ან გაკოტრების მმართველის არჩევა. კრედიტორთა კომიტეტი სწორედ ამ უკანასკნელის საქმიანობის კონტროლს ახორციელებს.

კრედიტორთა კომიტეტის წევრთა ოდენობას კანონი არ განსაზღვრავს. ამდენად, მისი შემადგენლობა შეიძლება ლუწრიც-

ხვიანიც იყოს. მიზანშეწონილია, რომ კომიტეტის შემადგენლობა დიდი არ იყოს, ვინაიდან წევრთა გასამრჯელოები გაკოტრების მასას ტვირთად დააწევა.

კრედიტორთა კომიტეტის წევრის საქმიანობა შეიძლება ანაზღაურდეს, კერძოდ, მიეცეს მას გასამრჯელო და აუნაზღაურდეს გაწეული ხარჯები. აღნიშნული საკითხი გადაწყდება სასამართლოს შეხედულებით (გაწკა, მუხლი 22¹.4).

ბ) ფუნქციები

გაკოტრების წარმოებაში კრედიტორთა კომიტეტს განსაზღვრული ფუნქციები აკისრია. კერძოდ, იგი მოწოდებულია, დახმარება და კონტროლი გაუწიოს გაკოტრების მმართველს თავისი საქმიანობის განხორციელებისას (გაწკა, მუხლი 22¹.2). მაგრამ მას არ შეუძლია მითითებები მისცეს გაკოტრების მმართველს. გაკოტრების მმართველი კრედიტორთა კომიტეტისაგან დამოუკიდებლად ახორციელებს მისთვის კანონით დაკისრებულ ამოცანებს. მხოლოდ მისი ზოგიერთი იურიდიული ქმედება, რამაც შეიძლება მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინოს მასის მდგომარეობაზე, შეთანხმებული უნდა იქნას კომიტეტთან. შეთანხმება გამოიხატება კრედიტორთა კომიტეტის მხრიდან თანხმობის მიღებაში.

გ) უფლებამოსილება

გაკოტრების კანონი განსაზღვრავს კრედიტორთა კომიტეტის უფლებამოსილების წრეს. მაგალითად, კრედიტორთა კომიტეტს აქვს უფლება, მოსთხოვოს გაკოტრების მმართველს მოხსენებისა და საფინანსო ანგარიშის წარდგენა (გაწკა, მუხლი 22¹.2). მას უფლება აქვს შეიტანოს განცხადება საგაკოტრებო მორიგების თაობაზე (გაწკა, მუხლი 23.2). ამას გარდა, კრედიტორთა კომიტეტს უფლება აქვს გაკოტრების მმართველის ანგარიშს დაუროთ თავისი შენიშვნები (გაწკა, მუხლი 26.4). კრედიტორთა კომიტეტს შეუძლია

განხორციელოს გაკოტრების მმართველის საფინანსო საქმიანობის შემოწმება. მისი ერთ-ერთი ძირითადი ამოცანაა აგრეთვე თანხმობის მიცემა გაკოტრების მმართველისათვის განსაზღვრული იურიდიული მოქმედებების განხორციელებისას, როგორიცაა: კრედიტის მიღება, ვალდებულებების აღება, მიწის ნაკვეთების შეძენა ან გასხვისება, გაკოტრების მასისათვის პროცესების წარმართვა და სხვ (გაწკა, მუხლი 22¹.2).

კრედიტორთა კომიტეტის უფლებამოსილება მთავრდება გაკოტრების წარმოების დამთავრებისთანავე.

კრედიტორთა განსაკუთრებული სახეები

1. ზოგადად.....	84
2. საკუთრების კრედიტორი.....	85
ა) შინაარსი.....	85
ბ) სამართლებრივი მდგომარეობა.....	88
გ) გამოცალკევება.....	89
3. უზრუნველყოფილი კრედიტორი.....	90
ა) ცნება და შინაარსი.....	90
ბ) სამართლებრივი მდგომარეობა.....	91
გ) დატვირთული ნივთის რეალიზაცია.....	93
დ) დაკმაყოფილება.....	94
ე) მიმართება საკუთრების კრედიტორთან.....	95
4. მასის კრედიტორი.....	96
ა) შინაარსი და ცნება.....	96
ბ) სამართლებრივი მდგომარეობა.....	100
გ) მასის ხარჯები და მასის ვალდებულებები.....	101
დ) დაკმაყოფილება.....	103

1. ზოგადად

გაკოტრების კრედიტორების გარდა, გაკოტრების წარმოებაში შეიძლება სხვა სახის კრედიტორებიც მონაწილეობდნენ, რომლებსაც განსაკუთრებული მოთხოვნები გააჩნიათ. წარმოშობის განსხვავებული საფუძვლების გამო, აღნიშნული მოთხოვნები განსხვავდება არა მხოლოდ საგაკოტრებო მოთხოვნისაგან, არამედ – ერთმანეთისაგანაც. შესაბამისად, განსხვავებული მოთხოვნის თითოეულ კრედიტორს გაკოტრების წარმოებაში თავისი განსაკუთრებული მოთხოვნა აქვს.

სხვადასხვა მოთხოვნების მქონე კრედიტორთა სიმრავლით გაკოტრების წარმოება კოლექტიურ (ჯგუფურ) წარმოებად გარდაიქმნება, რომელშიც განცალკევებულად ხორციელდება თითოეული ჯგუფის კრედიტორთა მოთხოვნები. ამ თავისებურებით გაკოტრების

ქართული სამართალი გაუთანაბრდა გაკოტრების სამართლის თანამედროვე სისტემებს.

გაკოტრების წარმოებაში, თავიანთი განსაკუთრებული ინტერესიდან გამომდინარე, განსხვავებული მოთხოვნების მქონე კრედიტორები შეიძლება სამ სხვადასხვა სახედ დაიყონ: საკუთრების, უზრუნველყოფილ და მასის კრედიტორებად.

განვიხილოთ თითოეული მათგანი ცალ-ცალკე.

2. საკუთრების კრედიტორი

ა) შინაარსი

გაკოტრების სამართალი ვალაუვალი მოვალის ქონების იმ ფარგლებს აღგენს, რომელიც უნდა წარიმართოს გაკოტრების კრედიტორების დასაკმაყოფილებლად. იგი ამ ქონებას გაკოტრების მასას უწოდებს (გაკოტრების მასის შესახებ იხ. თავი 8).

როგორც უკვე აღინიშნა, გაკოტრების საქმის წარმოების გახსნისას ვალაუვალ მოვალეს ჩამოერთმევა თავისი ქონების მართვისა და განკარგვის უფლებამოსილება და იგი გაკოტრების მმართველს გადაეცემა (შდრ. გაწკა, მუხლები 11, 13 და 15). ამ ღონისძიებას გაკოტრების სამართალი საგაკოტრებო ყადაღას უწოდებს. საგაკოტრებო ყადაღა, როგორც წესი, ვრცელდება ვალაუვალი მოვალის კუთვნილ ქონებაზე. მაშასადამე, გაკოტრების მასა თავისი იდეალური შემადგენლობით წარმოადგენს იმ ქონებრივი საგნების ერთობლიობას, რომლებიც სამართლებრივად მოვალეს ეკუთვნის. თავის მხრივ, გაკოტრების მასაში გამოიყოფა ე.წ. „ფაქტობრივი მასა“, ანუ ქონების საგნების ის ერთობლიობა, რომელსაც წარმოების გახსნისთანავე ეუფლება გაკოტრების მმართველი, ანუ გადადის მის ფაქტობრივ მფლობელობაში (დაწვრილებით „ფაქტობრივი მასის“ შესახებ იხ. თავი 8, ქვეთავი 3).

არ არის გამორიცხული, რომ მოვალის ქონების დაუფლებისას ფაქტობრივ მასაში მოხედეს ისეთი საგნები, რომლებიც სამარ-

თლებრივად მოვალეს არ ეკუთვნის, არამედ მესამე პირთა კუთვნილებას წარმოადგენს (სხვისი საკუთრება). ეს საგნები „უცხოა“ მასისათვის. გაკოტრების მასაში სხვისი ნივთები შეიძლება სხვადასხვა კერძო-სამართლებრივი გარიგების შედეგად აღმოჩნდნენ. მაგალითად, გაკოტრების წარმოების განსწამდე მოვალეს დროებით სარგებლობაში გადაცემული ჰქონდა საცხოვრებელი ბინა, შესაძლად მიბარებული ჰქონდა ანტიკვარული ავეჯი, ნათხოვარი ჰქონდა ავტომანქანა და ა.შ. გაკოტრების მასაში შეიძლება მოხვდეს როგორც მოძრავი, ისე უძრავი ნივთები, აგრეთვე არამატერიალური ქონებრივი სიკეთეები, კერძოდ, უფლებები და მოთხოვნები. სხვისი მოთხოვნა მასაში მაშინ შეიძლება აღმოჩნდეს, მაგალითად, თუკი მოვალე მოთხოვნას შეიძენს არაუფლებამოსილი პირისაგან.

საკუთრების უფლებამოსილებიდან გამომდინარე, გაკოტრების სამართალი ქონებაზე უფლებამოსილ პირს საკუთრების უფლების მქონე მესამე პირს უწოდებს. შემოკლებით, მას საკუთრების კრედიტორიც შეიძლება ეწოდოს. საკუთრების კრედიტორის სამართლებრივ მოწესრიგებას გაკოტრების კანონი განცალკევებულად ეხება (შდრ. გაწკა, მუხლი 20.1). საკუთრების კრედიტორმა შეიძლება განაცხადოს თავისი მოთხოვნა გაკოტრების მმართველის მიმართ და მოითხოვოს მისგან თავისი კუთვნილი ნივთის მასიდან გამოცალკეება და, რაც მთავარია, მისთვის უკან დაბრუნება. ეს ნიშნავს, რომ გამოცალკევების მოთხოვნა განყენებულად არ არსებობს, იგი ნივთის დაბრუნების მოთხოვნასთან ერთად მოიაზრება. გამოცალკევების მოთხოვნიდან გამომდინარე, საკუთრების კრედიტორს შეიძლება გამოცალკევებაზე უფლებამოსილი პირი (გერმ. *Aussonderungsberechtigter*) ეწოდოს.

ამა თუ იმ საგნის კუთვნილების საკითხი სამოქალაქო სამართლით დადგენილი წესების მიხედვით უნდა გადაწყდეს. მოძრავი ნივთების მიმართ, უძრავლეს შემთხვევაში, გამოცალკევების მოთხოვნა ეფუძნება ვინდიკაციის, ანუ სხვისი მფლობელობიდან ნივთის დაბრუნების მოთხოვნას (სამკო, მუხლი 172.1). რამდენადაც სხვისი ნივთი უკანონოდ იმყოფება გაკოტრების მასაში, უკანონო მფლო-

ბელად მოგვევლინება გაკოტრების მმართველიც. ვინდიკაციის მოთხოვნის გარდა, გამოცალკეების მოთხოვნა შეიძლება დაეფუძნოს აგრეთვე უდავო მოთხოვნას. ამ დროს ადგილი აქვს რაიმე სამართლებრივი ფაქტის აღიარებას (დადგენას). ასეთი მოთხოვნა შეიძლება იყოს, მაგალითად, მოთხოვნა უფლების აღიარებაზე. თუკი გამოცალკეების ობიექტს მიწის ნაკვეთი წარმოადგენს, მაშინ უდავო მოთხოვნა საჯარო რეესტრის შესწორების მოთხოვნაში გამოიხატება. საერთო საკუთრების შემთხვევაში, თუკი გაკოტრების წარმოება გაიხსნება ერთ-ერთი თანამესაკუთრის ქონებაზე, მაშინ მეორე თანამესაკუთრემ შეიძლება მოითხოვოს თანასაკუთრების უფლების დადგენა. ხოლო, თუკი საერთო ქონება უკვე მოხვედრილია გაკოტრების მასაში, მაშინ ამ თანამესაკუთრეს შეუძლია, მოითხოვოს თავისი წილი ქონების მისთვის დაბრუნება (ვინდიკაციის მოთხოვნა) ან მოითხოვოს თავისი იდეალური წილის რეალურ წილად გამოყოფა. ამრიგად, ქონების უკან დაბრუნებაში ზოგადად აგრეთვე უფლების დადგენაც უნდა ვიგულისხმოთ.

დაუშვებელია გაკოტრების მასაში მოხვედრილი სხვისი ქონების რეალიზაცია, ხოლო, თუკი ასეთი მაინც მოხდა, – ამონაგების განაწილება გაკოტრების კრედიტორებს შორის. სხვისი ქონება უკან უნდა დაუბრუნდეს უფლებამოსილ პირს. უკან დაბრუნებას ახდენს გაკოტრების მმართველი (გაწკა, მუხლი 20.1, წინაღ 1). თუ გაკოტრების მმართველი უარს განაცხადებს ქონების დაბრუნებაზე, საკუთრების კრედიტორს შეუძლია სასარჩელო განცხადების შეტანის გზით განახორციელოს თავისი უფლება, ანუ დაიბრუნოს საკუთარი ნივთი უკანონო მფლობელობიდან ან მიადწიოს თავისი უფლების აღიარებას (გაწკა, მუხლი 20.1, წინაღ 2). ასეთ შემთხვევაში, სარჩელს განიხილავს სასარჩელო სასამართლო (და არა გაკოტრების სასამართლო!) მოვალის საცხოვრებელი ადგილის ან ადგილსამყოფელის მიხედვით. სასამართლო პროცესი გაკოტრების წარმოებისაგან დამოუკიდებლად განხორციელდება, ხოლო მოსარჩელის პროცესუალურ მოწინააღმდეგედ ყოველთვის გაკოტრების მმართველი გამოვა.

ვიდრე აღნიშნული დავა არ დამთავრდება და, შესაბამისად, არ გაირკვევა გაკოტრების მასის ზუსტი მოცულობა, გაკოტრების მმართველს არა აქვს შესაძლებლობა, კრედიტორთა მოთხოვნებს შეუპირისპიროს გაკოტრების მასის მოცულობა და დაადგინოს განაწილებელი ქვოტა. თუმცა, ამ პროცედურამდე გაკოტრების მმართველი არაა შეზღუდული, გააგრძელოს და დაასრულოს სხვა იურიდიული მოქმედებანი.

ბ) სამართლებრივი მდგომარეობა

თავისი სამართლებრივი სტატუსით საკუთრების კრედიტორი არ წარმოადგენს გაკოტრების კრედიტორს. მიუხედავად იმისა, რომ საკუთრების კრედიტორის მოთხოვნაც გაკოტრების წარმოების განხილვამდე წარმოიშობა, თავისი მოთხოვნის შინაარსიდან და მისი დაკმაყოფილების უპირატესობიდან გამომდინარე, იგი მაინც განსხვავდება გაკოტრების კრედიტორისაგან.

გაკოტრების კრედიტორისაგან განსხვავებით, რომლის მოთხოვნაც ვალდებულებით-სამართლებრივ ურთიერთობებს ეფუძნება (შდრ. თავი 5, ქვეთავი 3), საკუთრების კრედიტორის მოთხოვნა სანივთო-სამართლებრივი ხასიათისაა. გარდა ამისა, გაკოტრების კრედიტორის მოთხოვნა განაწილების წარმოებაში დაკმაყოფილდება. განაწილების წარმოება კი გაკოტრების წარმოების დამამთავრებელ ეტაპზე შედგება. ხოლო, რაც შეეხება საკუთრების კრედიტორის მოთხოვნას, გაკოტრების მმართველმა მისი კუთვნილი ქონება მანამდე უნდა გამოაცალკევოს მასიდან, ვიდრე იგი ამ ქონების რეალიზაციას, და შესაბამისად, გაკოტრების კრედიტორების დაკმაყოფილებას შეუდგებოდეს. მაშასადამე, პროცედურულად საკუთრების კრედიტორის მოთხოვნა უფრო ადრე დაკმაყოფილდება, ვიდრე გაკოტრების კრედიტორებისა. კერძოდ, საკუთრების მოთხოვნის დაკმაყოფილება გაკოტრების წარმოების დასაწყის ეტაპზე ხდება. შეიძლება ითქვას, რომ საკუთრების კრედიტორს განაწილების წარმოებაში არაფერი ესაქმება – იგი განაწილების წარმოების გარეთ დგას.

გ) გამოცალკევება

გამოცალკევების მთელ წარმოებას გაკოტრების მმართველი წარმართავს. მან დამოუკიდებლად, მათ შორის კრედიტორთა კომიტეტის თანხმობის გარეშე, უნდა შეამოწმოს გაკოტრების მასაში შემავალი საგნების გამოცალკევებაუნარიანობა და მიიღოს მათი აღიარების ან უარყოფის გადაწყვეტილება. კრედიტორთა თანხმობის მიღება მისთვის სავალდებულო ხდება, თუკი რომელიმე ნივთის გამოცალკევებამ შეიძლება დიდი გავლენა მოახდინოს გაკოტრების მასის მდგომარეობაზე (გაწყა, მუხლი 22².2). კრედიტორთა კომიტეტის თანხმობაა საჭირო, მაგალითად, განსაკუთრებული ღირებულების მქონე ნივთის გამოცალკევებისას. ამ დროს კრედიტორთა ყურადღებას მოითხოვს ის, რომ არ მოხდეს ასეთი ნივთის უკანონოდ გადაცემა არაუფლებამოსილი პირისათვის. კრედიტორებს შეგნებული უნდა ჰქონდეთ ის გარემოება, რომ ღირებული ნივთის გადაცემით მნიშვნელოვნად შემცირდება გაკოტრების მასის მოცულობა. ეს კი, თავის მხრივ, მათი დაკმაყოფილების შანსებსაც შეამცირებს. იმ შემთხვევაში, თუ გაკოტრების მმართველი კრედიტორთა კომიტეტის თანხმობის გარეშე გამოაცალკევებს ნივთს, მას კრედიტორების წინაშე ზიანის ანაზღაურების ვალდებულება დაეკისრება.

გამოცალკევებისას ზიანის ანაზღაურების ვალდებულება გაკოტრების მმართველს შეიძლება დაეკისროს საკუთრების კრედიტორის მიმართაც, თუკი იგი, გამოცალკევებისა და საკუთრების კრედიტორისათვის დაბრუნების ნაცვლად, არამართლზომიერად გაასხვისებს მის საკუთრებას.

ყველა ხარჯი, რომელიც წარმოშობა მასაში მოხვედრილი სხვისი ნივთის შენახვისა და მართვისათვის, გაკოტრების მასას ეკისრება (გაწყა, მუხლი 19 „ბ“). საკუთრების კრედიტორი მხოლოდ მაშინაა ვალდებული, იკისროს საკუთარი ნივთის შენახვისა და მართვის ხარჯები, თუკი გაკოტრების მმართველი აღიარებს მის საკუთრების უფლებას (შესაბამისად, გამოცალკევების უფლებას),

მაგრამ იგი არ წაიღებს თავის ნივთს და მას, გაკოტრების მმართველის ნების საწინააღმდეგოდ, დატოვებს გაკოტრების მასაში. თუკი საკუთრების კრედიტორი (თავისი უფლების აღიარების შემდეგ!) მოისურვებს არა ნივთის დაბრუნებას, არამედ მის რეალიზაციას და ამონაგების მისთვის გადაცემას, მაშინ მას დაეკისრება, აგრეთვე, რეალიზაციის შედეგად წარმოშობილი ხარჯებიც.

3. უზრუნველყოფილი კრედიტორი

ა) ცნება და შინაარსი

როგორც ზემოთ უკვე აღინიშნა, გამოცალკევებაზე უფლებამოსილი პირი (საკუთრების კრედიტორი) გაკოტრების წარმოებაში სადაოდ ხდის მასაში მოხვედრილი ნივთის მასისადმი კუთვნილებას და ითხოვს ნივთის გამოცალკევებასა და მისთვის დაბრუნებას. საკუთრების კრედიტორის საპირისპიროდ, გაკოტრების წარმოებაში არის აგრეთვე კრედიტორი, რომელიც თავის მოთხოვნას მიმართავს არა მასიდან ნივთის გამოცალკევებაზე, არამედ აღიარებს ნივთის მასისადმი კუთვნილებას, თუმცა ითხოვს ამ ნივთიდან უპირატეს დაკმაყოფილებას.

ვალაუფალი მოვალის ქონებაზე უპირატესი დაკმაყოფილების უფლებას აღნიშნული კრედიტორი მოიპოვებს იმით, რომ იგი თავის მოთხოვნას უზრუნველყოფს მოვალის ქონებით, რაც მიიღწევა აღნიშნულ ქონებაზე გირავნობის ან იპოთეკის დადგენით. შესაბამისად, კრედიტორს, რომლის მოთხოვნაც უზრუნველყოფილია მოვალის ქონებით და რომელსაც შეუძლია უპირატესად დაკმაყოფილოს იგი, უზრუნველყოფილი კრედიტორი ეწოდება.

გაკოტრების კანონი უზრუნველყოფილ კრედიტორს გირავნობის უფლების მქონე მესამე პირს უწოდებს (გაწკა, მუხლი 20.2), მაგრამ „გირავნობის უფლება“ აქ უფრო ფართო

მნიშვნელობით უნდა იქნას გაგებული, იგი გავრცელდება იპოთეკაზეც, ვინაიდან გაკოტრების კანონი საუბრობს არა მხოლოდ „გირავნობის უფლებით დატვირთულ საგანზე“, არამედ ზოგადად სანიუთო-სამართლებრივ უზრუნველყოფაზე.

სანიუთო-სამართლებრივი უზრუნველყოფის საპირისპიროდ, გაკოტრების სამართლის ინტერესის საგანს არ წარმოადგენს ვალდებულებით-სამართლებრივი უზრუნველყოფის დამატებითი საშუალებები (პირგასამტეხლო, ბე, მოვალის გარანტია) და აქედან წარმოშობილი მოთხოვნები (სამკო, მუხლები 416-426).

საკუთრების კრედიტორისაგან განსხვავებით, უზრუნველყოფილი კრედიტორი არ ითხოვს გირავნობით (იპოთეკით) დატვირთული ქონების მასიდან გამოცალკევებას და მისთვის გადაცემას. მისი მოთხოვნა მიმართულია იქითკენ, რომ იგი დაკმაყოფილდეს განცალკევებულად სწორედ დატვირთული ქონებიდან. ამიტომ უზრუნველყოფილ კრედიტორს, სხვაგვარად, შეიძლება განცალკევებულად დაკმაყოფილებაზე უფლებამოსილი პირი ეწოდოს (გერმ. *Absonderungsberechtigter*), ხოლო მის მოთხოვნას – განცალკევებულად დასაკმაყოფილებელი მოთხოვნა.

განცალკევებულად დასაკმაყოფილებელი მოთხოვნა გაკოტრების წარმოების გახსნამდე უნდა იყოს წარმოშობილი. მაშასადამე, მოვალის ნივთი უკვე დატვირთული უნდა იყოს გირავნობით ან იპოთეკით, ვიდრე სასამართლო გახსნიდეს მის ქონებაზე გაკოტრების საქმის წარმოებას. თუკი წარმოების მიმდინარეობისას გაკოტრების მმართველი მოახდენს კრედიტორის მოთხოვნის უზრუნველყოფას, მაშინ ეს მოთხოვნა უნდა განვიხილოთ როგორც მასის მოთხოვნა.

ბ) სამართლებრივი მდგომარეობა

უზრუნველყოფილი კრედიტორიც, საკუთრების კრედიტორის მსგავსად, არ წარმოადგენს გაკოტრების კრედიტორს. ჯერ ერთი, გაკოტრების კრედიტორის მოთხოვნა არ ეფუძნება სანიუთო-

სამართლებრივ მოთხოვნას. მეორეც, უზრუნველყოფილი კრედიტორის განცალკევებული დაკმაყოფილება გაკოტრების წარმოებისაგან დამოუკიდებლად ხდება, ანუ გაკოტრების მმართველი მანამდე ახდენს დატვირთული ქონების რეალიზაციას და ამონაგებით უზრუნველყოფილი კრედიტორის განცალკევებულად დაკმაყოფილებას, ვიდრე იგი შეუძლებოდეს დანარჩენი ქონების რეალიზაციის ამონაგებიდან გაკოტრების კრედიტორების დაკმაყოფილებას.

უზრუნველყოფილი კრედიტორის მიმართ ვრცელდება მოთხოვნათა წარდგენის ვადა, რაც დადგენილია გაკოტრების კრედიტორებისათვის. უზრუნველყოფილი კრედიტორი ვალდებულია თავისი მოთხოვნიდან გამომდინარე უფლების შესახებ წარადგინოს გაკოტრების მმართველთან (გაწკა, მუხლი 11, პუნქტი 1დ). თუკი უზრუნველყოფილი კრედიტორის თავის უფლებას ამ ვადაში არ განაცხადებს, მაშინ გაკოტრების მმართველს შეუძლია რეალიზება უყოს დატვირთულ ნივთს და ამონაგები სრულად მოახმაროს გაკოტრების წარმოების ხარჯებისა და გაკოტრების კრედიტორების დაკმაყოფილებას.

გაკოტრების წარმოების გახსნის შემდეგ ვალაუქალ მოვალესთან არსებული ყველა ნივთი (მათ შორის დატვირთული) მიეკუთვნება გაკოტრების მასას. ხოლო დატვირთული ნივთების რეალიზაციის უფლება აქვს მხოლოდ გაკოტრების მმართველს. ამასთან, ნივთის რეალიზაციისას მნიშვნელობა არ ენიჭება იმას, მოძრავია იგი თუ — უძრავი. ნივთის რეალიზაციისათვის, და შესაბამისად უზრუნველყოფილი კრედიტორის დაკმაყოფილებისათვის, გამოიყენება სამოქალაქო კოდექსით დადგენილი წესები. ამ წესების თანახმად, მოგირავნეს შეიძლება მიეცეს გირაოს (მოძრავი ნივთის) რეალიზაციის უფლება, მესაკუთრის წინასწარი გაფრთხილების პირობით (სამკო, მუხლები 274, 277), ხოლო იპოთეკის შემთხვევაში იპოთეკარს აქვს უფლება, მოითხოვოს უძრავი ნივთის რეალიზაცია, რომელიც განხორციელდება აუქციონზე სასამართლოს მიერ დანიშნული ექსპერტის მეშვეობით (სამკო, მუხლები 300, 301).

უზრუნველყოფილი კრედიტორი უპირატეს მდგომარეობაშია სხვა კრედიტორებთან, მათ შორის გაკოტრებისა და მასის

კრედიტორებთან შედარებით. ეს უპირატესობა იმაში გამოიხატება, რომ მისი მოთხოვნა უზრუნველყოფილია დატვირთული ქონებით, რომლის რეალიზაციიდან მიღებული ამონაგებით იგი უპირატესად დაკმაყოფილდება.

გ) დატვირთული ნივთის რეალიზაცია

გაკოტრების სამართალის თანახმად, დატვირთული ნივთის რეალიზაციას ახდენს გაკოტრების მმართველი, თუკი ამის უფლება არ გადაეცა უზრუნველყოფილ კრედიტორს.

დატვირთული ნივთის გაყიდვის წესი კანონით არ არის დადგენილი. ამდენად, დღეს არსებული მოწესრიგებით, გაკოტრების მმართველი არ არის გაყიდვის ფორმებით შეზღუდული: მას შეუძლია დატვირთული ნივთი გაიტანოს აუქციონზე, გაყიდოს იგი საკონკურსო პირობებით ან გაყიდოს თავისი შეხედულებისამებრ, ყოველგვარი ფორმების გარეშე. თავის მხრივ, ნივთის თავისუფლად გაყიდვას ხშირ შემთხვევაში გარკვეული უპირატესობა აქვს სააუქციონო გაყიდვასთან შედარებით, ვინაიდან იგი შედარებით ნაკლებხარჯიანია და ხელს უწყობს ნივთის უფრო სწრაფ და მომგებიან რეალიზაციას. გაკოტრების მმართველისათვის კი ამოსავალი უნდა იყოს სწორედ მასის ინტერესები, ანუ ის, რომ გაყიდვისას მასა ნაკლებად დაზარალდეს გაყიდვის ხარჯებით. რამდენადაც გაკოტრების მმართველი აღჭურვილია დატვირთული საგნების თავისუფლად გაყიდვის უფლებით, თავის მნიშვნელობას ჰკარგავს უზრუნველყოფილ კრედიტორთან ნივთის რეალიზაციის წესის შესახებ ვალაუვალი მოვალის შეთანხმება. შესაბამისად, გაკოტრების მმართველი აღარ არის შებოჭილი კრედიტორსა და მოვალეს შორის გაკოტრებამდე დადებული ამ შეთანხმებით. დასაშვებია აგრეთვე სამოქალაქო კოდექსის სათანადო ნორმების გამოყენება და შეთანხმების მიღწევა გაკოტრების მმართველსა და უზრუნველყოფილ კრედიტორს შორის მოძრავი ნივთის რეალიზაციის სხვა წესზე, ვიდრე ეს თვითონ სამოქალაქო კოდექსშია მითითებული (შდრ. სამკო, მუხლი 280).

გაკოტრების მმართველი არ არის შეზღუდული აგრეთვე უძრავი ნივთის თავისუფლად გაყიდვის შესაძლებლობაში. ღღეს არსებული სამოქალაქო-სამართლებრივი მოწესრიგებით, დატვირთული უძრავი ნივთი მხოლოდ აუქციონზე უნდა გაიყიდოს (მდრ. სამკო, მუხლი 301). თუმცა გაკოტრების მმართველს შეუძლია უარი თქვას რეალიზაციის ამ ფორმის გამოყენებაზე. თუკი იგი აუქციონის მეშვეობით გადაწყვეტს იპოთეკადადებული ნივთის გაყიდვას, მაშინ აღარ წარმოიშობა სასამართლოს მიერ სპეციალური ექსპერტის დანიშვნის საჭიროება. ექსპერტის ფუნქციებს განახორციელებს თავად გაკოტრების მმართველი, რომელიც ასევე სასამართლოს მიერაა დანიშნული.

იმ შემთხვევაში, თუ დატვირთული საგანი უზრუნველყოფილი კრედიტორის მფლობელობაშია, გაკოტრების მმართველს შეუძლია მოითხოვოს რეალიზაციისათვის საგნის მისთვის გადაცემა ან ნებადართოს უზრუნველყოფილ კრედიტორს, თავისი ხარჯებით გაყიდოს დატვირთული ნივთი.

დ) დაკმაყოფილება

გაკოტრების სამართალი აღგენს უზრუნველყოფილი კრედიტორის დაკმაყოფილების განსაკუთრებულ მოწესრიგებას. ამასთან, ეს მოწესრიგება განსხვავებულია სამოქალაქო სამართლებრივი მოწესრიგებისაგან, კერძოდ:

1) სამოქალაქო კოდექსით, დატვირთული ნივთის რეალიზაციიდან მიღებული შემოსავალი (რეალიზაციის ხარჯების გამოკლების შემდეგ) მთლიანად უნდა წარიმართოს მოგირავნის ან იპოთეკარის მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად (სამკო, მუხლები 285 და 308.1), ხოლო გაკოტრების სამართლის მიხედვით, უზრუნველყოფილი კრედიტორის მოთხოვნა სრულად არ დაკმაყოფილდება. ამონაგები თანხიდან იგი მხოლოდ თავისი მოთხოვნის $\frac{3}{4}$ -ს მიიღებს, ისიც მაშინ, თუ ამონაგები საკმარისი იქნება. მაგალითად, თუ უზრუნველყოფილი კრედიტორის მოთხოვნა შეადგენს 1000

ლარს, მაშინ ნივთის 1000 ლარად გაყიდვის შემთხვევაში იგი დაკმაყოფილდება მხოლოდ 750 ლარით (3/4). იგივე მოცულობით დაკმაყოფილდება უზრუნველყოფილი კრედიტორი დატვირთული ნივთის 1000 ლარზე მეტად გაყიდვის შემთხვევაში. ხოლო, თუ ნივთი გაიყიდა, ეთქვათ, 500 ლარად, მაშინ აღნიშნული თანხა მთლიანად წარიმართება უზრუნველყოფილი კრედიტორის დასაკმაყოფილებლად. აქ უკვე გამოიყენება სამოქალაქო სამართლის ნორმები. დარჩენილი მოთხოვნა (აქ: 250 ლარის ოდენობით) უზრუნველყოფილმა კრედიტორმა შეიძლება განაცხადოს როგორც საგაკოტრებო მოთხოვნა, ანდა განაცხადოს გაკოტრების წარმოების დამთავრების შემდეგ, დამოუკიდებელ სასარჩელო წარმოებაში.

2) სამოქალაქო კოდექსი ადგენს ნივთის რეალიზაციისას ნაშთის მიცემას მესაკუთრისათვის (სამკო, მუხლი 308.1). გაკოტრების სამართლის მიხედვით, რეალიზაციის შემოსავლიდან დარჩენილი ნაშთი არ მიეცემა გავალაუვალ მოვალეს, როგორც მესაკუთრეს, არამედ იგი მოხვდება გაკოტრების მასაში და წარიმართება რეალიზაციისა და გაკოტრების წარმოების ხარჯების დასაფარავად (გაწკა, მუხლი 20.2, წინად. 3). ამ ნაშთის გაკოტრების სამართალი პროცესის შენატანს უწოდებს.

ე) მიმართება საკუთრების კრედიტორთან

როგორც საკუთრების, ისე უზრუნველყოფილი კრედიტორის მოთხოვნა წარმოიქმნება სანივთო-სამართლებრივი ურთიერთობიდან. პირველი ეფუძნება საკუთრების შინაარსს (სამკო, მუხლები 170-172), ხოლო მეორე — საკუთრებას, როგორც მოთხოვნის უზრუნველყოფის საშუალებას (სამკო, მუხლები 254-310). ორივე ამ მოთხოვნის დაკმაყოფილებისას ხდება გაკოტრების მასის შემცირება, ვინაიდან გაკოტრების მასას აკლდება განსაზღვრული ქონებრივი ღირებულებები. კერძოდ, მასაში არსებული ნივთი დაუბრუნდება უფლებამოსილ პირს, ხოლო დატვირთული ქონების რეალიზაციიდან ამონაგების ნაწილი მიეცემა უზრუნველყოფილ კრედიტორს.

უზრუნველყოფილი მოთხოვნა, საკუთრების მოთხოვნის მსგავსად, განაწილების წარმოებამდე დაკმაყოფილდება, ანუ მასის გასანაწილებელ წარმოებაში, სადაც მხოლოდ გაკოტრების კრედიტორები მონაწილეობენ, უზრუნველყოფილ კრედიტორსაც არაფერი ესაქმება.

მიუხედავად აღნიშნული მსგავსებებისა, უზრუნველყოფილ კრედიტორსა და საკუთრების კრედიტორს შორის მთელი რიგი განსხვავებებია, კერძოდ:

1) უზრუნველყოფილი კრედიტორის მოთხოვნა მიმართულია დატვირთული ნივთის რეალიზაციიდან მიღებული ამონაგებისაკენ, მაშინ როცა საკუთრების კრედიტორის მოთხოვნა ნივთის დაბრუნებას ან უფლების დადგენას მოიცავს;

2) საკუთრების კრედიტორის მოთხოვნა ეფუძნება მოსაზრებას, რომ მასაში მოხვედრილი ნივთი არ წარმოადგენს ვალაუვალი მოვალის (გაკოტრების მასის) საკუთრებას. რაც შეეხება უზრუნველყოფილი კრედიტორის მოთხოვნას, იგი ამ დროს ეჭვის ქვეშ არ აყენებს დატვირთული ნივთის მასისადმი კუთვნილებას.

3) განსხვავება გამოიხატება აგრეთვე მოთხოვნების დაკმაყოფილების მოცულობაში. თუ საკუთრების კრედიტორი სრულად დაკმაყოფილდება, ანუ იგი მასიდან მთლიანად ამოიღებს კუთვნილ ნივთს, სამაგიეროდ, უზრუნველყოფილი კრედიტორი მხოლოდ 3/4-ის ფარგლებში კმაყოფილდება.

4. მასის კრედიტორი

ა) შინაარსი და ცნება

გაკოტრების მმართველის მიერ გაკოტრების მასის მართვისას წარმოიშობა იმის აუცილებლობა, რომ მან განახორციელოს განსაზღვრული მოქმედებები და დადოს მასისათვის მნიშვნელოვანი გარიგებები. მაგალითად, გაკოტრების მასის მართვას უკავშირდება ისეთი საკითხები, როგორიცაა, წარმოების პროცესების წარმართვა,

მუშაკების დაქირავება, მასის საგნების ინვენტარიზაცია, მათი სასაწყობო შენახვა და დაცვა, დაზიანებული საგნების შეკეთება და ა.შ. მასის მართვას უკავშირდება აგრეთვე წარმოებისათვის საჭირო დანადგარების შეძენა, მომწოდებლებთან და კლიენტებთან ხელშეკრულებების დადება (ან გაგრძელება), ადვოკატის დაქირავება მოლივლივე პროცესების დასამთავრებლად, ქონების აუდიტორული შეფასება მისი გასაყიდი ფასის დადგენის მიზნით და ა.შ.

ამრიგად, მასის მართვის უფლებამოსილების განხორციელებისას გაკოტრების მმართველი ამყარებს ვალდებულებით-სამართლებრივ, აგრეთვე შრომით-სამართლებრივ ურთიერთობებს სხვადასხვა პირთან: აუდიტორთან – ქონების შესაფასებლად, ადვოკატთან – პროცესების დასამთავრებლად, ორმხრივი ხელშეკრულების კონტრაქტებთან – შენახვის, ნასყიდობის, ნარდობის და სხვ. ხელშეკრულებების დასადებად, მუშაკთან – შრომის ხელშეკრულების დასადებად და ა.შ.

მმართველის მიერ დადებული გარიგებებით ხელშეკრულების კონტრაქტებთან წარმოიშობა შესრულების, ანუ გარკვეული გასაძრჯელოსა თუ ანაზღაურების (ქირის, ხელფასის, პონორარის, ნასყიდობის ფასის და ა.შ.) გადახდის ვალდებულება. ეს ვალდებულება გაკოტრების მმართველმა უნდა შეასრულოს, ხოლო შესრულება კი გაკოტრების მასიდან სრული მოცულობით უნდა განხორციელდეს. შესრულების მიღებამდე კონტრაქტები, ანუ შესრულების მიღებაზე უფლებამოსილი პირები მასის კრედიტორებს წარმოადგენენ (გაწყა, მუხლი 19).

გაკოტრების ქართული სამართალი არ იცნობს ტერმინს „მასის კრედიტორი“. იგი გადმოღებულია გაკოტრების გერმანული სამართლიდან (გერმ. Massegläubiger). გაკოტრების ქართული სამართალი არ იძლევა აგრეთვე მასის კრედიტორის დეფინიციას და, სავარაუდოა, რომ მისი განსაზღვრა ისევ ლიტერატურას, მეცნიერებასა და პრაქტიკას მიენდოს.

სახელწოდებიდან გამომდინარე, საინტერესოა, თუ რა დამოკიდებულება აქვს გაკოტრების მასასთან მასის კრედიტორის მოთ-

ხოვნას. თავისთავად წარმოიშობა საკითხი, ხომ არა აქვს მასის კრედიტორს რაიმე უპირატესობა გაკოტრების მასიდან დაკმაყოფილების თვალსაზრისით. მით უმეტეს, გასათვალისწინებელია ისიც, რომ გაკოტრების წარმოებაში მონაწილე სხვა კრედიტორთა (გაკოტრების, საკუთრების ან უზრუნველყოფილი კრედიტორის) მოთხოვნებიც, საბოლოო ჯამში, გაკოტრების მასიდან დაკმაყოფილება, მაგრამ მათ „მასის კრედიტორებად“ არ მოიხსენიებენ. მაგალითისათვის: გაკოტრების კრედიტორი დაკმაყოფილებას იღებს გაკოტრების მასის ამონაგებიდან, უზრუნველყოფილი კრედიტორის დაკმაყოფილება ხორციელდება გაკოტრების მასაში არსებული დატვირთული ნივთის რეალიზაციით მიღებული ამონაგებიდან, ხოლო საკუთრების კრედიტორის დაკმაყოფილება გამოიხატება ასევე გაკოტრების მასიდან საკუთარი ნივთის გამოცალკევებასა და მისთვის დაბრუნებაში. აღსანიშნავია, რომ ზემოთ ჩამოთვლილი კრედიტორებიდან არც ერთი მათგანის მოთხოვნა არ არის უშუალოდ გაკოტრების მასისაკენ მიმართული. მაგალითად, გაკოტრების კრედიტორს ქონებრივი პრეტენზია ვალაუვალი მოვალისადმი გააჩნია (შდრ. გაწკა, მუხლი 6), ხოლო უზრუნველყოფილი და საკუთრების კრედიტორები კი სანივთო-სამართლებრივ უფლებებს ახორციელებენ (იხ. ზემოთ ქვეთავები 2 და 3). ამასთან, აღსანიშნავია ისიც, რომ გაკოტრების, საკუთრებისა და უზრუნველყოფილ კრედიტორებს თავიანთი მოთხოვნები მანამდე წარმოეშობათ, ვიდრე გაკოტრების მასა ჩამოყალიბდებოდა. შესაბამისად, მათ შეხება არა აქვთ გაკოტრების მასასთან, რომელიც მათი მოთხოვნების წარმოშობისას, უბრალოდ, ჯერ არ არსებობდა.

გარდა ამისა, გაკოტრების, უზრუნველყოფილი და საკუთრების კრედიტორების უშუალო კონტრაქტად ვალაუვალი მოვალე გვევლინებოდა, მაშინ როცა მასის კრედიტორის უშუალო კონტრაქტია გაკოტრების მმართველი.

საკუთრებისა და უზრუნველყოფილი კრედიტორებისაგან განსხვავებით, მასის კრედიტორისათვის დამახასიათებელია ის, რომ მისი მოთხოვნა მიმართულია უშუალოდ გაკოტრების მასისაკენ.

ეს აიხსნება იმით, რომ მასის მოთხოვნა წარმოიშობა გაკოტრების წარმოების გახსნის შემდეგ, ანუ მას შემდეგ, რაც შეიქმნება გაკოტრების მასა. მასის კრედიტორის მოთხოვნა სწორედ ამ ჩამოყალიბებული მასისაკენ მიიმართება. აქედან გამომდინარე, მასის კრედიტორის მოთხოვნას, მასის მოთხოვნას უწოდებენ.

მასის კრედიტორის უშუალო კონტრაქტითა გაკოტრების მმართველი, რომელთანაც იგი სამართლებრივ ურთიერთობაში შედის. სწორედ გაკოტრების მმართველთან ურთიერთობის შედეგია მასის მოთხოვნის წარმოშობა.

გაკოტრების სამართლის მიხედვით, მასის კრედიტორად პირი შეიძლება მოგვევლინოს აგრეთვე თავისი სამართლებრივი მდგომარეობით, მაგალითად, მოვალის ოჯახის წევრი ან პირი, რომელიც მოვალის კმაყოფაზე იმყოფება. აღნიშნულმა პირებმა გაკოტრების მასიდან უნდა მიიღონ მინიმალურად აუცილებელი შესანახი თანხა (გაწკა, მუხლი 19 „ა“). მასის მიმართ მოთხოვნა მათ წარმოეშობათ სწორედ ამ თანხის მიღებასთან დაკავშირებით.

პირი მასის კრედიტორად შეიძლება იქცეს, აგრეთვე, თავისი თანამდებობრივი მდგომარეობით. ასეთ პირს, გაკოტრების წარმოებაში დაკავებული განსაზღვრული თანამდებობიდან გამომდინარე, წარმოეშობა გასამრჯელოს მიღების მოთხოვნა. აქ, პირველ რიგში, აღსანიშნავია თვითონ გაკოტრების მმართველი, რომელიც გასამრჯელოს იღებს გაკოტრების მასიდან. შესაბამისად, მას გაკოტრების მასის მიმართ გასამრჯელოს მიღების მოთხოვნა აქვს (გაწკა, მუხლი 19 „გ“). გასამრჯელოს მიღების მოთხოვნა ექნებათ, აგრეთვე, კრედიტორთა კომიტეტის წევრებს, თუკი სასამართლო დაუდგენს მათ გასამრჯელოს (გაწკა, მუხლი 19 „გ“).

მასის კრედიტორს წარმოადგენს, აგრეთვე, სახელმწიფო ხაზინა იმ სასამართლო ხარჯებთან (სახელმწიფო ბაჟთან) დაკავშირებით, რომლებიც წარმოეშობა მას გაკოტრების წარმოების მიმდინარეობისას (გაწკა, მუხლები 19 „გ“ და 32.5)

ბ) სამართლებრივი მდგომარეობა

მასის კრედიტორი არ უნდა განვიხილოთ გაკოტრების კრედიტორად. მას არაფერი აქვს საერთო გაკოტრების წარმოებასთან, რომელიც მისგან დამოუკიდებლად დაიწყო. გაკოტრებაში იგი ხვდება მხოლოდ იმის გამო, რომ გაკოტრების მმართველი მასთან განსაზღვრულ სამართლებრივ ურთიერთობას ამყარებს. მაშასადამე, მასის კრედიტორი წარმოების გახსნის შემდეგ წარმოშობილი კრედიტორია, რომელიც არ მონაწილეობს გაკოტრების წარმოებაში განხორციელებულ ღონისძიებებში (განაწილების წარმოება, სანაცია, კრედიტორთა კრებები და სხვ.). შესაბამისად, მასზე არ ვრცელდება გაკოტრების კრედიტორებისათვის წაყენებული მოთხოვნები (მაგ., მოთხოვნების წაყენების ვადა, მოთხოვნების შემოწმება და ა.შ.).

გაკოტრების კრედიტორისაგან განსხვავებით, რომლის მოთხოვნა გაკოტრების წარმოების გახსნამდე წარმოიშობა, მასის კრედიტორის მოთხოვნა წარმოიშობა გაკოტრების წარმოების გახსნის შემდეგ, ანუ უკვე მიმდინარე გაკოტრების წარმოებაში. გარდა ამისა, გაკოტრების მოთხოვნა მიმართულია მოვალის ქონების მიმართ, რომელიც ჯერ არ არის მოცული საგაკოტრებო ყადაღით, ხოლო მასის მოთხოვნა მიმართულია უკვე ფორმირებული გაკოტრების მასის მიმართ.

მასის კრედიტორი ყველაზე პრივილეგირებული კრედიტორია გაკოტრების წარმოებაში, ვიდრე თვით გაკოტრების პრივილეგირებული კრედიტორი. მასის კრედიტორის პრივილეგირებულობა იმაში გამოიხატება, რომ მისი მოთხოვნა უფრო ადრე დაკმაყოფილდება, ვიდრე გაკოტრების კრედიტორისა. ამ უკანასკნელის მოთხოვნა გაკოტრების წარმოების უკანასკნელ სტადიაზე – განაწილების წარმოებაში კმაყოფილდება, ხოლო მასის კრედიტორი არ წარმოადგენს განაწილების წარმოების მონაწილეს, ვინაიდან იგი განაწილების წარმოებამდე კმაყოფილდება.

გაკოტრების წარმოებაში მასის კრედიტორი უზრუნველყოფილ კრედიტორთა რიცხვს მიეკუთვნება. აქ, რა თქმა უნდა,

არ იგულისხმება მისი სანიუთო-სამართლებრივი უზრუნველყოფა (შდრ. ზემოთ „უზრუნველყოფილი კრედიტორი“). მასის კრედიტორის უზრუნველყოფა განპირობებულია სწორედ მისი მოთხოვნის ადრეული და სრული დაკმაყოფილებით. მისი ასეთი უზრუნველყოფა ნაკარნახევია თვითონ მასის, და საბოლოოდ, ვალაუვალი მოვალის გადარჩენის ინტერესებით. თუკი გაკოტრების სამართალი არ შეუქმნიდა მასის კრედიტორებს ადრეული და სრული დაკმაყოფილების გარანტიებს, მაშინ ყველა მოერიდებოდა გაკოტრების მმართველთან სახელშეკრულებო-სამართლებრივი ურთიერთობის დამყარებას, არავინ იქნებოდა დაინტერესებული, დაემყარებინა ურთიერთობა „გაკოტრებულ“ მოვალესთან, ხოლო მოცემულ შემთხვევაში — მისი ქონების ინტერესებისათვის მოქმედ გაკოტრების მმართველთან, თუკი არ ექნებოდა მყარი გარანტია იმისა, რომ მას შესრულებულ სამუშაოს ან გაწეულ მომსახურებას სრულად აუნაზღაურებენ. თუკი კანონმდებელი ნეგატიურ დამოკიდებულებას გამოიჩენდა მასის კრედიტორის მოთხოვნების მიმართ, ეს შეიძლება უარყოფითად ასახულიყო სამართავი მასის მდგომარეობაზე, მაგალითად, ვერ მოხერხებულიყო მასის კონკრეტული საგნების სათანადოდ შენახვა, დაცვის მიჩენა, რის შედეგადაც შეიძლება მომხდარიყო მათი დაკარგვა, ანდა ვერ მოხერხებულიყო ადვოკატის აყვანა, როს გამოც მოსაგები პროცესები შეიძლება წაგებულიყო და ა.შ.

გაკოტრების მასის შემცირება, თავის მხრივ, არაპირდაპირ უკავშირდება გაკოტრების კრედიტორების ინტერესებს, რომლებიც შემცირებული მასის შემთხვევაში, უფრო ნაკლებს მიიღებენ.

გ) მასის ხარჯები და მასის ვალდებულებები

მასის კრედიტორს თავისი მოთხოვნის დასაკმაყოფილებლად გაკოტრების მასიდან განსაზღვრულ თანხებს უხდიან. თანხის გადახდის საფუძველი, ერთის მხრივ, შეიძლება სახელშეკრულებო ურთიერთობა იყოს, ხოლო მეორეს მხრივ, — კანონით პირდაპირ

მოწესრიგებული შემთხვევა. არსებული სახელშეკრულებო ურთიერთობა გაკოტრების წარმოების გახსნამდე ვალაუვალი მოვალის აქტიურობის პირდაპირი შედეგია.

გაკოტრების მასიდან გაღებულ ყველა ხარჯს, რომელიც დაკავშირებულია მასის მართვასა, რეალიზაციასა და განაწილებასთან, გაკოტრების სამართალში მასის ხარჯებს უწოდებენ. მასის ხარჯებს, სხვაგვარად, გაკოტრების წარმოების ხარჯებიც შეიძლება ეწოდოს. აქ, პირველ რიგში, აღსანიშნავია გაკოტრების წარმოებისას წარმოშობილი სახელმწიფო გადასახადები. გაკოტრების წარმოების გახსნის შემდეგ, მოვალის საწარმოს გაგრძელების შემთხვევაში შეიძლება წარმოიშვას ისეთი გადასახადები, როგორიცაა მოგების, დღგ-ის, ქონების, სოციალური და სხვ. გადასახადი. მაშასადამე, ამ შემთხვევაში მასის კრედიტორად მოგვევლინება სახელმწიფო ხაზინა. განსაზღვრული გადასახადები შეიძლება წარმოიშვას მასის საგნების რეალიზაციისას, მაგალითად, დღგ ან აქციზი, თუკი ადგილი აქვს აქციზური საქონლის გაყიდვას და ა.შ. მასის განაწილებისას შეიძლება წარმოიშვას საბანკო მოსაკრებლის გადახდის ვალდებულება. წარმოების გაგრძელებასთან არის დაკავშირებული ასევე კომუნალური (ელ. ენერგიის, წყლის, გაზის და ა.შ.) გადასახდელები. ამ პროდუქციის მომწოდებლები წარმოადგენენ ასევე მასის კრედიტორებს.

მასის ხარჯებს მიეკუთვნება აგრეთვე სასამართლო ხარჯები, მათ შორის სახელმწიფო ბაუი და საქმის წარმოებასთან დაკავშირებული ხარჯები (შდრ. გაწკა, მუხლი 32.1). მასის ხარჯებია ასევე გაკოტრების მმართველისა და კრედიტორთა კომიტეტის წევრთა გასამრჯელო (გაწკა, მუხლი 19 “გ”). გაკოტრების ქართული სამართალი მასის ხარჯებს მიაკუთვნებს აგრეთვე ვალაუვალი მოვალის ოჯახის წევრებსა და მის კმაყოფაზე მყოფ პირებზე გასაცემ შესანახ თანხას (გაწკა, მუხლი 19 “ა”). შესაბამისად, მასის კრედიტორებად მოგვევლინებიან სახელმწიფო ხაზინა, გაკოტრების მმართველი, კრედიტორთა კომიტეტის წევრი, ვალაუვალი მოვალის კმაყოფაზე მყოფი პირი და ა.შ.

გაკოტრების წარმოების გახსნის შემდეგ აქტიური ხდება უკვე გაკოტრების მმართველი. იგი ან აგრძელებს მოვალის მიერ დადებულ ხელშეკრულებებს, ანდა დებს ახალ ხელშეკრულებებს. აღნიშნული ხელშეკრულებებიდან გამომდინარე გაკოტრების მმართველს კონტრაქტების მიმართ წარმოეშობა გარკვეული ვალდებულებები, რომლებიც მასიდან უნდა შესრულდეს. სწორედ მასიდან შესასრულებელ ვალდებულებებს სხვაგვარად მასის ვალდებულებებსაც უწოდებენ. მასის ვალდებულებებიდან აღსანიშნავია მოთხოვნები, რომლებიც გაკოტრების მმართველის მიერ დადებული გარიგებებიდან ან იურიდიული მოქმედებებიდან წარმოიშობა. ყველა ეს მოთხოვნა, მაინც, საბოლოოდ, ქონების მართვასთან ან მოვალის უფლებებისა და მოთხოვნების განხორციელებასთან არის დაკავშირებული (შდრ. გაწკა, მუხლი 19 “ბ”). მათ მიეკუთვნება მუშაკთა სახელფასო მოთხოვნები, მომწოდებლის, შემსრულებლის, მეიჯარის და სხვათა მოთხოვნები, რომლებიც მათ მიერ შესრულებულ სამუშაოს (მიწოდებულ პროდუქციას, გაწეულ მომსახურებას) ეფუძნება. ყველა ამ მოთხოვნის მფლობელი წარმოადგენს მასის კრედიტორს.

დ) დაკმაყოფილება

მასის კრედიტორიც, საკუთრების კრედიტორის მსგავსად, სრულად დაკმაყოფილდება მასიდან. ამით იგი უპირისპირდება გაკოტრების კრედიტორს, რომელიც მასის სიმცირის შემთხვევაში იღებს ან თავისი მოთხოვნის არასრულ წილს დადგენილი ქვოტის ფარგლებში (ე.წ. ქვოტური დაკმაყოფილება), ანდა არაპრივილეგირებულობის გამო საერთოდ ვერ კმაყოფილდება. მასის კრედიტორის მოთხოვნა პირველ რიგში დაკმაყოფილდება. ამიტომაც კანონი, 2001წ. ნოვაციის განხორციელებამდე, ამ მოთხოვნას პირველ რიგში დასაკმაყოფილებელ მოთხოვნას უწოდებდა. ამდენად, მასის კრედიტორი გაკოტრების წარმოებაში ყველაზე პრივილეგირებული კრედიტორია. თუმცა, მასის მოთხოვნის პრივილეგირებას არაფერი

აქვს საერთო გაკოტრების ტაბულაში განთავსებულ პრივილეგიურულ კრედიტორებთან (შდრ. გაწკა, მუხლი 18, პუნქტი 1 „ა-დ“). გაკოტრების ტაბულაში, როგორც ცნობილია, განლაგდებიან მხოლოდ გაკოტრების კრედიტორები. ხოლო მასის მოთხოვნის პრივილეგიერებაში ის იგულისხმება, რომ იგი უფრო ადრე დაკმაყოფილდება, ვიდრე გაკოტრების ტაბულაში განთავსებული რომელიმე პრივილეგიურული კრედიტორი.

მასის მოთხოვნების დაკმაყოფილება, თავის მხრივ, იწვევს გაკოტრების მასის მოცულობის შემცირებას, რაც, საბოლოოდ, გასანაწილებელ მასაზე აისახება. ამიტომ გაკოტრების მმართველი ფრთხილად უნდა მოეკიდოს მასის ვალდებულებების წარმოშობას ან მასის ხარჯების დაუსაბუთებლად გაზრდას.

მასის კრედიტორები დაკმაყოფილებიან იმ თანამიმდევრობით, რაც მოცემულია გაკოტრების კანონის მე-19 მუხლში. მასის კრედიტორებიდან პირველ რიგში დაკმაყოფილდებიან „ა“ რიგის მოთხოვნები, ანუ ვალაუვალი მოვალის ოჯახის წევრები და მის კმაყოფაზე მყოფი პირების მოთხოვნები სარჩოს მიღებასთან დაკავშირებით. ამასთან, მათი დაკმაყოფილებისათვის საჭიროა, დამატებით, გაკოტრების სასამართლოს სპეციალური ნებართვა. მეორე რიგში დაკმაყოფილდება „ბ“ რიგის მოთხოვნები, ანუ ყველა ის კრედიტორი, რომლებსაც წარმოეშობათ მოთხოვნები გაკოტრების მმართველის მიერ დადებული გარიგებების ან განხორციელებული იურიდიული მოქმედებების შედეგად. სულ ბოლოს კი „გ“ პუნქტის მოთხოვნები დაკმაყოფილდება, ანუ სასამართლოს ხარჯები, აგრეთვე გაკოტრების მმართველისა და კრედიტორთა კომიტეტის წევრთა (თუ მათთვის დაადგენს სასამართლო) გასამრჯელო.

მასის მოთხოვნების დაკმაყოფილება დასაშვებია, თუ არსებობს ამაზე სასამართლოს თანხმობა. სასამართლოს თანხმობა განპირობებულია იმით, რომ კიდევ ერთხელ მოხდეს სასამართლოს მიერ იმის გადამოწმება, თუ რა ოდენობის თანხები უნდა წარიმართოს მასის კრედიტორების დასაკმაყოფილებლად, ხომ არ მოხდება ამით მასის იმდენად დაცარიელება, რომ გაკოტრების კრედიტორების

დაკმაყოფილების შანსები მნიშვნელოვნად შემცირდეს. გაკოტრების სასამართლოს შეუძლია, არ დაეთანხმოს საერთოდ, ან ცალკეული მოთხოვნის დაკმაყოფილებას, ან დაეთანხმოს მხოლოდ ნაწილობრივ.

მასის კრედიტორებს თანხებს უხდის, ანუ მათ მოთხოვნებს აკმაყოფილებს გაკოტრების მმართველი. შესაბამისად, იგი როგორც მასის ერთ-ერთი კრედიტორი, თვითონვე იკმაყოფილებს თავისი გასამრჯელოს მოთხოვნასაც.

გაკოტრების გავლენა არსებულ სამართალურთიერთობებსა და დაუმთავრებელ სასამართლო პროცესებზე

1. ზოგადად.....	106
2. ორმხრივი ხელშეკრულების შესრულება.....	107
3. შრომითი ურთიერთობანი.....	111
4. ქირავნობისა და საიჯარო ურთიერთობანი.....	113
5. დაუმთავრებელი (მოღივლივე) პროცესები.....	115
ა) ზოგადად.....	115
ბ) სააქტივო და საპასივო მასის პროცესები.....	120

1. ზოგადად

გაკოტრების წარმოების გახსნა ერთგვარ გავლენას ახდენს არსებულ სამართალურთიერთობებზე. აქ იგულისხმება ის ურთიერთობები, რომლებიც წარმოიშვა გაკოტრების წარმოების გახსნამდე მოვალის მიერ დადებული ხელშეკრულებების ან დაწყებული სასამართლო პროცესების საფუძველზე.

გაკოტრების წარმოების გახსნის შედეგად ვალაუვალი მოვალის მიერ დადებული ხელშეკრულების მოქმედება დროებით შეწყონდება, რაც განპირობებულია იმით, რომ ხელშეკრულების ერთ-ერთ კონტრაქტს, ვალაუვალ მოვალეს, ჩაენაცვლება გაკოტრების მმართველი. ხელშეკრულების შეყოვნება გრძელდება მანამდე, სანამ გაკოტრების მმართველი არ მიიღებს გადაწყვეტილებას ხელშეკრულების შესრულების ან არშესრულების შესახებ. გაკოტრების სამართლისათვის საინტერესოა ორმხრივი სახელშეკრულებო ურთიერთობები.

რაც შეეხება ვალაუვალ მოვალის მიერ დაწყებულ, მაგრამ ჯერ კიდევ დაუმთავრებელ სასამართლო პროცესებს, გაკოტრების წარმოების გახსნას მათზეც აქვს ზეგავლენა, ვინაიდან აქაც ხდება მოვალის ჩანაცვლება გაკოტრების მმართველით.

ვალაუვალი მოვალის მიერ გაკოტრების წარმოების გახსნამდე დადებული ხელშეკრულებებიდან აღსანიშნავია ორმხრივი ხელშეკრულებები, რომელთა დამთავრებაც გაკოტრების წარმოების გახსნის გამო ვერ მოხერხდა.

ორმხრივ ხელშეკრულებას, სხვაგვარად, შეიძლება ურთიერთმხრივი ხელშეკრულებაც ვუწოდოთ, ვინაიდან ხელშეკრულების მხარეებს შორის წარმოიშობა ურთიერთსაპირისპირო, უფრო სწორად, ერთმანეთის მიმართ ურთიერთშეპირისპირებული (გერმ. gegenseitige) ურთიერთობები, რომელსაც საფუძვლად ურთიერთშესრულება უდევს. კერძოდ, თითოეული მხარე ვალდებულია, შეასრულოს მეორე მხარის მიმართ, ისევე როგორც მას თავისი შესრულებისათვის უფლება აქვს, მიიღოს მეორე მხარისაგან ექვივალენტური შესრულება. ურთიერთმხრივი ხელშეკრულების მაგალითებია: ნასყიდობა, გაცვლა, ქირავნობა, იჯარა, ნარდობა, შრომითი ხელშეკრულება და სხვ. ურთიერთმხრივი (ორმხრივი) ხელშეკრულების ერთ-ერთ მხარეს ყოველთვის წარმოადგენს ვალაუვალი მოვალე.

ხელშეკრულების დაუმთავრებლობაში იგულისხმება ის, რომ იგი ან არ შეასრულა ხელშეკრულების არც ერთმა მხარემ (აბსოლუტური შეუსრულებლობა), ან არასრულად შეასრულა ერთმა ან ორივე მხარემ (ფარდობითი შეუსრულებლობა), ანდა სრულად შეასრულა მხოლოდ ერთმა მხარემ (ნაწილობრივი შესრულება). ხელშეკრულების შეუსრულებლობის ყველა შემთხვევაში ვალაუვალი მოვალის კონტრაქტის გაკოტრების წარმოების გახსნის შემდეგ მოვალის წინააღმდეგ ველარ განახორციელებს თავის მოთხოვნას.

გაკოტრების წარმოების გახსნის შემდეგ ვალაუვალი მოვალის ადგილს იკავებს გაკოტრების მმართველი. გაკოტრების კანონი მას არჩევანის უფლებას ანიჭებს (გაწყა, მუხლი 16.1). კერძოდ, გაკოტრების მმართველს შეუძლია თავისი შეხედულებისამებრ აირჩიოს: შეასრულოს ორმხრივი ხელშეკრულება თუ

უარი თქვას მასზე. უარის თქმაში იგულისხმება როგორც ხელშეკრულებიდან გასვლა, ისე ხელშეკრულების მოშლა. თუმცა, ორივე შემთხვევაში (შეასრულებს თუ უარს განაცხადებს შესრულებაზე) გაკოტრების მმართველისათვის ამოსავალი უნდა იყოს გაკოტრების მასა, ანუ შესრულება ან უარი ხელსაყრელი უნდა იყოს გაკოტრების მასისათვის. ამან არ უნდა გამოიწვიოს გაკოტრების მასის დატვირთვა ზედმეტი ვალდებულებით ან მისი შემადგენლობის შემცირება.

იმ შემთხვევაში, თუკი გაკოტრების მმართველი უარს განაცხადებს შესრულებაზე, მაშინ ურთიერთმხრივი ვალდებულებები უქმდება. ხოლო კონტრაქტს უფლება არა აქვს მოითხოვოს შესრულებულის უკან დაბრუნება — მას მხოლოდ ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა წარმოეშობა. აღნიშნული იქიდან გამომდინარეობს, რომ ხელშეკრულების შეუსრულებლობა ზიანის მიყენებას იწვევს, ხოლო ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა განიხილება როგორც საგაკოტრებო მოთხოვნა და იგი გაცხადებული უნდა იქნას გაკოტრების წარმოებაში დადგენილი წესით. ამასთან, უნდა აღინიშნოს, რომ კონტრაქტის მოთხოვნა გაკოტრების წარმოებაში არ იძენს პრივილეგირებული მოთხოვნის სტატუსს (შდრ. გაწკა 16.1).

იმ შემთხვევაში, თუკი გაკოტრების მმართველი აირჩევს შესრულებას, მან შესრულება გაკოტრების მასიდან სრულად უნდა განაზოციელოს ანუ შესასყიდი ფასი, საიჯარო ქირა, სესხი და ა.შ. გაკოტრების მასის თანხებიდან სრულად უნდა გადაიხადოს. ამიტომ იგი გადაწყვეტილების მიღებისას, როგორც უკვე აღვნიშნე, უნდა ამოვიდეს გაკოტრების მასის ინტერესებიდან, რათა შესრულება მძიმე ტვირთად არ დააწვეს მას. მაგალითად, წარმოების გახსნამდე მოვალეა დადო ძვირადღირებული მანქანის შეძენის ხელშეკრულება. ხელშეკრულება ვერ განხორციელდა, ვინაიდან მას გაკოტრების წარმოების გახსნამ მოუხწრო. ხოლო გაკოტრების გახსნილ წარმოებაში უკვე აღარ იყო ასეთი მანქანის საჭიროება. მოვალის მთელი ქონება ხომ სალიკვიდაციო წარმოებაშია და მანქანა შეძენისთანავე ისედაც უნდა გაიყიდოს! შესრულების არჩევას

გაკოტრების მმართველის მხრიდან მხოლოდ მაშინ ეცნებოდა აზრი, თუკი შეძენილი მანქანა მასის რეალიზაციისას უფრო ძვირად გაიყიდებოდა. ამას ადგილი შეიძლება მაშინ ჰქონოდა, როცა მანქანის საბაზრო ფასი გაიზრდებოდა და მისი რეალიზაცია უფრო ხელსაყრელი გახდებოდა მასისათვის.

ნაწილობრივი შესრულების შემთხვევაში, როგორც ზემოთ უკვე აღვნიშნე, ხელშეკრულება სრულად სრულდება მხოლოდ ერთ-ერთი მხარის მიერ, ხოლო მეორე მხარე საერთოდ არ ასრულებს მას. აქ უნდა განვასხვავოთ შემთხვევები, როდესაც ხელშეკრულება, ერთის მხრივ, სრულად შეასრულა ვალაუვალმა მოვალემ, და მეორეს მხრივ, — მისმა კონტრაქტმა. განვიხილოთ თითოეული ეს შემთხვევა:

ა) თუ მოვალის კონტრაქტმა სრულად შეასრულა გაკოტრების წარმოების გახსნამდე, მაგრამ არ მიუღია საპასუხო შესრულება ვალაუვალი მოვალისაგან, მაშინ მას შეუძლია თავისი მოთხოვნა მხოლოდ გაკოტრების წარმოებაში განაცხადოს როგორც საგაკოტრებო მოთხოვნა. ხოლო მისი შესრულება სრულად დარჩება გაკოტრების მასაში. ასეთ დროს შეიძლება ითქვას, რომ მას, როგორც კრედიტორს, არ გაუმართლა. მგალითად: „კოკა-კოლა“, მიწოდების ხელშეკრულების საფუძველზე (თვეში 500 ყუთი) რესტორანს მიაწოდა 100 ყუთი სასმელი, მაგრამ ვერ მიიღო თანხა, ვინაიდან გადახდის ვადის დადგომამდე რესტორნის ქონების მიმართ გაიხსნა გაკოტრების წარმოება. „კოკა-კოლა“ მოგვევლინება გაკოტრების კრედიტორად ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნით. „კოკა-კოლას“ მიერ განხორციელებული შესრულება, ანუ 100 ყუთი სასმელი იქცევა ვალაუვალი მოვალის ქონების შემადგენელ ნაწილად და ჩაერთვება გაკოტრების მასაში, როგორც მისი კუთვნილება. შესაბამისად, „კოკა-კოლას“ აღარ შეეძლება, რომ თავისი შესრულება, ანუ მიწოდებული საქონელი, უკან მოითხოვოს. შესაბამისად, ის ვერ მოითხოვს მასიდან მის გამოცალკევებას, ვინაიდან იგი საკუთრების კრედიტორს არ წარმოადგენს. „კოკა-კოლას“ წარმოეშობა მხოლოდ განხორციელებული შესრულების ანაზღაურების მოთხოვნა, რაც მას გაკოტრების კრედიტორად აქცევს.

თუკი რესტორნის გაკოტრების მმართველი აირჩევს ხელშეკრულების შესრულებას, ანუ გადაწყვეტს მიწოდებული 100 ყუთი სასმელის ანაზღაურებას, მან შეიძლება საფრთხის წინაშე დააყენოს გაკოტრების მასა, ვინაიდან „კოკა-კოლა“ მასის კრედიტორად იქცევა და იგი გაკოტრების მასიდან სრულად უნდა დაკმაყოფილდეს. ამასთან, გაკოტრების მმართველი ვალდებული ხდება, გადაიხადოს არა მხოლოდ მიწოდებული 100 ყუთის საფასური, არამედ მან ხელშეკრულება ბოლომდე უნდა შეასრულოს, ანუ გადაიხადოს მთლიანი ხელშეკრულების (500 ყუთის) საფასური. ეს კი მეტად არასახარბიელო იქნება მასისათვის, განსაკუთრებით მაშინ, თუკი რესტორნის წარმოებას გაკოტრების მმართველი აღარ გააგრძელებს. ამიტომ გაკოტრების მმართველმა, მიზანშეწონილია, რომ ასეთ შემთხვევაში უარყოს შესრულება და ამით თავისი კონტრაქტის („კოკა-კოლა“) გაკოტრების კრედიტორად აქციოს. ეს უკანასკნელი, უკეთეს შემთხვევაში, დაკმაყოფილდება საერთო წესით, სხვა კრედიტორებთან ერთად. ამასთან, გაკოტრების კანონი ერთმნიშვნელოვნად მიუთითებს, რომ ასეთი მოთხოვნა არ იქნება პრივილეგირებული მოთხოვნა (გაწკა, მუხლი 16.1), ანუ მას არ მიენიჭება უპირატესობა გაკოტრების სხვა მოთხოვნებთან, მათ შორის პრივილეგირებულ მოთხოვნებთან შედარებით. გამორიცხული არ არის აგრეთვე ისიც, რომ „კოკა-კოლას“ მოთხოვნა საერთოდ ვერ დაკმაყოფილდეს, თუკი გაკოტრების მასაში არ აღმოჩნდება საკმარისი ფულადი სახსრები.

ბ) თუ ვალაუგალ მოვალეს სრულად აქვს შესრულება გაკოტრების წარმოების განხორციელებამდე, მაშინ მისმა კონტრაქტმა, როგორც მოვალემ, უნდა შეასრულოს არა მის მიმართ, არამედ გაკოტრების მმართველის მიმართ (გაწკა, მუხლი 11.1 „ე“). ყველა ასეთ ვალდებულ პირს ამის შესახებ საჯაროდ მიეთითება.

3. შრომითი შრომიერთობანი

გაკოტრების წარმოების გახსნით ვალაუვალი მოვალის საწარმოში არსებული შრომითი ურთიერთობანი არ წყდება. შრომითი ხელშეკრულების მხარეებს კვლავ უნარჩუნდებთ არსებული უფლებები და მოვალეობები. მაგრამ გაკოტრების კანონი იძლევა შრომითი ურთიერთობების შეწყვეტის სრულიად განსხვავებულ მოწესრიგებას, ვიდრე ეს დადგენილია შრომის კანონმდებლობით ან არსებული შრომითი კონტრაქტით, რომელიც დადებული ჰქონდა მოვალეს (საწარმოს დირექტორს) დაქირავებულ მუშაკთან. კერძოდ, გაკოტრების კანონის მიხედვით, გაკოტრების მმართველს შრომითი ხელშეკრულების შეწყვეტა ყოველთვის შეუძლია ორკვირიანი ვადის დაცვით, მოუხდავად შეწყვეტის სხვა შეთანხმებული ვადისა (გაწკა, მუხლი 16.2).

უნდა აღინიშნოს, რომ არსებული შრომის კანონმდებლობა² არ იძლეოდა შესაძლებლობას, მხარეებს გაეთვალისწინებინათ შრომითი ურთიერთობების შეწყვეტის განსხვავებული ვადები — ისინი სავალდებულოდ იყო კანონმდებლობით დადგენილი, რაც დამქირავებლისათვის სხვადასხვა შემთხვევებისათვის 1 ან 2 თვეს შეადგენდა.

ამრიგად, გაკოტრების კანონი ადგენს შრომითი ურთიერთობის შეწყვეტის უფრო მოკლე ვადას, ვიდრე ეს არსებული შრომის კანონმდებლობითაა გათვალისწინებული. გაკოტრების მმართველისათვის მოკლევადიანი შეწყვეტის უფლების მინიჭებით, მას შესაძლებლობა ეძლევა, შეამციროს მოვალის საწარმოში მუშაკთა გაბერილი შტატები ან სულაც გააუქმოს ისინი, თუკი წარმოება არარენტაბელურია. ასეთი ქმედება გამართლებულიცაა, ვინაიდან პერსონალის ხარჯები, მით უმეტეს, უაზროდ გაბერილი შტატები ყოველთვის მძიმე ტვირთად აწევა ეკონომიკურად ისედაც მძიმე მდგომარეობაში ჩაყარდნილ მოვალეს. ზოლო ბევრ შემთხვევაში მოვალის ვალაუვებლობა შეიძლება გამოწვეული იყოს სწორედ

² იგულისხმება 1974წ. “შრომის კანონთა კოდექსი”

საწარმოში შრომითი პერსონალის გაუმართლებელი გადატვირთვით, წარმოების გადამტვირთებით, არასწორი მენეჯმენტით და ა.შ. თუმცა, აქვე აღსანიშნავია, რომ მე-16.2 მუხლი არავითარ შემთხვევაში არ აძლევს გაკოტრების მმართველს უკუადო შეწყვეტის უფლებას – მან შეწყვეტის 2 კვირიანი ვადა აუცილებლად უნდა დაიცვას, თუნდაც წარმოების დახურვა ჰქონდეს გადაწყვეტილი.

მე-16.2 მუხლის მოქმედებისათვის არსებითია, რომ შრომითი ურთიერთობანი ფაქტობრივად იქნას წარმოშობილი, ანუ მოვალის საწარმოში მუშაკი ფაქტობრივად ახორციელებდეს განსაზღვრულ სამუშაოს ან მისი განკარგვის ქვეშ იმყოფებოდეს სამუშაო ადგილი (სამუშაო საშუალებები). თუკი ადგილი არა აქვს ასეთ ფაქტობრივ ურთიერთობას, იგულისხმება, რომ ხელშეკრულება არ შემდგარა. შესაბამისად, გამოიყენება მე-16.1 მუხლი გაკოტრების მმართველის არჩევანის უფლებით.

შრომითი ხელშეკრულების შეწყვეტის გამო მუშაკთა სახელფასო მოთხოვნები აფუძნებენ მასის ვალდებულებებს მე-19 „ბ“ პუნქტის მიხედვით, ვინაიდან მათ შეწყვეტას ახდენს გაკოტრების მმართველი გაკოტრების წარმოების გახსნის შემდეგ. ხელშეკრულების შეწყვეტის გამო განთავისუფლებულ მუშაკთა მოთხოვნები (დარჩენილი ხელფასი, გასასვლელი დახმარება, შვებულების თანხა და სხვ.) გაკოტრების მასიდან სრული ოდენობით უნდა იქნას დაკმაყოფილებული.

მე-16.2 მუხლის მიხედვით, ხელშეკრულების შეწყვეტის ორკვირიანი ვადა სავალდებულოა მუშაკისათვისაც. თუმცა შეწყვეტის ორკვირიანი ვადა ისედაც არის მუშაკისათვის გათვალისწინებული დღეს მოქმედი შრომის კანონმდებლობით (შდრ. შრომკო, მუხლი 32.1). შესაბამისად, მუშაკიც ასევე ვალდებულია, დაიცვას ხელშეკრულების შეწყვეტის აღნიშნული ვადა. ანალოგიური მოწესრიგება გამოიყენება იმ შემთხვევისათვისაც, თუკი ვალდებული მოვალე თვითონ წარმოადგენს მუშაკს. გაკოტრების მმართველს შეუძლია გამოიყენოს არჩევანის უფლება გაკოტრების კანონის მე-16.1 მუხლის მიხედვით ან შეწყვეტოს ხელშეკრულება ორკვირიანი ვადის დაცვით. ყველა

შემთხვევაში გაკოტრების მმართველმა უნდა იზრუნოს იმაზე, რომ დასრულოს მოვალის არაპროდუქტიული შრომითი საქმიანობა.

4. ძირავენობისა და საიჯარო ურთიერთობანი

ქირავენობისა და საიჯარო ურთიერთობების მოწესრიგება მოცემულია გაკოტრების კანონის მე-16.3 მუხლში. აქ საუბარია ორმხრივი ხელშეკრულების საფუძველზე წარმოშობილ და უკვე შემდგარ ურთიერთობებზე. მე-16.1 მუხლი აღნიშნული ურთიერთობებისათვის გამოიყენება მხოლოდ მაშინ, როცა ქირავენობის ან საიჯარო ურთიერთობა ჯერ არ არის ფაქტობრივად შემდგარი. მაგალითად, გაქირავებული ქონება, მოუხდავად სახელშეკრულებო ვალდებულების წარმოშობისა, გამქირავებელს კონტრაქტისათვის სარგებლობაში ჯერ არ გადაუცია, ხოლო საიჯარო ქირის გადახდის ვალდებულებაც ამის გამო დამქირავებელს ჯერ არ წარმოშობია.

ამრიგად, მე-16.1 მუხლი აწესრიგებს ჯერ კიდევ არშემდგარ ურთიერთობებს, როცა ორივე კონტრაქტის სახელშეკრულებო ვალდებულებები მხოლოდ წერილობითაა დაფიქსირებული და არც ერთ მათგანს არ წარმოშობია საპირისპირო შესრულების ვალდებულება. მე-16.3 მუხლი უკვე ფაქტობრივად შემდგარ ურთიერთობებზე მიუთითებს, როდესაც ერთ-ერთი კონტრაქტის მიერ განხორციელებულია თუნდაც ცალმხრივი შესრულება, მაგალითად, გადაცემულია ქირავენობის ობიექტი, წინასწარაა გადახდილი ქირა და ა.შ. მე-16.3 მუხლი იძლევა აგრეთვე საქირავნო (საიჯარო) ურთიერთობის შეწყვეტის სხვაგვარ მოწესრიგებასაც, ვიდრე ეს მხარეთა ხელშეკრულებით არის მოწესრიგებული.

გაკოტრების სამართლისათვის მოცემული ურთიერთობების მოსაწესრიგებლად გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება ვალაუვალი მოვალის სამართლებრივ მდგომარეობას, კერძოდ, იმას, გამქირავებლად (მეიჯარედ) გვევლინება იგი თუ – დამქირავებლად (მოიჯარედ). განვიხილოთ თითოეული შემთხვევა ცალ-ცალკე:

ა) თუ ვალაუვალი მოვალე გამქირავებელია და საქირავნო ობიექტი მან უკვე გადასცა, მაშინ ქირავენობის (საიჯარო) ურთი-

ერთობები ძალაში რჩება და გაკოტრების მმართველი ქირავნობის (საიჯარო) ხელშეკრულებაზე დამოკიდებული ხდება. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ მან, როგორც გამქირავებელმა, უნდა შეასრულოს ხელშეკრულებიდან გამომდინარე ყველა მოვალეობა. გაკოტრების მმართველისათვის სავალდებულო ხდება აგრეთვე დამქირავებლის დაცვის ნორმები (სამკო, მუხლები 571, 572, 575). დამქირავებელს ასევე შეუძლია გაკოტრების მმართველის წინააღმდეგ განახორციელოს ხელშეკრულებიდან გამომდინარე ყველა მოთხოვნა, მათ შორის ზიანის ანაზღაურების (სამკო, მუხლი 537.1), აგრეთვე ნივთის ნაკლის აღმოფხვრისა (სამკო, მუხლი 537.2) და ნივთზე გაწეული აუცილებელი ხარჯების ანაზღაურების შესახებ (სამკო, მუხლი 545.1) და სხვ. აღნიშნული მოთხოვნები განიხილება როგორც მასის ვალები, ვინაიდან ისინი წარმოიშობიან გაკოტრების საქმის წარმოების გახსნის შემდეგ და ხელშეკრულების შესრულებასთან არიან დაკავშირებულნი. შესაბამისად, ამ მოთხოვნების კრედიტორები განიხილებიან მასის კრედიტორებად და დაკმაყოფილდებიან პირველ რიგში გაკოტრების კანონის მე-19 „ბ“ მუხლის შესაბამისად.

საქირავნო ურთიერთობების მოქმედების გამო გაკოტრების მმართველს აღარ შეუძლია, გამოიყენოს თავისი არჩევანის უფლება მე-16.1 მუხლის მიხედვით. ეს შესაძლებელი იქნებოდა მხოლოდ მაშინ, როდესაც ქირავნობის ობიექტი ჯერ არ იქნებოდა გადაცემული. მოვალის მიერ ქირავნობის ობიექტის გადაცემით გაკოტრების მმართველი სამართლებრივად მყარად მიბმული ხდება ხელშეკრულებაზე. ცალმხრივად მისი შეწყვეტა გამორიცხულია, თუკი დამქირავებელიც კეთილსინდისიერად ასრულებს ხელშეკრულების პირობებს და არ აძლევს გაკოტრების მმართველს ხელშეკრულების მოშლის საბაბს. ასეთ შემთხვევაში გაკოტრების მმართველს, რა თქმა უნდა, შეექმნება მთელი რიგი პრობლემები საქირავნო ურთიერთობებით „დატვირთული“ ქონების მართვისა და განკარგვისას. მისი რეალიზაციისას გაკოტრების მმართველს, მაგალითად, გაუჭირდება ისეთი მყიდველის პოვნა, ვინც ქირავნობის საგანს იყიდის ამ „დატვირთული“ ურთიერთობებით.

ბ) თუ ვალაუვალი მოვალე დამქირავებელია (მოიჯარეა) იმ ნივთისა, რომელიც მას უკვე გადაეცა, მაშინ გაკოტრების მმართველს შეუძლია კანონით დაწესებული ვადის დაცვით შეწყვიტოს ეს ურთიერთობა, მოუსხდავდ შეწყვეტის შეთანხმებული ვადისა. შეწყვეტა შეიძლება განპირობებული იყოს მაღალი ქირით ან გადაცემული ნივთის უსარგებლობით.

სამოქალაქო კოდექსის თანახმად, შეწყვეტის კანონისმიერი ვადა შეადგენს სამ თვეს (სამკო, მუხლი 561). ამ სამთვიანი ვადის დაცვა წარმოადგენს თითოეული მხარის მოვალეობას. თუ ხელშეკრულება არ იქნა შეწყვეტილი, მაშინ გაკოტრების მმართველის მიმართ გამქირავებლის მოთხოვნა ქირის გადახდაზე წარმოადგენს მასის მოთხოვნას და იგი პირველ რიგში დაკმაყოფილდება, გაკოტრების კანონის მე-19 „ბ“ მუხლის შესაბამისად.

თუკი ვალაუვალ მოვალეს ქირავნობის ობიექტი ჯერ არ გადაეცა, მაშინ გამოიყენება მე-16.1 მუხლის წესები, გაკოტრების მმართველის არჩევანის უფლებით.

5. დაუმთავრებელი (მოღიწვლივე) პროცესები

ა) ზოგადად

გაკოტრების წარმოების გახსნამდე ვალაუვალ მოვალეს შეიძლება გააჩნდეს დაწყებული, მაგრამ წარმოების გახსნისათვის დაუმთავრებელი სასამართლო პროცესები. მაგალითად, გაკოტრების წარმოების გახსნამდე მოვალე პროცესუალური მხარე შეიძლება ყოფილიყო ისეთ პროცესში, რომელიც ქონებრივი პრეტენზიასთან დაკავშირებულ დავას განიხილავდა. მოვალე შეიძლება ყოფილიყო ისეთი პროცესის მონაწილეც, რომელსაც სულ არ ექნებოდა საერთო ქონებრივ პრეტენზიასთან. მაგალითად, მოვალე-ფიზიკური პირის შემთხვევაში ადგილი შეიძლება ჰქონოდა საოჯახო-სამართლებრივ დავებს (განქორწინებას, მამობის დადგენას, საპატენტო უფლების შელახვას და სხვ.).

მოვალის მიერ გაკოტრების წარმოების გახსნამდე დაწყებულ, მაგრამ ჯერ კიდევ დაუმთავრებელ პროცესებს, სხვაგვარად, შეიძლება „მოლივლივე“ ან „დაკიდებული“ პროცესებიც ვუწოდოთ, ვინაიდან გაკოტრების წარმოების გახსნის შედეგად, ისინი „ჰაერში გამოეკიდებიან“. მათი დამთავრების საკითხი სწორედ გაკოტრების წარმოებაში უნდა გადაწყდეს.

თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ გაკოტრების სამართლის ინტერესის საგანს მხოლოდ ქონებრივ პრეტენზიაზე დაფუძნებული სასამართლო პროცესები შეადგენს, ვინაიდან მათ დამთავრებას გარკვეული მატერიალური შედეგები შეიძლება მოჰყვეს, რაც, საბოლოოდ, გაკოტრების მასაზე აისახება. კერძოდ, პროცესის შედეგით გაკოტრების მასის შემადგენლობა ან გაიზრდება ან შემცირდება. ამდენად, ქონებრივ პრეტენზიაზე დაფუძნებულ ასეთ პროცესებს, სხვაგვარად, შეიძლება მასის პროცესებიც ვუწოდოთ.

გაკოტრების მასის შემადგენლობის გაზრდა დამოკიდებულია მასის პროცესის ვალაუვარი მოვალის სასარგებლოდ დამთავრებაზე, კერძოდ, თუკი მას დაუკმაყოფილდა ქონებრივ პრეტენზიაზე დაფუძნებული სარჩელი. ასეთ შემთხვევაში გაკოტრების მასის შემადგენლობა გაიზრდება იმ ქონებრივი საგნებით (ნივთით ან მოთხოვნით), რომლებიც დაემატება მასას აღსრულების დამთავრების შემდეგ. მასის პროცესის წაგების შემთხვევაში კი იგი გაკოტრების მასას მძიმე ტვირთად დააწევა – მოვალის კრედიტორის დაკმაყოფილება და სასამართლო ხარჯების გასტუმრება გაკოტრების მასიდან უნდა მოხდეს. ამის შედეგად კი მასას დააკლდება მნიშვნელოვანი ოდენობის ფულადი სახსრები.

მასის პროცესს არ განეკუთვნება, მაგალითად, პროცესები ახალშენაძენთან ან გადახდევინებაშიუქცეველ ქონებასთან დაკავშირებით, ვინაიდან, როგორც ახალშენაძენი, ისე აღსრულებას დაუქვემდებარებელი ქონება არ შედის გაკოტრების მასის შემადგენლობაში (შდრ. გაწყა, მუხლი 5). მასის პროცესებს არ მიეკუთვნება აგრეთვე ქორწინების ან განქორწინებასთან, მამობის დადგენასთან დაკავშირებით ასევე სხვა მსგავსი საოჯახო-სამართლებრივი სასამართლო პროცესები.

გაკოტრების წარმოების გახსნით მოლივლივე პროცესი, თუკი ის შეეხება გაკოტრების მასას, უნდა შეჩერდეს. თუმცა, არსებული სამოქალაქო საპროცესო სამართალი არ ითვალისწინებს გაკოტრების წარმოების გახსნის გამო შეჩერების სამართლებრივ მოწესრიგებას. ასეთი პირდაპირი ნორმა გვხვდება, მაგალითად, გერმანიის სამოქალაქო საპროცესო დებულებაში (შდრ. მუხლი 240). ქართულ სამართალში ასეთი პირდაპირი მოწესრიგების არარსებობის შემთხვევაში მოლივლივე პროცესის შეჩერების საფუძველს ის გარემოება უნდა წარმოადგენდეს, რომ მისი დამთავრება შეუძლებელი ხდება მოვალის მონაწილეობით. ამ უკანასკნელს ხომ გაკოტრების წარმოების გახსნით ჩამოერთმევა თავისი ქონების მართვისა და განკარგვის უფლებამოსილება და იგი გაკოტრების მმართველს გადაეცემა. ამით მასის ქონების მიმართ მოვალე კარგავს პროცესუნარიანობას, რომელსაც იძენს გაკოტრების მმართველი. შეიძლება ითქვას, რომ გაკოტრების მმართველი ხდება ეალაუვალი მოვალის ერთგვარი საპროცესო უფლებამონაცვლე, რომელიც გაკოტრების წარმოების გახსნის შედეგად საპროცესო სამართლებრივი ურთიერთობების გარეთ აღმოჩნდება. ამდენად, აღნიშნულ გარემოების მოსაწესრიგებლად, მიმაჩნია, რომ გამოყენებული უნდა იქნას სამოქალაქო საპროცესო კოდექსით გათვალისწინებული საპროცესო უფლებამონაცვლეობის ინსტიტუტი (შდრ. სასაპკო, მუხლი 92) და მისგან გამომდინარე მოლივლივე პროცესის შეჩერების აუცილებლობა 279-ე მუხლის “ა” და “ბ” პუნქტების ანალოგიით (მხარის გარდაცვალება ან მის მიერ ქმედუნარიანობის დაკარგვა). მოლივლივე პროცესის შესაჩერებლად შეიძლება გამოყენებული იქნას სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 279-ე მუხლის “დ” პუნქტიც (საქმის განხილვის შეუძლებლობა სხვა საქმის გადაწყვეტამდე). ამ შემთხვევაში მოლივლივე პროცესი შეიძლება განვიხილოთ იმ საქმედ, რომლის განხილვაც შეუძლებელი ხდება “სხვა საქმის” გაკოტრების საქმის (იგივე “სხვა საქმის”) გადაწყვეტამდე.

შეიძლება დავუშვათ ისიც, რომ მოლივლივე პროცესში მოვალე გარდაიქმნება არასათანადო მხარედ, ვინაიდან გაკოტრების წარმოებაში მას ეზღუდება ქონებრივი უფლებები — მას აღარ აქვს არც მოთხოვნის უფლება (არასათანადო მოსარჩელე, შდრ. სასაპკო, მუხლი 84), და იგი ვერც სარჩელზე აგებს პასუხს (არასათანადო მოპასუხე, შდრ. სასაპკო, მუხლი 85).

შესაჩერებელ მასის პროცესებს განეკუთვნება სასარჩელო წარმოებები, ყადაღასთან და სარჩელის სხვა უზრუნველყოფასთან, ასევე აღსრულებასთან დაკავშირებული პროცესები. შეჩერებას ექვემდებარება გამარტივებული წარმოებებიც. ასეთ დროს არსებითია, რომ შესაჩერებელი პროცესი გაკოტრების მასას უკავშირდებოდეს.

შეჩერებას არ ექვემდებარება საარბიტრაჟო წარმოებები, ვინაიდან მათზე არ ვრცელდება სამოქალაქო საპროცესო ნორმები. საარბიტრაჟო წარმოება უნდა გააგრძელოს გაკოტრების მმართველმა, თუკი საარბიტრაჟო შეთანხმებით პროცესში მხარეთა პირადი მონაწილეობა არაა გათვალისწინებული.

მოლივლივე პროცესი შეჩერდება სასამართლოს სათანადო დადგენილებით (სასაპკო, მუხლი 279). წესით, შეჩერება ძალაში უნდა შედიოდეს გაკოტრების წარმოების გახსნისთანავე. მაგრამ სპეციალური სამართლებრივი მოწესრიგების არარსებობის გამო შეჩერების ძალაში შესვლა გადაიწვეს კერძო საჩივრის დასრულებამდე.

მოლივლივე პროცესი შეჩერდება მანამდე, სანამ იგი კვლავ არ განახლდება გაკოტრების წარმოებაში. შეჩერებული მოლივლივე პროცესი განახლდება მაშინაც, როდესაც გაუქმდება (შეწყდება) გაკოტრების წარმოება.

დაუმთავრებელი საქმის წარმოების შეჩერებისას შეჩერდება აგრეთვე საპროცესო ვადების დინება (სასაპკო, მუხლი 62). მათი აღდგენა მოხდება შეჩერებული პროცესის განახლებისთანავე.

მას შემდეგ, რაც გაკოტრების წარმოების გახსნით ვალაუვალ მოვალეს ჩამოერთმევა თავისი ქონების მართვისა და განკარგვის უფლებამოსილება, გაკოტრების მასისათვის პროცესების წარმართვის

კომპეტენცია გაკოტრების მმართველზე გადადის, პროცესების წარმართვა ხომ მის ერთ-ერთ ძირითად ამოცანას წარმოადგენს. ამასთან, გაკოტრების წარმოებაში მმართველს არ შეუძლია დამოუკიდებლად მიიღოს მოლივლივე პროცესის განახლების გადაწყვეტილება — ამისათვის მას ესაჭიროება კრედიტორთა კომიტეტის თანხმობა, თუკი ასეთი დანიშნულია (გაწკა, მუხლი 22².2). კრედიტორთა კომიტეტის არარსებობის შემთხვევაში გაკოტრების მმართველი დამოუკიდებლად იღებს გადაწყვეტილებას შეჩერებულ პროცესებში მონაწილეობის შესახებ.

გაკოტრების მმართველი, უპირველესად, დაინტერესებული უნდა იყოს ისეთი პროცესების განახლებით, რომლებიც სავარაუდოდ გაზრდიან მასის შემადგენლობას. სხვა შემთხვევაში, მას შეუძლია, უარი განაცხადოს ასეთ პროცესებში მონაწილეობაზე. ამრიგად, მოლივლივე პროცესებთან მიმართებაშიც, გაკოტრების მმართველს აქვს არჩევანის უფლება.

გაკოტრების მმართველმა თავისი გადაწყვეტილება პროცესის განახლების შესახებ უნდა აცნობოს იმ სასამართლოს, სადაც დავა განიხილებოდა. რაც შეეხება უარს პროცესის განახლებაზე, იგი უნდა განაცხადოს არა სასამართლოს, არამედ ვალაუვალი მოვალის ან მოწინააღმდეგე მხარის მიმართ.

გაკოტრების მმართველის უარი შეწყვეტილი პროცესის განახლებაზე არ ართმევს ვალაუვალ მოვალეს უფლებას, დამოუკიდებლად გააგრძელოს იგი. ოღონდ ამ განახლებულ პროცესს არავითარი კავშირი არ ექნება გაკოტრების მასასთან. თუ პროცესი მოვალემ მოიგო, მაშინ ქონება გადავა მის განკარგულებაში და იგი არ შევა გაკოტრების მასაში, ანუ სამართლებრივად ასეთი ქონება განიხილება როგორც „ახალშენაძენი“. პროცესის წაგების შემთხვევაში ადსრულება უნდა მოხდეს მოვალის იმ ქონებაზე, რომელიც არ არის შესული გაკოტრების მასაში (თუკი ასეთი კიდევ დარჩა). სააღსრულებო კრედიტორს ასეთ დროს შეუძლია თავისი მოთხოვნა დაიკმაყოფილოს და აღსრულება განახორციელოს მხოლოდ ახალშენაძენზე. ამრიგად, მოვალის მიერ პროცესის წაგების

შემთხვევაშიც, გაკოტრების მასა არ დაზარალდება, ანუ აღსრულება არ მოხდება მასში არსებული ნივთებზე, შესაბამისად, მასვე არ დაეკისრება პროცესის ხარჯები.

რაც შეეხება პროცესის მოპირისპირე მხარეს, იგი არ წყვეტს პროცესის დამოუკიდებლად განახლების საკითხს, არამედ მისი მონაწილეობა შერჩერებულ (გადადებულ) პროცესში დამოკიდებული ხდება ვალაუვალი მოვალის ან გაკოტრების მმართველის ნებაზე.

ბ) სააქტივო და საპასივო მასის პროცესები

მასის პროცესები შეიძლება განვასხვავოთ ერთმანეთისაგან წარდგენილი მოთხოვნის შინაარსის მიხედვით.

შერჩერებულ პროცესს, რომელშიც მოვალეს როგორც მოსარჩელეს, ქონებრივი მოთხოვნა ჰქონდა და შემდეგ იგი გაკოტრების მმართველის მიერ იქნა გაგრძელებული, სააქტივო პროცესი (გერმ. Aktivprozesse) შეიძლება ეწოდოს. სააქტივო პროცესი გაკოტრების მასის სასარგებლოდ, ანუ მასის აქტივების გასაზრდელად არის მიმართული. სააქტივო პროცესში მოვალე შეიძლება მოპასუხედაც მოგვევლინოს. აქ გადაწყვეტია ის გარემოება, რომ სადაოდ არის გაშხდარი გაკოტრების მასას მიკუთვნებული საგანი, რომელიც უნდა შენარჩუნდეს და თავიდან იქნას აცილებული მოწინააღმდეგე მხარისათვის მისი მიკუთვნება.

შერჩერებულ პროცესს, რომელშიც მოწინააღმდეგე მხარეს მოვალის, როგორც მოპასუხის, მიმართ გააჩნდა ქონებრივი მოთხოვნა და იგი შემდგომში გაკოტრების მმართველის მიერ იქნა გაგრძელებული, საპასივო პროცესი (გერმ. Passivprozesse) შეიძლება ეწოდოს. საპასივო პროცესში პროცესის მეორე მხარის მოთხოვნა მიმართულია მასიდან დაკმაყოფილებაზე, შესაბამისად, მისი მოთხოვნის რეალიზაციას შედეგად მოჰყვება მასის შემადგენლობის შემცირება, და საბოლოოდ, — მისი პასივების გაზრდა. საპასივო პროცესი აღიარებით სარჩელსაც შეიძლება ეფუძნებოდეს, როდესაც მოწინააღმდეგე მხარე სადაოდ ზდიდა იმ გარემოებას, რომ მოვალე

არ წარმოადგენდა კონკრეტული ნივთის მესაკუთრეს ან სადაო უფლების (მოთხოვნის) მფლობელს. თუმცა საპასივო პროცესშიც მოვალე შეიძლება მოსარჩელეც ყოფილიყო, როდესაც იგი ნეგატიური აღიარებითი სარჩელით სადაოდ გახდიდა მოთხოვნის არარსებობას.

სასამართლო დავის დროს შეიძლება განიხილებოდეს სარჩელიც და შეგებებული სარჩელიც. ასეთ შემთხვევაში მასის პროცესი მიიჩნევა როგორც სააქტივო, ისე საპასივო პროცესად.

მასის პროცესის განახლების უფლება აქვს გაკოტრების მმართველს, რომელიც ჩაენაცვლება ვალაუვალ მოვალეს. თუმცა გაკოტრების მმართველმა, არჩევანის უფლებიდან გამომდინარე, შეიძლება უარი განაცხადოს პროცესის განახლებაზე, თუკი დაასკვნის, რომ პროცესი შეიძლება მასისათვის არასახარბიელოდ დამთავრდეს. პროცესის მოგების შემთხვევაში შესრულება შევა გაკოტრების მასაში, ხოლო წაგების შემთხვევაში პროცესის ხარჯების გაღება გაკოტრების მასას მოუწევს.

თუკი გაკოტრების მმართველი უარს განაცხადებს პროცესის განახლებაზე, მაშინ მისი განახლება შეუძლია როგორც მოვალეს, ასევე – მოწინააღმდეგე მხარეს. თუმცა აღნიშნული დავა უკვე აღარ არის საინტერესო მასისათვის, ვინაიდან მოვალის მიერ პროცესის მოგების შემთხვევაში ნივთი მას გადაეცემა, ხოლო გაკოტრების მასას აღარ ექნება პრეტენზია ამ ნივთზე, ხოლო წაგების შემთხვევაში მთელი ხარჯები თვითონ მოვალეს დაეკისრება.

გაკოტრების მასა

1. ზოგადად.....	122
2. გაკოტრების მასის ელემენტები.....	123
ა) გაკოტრების მასა ქონებაა.....	123
ბ) გაკოტრების მასაში შემავალი ქონება მოვალის საკუთრებაა.....	124
გ) ქონების კუთვნილება გაკოტრების საქმის წარმოების გახსნის მომენტისათვის.....	125
დ) გაკოტრების მასა მოიცავს მოვალის ყველგან არსებულ საკუთრებას.....	125
ე) გაკოტრების მასიდან გამოირიცხება იძულებით აღსრულებას დაუქვემდებარე ქონება.....	126
3. “ფაქტობრივი” და “სავალდებულო” გაკოტრების მასა.....	126
4. საგაკოტრებო შეცილება.....	129
5. განაწილების წარმოება.....	131

1. ზოგადად

გაკოტრების მასა წარმოადგენს გაკოტრების სამართლის განცალკევებულ ინსტიტუტს. გაკოტრების მასის სტატუსით აღიჭურვება მოვალის ქონების განსაზღვრული შემადგენლობა, რომელიც გაკოტრების წარმოებაში ერთადერთი მიზნისათვის, კრედიტორთა მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად გამოიყენება. გაკოტრების მასაში თავს იყრის მოვალის კუთვნილი ყველა ის ქონებრივი საგანი, რომელიც მას გაკოტრების წარმოების გახსნამდე ეკუთვნოდა. ამრიგად, ქონების განსაზღვრული საგნების გაკოტრების მასისადმი მიკუთვნებით მათ ემოჯნება მოვალის ქონების სხვა საგნები, რომლებიც, მათი ბუნებიდან გამომდინარე, არ შეიძლება გაკოტრების მასას მივაკუთვნოთ.

გაკოტრების მასის ცნება და შინაარსი არსებითად იგივეა, რაც ევროპის ქვეყნების გაკოტრების სამართალშია აღიარებული. თუმცა გაკოტრების ქართული სამართლის მიხედვით, გაკოტრების

მასის შინაარსი ყოველთვის ერთნაირი არ არის. ერთ შემთხვევაში, ეს არის გაკოტრების მმართველის ხელში გადასული ფაქტობრივი ქონება, მეორე შემთხვევაში — ქონების იდეალური შემადგენლობა, ანუ ის, რაც სინამდვილეში ეკუთვნის მოვალეს, ხოლო მესამე შემთხვევაში კი — განაწილებისათვის განკუთვნილი ქონება. ქვემოთ უფრო დეტალურად შევეხებით გაკოტრების მასის შინაარსს.

გაკოტრების მასის მიმართ მოვალეს ჩამოერთმევა მართვისა და განკარგვის უფლებამოსილება და გადაეცემა სასამართლოს მიერ დანიშნულ გაკოტრების მმართველს (გაწკა, მუხლი 15). თუმცა, მიუხედავად ვალაუვალი მოვალის საკუთრების უფლების განსაზღვრული შეზღუდვისა, იგი მაინც გაკოტრების მასაში მოხვედრილი თავისი საგნების მესაკუთრედ რჩება. მოვალისათვის კუთვნილ ქონებაზე მფლობელობითი და განკარგვითი უფლებამოსილების ჩამორთმევა გაკოტრების სამართლის ლიტერატურაში საგაკოტრებო ყადაღას უწოდებენ (იხ. ზემოთ, თავი IV 3ბ).

2. გაკოტრების მასის ელემენტები

გაკოტრების მასის ლეგალური დეფინიცია მოცემულია თავად გაკოტრების კანონში (შდრ. მუხლი 5). კანონის თანახმად, გაკოტრების მასა — ეს არის მოვალის ქონება, რომელიც მას ეკუთვნის საქმის წარმოების განხრის მომენტისათვის საქართველოში და საზღვარგარეთ, გარდა იმ ნივთებისა და მოთხოვნებისა, რომლებიც არ ექვემდებარება იძულებით აღსრულებას.

ამასადასამე, გაკოტრების მასის ცნებაში გამოიყოფა რამდენიმე ძირითადი ელემენტი, რომელიც ქვემოთ დეტალურად არის განხილული:

ა) გაკოტრების მასა ქონება

ქონება — სამოქალაქო სამართლის კატეგორიაა. შესაბამისად, გაკოტრების სამართლისათვის ამოსავალი უნდა იყოს ქონების

სამოქალაქო-სამართლებრივი განმარტება. სამოქალაქო კოდექსი ქონებას მიაკუთვნებს არა მხოლოდ ნივთებს (მოძრავი და უძრავი), არამედ აგრეთვე არამატერიალურ ქონებრივ სიკეთეს, ანუ მოთხოვნებსა და უფლებებს (სამკო, მუხლები 147-149, 152).

მოვალის პიროვნება როგორც ასეთი, ასევე მისი პირადი უფლებები არ ხვდება გაკოტრების მასის შემადგენლობაში. დაუშვებელია, მაგალითად, გაკოტრების მმართველის მიერ მოვალის სახელის უფლების რეალიზაცია. თუ ვალაუვალი მოვალე მეწარმეა, მაშინ მისი საწარმოს გაყიდვისას გაკოტრების მმართველმა უნდა მიიღოს მოვალის თანხმობა, თუკი საწარმო შეიცავს მოვალის სახელის შემცველ ფირმას.

ბ) გაკოტრების მასაში შემავალი ქონება მოვალის საკუთრებაა

გაკოტრების მასას მიეკუთვნება მხოლოდ მოვალის ქონების ისეთი საგნები, რომლებიც ვალაუვალ მოვალეს ეკუთვნის საკუთრების უფლებით. საკუთრების უფლების შინაარსიდან გამომდინარე, ესაა საგნები, რომლებსაც ვალაუვალი მოვალე, კანონისმიერი ან სხვაგვარი (სახელშეკრულებო) შებოჭვის ფარგლებში, თავისუფლად ფლობს და სარგებლობს, თავისუფლად განკარგავს მათ და გამორიცხავს ამ ქონებით სხვა პირთა სარგებლობას (შდრ. სამკო, მუხლი 170).

გაკოტრების მასის თავისებურება სწორედ იმაშია, რომ მასში შემავალი ყველა საგანი მხოლოდ მოვალის საკუთრებას უნდა წარმოადგენდეს. სხვისი საკუთრება არ მიიჩნევა მასის შემადგენელ ნაწილად. გაკოტრების მასაში მოხვედრილი სხვისი ქონება უნდა გამოცალკევდეს მასიდან და დაუბრუნდეს უფლებამოსილ პირს (შდრ. სამკო მუხლი 20, პუნქტი 1). შესაბამისად, გაკოტრების წარმოება ვერ შეეხება ვალაუვალი მოვალის მეუღლის ან შვილების ქონებას. ხოლო თუ ვალაუვალი მოვალე მეწარმეა (სამეწარმეო საზოგადოებაა), მაშინ გაკოტრების წარმოებისაგან გამოირიცხება მის მიერ დაფუძნებული იურიდიული პირის სტატუსის მქონე საწარმოების ქონება.

საერთო საკუთრების შემთხვევაში გაკოტრების მასაში მოხვდება მხოლოდ ვალაუვალი მოვალის კუთვნილი წილი. მეორე თანამესაკუთრის წილი მასის შემადგენლობაში არ ჩაირთვება.

გ) ქონების კუთვნილება გაკოტრების საქმის წარმოების გახნის მომენტიდან

გაკოტრების მასაში მოხვდება ვალაუვალი მოვალის მხოლოდ ის ქონება, რომელზეც მოვალეს საკუთრების უფლება მანამ წარმოეშვა, სანამ გაიხსნებოდა გაკოტრების საქმის წარმოება. მაშასადამე, ქონება, რომელიც შეიძინა ვალაუვალმა მოვალემ გაკოტრების წარმოების გახსნის შემდეგ, არ შევა გაკოტრების მასაში. ასეთ ქონებას გაკოტრების სამართალში ახალშენადენს უწოდებენ. ახალშენადენად ჩაითვლება, მაგალითად, სამკვიდრო ქონება, რომელსაც მემკვიდრე მიიღებს მის ქონებაზე გაკოტრების წარმოების გახსნის შემდეგ. ახალშენადენია ასევე ნაჩუქარი ქონება ან გრანტი, თუკი იგი გადაცემულია გაკოტრების წარმოების გახსნის შემდეგ.

ახალშენადენის გამორიცხვას გაკოტრების მასიდან განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს თვით ვალაუვალი მოვალისათვის. ვალაუვალ მოვალისათვის გარკვეული ქონების შენარჩუნება მისთვის ეკონომიკური არსებობის მატერიალური საფუძვლების შენარჩუნებას ნიშნავს. ახალი ქონებით მოვალეს ეძლევა ახალი ეკონომიკური არსებობის შექმნის შანსი.

დ) გაკოტრების მასაში მოიცავს მოვალის ყველგან არსებულ საკუთრებას

ვალაუვალ მოვალეს ქონება შეიძლება გააჩნდეს არა მხოლოდ საქართველოში, არამედ საზღვარგარეთაც (მაგ., ანაბრები უცხოეთის ბანკებში, უცხოური ორგანიზაციის აქციები, უცხოეთში შეძენილი უძრავი ქონება და ა.შ.). ამიტომ გაკოტრების მმართველმა მასაში უნდა მოიზიდოს ასევე უცხოეთში არსებული და ვალაუვალი მოვალის კუთვნილი ყველა ნივთი.

ე) გაკოტრების მასიდან გამოირიცხება იძულებით
აღსრულებას დაუქვემდებარე ქონება

გაკოტრების მასას არ მიეკუთვნება ის ქონება, რომლებიც არ ექვემდებარება იძულებით აღსრულებას. ასეთი ქონების ჩამონათვალი მოცემულია სააღსრულებო სამართალში. სააღსრულებო კანონში მითითებულია კონკრეტული მოძრავი ნივთები, რომლებზეც დაუშვებელია გადახდევინების მიქცევა, მათ შორის ყადაღის დადება (მუხლი 45). ასეთი ნივთებია, მაგალითად, პირადი მოზმარების ნივთები, რომლებიც აუცილებელია მოვალის პროფესიული საქმიანობისათვის, ანდა საოჯახო ნივთები საოჯახო მეურნეობის წარმართვისათვის, 4 კვირის საკვები და საწვავი, 1 მეწველი ძროხა, საარსებო მინიმუმზე ნაკლები შემოსავალი და სხვ.

გაკოტრების სამართალი უშვებს იმის შესაძლებლობასაც, რომ გაკოტრების მასიდან, ნივთების გარდა, გამოირიცხოს მოვალის მოთხოვნებიც. თუმცა, სააღსრულებო სამართალი მოთხოვნას გადახდევინებაში უქცევს ქონებად არ აღიარებს.

3. „ფაქტობრივი“ და „სავალდებულო“ გაკოტრების მასა

გაკოტრების მასის დახასიათებისას ერთმანეთისგან უნდა განვასხვავოთ „ფაქტობრივი მასა“ და „სავალდებულო მასა“.

ფაქტობრივი მასა (ანუ “არის მასა”, გერმ. Istmasse) არის ქონების ის ფაქტობრივი შემადგენლობა, რომელსაც გაკოტრების მმართველი საქმის წარმოების გახსნის შემდეგ დაეუფლება და მისი განკარგვის ქვეშ გადმოვა. სხვაგვარად, ფაქტობრივი მასა — ეს არის ფაქტობრივად არსებული ქონება, რომელზეც გაკოტრების მმართველის ფაქტობრივი მპყრობელობა ხორციელდება.

ფაქტობრივი მასაში შეიძლება მოხვდეს ისეთი ქონებაც, რომელიც მოვალის საკუთრებას არ წარმოადგენს, მაგრამ საქმის წარმოების გახსნამდე მის მართლზომიერ მფლობელობაში იმყოფებოდა. მაგალითად, საქმის წარმოების გახსნამდე მოვალეს

ნაქირავები ჰქონდა ბინა, შესანახად მიბარებული ჰქონდა ავეჯი, ნათხოვარი ჰქონდა მუსიკალური ინსტრუმენტი და სხვ. გაკოტრების მმართველმა თავის მფლობელობაში შეიძლება მიიღოს მოპარული ავტომანქანაც, თუკი მოვალემ ეს არამართლზომიერი ქმედება გაკოტრების წარმოების გახსნამდე ჩაიღინა. ასე რომ. ფაქტობრივ მასაში მოვალის არამართლზომიერ მფლობელობაში არსებული ქონებაც შეიძლება მოხვდეს. გაკოტრების მმართველი სხვა პირთა ქონებას (კანონიერსაც და უკანონოსაც) იღებს თავის მფლობელობაში, მათი შემდგომი განკარგვის უფლებამოსილებით. გაკოტრების მასის საგნების რეალიზაციამდე გაკოტრების მმართველმა უნდა დაადგინოს გაკოტრების მასაში მოხვედრილი ნივთების სამართლებრივი ბუდი და, შესაკუთრის დადგენის შემთხვევაში, გამოაცალკევოს ისინი მასიდან და დაუბრუნოს უფლებამოსილ პირებს.

ფაქტობრივი მასიდან სხვისი ნივთების გამოცალკეება, ბუნებრივია, გამოწვევს გაკოტრების მასის შემცირებას. თუმცა არ არის გამორიცხული საპირისპიროც, როდესაც ფაქტობრივი მასის შემცირების ნაცვლად, პირიქით, მოხდება მისი გაზრდა. ფაქტობრივი მასა გაიზრდება იმ შემთხვევაში, როდესაც გაკოტრების მმართველი მოვალის კუთვნილ ქონებას სხვასთან მოიძიებს და მოახერხებს მის მოზიდვას გაკოტრების მასაში.

ამრიგად, ფაქტობრივი მასა არ წარმოადგენს ქონების მყარ შემადგენლობას. ყოველთვის მოსალოდნელია მისი შემადგენლობის ცვლილება როგორც გაზრდის, ისე შემცირების თვალსაზრისით. მხოლოდ ძალზე იშვიათ შემთხვევაში შეიძლება დაემთხვეს ფაქტობრივი მასა მოვალის კუთვნილი ქონების შემადგენლობას.

სავალდებულო მასა (ანუ “უნდა იყოს მასა”, გერმ. Sollmasse) – ეს არის ბუნებაში არსებული მოვალის მთელი კუთვნილი ქონების ერთობლიობა, რომელიც გააჩნდა მას გაკოტრების საქმის წარმოების გახსნამდე. ამ დროს არსებითია არა ის, რომ მოვალე ფაქტობრივად ფლობდეს საკუთარ ქონებას – არამედ იგი შეიძლება მასთან არც იმყოფებოდეს (გაქირავებული ან განათხოვრებული ჰქონდეს). აქ მნიშვნელოვანია ის, რომ მოვალეს ქონებაზე საკუთრების

უფლება გააჩნდეს. ამდენად, სავალდებულო მასა გაკოტრების მასის იდეალური შემადგენლობაა, ეს არის მოვალის ის ქონება, რომელიც აუცილებლად უნდა იყოს წარმოდგენილი გაკოტრების წარმოებაში („უნდა იყოს მასა“). ამიტომაც არის, რომ გაკოტრების სავალდებულო მასაში იგულისხმება როგორც მოვალესთან უშუალოდ არსებული, ისე სხვის მფლობელობაში მყოფი მისი კუთვნილი ქონება. სხვისი ნივთები, ბუნებრივია, არ შეიძლება მივაკუთვნოთ სავალდებულო მასას, ისევე როგორც არ არსებობს სავალდებულო მასა სხვასთან არსებული მოვალის კუთვნილი ქონების გარეშე.

ფაქტობრივი მასისაგან განსხვავებით, სავალდებულო მასა ქონების მყარი შემადგენლობაა, რომელიც მხოლოდ მოვალის კუთვნილი და საქმის წარმოების გახსნისათვის არსებული ქონებით ყალიბდება.

გაკოტრების მასის იდეალური შემადგენლობა ყოველთვის არ მიიღწევა საგაკოტრებო ყადაღით. წარმოების გახსნით საგაკოტრებო ყადაღის ქვეშ მოქცეული ქონება (ანუ ფაქტობრივი მასა), რომელიც გაკოტრების მმართველის განკარგულებაშია, უმრავლეს შემთხვევაში არ ემთხვევა მასის იდეალურ შემადგენლობას („უნდა იყოს მასას“) — იგი ან მეტია, ანდა — მასზე ნაკლები. სავალდებულო მასა მიიღწევა მხოლოდ ფაქტობრივი მასის მასთან მიახლოებით. ასეთი მიახლოება კი შეიძლება განპირობებული იყოს როგორც ფაქტობრივი მასის გადიდებით, ისე — მისი შემცირებით. ფაქტობრივი მასის გადიდებას ადგილი აქვს, როდესაც მასაში მოიზიდება სხვასთან არსებული მოვალის კუთვნილი ნივთები, ხოლო შემცირებას — როდესაც მოხდება სხვისი ნივთების გამოცალკევება მასიდან და მათი დაბრუნება უფლებამოსილი პირებისათვის. ფაქტობრივი მასის შემცირებას ადგილი ექნება მაშინაც, როდესაც მისგან გამოირიცხება აღსრულებას დაუქვემდებარებელი ნივთებიც. ფაქტობრივი მასის დაყვანა სავალდებულო მასამდე წარმოადგენს გაკოტრების წარმოებაში გაკოტრების მმართველის ერთ-ერთი ძირითად ფუნქციას.

სავალდებულო მასა ემსახურება კრედიტორთა მოთხოვნების დაკმაყოფილებას. ამით არა მხოლოდ გაკოტრების კრედიტორები

კმაყოფილდებიან, კანონით დადგენილი რიგითობის მიხედვით (გაწკა, მუხლი 18), არამედ აგრეთვე – უზრუნველყოფილი და მასის კრედიტორებიც. ამრიგად, სავალდებულო მასაში გამოიყოფა ე.წ. „გასანაწილებელი მასა“, რომელიც წარიმართება, პირველ რიგში, გაკოტრების კრედიტორებზე გასანაწილებლად.

კანონში მითითებული „გაკოტრების მასა“ ცალკეულ შემთხვევებში გამოხატავს ფაქტობრივი მასის შინაარსს (შდრ. გაწკა, მუხლები 13, 15), ცალკეულ შემთხვევაში – სავალდებულო მასის შინაარსს (შდრ. გაწკა, მუხლები 5, 26,), ხოლო ცალკეულ შემთხვევაში კი – გასანაწილებელი მასის შინაარსს (შდრ. გაწკა, მუხლი 28, ასევე მე-19 მუხლი სიტყვებით: „არსებული სახსრები“).

4. საგაკოტრებო შვილობა

გაკოტრების მასის უზრუნველყოფასთან უშუალო კავშირშია საგაკოტრებო შეცილება, რომელიც მოწესრიგებულია კანონის მე-17 მუხლით.

საგაკოტრებო შეცილება – ეს არის გაკოტრების მმართველის იმ პროცესუალურ მოქმედებათა ერთობლიობა, რომელიც მიმართულია საქმის წარმოების გახსნამდე მოვალის ქონებიდან მასის საზარალოდ განზრახ გასული საგნების დასაბრუნებლად. საგნების დაბრუნებას გაკოტრების მმართველი სასარჩელო წარმოებით ახორციელებს.

გაკოტრების წარმოების გახსნამდე მოვალის ქონების შემცირების საფრთხე, უპირველესად, მომდინარეობს თვითონ მოვალისაგან. გაკოტრებისას ქონების გაყიდვის თავიდან აცილების მიზნით მოვალემ შეიძლება შეთანხმებულ პირებთან წინასწარ გაასხვისოს მასთან არსებული მნიშვნელოვანი და ფასეული ქონება: ძვირფასეულობა, ავტომანქანა, ანტიკვარული ავეჯი და სხვ. მოვალის ასეთი მოქმედების მოტივაცია ხშირ შემთხვევაში შეიძლება იყოს ფასეული ქონების გაკოტრებისაგან თავის არიდება და ამით თავისი მომავალი ეკონომიკური არსებობის უზრუნველყოფა. ასეთ დროს

მოვალე თავის ფასეულ ქონებას ასხვისებს მის ახლო გარემოცვაში მყოფ პირებზე (მეუღლე, შვილი, სხვა ნათესავი, მეგობარი და სხვ.) ან ტვირთავს მას ამ ახლობელი ადამიანების სასარგებლოდ. მათგან ხომ ქონების უკან დაბრუნება ადვილად შესაძლებელია!

მოვალის ახლო გარემოცვაში მყოფი პირი შეიძლება იმავედროულად მისი კრედიტორიც აღმოჩნდეს. ასეთი კრედიტორის მიმართ კი მოვალე უფრო მეტად ლოიალურია და ცდილობს მის დაკმაყოფილებას ან უზრუნველყოფას მანამდე, ვიდრე გაიხსნებოდეს გაკოტრების საქმის წარმოება. ამით მოვალე გამოარჩევს ახლობელ კრედიტორს და უზრუნველყოფს მის უპირატეს დაკმაყოფილებას სხვა დანარჩენ კრედიტორებთან შედარებით.

გაკოტრებადლე ქონების შემცირებას ადგილი ექნება მაშინაც, თუ კრედიტორი დაემუქრება მოვალეს გაკოტრების განცხადების შეტანით და მისგან სათანადო დაკმაყოფილებას ან უზრუნველყოფას მიიღებს გაკოტრების წარმოების გახსნამდე.

მოვალის ყველა ასეთ ზემოთ მითითებულ ქმედებას გაკოტრების სამართლის ლიტერატურაში ქონების „გვერდზე გაცურებას“ უწოდებენ.

მოვალის მიერ წარმოების გახსნამდე თავისი ქონების მიმართ განხორციელებული განკარგვითი იურიდიული ქმედებები (გაყიდვა, გაჩუქება, დატვირთვა და სხვ.) პირდაპირ კავშირშია გაკოტრების მასის მოცულობასთან. ქონების გვერდზე გაცურების შემდეგ, ბუნებრივია, გაკოტრების მასა უკვე გახსნილ გაკოტრების წარმოებაში შედარებით ნაკლები მოცულობით იქნება წარმოდგენილი.

მოვალის მიერ საქმის წარმოების გახსნამდე განხორციელებულ იურიდიულ ქმედებებს (შეიძლება უმოქმედობასაც), მოგვიანებით, ანუ გაკოტრების საქმის წარმოების გახსნის შემდეგ საცილო ხდის უკვე გაკოტრების მმართველი. ამიტომ ასეთ იურიდიულ ქმედებას შეიძლება „საცილო იურიდიული ქმედება“ ეწოდოს.

საცილო იურიდიული ქმედებებით, საბოლოო ჯამში, ზარალდებიან გაკოტრების კრედიტორები, როგორც ერთობლიობა.

კრედიტორთა დაზარალებაში იგულისხმება ის, რომ მოვალის მიერ თავისი ქონების მნიშვნელოვანი საგნების გვერდზე გაცურებით მოხდება გაკოტრების მასის შემცირება (ან მისი დატვირთვა დამატებითი ვალდებულებებით), რაც, თავისთავად, გაკოტრების კრედიტორთა დაკმაყოფილების შანსებს შეამცირებს. გაკოტრების კრედიტორები გაკოტრების მასის განაწილებისას მიიღებენ უფრო ნაკლებს, ვიდრე სრულყოფილი მასის შემთხვევაში მიიღებდნენ.

საგაკოტრებო შეცილებას ახდენს მხოლოდ გაკოტრების მმართველი. მას უფლება აქვს შეიტანოს სარჩელი და შეეცილოს მოვალის მიერ განხორციელებულ იურიდიულ ქმედებას. გაკოტრების მმართველისათვის შეცილება ერთგვარი სამართლებრივი ინსტრუმენტია გაკოტრების მასის უზრუნველსაყოფად.

სარჩელი სამოქალაქო საპროცესო სამართლით დადგენილი წესით უნდა იქნეს შეტანილი. მოპასუხედ მოწვეული იქნება საცილო იურიდიული ქმედების კონტრაქტით, ანუ ის პირი, ვინც ქონება მიიღო. სარჩელის საგანი იქნება გაკოტრების მმართველის მოთხოვნა ნივთის უკან დაბრუნების (ვინდიკაციის) შესახებ. ამრიგად, სარჩელის შეტანის ძირითადი მიზანი მასაში იმ ქონების დაბრუნებაა, რომელიც გავიდა მისი შემადგენლობიდან გაკოტრების საქმის წარმოების გახსნამდე.

5. განაწილების წარმოება

გაკოტრების მასის გაკოტრების კრედიტორებზე განაწილება გაკოტრების წარმოების საბოლოო მიზანს წარმოადგენს. განაწილება ხდება გაკოტრების იმ მასიდან, რომელიც დარჩება საკუთრების, უზრუნველყოფილი და მასის კრედიტორების დაკმაყოფილების შემდეგ. გაკოტრების ამ დარჩენილ მასას ლიტერატურაში გასანაწილებელ მასასაც უწოდებენ. გასანაწილებელი მასა გაკოტრების მასაში შემავალი საგნების რეალიზაციით მიღებულ ამონაგებს წარმოადგენს და იგი ყოველთვის ფულად ერთეულშია გამოხატული.

გაკოტრების მასის (ანუ ამონაგების) განაწილება გაკოტრების მმართველს ეკისრება. აღნიშნული ქმედება მის ერთ-ერთ ძირითად ფუნქციასაც წარმოადგენს (შდრ. გაწკა, მუხლი 27). განაწილებას გაკოტრების მმართველი დამოუკიდებლად ახდენს, ისე რომ ამისათვის არ ესაჭიროება კრედიტორთა კომიტეტის თანხმობა.

განაწილების ერთ-ერთი წინაპირობაა გაკოტრების მასაში შემაჯავლი მატერიალური ქონების ფულად ქცევა, რაც მიიღწევა ვალაუვალი მოვალის კუთვნილი საგნების რეალიზაციით. მიღებული ამონაგები და არსებული ფულადი სახსრები განთავსდება საგაკოტრებო ანგარიშზე, რომლის მართვის უფლებაც მხოლოდ გაკოტრების მმართველს გააჩნია. სწორედ ამ ანგარიშიდან მოხდება კრედიტორებზე თანხების გადარიცხვა.

განაწილების მეორე წინაპირობა, სასამართლოს მიერ საბოლოო ცხრილის დამტკიცებაა. ეს უკანასკნელი დგება გაკოტრების ტაბულის საფუძველზე. საბოლოო ცხრილში აისახება მოთხოვნადადგენილი გაკოტრების ყველა კრედიტორი. საბოლოო ცხრილში გაკოტრების კრედიტორები განლაგდებიან იმ რიგითობით, როგორც ეს მოცემულია გაკოტრების ტაბულაში (გაწკა, მუხლი 18).

გაკოტრების მმართველი ვალდებულია გასანაწილებელი მასის ოდენობა გაკოტრების კრედიტორთა მოთხოვნებს შეუფარდოს, გაკოტრების ტაბულის თითოეული რიგის მიხედვით. დღეს მოქმედი გაკოტრების სამართალი მასის განაწილებას კრედიტორთა პრივილეგიერებულობის მიხედვით ითვალისწინებს. პრივილეგიერებულობა განისაზღვრება ნომინირების პრინციპით, ანუ პრივილეგიერებულად მიიჩნევიან გაკოტრების ის კრედიტორები, რომელთა მოთხოვნებიც უშუალოდ არის მითითებული გაკოტრების ტაბულაში (მაგალითად, მუშაკთა სახელფასო მოთხოვნები, საგადასახადო მოთხოვნები, საქონლის მიმწოდებლის მოთხოვნები და სხვ.). აღნიშნული მოთხოვნები განთავსებულნი არიან გაკოტრების ტაბულის ზედა რიგებში. სხვა არანომინირებული მოთხოვნები განთავსებულია გაკოტრების ტაბულის ბოლო რიგში და მათ

მფლობელ გაკოტრების კრედიტორებს არაპრივილეგირებულ კრედიტორებს უწოდებენ.

საგაკოტრებო პრაქტიკაში ხშირია შემთხვევები, როდესაც გასანაწილებელი მასა საკმარისი არ არის თვით პრივილეგირებული კრედიტორებისათვის. ასეთ შემთხვევაში პრიორიტეტი უფრო ზედა რიგში განთავსებულ მოთხოვნებს ენიჭება, რაც იმას ნიშნავს, რომ ყოველი შემდგომი რიგის მოთხოვნები მხოლოდ მას შემდეგ დაკმაყოფილდება, რაც სრულად დაკმაყოფილდება მისი წინა რიგის მოთხოვნები. თუკი გასანაწილებელი მასა არ იქნება საკმარისი ასევე ერთი რიგის მოთხოვნების სრულად დასაკმაყოფილებლად, მაშინ ეს მოთხოვნები დაკმაყოფილდება მათი მოცულობის პროპორციულად. მოთხოვნების ასეთ დაკმაყოფილებას *ქვოტურ დაკმაყოფილებას* უწოდებენ. ამ დროს მათემატიკურად გამოიყენება ქვოტა, რომელიც შეეფარდება კონკრეტული კრედიტორის მოთხოვნას და მიიღება მისთვის გადასახდელი თანხის ოდენობა.

კანონი ითვალისწინებს გაკოტრების მასის ძირითად, წინასწარ და დამატებით განაწილებას.

ძირითადი განაწილება გასანაწილებელი მასის სრული განაწილებით მთავრდება. მას საბოლოო ანგარიშის შედგენა და მისი სასამართლოსათვის წარდგენა მოსდევს (გაწკა, მუხლი 27).

დამატებითი განაწილების აუცილებლობა დგება მაშინ, როდესაც ძირითადი განაწილების დასრულების შემდეგ გაკოტრების მასაში დამატებითი თანხები შემოვა. დამატებითი თანხების შემოსვლის წყარო ორია: ერთი, როდესაც გაკოტრების მმართველი გაკოტრების მასის სასარგებლოდ შეყოვნებულ თანხებს გამოათავისუფლებს, და მეორე, როდესაც გაკოტრების მასას უკან დაუბრუნდება გაცემული თანხები. დამატებითი თანხების შემოსვლისთანავე გაკოტრების მმართველი სასამართლოს მითითებით ისევ გაანაწილებს მასას უკვე არსებული საბოლოო ცხრილის შესაბამისად (შდრ. გაწკა, მუხლი 28).

რაც შეეხება წინასწარ განაწილებას, იგი გაკოტრების ქართული სამართლის სრულიად ახალი ინსტიტუტია, რომელიც

2005 წლიდან იქნა შემოღებული. წინასწარი განაწილება დაშვებულია, თუკი მასის რეალიზაციიდან მიღებული ამონაგებით დაფარულია მასის კრედიტორთა მოთხოვნები და საგაკოტრებო ანგარიშზე დარჩენილია გარკვეული ოდენობის ფულადი სახსრები. ასეთ შემთხვევაში გაკოტრების მმართველს უფლება ეძლევა მოთხოვნების შესამოწმებელი სხდომის ჩატარების შემდეგ დაიწყოს არსებული ფულადი სახსრების განაწილება, ისე რომ არ დაელოდოს საბოლოო ცხრილის დამტკიცებას (შდრ. გაწკა, მუხლი 27¹).

თუმცა წინასწარი განაწილების მოცემული დისპოზიცია არ შეესაბამება გაკოტრების სამართლის ისეთ ფუნდამენტურ პრინციპს, როგორიცაა კრედიტორთა თანაბარზომიერად დაკმაყოფილება, ვინაიდან წინასწარი განაწილების დროს გათვალისწინებულია გაკოტრების მხოლოდ ორი კრედიტორის – მუშაკისა და სახელმწიფოს მოთხოვნების დაკმაყოფილება.

თავი IX

საგაქოტრებო მორიგება

1. ზოგადად.....	135
2. ვალაუვალი მოვალის საწარმოს გადარჩენა-გაჯანსაღება.....	136
3. ვალაუვალი მოვალის გადარჩენის პრიორიტეტი.....	139
4. რეაბილიტაცია.....	141
ა) სასამართლოსგარეშე რეაბილიტაცია.....	141
ბ) სასამართლოსმიერი რეაბილიტაცია.....	144
5. საგაქოტრებო მორიგების დადება.....	145

1. ზოგადად

თავისი შინაარსითა და სტრუქტურული აგებულებით გაქოტრების ქართული სამართალი ემსგავსება ევროპის ქვეყნების, განსაკუთრებით კი გერმანიის ინზოლვენცის (ვალაუვალობის) სამართალს, რომელიც ერთდროულად აწესრიგებს როგორც მოვალის ქონების ლიკვიდაციის საკითხებს, ასევე მოვალის ფინანსური სიტულების დაძლევის, მისი საწარმოს გადარჩენისა და გაჯანსაღების საკითხებს.

თანამედროვე ევროპული სამართლის მსგავსად, გაქოტრების ქართული სამართალიც მხოლოდ მოვალის ქონების ლიკვიდაციის საკითხებით არ შემოიფარგლება. გაქოტრების ქართული სამართალი ასევე მოვალის ეკონომიკური არსებობის შენარჩუნების ღონისძიებებსაც აწესრიგებს და მოვალის საწარმოების გადარჩენა-გაჯანსაღების მოწესრიგებასაც გვთავაზობს. აღნიშნული მოწესრიგება შემოთავაზებულია საგაქოტრებო მორიგების ნორმებში.

მრავალი ქვეყნის გაქოტრების სამართალი საგაქოტრებო მორიგების ნორმების შემოღებით გაქოტრების დამანგრეველი ეკონომიკური შედეგების თავიდან აცილებისაკენ მიისწრაფის, რაც საწარმოების ლიკვიდაციას მოსდევს და, ამით მათი როგორც ერთიანი ეკონომიკური ღირებულების გადარჩენას აღწევს.

ამდენად, საგაკორტებო მორიგების ნორმების ერთობლიობა ქმნის მორიგების სამართალს, რომელიც ზოგიერთ ქვეყანაში თავდაპირველად სამართლის დამოუკიდებელ დარგად გვევლინებოდა, ხოლო ზოგან – გაკორტების სამართლის შემადგენელ სამართლის ინსტიტუტად. გაკორტების ქართულ სამართალში მორიგება მისი ერთ-ერთი ძირითადი სამართლის ინსტიტუტია.

2. ვალაუვალი მოვალის საწარმოს ზადარჩენა-გაჯანსაღება

ვალაუვალი მოვალის საწარმოს გადარჩენის ან გაჯანსაღების საკითხი მაშინ დგება, როდესაც იგი ეკონომიკურ კრიზისშია. დამდგარი ეკონომიკური კრიზისი განაპირობებს საწარმოს ლიკვიდურობის დაცემას და სერიოზულ საფრთხეს უქმნის მისი საქმიანობის შემდგომ გაგრძელებას.

საწარმოების ეკონომიკური კრიზისის დაძლევა არ წარმოადგენს მხოლოდ კონკრეტული მოვალის კონკრეტულ პრობლემას – იგი საერთო-სახელმწიფოებრივი ეკონომიკური პრობლემაა და მის გადასაჭრელად კანონმდებელი ერთგვარ მოწესრიგებას გვთავაზობს, რომელიც სწორედ მორიგების სამართალშია გადმოცემული.

საწარმოს ეკონომიკური კრიზისის დაძლევა სხვადასხვა ღონისძიების განხორციელებას გულისხმობს, რომლებიც არა მხოლოდ მთლიანი საწარმოს, არამედ აგრეთვე მისი ცალკეული ნაწილების გადარჩენასა და გაჯანსაღებას უზრუნველყოფენ. ერთ-ერთ ასეთ ღონისძიებას რეაბილიტაცია მიეკუთვნება, რომელიც როგორც სასამართლოს აქტიური მონაწილეობით, ისე მის გარეშე ხორციელდება. რეაბილიტაცია ხელს უწყობს მოვალის საწარმოს ეკონომიკური პოტენციალის შენარჩუნება-განვითარებას, და საბოლოოდ, – მისი ლიკვიდურობის აღდგენას. მოვალის საწარმოს გადარჩენის, და შესაბამისად, მისი ეკონომიკური კრიზისის დაძლევისაკენ მიმართულ სხვა ღონისძიებებს მიეკუთვნება, მაგალითად,

მისი მესამე პირისათვის გადაცემა, ასევე მოვალის ქონების სანაცოური საზოგადოებისათვის გადაცემა და სხვ.

მოვალის საწარმოს გადარჩენის მიზანი გაკოტრების სამართალს აქცევს სამართლის ერთ-ერთ ჰუმანურ დარგად. თუმცა ერთგვარ „უხერხულობას“ ქმნის თავად კანონის სახელწოდება, რომელშიც ჩართულია მეწარმეებისათვის (და არა მხოლოდ მათთვის!) შიშის მომგვრელი სიტყვა – „გაკოტრება“. კანონის დასახელება საფუძვლად დაედო, აგრეთვე, სამართლის მოცემული დარგის – გაკოტრების სამართლის – სახელწოდებასაც. „გაკოტრებისაგან“ დაშინებული მეწარმეები (როგორც მოვალეები), რომლებსაც ბოლომდე არა აქვთ გააზრებული გაკოტრების სამართლის „კეთილგანწყობილი დამოკიდებულება“ მათი საწარმოების მიმართ, თავს არიდებენ გაკოტრების განცხადების ნებაყოფლობით შეტანას, რამაც ბევრ შემთხვევაში მათთვის პასუხისმგებლობის დაკისრება შეიძლება გამოიწვიოს.

გაკოტრების სამართლის ჰუმანურობას კარგად წარმოაჩენს ის მოწესრიგებები, რომლებიც მიმართულია ლიკვიდაციის უარყოფითი ეკონომიკური შედეგების თავიდან აცილებისაკენ. რომ არა გაკოტრების სამართალში საგაკოტრებო მორიგების ნორმების ინტეგრირება, გაკოტრების წარმოება განვითარდებოდა თავის ლოგიკურ დასასრულამდე, ანუ მოხდებოდა ვალაუვალი მოვალის ქონების ლიკვიდაცია. ამიტომაც არის, რომ გაკოტრების წარმოებას, თავისი შინაარსიდან გამომდინარე, სალიკვიდაციო წარმოებასაც უწოდებენ.

ლიკვიდაციის უარყოფითი ეკონომიკური შედეგები შემდეგში ვლინდება: სალიკვიდაციო პროცესის ძირითადი შემადგენელი ნაწილია ქონების რეალიზაცია, ანუ მისი გაყიდვა. რეალიზაციის შედეგია ქონების „ფულად ქცევა“. ლიკვიდაციის შემდეგი შემადგენელი ნაწილია რეალიზაციით მიღებული ამონაგების, ანუ თანხის კრედიტორებზე განაწილება. მაშასადამე, მოვალის ქონების ამონაგები თანხა, პირველ რიგში, ხმარდება ვალების დაფარვას, ანუ კრედიტორების მოთხოვნების დაკმაყოფილებას. ქონების ლიკვიდაცია

– ეს არის საბუერნეო სუბიექტისათვის (მაგალითად, საწარმოსათვის) ყველაზე ცუდი ეკონომიკური ხდომილება. კერძოდ, რეალიზაციისას ხდება საწარმოს ქონებაში შემავალი საგნების (დაზგების, დანადგარების, პროდუქციის მწარმოებელი ნედლეულის, მანქანების და სხვ.) ცალ-ცალკე გაყიდვა, ხშირად რეალურ ღირებულებაზე ნაკლებ ფასადაც კი. საწარმოს ქონების რეალიზაციით ისპობა მისი როგორც ქონებრივი ერთიანობის ეკონომიკური პოტენციალი. საწარმოს ქონებრივ ერთიანობას წარმოადგენს, მაგალითად, აწყობილი ფუნქციონირებადი წარმოება, გადამზადებული კადრებით, თანამედროვე დაზგა-დანადგარებით, მყარი კლიენტურით და გარანტირებული გასაღების ბაზრით. ასეთი საწარმოს ეკონომიკური ეფექტი ზომ უფრო დიდია, ვიდრე ამ საწარმოში არსებული ქონების ცალკეული საგნებისა. ეკონომიკურ კატასტროფას უთანაბრდება ლიკვიდაციის დროს ასეთი საწარმოს ცალკეული ქონების გაყიდვა და ამით საწარმოს ფუნქციონირების მოშლა, მისი ეკონომიკური არსებობის მოსპობა.

ლიკვიდაცია არასასურველი ხდომილებაა მოქმედი საწარმოებისათვის. მოქმედი საწარმო მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ იმით, რომ იგი პროდუქციას ქმნის, სახელმწიფო ბაზინაში გადასახადებს იხდის, არამედ იმითაც, რომ იგი საბუშო ადგილებსაც ქმნის. თუკი ლიკვიდაცია ეზება მსხვილ საწარმოს მუშაკთა დიდი რიცხვით, მაშინ ერთბაშად ისპობა უამრავი საბუშო ადგილი. მუშაკთა მასობრივი განთავისუფლება საზოგადოების სოციალურ სტაბილურობას არყევს. მაშინ როცა საზოგადოების დასაქმების მაღალი დონე უზრუნველყოფს სოციალური ფონის შენარჩუნებას, და საბოლოო ჯამში, სახელმწიფოს ეკონომიკურ სტაბილურობას განაპირობებს.

ლიკვიდაციის უარყოფითი ეკონომიკური შედეგები უფრო მასშტაბური და თვალშისაცემი ხდება, როდესაც იგი შეეზება ისეთი საწარმოების ქონების ლიკვიდაციას, რომლებიც განსაკუთრებულ ეკონომიკურ კლიმატს ქმნიან ამა თუ რეგიონის, ან ქვეყნის მთლიან ეკონომიკაში (მაგალითად, რუსთავის მეტალურგიული ქარხანა ქვემო

ქართლისათვის, ჭიათურის მანგანუმის მომპოვებელი ქარხანა იმერეთის რეგიონისათვის, საავიაციო ქარხანა მთლიანად საქართველოსათვის და ა.შ.), ანდა საწარმოებს, რომლებიც უშვებენ სახალხო მეურნეობისათვის, სახელმწიფო ან სამხედრო საჭიროებისათვის აუცილებელ პროდუქციას. ასეთი საწარმოების შეჩერება ან მათი როგორც ქონებრივი ერთიანობების ლიკვიდაცია ასევე პირდაპირ აისახება ქვეყნის ეკონომიკურ სტაბილურობაზე. მაშასადამე, გაკოტრების წარმოების, როგორც სალიკვიდაციო წარმოების თავიდან აცილებით მოვალის გარდა აგრეთვე სახელმწიფოც უნდა იყოს დაინტერესებული.

სწორედ საწარმოს ლიკვიდაციის თავიდან ასაცილებლად და მის გადასარჩენად საგაკოტრებო მორიგება სხვადასხვა სამართლებრივი, ასევე ეკონომიკური, ფინანსური და ორგანიზაციული ხასიათის ღონისძიებას გვთავაზობს. ამ ღონისძიებათაგან აღსანიშნავია სწორედ რეაბილიტაცია, რომელიც კომპლექსურად თითქმის ყველა სახის ღონისძიებას მოიცავს. რეაბილიტაციის დროს ხდება მოვალის საწარმოს გადარჩენა ან გაჯანსაღება სხვადასხვა საშუალების, ხერხისა და მეთოდის გამოყენებით. მოვალის საწარმოს გადარჩენით ვალაუვალი მოვალე თავს აღწევს ეკონომიკურად და ფინანსურად მძიმე მდგომარეობას, არსებულ ეკონომიკურ კრიზისს და იქმნის საფუძვლებს თავისი შემდგომი ეკონომიკური არსებობისათვის.

3. ვალაუვალი მოვალის გადარჩენის პრიორიტეტი

მოვალის საწარმოს გადარჩენისა და გაჯანსაღების გარდა, საგაკოტრებო მორიგება აქცენტებს თავად ვალაუვალი მოვალის გადარჩენაზეც აკეთებს.

ვალაუვალი მოვალის გადარჩენის პრიორიტეტი – წარმოადგენს ევროპის ქვეყნების გაკოტრების სამართლის ამოსავალ პრინციპს. იგივე პრინციპია გაცხადებული გაკოტრების ქართულ სამართალში. მაგალითად, კანონის პირველივე მუხლი კანონის

მიზნად სახავს ვალაუვალი მოვალის ფინანსური სიძნელეების დაძლევის (გაწკა, მუხლი 1). ამდენად, მოვალის გადარჩენის პრიორიტეტი წითელ ზაზად გასდევს გაკოტრების საქმის განხილვის მთელ პროცედურას, გაკოტრების განცხადების განხილვის წარმოებიდან მის სრულ დამთავრებამდე, და ზოგიერთ შემთხვევაში – დამთავრების შემდეგაც განსაზღვრული ვადის განმავლობაში. მოვალის გადარჩენის იდეა გათავისებული უნდა ჰქონდეს გაკოტრების სასამართლოს და გაკოტრების წარმოების ცენტრალურ ფიგურას – გაკოტრების მმართველს.

გაკოტრების სამართლის განსაკუთრებული დამოკიდებულება ვალაუვალი მოვალისადმი იმაშიც ვლინდება, რომ იგი მოვალის განსაკუთრებულ სააღსრულებო დაცვას კისრულობს გაკოტრების წარმოების დამთავრების შემდეგაც. მაგალითად, მოვალის სააღსრულებო დაცვა გრძელდება წარმოების დამთავრებიდან ერთი წლის განმავლობაში. ამ ვადის გასვლამდე მოვალის კრედიტორებს, რომელთაც ვერ მიიღეს სრული დაკმაყოფილება გაკოტრების დამთავრებულ წარმოებაში, ეკრძალებათ, დაიწყონ მის წინააღმდეგ სააღსრულებო წარმოება (გაწკა, მუხლი 27).

ვალაუვალი მოვალის გადარჩენის საშუალებებად გაკოტრების ქართული სამართალი როგორც ლიკვიდაციას, ისე – რეაბილიტაციას მიიჩნევს. თუმცა, შეიძლება გაჩნდეს კითხვა, თუ როგორ შეიძლება, რომ საგაკოტრებო ლიკვიდაცია ვალაუვალი მოვალის გადარჩენის საშუალებად იქცეს. ამ კითხვაზე პასუხს თვითონ ლიკვიდაციის შინაარსი იძლევა. როგორც ზემოთ აღვნიშნე, ლიკვიდაცია, როგორც პროცესი, შეეხება მხოლოდ და მხოლოდ სამართლის სუბიექტის ქონებას. იგი არასდროს არ არის მიმართული თვით ამ სუბიექტის პიროვნებისაკენ. ქონების ლიკვიდაციით სუბიექტის სამართლებრივი სტატუსი ხელშეუხებელი რჩება. ლიკვიდაცია არ არის სუბიექტის სამართალბრუნვიდან გაქრობის აუცილებელი საფუძველი. ლიკვიდაციის საშუალებით ვალაუვალი მოვალის ეკონომიკური (ასევე ფინანსური) სირთულეების გადაწყვეტა, პირიქით, გულისხმობს მისი პიროვნების რეაბილიტაციას, რომელიც გარკვეულწილად შეილახა ვაღებისა და დავალიანების გამო. მოვალის პიროვნების

რეაბილიტაცია განხორციელდება სწორედ დავალიანებული ქონების ლიკვიდაციით და მისი ე.წ. ვალებისაგან განთავისუფლებით. ამრიგად, მოვალის გადარჩენის საშუალებად ლიკვიდაციის გამოყენებისას გაკოტრების სამართლის ზრუნვის საგანს სწორედ მოვალის პიროვნება წარმოადგენს, და არა ზრუნვა მისი ეკონომიკური ღირებულებების გადარჩენისათვის. საპირისპირო შემთხვევასთან საქმე, მაშინ გვექნებოდა, თუკი მოვალეს (იურიდიულ პირს) ლიკვიდაციის შემდეგ აღარ დარჩებოდა რაიმე ქონება. ასეთ დროს იგი უნდა განვიხილოთ როგორც „უქონელი სუბიექტი“, რომელიც უნდა ამოიშალოს შესაბამისი რეესტრიდან.

ვალაუვალი მოვალის გადარჩენის ყველაზე ეფექტური საშუალებაა რეაბილიტაცია, რომელიც გაკოტრების სამართალში წინა პლანზეა წამოწეული.

4. რეაბილიტაცია

რეაბილიტაცია – საგაკოტრებო მორიგების ყველაზე თვალსაჩინო და გამორჩეული ღონისძიებაა, რომელიც მიმართულია საწარმოების გადარჩენისა და გაჯანსაღებისაკენ. საწარმოების გადარჩენა-გაჯანსაღებით იმავდროულად ვალაუვალი მოვალის არსებობის შენარჩუნებაც ხდება.

გაკოტრების სამართალი რეაბილიტაციის ორ სახეს იცნობს: სასამართლოსმიერ რეაბილიტაციას და სასამართლოსგარეშე რეაბილიტაციას.

ა) სასამართლოსგარეშე რეაბილიტაცია

სასამართლოსგარეშე რეაბილიტაცია, როგორც თვითონ სიტყვა მიგვანიშნებს, ხორციელდება გაკოტრების სასამართლოს აქტიური მონაწილეობის გარეშე. რეაბილიტაციაზე შეთანხმება ხდება მოვალესა და კრედიტორთა უმრავლესობას შორის. შეთანხმება მიიღწევა მოვალის მიერ წარმოდგენილი რეაბილიტაციის გეგმის ირგვლივ.

გაკოტრების სასამართლო ამოწმებს რეაბილიტაციის წინაპირობებს, ხოლო ფორმალური თვალსაზრისით — ასევე რეაბილიტაციის გეგმის შინაარსს. რეაბილიტაციის წინაპირობები განსაზღვრულია გაკოტრების კანონით. კერძოდ: რეაბილიტაცია ერცელდება მხოლოდ სამეწარმეო საზოგადოებების მიმართ, რეაბილიტაციის შესაძლებლობა დამაჯერებლად უნდა იქნას მოვალის მიერ წარმოდგენილი, მოვალის მიერ შედგენილი რეაბილიტაციის გეგმა დამოუკიდებელი აუდიტორის მიერ უნდა იყოს შეფასებული და მოვალის მიერ კრედიტორთა 50%-ზე მეტის თანხმობა უნდა იყოს წარმოდგენილი. რეაბილიტაციის შეთანხმებული გეგმის წარმოსადგენად სასამართლო მოვალეს უწესებს მხოლოდ განსაზღვრულ ვადას, რომელიც არ უნდა იყოს 6 კვირაზე ნაკლები და 3 თვეზე მეტი.

რეაბილიტაციის გეგმას ადგენს მოვალე. მასში აღნიშნული უნდა იყოს მოვალის საწარმოს ლიკვიდურობის აღდგენისათვის საჭირო კონკრეტული ეკონომიკური, ფინანსური, რეორგანიზაციული და სამართლებრივი ღონისძიებები. ამასთან, მასში აუცილებლად უნდა იყოს მითითებული კრედიტორთა ვალების დაფარვის ვადები.

თუკი რეაბილიტაციის წინაპირობები სახეზეა, ხოლო რეაბილიტაციის გეგმის შინაარსი შეესაბამება კანონის მოთხოვნებს, სასამართლო შეწყვეტს გაკოტრების განცხადების საფუძველზე დაწყებულ საქმის წარმოებას. საქმის წარმოების შეწყვეტის გამო გაკოტრების წარმოება აღარ გაიხსნება, ანუ მისი გახსნა გარკვეული დროით იქნება გადავადებული. გადავადების ხანგრძლივობა დამოკიდებულია რეაბილიტაციის გეგმაში მითითებულ ვალებზე, რომელიც შეიძლება იყოს 3, 5, 10 და მეტი წელიც კი. თუკი ამ ვადაში რეაბილიტაციის მიზანი ვერ იქნება მიღწეული, მაშინ რეაბილიტაცია ვადამდე შეწყდება და გაიხსნება გაკოტრების საქმის წარმოება.

ამრიგად, სასამართლოსგარეშე რეაბილიტაცია ხორციელდება გაკოტრების წარმოების გახსნამდე. რეაბილიტაციის წარმატებით განხორციელების შემთხვევაში თავიდან იქნება აცილებული გაკოტრების წარმოების გახსნა, თანამდები სალიკვიდაციო პროცედურებითა და მისი უარყოფითი შედეგებით.

სასამართლოსგარეშე რეაბილიტაცია ხორციელდება მოვალესა და უმრავლეს კრედიტორებს შორის შეთანხმებული რეაბილიტაციის გეგმით. რეაბილიტაციის გეგმაზე შეთანხმებით მოვალე აღწევს ე.წ. წინასაგაკოტრებო მორიგებას კრედიტორთა უმრავლესობასთან. თუმცა, რეაბილიტაციის გეგმა ასევე ვრცელდება იმ კრედიტორებზეც, რომლებიც უმცირესობაში აღმოჩნდებიან.

სასამართლოსგარეშე რეაბილიტაცია ხორციელდება გაკოტრების კანონის სპეციალურ თავში (თავი რი¹) მოცემული წესების შესაბამისად. აღნიშნული თავი აწესრიგებს რეაბილიტაციის მიმდინარეობისა და დასრულების საკითხებს, რეაბილიტაციის გეგმის შინაარსს, ასევე რეაბილიტაციის მმართველის სტატუსისა და უფლებამოსილების საკითხებს.

სასამართლოსგარეშე რეაბილიტაციისას გაკოტრების სასამართლოს ფუნქციები მინიმუმამდეა დაყვანილი. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, სასამართლო ამოწმებს მხოლოდ სასამართლოსგარეშე რეაბილიტაციის წინაპირობებს და კანონის მოთხოვნებთან რეაბილიტაციის გეგმის შესაბამისობას. რეაბილიტაციის მიმდინარეობა და მისი განვითარება უკვე აღარ წარმოადგენს სასამართლოს ინტერესის საგანს. რეაბილიტაციის მიმართ სასამართლო შემოიფარგლება მხოლოდ სამართლებრივი ზედამხედველობით, რაც გულისხმობს რეაბილიტაციის მონაწილეების კანონსაწინააღმდეგო ქმედებების სამართლებრივ შეფასებას, თუმცა შესაბამისი განცხადების საფუძველზე. სამართლებრივი ზედამხედველობის განხორციელებით სასამართლო მიისწრაფის, თავიდანვე სამართლებრივ ჩარჩოებში მოაქციოს მოვალესა და მის კრედიტორებს შორის დაწყებული კერძო დავა და შექმნას ამ დავის გადაწყვეტისათვის აუცილებელი სამართლებრივი გარანტიები.

იმ შემთხვევაში, თუ მოვალე სასამართლოს მიერ განსაზღვრულ ვადაში ვერ წარმოადგენს რეაბილიტაციის გეგმას და კრედიტორთა უმრავლესობის თანხმობას, მაშინ სასამართლო გახსნის გაკოტრების საქმის წარმოებას.

ბ) სასამართლოსმიერი რეაბილიტაცია

სასამართლოსმიერი რეაბილიტაცია ხორციელდება გაკოტრების წარმოების გახსნის შემდეგ და იგი მიიღწევა კრედიტორთა სამომრიგებლო კრებაზე საგაკოტრებო მორიგების დადებისას.

სასამართლოსმიერი რეაბილიტაცია წარმოადგენს ვალაუვალ მოვალის საწარმოს გადარჩენისა და გაჯანსაღების უკანასკნელ მცდელობას. სასამართლოსმიერი რეაბილიტაცია შეიძლება შეეხოს მხოლოდ იმ ვალაუვალ მოვალეს, რომელიც წარმოადგენს სამეწარმეო საზოგადოებას (შპს, სს, სპს, კოოპერატივი). მამასადაშე, არასამეწარმეო იურიდიული პირები გამოირიცხებიან რეაბილიტაციიდან.

რეაბილიტაციის სასამართლოსმიერ ხასიათს განსაზღვრავს ის გარემოება, რომ იგი გაკოტრების სასამართლოს აქტიური მონაწილეობით მიიღწევა. სასამართლოს აქტიურობა იმაში ვლინდება, რომ იგი ამტკიცებს საგაკოტრებო მორიგებას. თუმცა სასამართლო აქტიურია აგრეთვე საგაკოტრებო მორიგების დამტკიცებამდეც. კერძოდ, იგი იღებს განცხადებებს საგაკოტრებო მორიგების თაობაზე, აგრეთვე თავს უყრის სამომრიგებლო წინადადებებსაც, რომელთა ირგვლივ კენჭისყრისათვის იწვევს კრედიტორთა სამომრიგებლო კრებას. სწორედ აღნიშნულ კრებაზე ხდება კრედიტორების მიერ საგაკოტრებო მორიგების დადება და შემდგომ მისი სასამართლოსაგან დამტკიცება. უნდა აღინიშნოს, რომ სამომრიგებლო წინადადებების წარდგენის უფლება აქვს თავად გაკოტრების სასამართლოსაც.

სასამართლოსგარეშე რეაბილიტაციისაგან განსხვავებით, საგაკოტრებო მორიგება რეაბილიტაციის თაობაზე მიიღწევა მხოლოდ კრედიტორებს შორის. ვალაუვალ მოვალის მონაწილეობა ამ მორიგებაში გამოირიცხება. მორიგების დადებაში გაკოტრების კრედიტორებთან ერთად მონაწილეობენ უზრუნველყოფილი კრედიტორებიც.

სასამართლოსმიერი რეაბილიტაციის საკითხები მოწესრიგებულია გაკოტრების კანონის ზემოთ მითითებულ სპეციალურ თავში (თავი III¹).

რეაბილიტაციას ახორციელებს რეაბილიტაციის მმართველი, რომელსაც ირჩევენ კრედიტორები და ამტკიცებს გაკოტრების სასამართლო. მის შერჩევაში გაკოტრების კრედიტორებთან ერთად უზრუნველყოფილი კრედიტორებიც მონაწილეობენ.

სასამართლოსმიერი რეაბილიტაციაკ რეაბილიტაციის გეგმის საფუძველზე მიმდინარეობს. რეაბილიტაციის გეგმა რეაბილიტაციის მთავარი დოკუმენტია, რომლითაც შეზღუდულია რეაბილიტაციის ყველა მონაწილე, მათ შორის რეაბილიტაციის მმართველი.

თუკი სასამართლოსმიერი რეაბილიტაცია ვერ განხორციელდა, მაშინ იგი შეწყდება და გაკოტრების წარმოება წარიმართება თავისი ლოგიკური დასასრულისაკენ – საწარმოს ლიკვიდაციისაკენ.

5. საგაკოტრებო მორიგების დადება

საგაკოტრებო მორიგება იდება მხოლოდ გაკოტრების გახსნილ წარმოებაში. საგაკოტრებო მორიგების დადებით გაკოტრების წარმოება დასრულდება.

საგაკოტრებო მორიგების დადებაში მონაწილეობენ გაკოტრებისა და უზრუნველყოფილი კრედიტორები, რომლებიც საგაკოტრებო მორიგებას კენჭს უყრიან კრედიტორთა სამომრიგებლო კრებაზე.

საგაკოტრებო მორიგების დადება რამდენიმე ეტაპისაგან შედგება, რომლებიც თანმიმდევრულად ხორციელდება. კერძოდ მორიგების დადებას წინ უსწრებს საგაკოტრებო მორიგების განცხადების სასამართლოში შეტანა და სამომრიგებლო წინადადებების შემუშავება. საგაკოტრებო მორიგების შემდგომი ეტაპებია სამომრიგებლო კრების მოწვევა, მორიგების ირგვლივ მონაწილე კრედიტორების კენჭისყრა და მისი მიღება. საგაკოტრებო მორიგების დამასრულებელი ეტაპია მისი სასამართლოსგან დამტკიცება.

საგაკოტრებო მორიგების თაობაზე განცხადების შეტანის უფლება, ვალაუვალი მოვალის გარდა, აქვს აგრეთვე გაკოტრების კრედიტორს, კრედიტორთა ორგანოებს, გაკოტრების მმართველს და პარტნიორს (აქციონერს).

საგაკოტრებო მორიგების პირობები ასახვას პოულობს *სამომრიგებლო წინადადებებში*. სამომრიგებლო წინადადებების შემუშავება გაკოტრების მმართველს ეკისრება, თუმცა განცხადებაზე უფლებამოსილი სხვა პირები არ არიან შეზღუდულნი განსხვავებული წინადადებების შემუშავებაში. სამომრიგებლო წინადადებები შეიძლება შეიმუშავოს გაკოტრების სასამართლომაც.

კანონი ზუსტად განსაზღვრავს შესამუშავებელი სამომრიგებლო წინადადების ფარგლებს, კერძოდ, მასში უნდა მიეთითოს აუცილებლად კრედიტორთა დაკმაყოფილების პირობები. კანონი პირდაპირ აღგენს პრივილეგირებული და უზრუნველყოფილი კრედიტორების დაკმაყოფილების მინიმალურ ქვოტას (მათი მოთხოვნების არანაკლებ $2/3$ -ს). საგაკოტრებო მორიგებით კრედიტორთა ასეთ დაკმაყოფილებას ქვოტური მორიგება ეწოდება.

ქვოტური მორიგების გარდა, საგაკოტრებო მორიგება შეიძლება განხორციელდეს აგრეთვე გადავადებითი, გადაცემითი ან სალიკვიდაციო მორიგების სახით, ასევე – რეაბილიტაციით ან შერეული სისტემებით. გადავადებითი საგაკოტრებო მორიგება გულისხმობს მოვალის ვალების გადავადებას, გადაცემითი მორიგება – მოვალის საწარმოს მესამე პირისათვის გადაცემას, სალიკვიდაციო მორიგება – ლიკვიდაციის დასრულებას და ა.შ. საგაკოტრებო მორიგების გავრცელებული სახეა აგრეთვე მორიგება სანაციური საზოგადოების შექმნით. ამ დროს მოვალის ქონების, კრედიტორთა მოთხოვნებისა და სხვა დაინტერესებული პირების ქონების გაერთიანებით იქმნება ახალი საზოგადოება, რომელსაც არავითარი მემკვიდრეობა არ აკავშირებს მოვალესთან.

სამომრიგებლო წინადადებაში უნდა მიეთითოს აგრეთვე, მოხდება თუ არა გაკოტრების კრედიტორთა უზრუნველყოფა და იგი რა სახით განხორციელდება. უზრუნველყოფის მიზნით შეიძლება შემოთავაზებული იქნას როგორც სანივთო, ისე პირადი სახის უზრუნველყოფა.

საგაკოტრებო მორიგების დასადასტურებლად მოიწვევა კრედიტორთა საეციალური კრება – *სამომრიგებლო კრება*, რომელშიც გაკოტრების კრედიტორთა გარდა, უზრუნველყოფილი კრედიტორებიც მონაწი-

ლებენ. სამომრიგებლო კრებაზე კენჭი ეყრება სამომრიგებლო წინადადებებს. კენჭისყრა ხორციელდება კრედიტორთა სამი სხვადასხვა ჯგუფის მიხედვით: პრივილეგირებული, არაპრივილეგირებული და უზრუნველყოფილი კრედიტორების ჯგუფების მიხედვით. სამომრიგებლო წინადადების მისაღებად, და შესაბამისად, მორიგების დასადებად კანონი ადგენს ორმაგი უმრავლესობის აუცილებლობას: რიცხვით უბრალო და მოთხოვნათა კვალიფიცირებულ უმრავლესობას. თუმცა ეს უკანასკნელი ერთიანი არ არის ჯგუფების მიხედვით: უზრუნველყოფილ და პრივილეგირებულ კრედიტორთა ჯგუფში იგი უნდა შეადგენდეს მოთხოვნათა მოცულობის არანაკლებ $2/3$ -ს, ხოლო არაპრივილეგირებულ კრედიტორთა ჯგუფში – არანაკლებ $3/4$ -ს.

საგაკოტრებო მორიგების დადება, ანუ კრედიტორების შეთანხმება საგაკოტრებო მორიგების პირობების ირგვლივ, არ არის საკმარისი მისი ნამდვილობისათვის. ამისათვის საჭიროა, რომ იგი დამტკიცდეს საგაკოტრების სასამართლომ. მორიგების დამტკიცებით, სასამართლოს ეძლევა შესაძლებლობა, ერთხელ კიდევ გადაამოწმოს მორიგების განხორციელების სამართლებრივი საფუძვლები, გამოავლონოს დარღვევები და აღმოფხვრას ისინი.

დამტკიცების შემდეგ საგაკოტრებო მორიგება სავალდებულო ხდება იმ კრედიტორებისათვისაც, რომლებსაც ან საერთოდ არ მიუღიათ კენჭისყრაში მონაწილეობა, ან მიიღეს, მაგრამ კენჭისყრისას უმცირესობაში აღმოჩნდნენ. ამდენად, თავისი სავალდებულო ხასიათის გამო საგაკოტრებო მორიგებას შეიძლება „იძულებითი მორიგებაც“ ეწოდოს.

საგაკოტრებო მორიგების დამტკიცების შემდეგ მორიგება სავალდებულო ხდება ვალაუვალი მოვალისათვისაც იმ შემთხვევაშიც კი, როდესაც სამომრიგებლო წინადადების შემუშავება მისგან არ მომდინარეობს. საგაკოტრებო მორიგების დადების პროცესში მოვალეს გარანტირებული აქვს მხოლოდ მოსმენის უფლება.

საგაკოტრებო მორიგების დარღვევის შემთხვევაში თითოეულ კრედიტორზე გაიცემა სააღსრულებო ფურცელი, გაკოტრების ტაბულის ამონაწერის საფუძველზე. აღსრულება განხორციელდება ზოგადი წესების შესაბამისად.

გაკოტრების განსაკუთრებული სახეები

1. ზოგადად.....	148
2. სამკვიდროს გაკოტრება.....	149
ა) ზედავლიანება – სამკვიდროს გაკოტრების საფუძველი.....	149
ბ) მემკვიდრის პასუხისმგებლობის შეზღუდვა.....	150
3. საწარმოების გაკოტრება კონცერნში.....	151
4. საკრედიტო დაწესებულებების გაკოტრება.....	154
5. სადაზღვევო საწარმოების გაკოტრება.....	157
6. სასოფლო-სამეურნეო წარმოებების გაკოტრება.....	159
7. გაკოტრება საერთო საქმიანობის (ამხანაგობის) დროს.....	161

1. ზოგადად

გაკოტრების ქართულ სამართალში გამოიყოფა გაკოტრების ზოგადი და განსაკუთრებული სამართალი. ასეთი დაყოფა გაკოტრების კანონის სტრუქტურასაც ეფუძნება, რომლის პირველი ხუთი თავი გაკოტრების წარმოებაში მონაწილე ყველა სუბიექტისათვის საერთო წესებს ადგენს, ხოლო უკანასკნელი მეექვსე თავი კი გაკოტრების განსაკუთრებული წარმოების საკითხებს აწესრიგებს.

გაკოტრების განსაკუთრებული სამართალი იმითაა თავისებური, რომ მასში მოცემული წესები განსხვავდება გაკოტრების წარმოების ზოგადი წესებისაგან, ხოლო ზოგიერთ შემთხვევაში კი – კერძო სამართალში დადგენილი ზოგიერთი წესისაგანაც.

გაკოტრების სამართლის განსაკუთრებული ნაწილიდან გაკოტრების ისეთი სახის წარმოებებია აღსანიშნავი, როგორიცაა: სამკვიდროს გაკოტრება, გაკოტრება კონცერნში, საკრედიტო დაწესებულებებისა და სადაზღვევო საწარმოების გაკოტრება, სასოფლო-სამეურნეო საწარმოების გაკოტრება და გაკოტრება ამხანაგობის დროს. რაც შეეხება გაკოტრების პარტიკულარულ

წარმოებას, მართალია, იგი კანონში მოცემულია განსაკუთრებულ ნაწილში, მაგრამ ზოგადად მიეკუთვნება საერთაშორისო გაკოტრებას, რომელიც ცალკე უნდა იქნას განხილული.

განვიხილოთ გაკოტრების წარმოების თითოეული განსაკუთრებული სახე.

2. სამკვიდროს გაკოტრება

ა) ზედაფალიანება – სამკვიდროს გაკოტრების საფუძველი

გაკოტრების საქმის წარმოება შეიძლება გაიხსნას, აგრეთვე, სამკვიდრო ქონებაზე. სამკვიდროს გაკოტრების საკითხებს გაკოტრების კანონის ერთი მუხლი (მუხლი 35) აწესრიგებს. აღნიშნული მუხლი ადგენს მხოლოდ იმ თავისებურებებს, რაც დამახასიათებელია ასეთი სახის გაკოტრებისას. სხვა მხრივ, სამკვიდროს გაკოტრებაზე გაკოტრების კანონში მოცემული ზოგადი წესები ვრცელდება. მაგალითად, სამკვიდროს გაკოტრების დროს დადგენილი წესით ხდება გაკოტრების წარმოების გახსნა, გაკოტრების მმართველის დანიშვნა, გაკოტრების კრედიტორების მოთხოვნების შემოწმება და სხვ.

სამკვიდრო სამოქალაქო სამართლის ინსტიტუტია. ამდენად, ზოგიერთი გაკოტრების-სამართლებრივი საკითხის დასაზუსტებლად სამოქალაქო კოდექსის სათანადო ნორმები გამოიყენება.

სამკვიდრო, სამოქალაქო კოდექსის თანახმად, წარმოადგენს მამკვიდრებლის ქონებრივი უფლებებისა და ქონებრივი მოვალეობების ერთობლიობას (სამკო, მუხლი 1328). რადგანაც სამკვიდრო სტატიკურად ასახავს მამკვიდრებლის ქონებრივ მდგომარეობას, ამდენად, იგი, ქონების აღწერილობით, შინაარსობრივად და სტრუქტურულად ქონებრივ ბალანსს ემსგავსება. ბალანსის მსგავსად, სამკვიდროში ერთ მხარეზე განთავსდება სამკვიდრო აქტივი, ანუ მამკვიდრებლის ყველა ქონებრივი უფლება (ნივთები და არამატერიალური ქონებრივი სიკეთეები), ხოლო მეორე მხარეზე

— სამკვიდრო პასივი, ანუ ქონებრივი ვალდებულებები. აღნიშნულიდან გამომდინარე, სამკვიდროს გაკოტრებისას გაკოტრების ერთადერთი საფუძველი შეიძლება მხოლოდ ზედავალიანება იყოს. გადახდის-უუნარობა, როგორც გაკოტრების საფუძველი, საერთოდ გამოირიცხება, რადგანაც გადახდისუუნარობა ფულის გადახდის „უუნარობასთან“ არის დაკავშირებული. ზოლო ასეთი უუნარობა კი ვერ გვექნება სახეზე იმ უბრალო მიზეზის გამო, რომ ფულის გადახდაზე ვალდებული პირი ამ დროს უკვე ცოცხალი აღარ არის! მისი შეუსრულებელი ფულადი ვალდებულებები განთავსდება, ჩვეულებრივ, სამკვიდრო პასივში.

ბ) მემკვიდრის პასუხისმგებლობის შეზღუდვა

სამკვიდროს იღებს მემკვიდრე (სამკო, მუხლი 1421). თუ მემკვიდრე რამდენიმეა, მაშინ ისინი სამკვიდროს თანაბარწილად მიიღებენ (სამკო, მუხლი 1336).

მემკვიდრეზე (მემკვიდრეებზე) სამკვიდროს გადასვლისას წამოიჭრება საკითხი იმის შესახებ, გამოიყენება თუ არა მემკვიდრის საკუთარი ქონებაც, მიღებული სამკვიდროს ქონების გარდა, მამკვიდრებლის კრედიტორების მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად. ქართული მემკვიდრეობის სამართალი, ისევე როგორც გაკოტრების სამართალი, აღნიშნულ საკითხს მემკვიდრის სასარგებლოდ წყვეტს და აღგენს მემკვიდრის პასუხისმგებლობის შეზღუდვას. სამოქალაქო კოდექსის თანახმად, მამკვიდრებლის კრედიტორების წინაშე მემკვიდრე მხოლოდ სამკვიდრო აქტივის ფარგლებშია პასუხისმგებელი (სამკო, მუხლი 1484, პუნქტი 1). თავის მხრივ, გაკოტრების კანონი უშვებს იმის შესაძლებლობას, რომ სამკვიდროს კრედიტორები სამკვიდროს გაკოტრებისას სრულად ვერ დაკმაყოფილდნენ და მათ ნარჩენ თანხაზე მოთხოვნის წარდგენის შესაძლებლობა მხოლოდ მემკვიდრის ქონებაზე გაკოტრების წარმოების გახსნის შემთხვევაში მიეცეთ.

გაკოტრების კანონი სამკვიდროზე გახსნილ გაკოტრების წარმოებას საქმის დაბოუყიდებელ წარმოებად განიხილავს, ისე

თითქოს სამკვიდროს დამტოვებული ცოცხალი ყოფილიყოს. შესაბამისად, სამკვიდროს გაკოტრებისას გაკოტრების მასად მხოლოდ სამკვიდროს აქტივები განისაზღვრება. ხოლო მემკვიდრის კუთვნილი ქონება მასაში მოზიდული არ იქნება.

სამკვიდროზე გაკოტრების წარმოების გახსნა – მამკვიდრებლის კრედიტორების ერთგვარ გარანტიაა. ისინი მოწვეული უნდა იქნან საქმის წარმოების გახსნისას და პირველ რიგში დაკმაყოფილდნენ იმ სამკვიდრო ქონებიდან, რომელიც მემკვიდრემ მიიღო. თუ სახეზე რამდენიმე მემკვიდრეა, მათ მამკვიდრებლის კრედიტორთა მოთხოვნები თავიანთი წილების პროპორციულად უნდა დააკმაყოფილონ (სამკო, მუხლი 1484). სამოქალაქო კოდექსი ადგენს აგრეთვე მემკვიდრეთა ვალდებულებას, აცნობონ მამკვიდრებლის კრედიტორებს სამკვიდროს გახსნის შესახებ (სამკო, მუხლი 1487).

პრაქტიკაში შეიძლება იყოს შემთხვევა, როდესაც სამკვიდროსთან ერთად გაკოტრების წარმოება მემკვიდრის ქონებაზეც გაიხსნას. ასეთ შემთხვევაში მემკვიდრის კრედიტორებს არ მიუწვდებათ ხელი სამკვიდროს იმ ქონებაზე, რომელიც მემკვიდრემ მიიღო. მემკვიდრის კრედიტორების მოთხოვნების დაკმაყოფილების გარანტია მხოლოდ მემკვიდრის კუთვნილი ქონებაა.

რაც შეეხება სამკვიდროს კრედიტორებს, მათ მოთხოვნები მემკვიდრის ქონების მიმართ მხოლოდ იმ შემთხვევაში წარმოემოძათ, თუკი მათ სამკვიდროდან სრული დაკმაყოფილება ვერ მიიღეს. ამ შემთხვევაში მათი მოთხოვნების მოცულობა მხოლოდ ნარჩენი, ანუ დაუკმაყოფილებელი თანხით შემოიფარგლება.

სამკვიდროზე გაკოტრების საქმის წარმოება გაიხსნის თაობაზე განცხადების შეტანის უფლება აქვს როგორც სამკვიდროს კრედიტორს, აგრეთვე მემკვიდრეს, ან ანდერძის ამსრულებელს.

3. საჯაროშობის გააოტრება კონცერნიში

კონცერნი – სამეწარმეო სამართლის ინსტიტუტია. იგი მოწესრიგებულია “მეწარმეთა შესახებ” კანონის მე-17 მუხლით.

შესაბამისად, კონცერნში შემაჯავლი საწარმოთა გაცოტრებისათვის საფუძვლად უნდა გამოვიდეს სამეწარმეო სამართლით მოწესრიგებული საკონცერნო ურთიერთობები. 1999 წელს კანონში შეტანილმა ცვლილებებმა კონცერნების განსხვავებული ხელვა ჩამოაყალიბეს.

სამეწარმეო სამართალი კონცერნს განსაზღვრავს როგორც რამდენიმე საწარმოს შეკავშირებას წილობრივი მონაწილეობის საფუძველზე. კერძოდ, საკონცერნო ურთიერთობის წარმოშობისათვის საკმარისია ერთი საწარმოს მონაწილეობა მეორე საწარმოს საწესდებო კაპიტალში არანაკლებ 5%-ით (მეწკა, მუხლი 17.2). ასეთ კონცერნს თეორიაში „მონაწილეობით განსაზღვრული კონცერნი“ ეწოდება, ვინაიდან მასში გადამწყვეტია ერთი საწარმოს მონაწილეობა მეორე საწარმოში არანაკლებ 5% წილით. მეორე საწარმოში საწესდებო კაპიტალის არანაკლებ 5% წილის დაუფლების შემდეგ აღნიშნული საწარმო მისგან დამოუკიდებლად აღმოჩნდება საკონცერნო ურთიერთობაში. ამიტომ ასეთ საწარმოს „კონცერნს მიკუთვნებულ საწარმოსაც“ უწოდებენ.

მონაწილეობით განსაზღვრული კონცერნისაგან განსხვავდება მეორე ტიპის კონცერნი, სადაც ადგილი აქვს ერთი საწარმოს (ანუ ძირითადი საწარმოს) გაბატონებას მეორე საწარმოზე (ანუ არაძირითად საწარმოზე). თავის მხრივ, გაბატონებულ საწარმოს განსაზღვრული პასუხისმგებლობა გააჩნია არაძირითადი საწარმოს წინაშე. საწარმოს გაბატონებული მდგომარეობა მეორე საწარმოში წარმოიშვება, თუ მის ხელში აღმოჩნდება მეორე საწარმოს წილთა უმრავლესობა, ანუ 50%-ზე მეტი (შდრ. მეწკა, მუხლები 17.3 და 17.4). აღნიშნული ტიპის კონცერნს „ბატონობაზე დაფუძნებულ კონცერნს“ უწოდებენ. ამ ტიპის კონცერნში, თუკი ძირითადი საწარმო ფლობს არაძირითად საწარმოში წილთა 75%-ზე მეტს, ძირითადი საწარმო პასუხს აგებს არაძირითადი საწარმოს წინაშე მათ შორის დადებული გარიგებებით განზრახ მიყენებული ზიანისათვის.

საერთოდ, კონცერნი – ფაქტობრივი მდგომარეობაა, რომელიც წარმოიშობა ერთი საწარმოს მიერ მეორე საწარმოში წილების

განსაზღვრული ოდენობის ფლობით. საწარმოთა ურთიერთკავშირზე დამყარებული ფაქტობრივი მდგომარეობა არ საჭიროებს რეგისტრაციას სამეწარმეო რეესტრში.

ვიდრე 1999 წლის ცვლილებებით განსხვავებულად მოწესრიგდებოდა საკონცერნო ურთიერთობები, მისთვის დამახასიათებელი იყო ის, რომ ძირითადი საწარმო უნაზღაურებდა არაძირითად საწარმოს წლიურ ზარალს, ასევე მის ქონებრივ ღანაკლისებს, წარმოშობილი გარიგებიდან ან სხვა ღონისძიებებიდან, ხოლო, თუ ძირითადი საწარმოს წილი 75%-ზე მეტს შეადგენდა, მაშინ იგი ვალდებული იყო, აენაზღაურებინა ამ საწარმოს ან მესამე პირთა წინაშე არაძირითადი საწარმოს მიერ დადებული გარიგებებით გამოწვეული ზარალი. ახალი ცვლილებებით ძირითადი საწარმოს ასეთი ვალდებულებები გამოირიცხა და მას არაძირითადი საწარმოს მიმართ დაეკისრა პასუხისმგებლობა მხოლოდ მათ შორის დადებული გარიგებებით განზრახ მიყენებული ზიანისათვის.

გაკოტრების სამართლისათვის განსაკუთრებული ინტერესის საგანია ის საწარმო, რომლის წილებსაც დაეფულა სხვა საწარმო. მონაწილეობით კონცერნში – ეს არის კონცერნს მიკუთვნებული საწარმო, ხოლო ბატონობაზე დაფუძნებულ კონცერნში – არაძირითადი საწარმო. როგორც კონცერნს მიკუთვნებული საწარმოსათვის, ისე არაძირითადი საწარმოსათვის გაკოტრების სამართალი ადგენს სპეციალურ მოწესრიგებას. კერძოდ, გაკოტრების სამართალი აღნიშნული მოწესრიგებით გამორიცხავს საერთოდ ძირითადი საწარმოს პასუხისმგებლობას არაძირითად საწარმოს კრედიტორების წინაშე, თუკი ამ უკანასკნელის მიმართ გაიხსნა გაკოტრების საქმის წარმოება. ეს იქიდან გამომდინარეობს, რომ გაკოტრების სამართლისათვის კონცერნში შემაგალი თითოეული საწარმო დამოუკიდებელი გაკოტრებაუნარიანი სუბიექტია, რომელთა მიმართაც გაკოტრების საქმის წარმოება დამოუკიდებლად განხორციელდება.

კონცერნში შემაგალი საწარმოების მიმართ გაკოტრების წარმოება იმ წესების გამოყენებით ტარდება, რაც საკონცერნო

ურთიერთობის გარეთ არსებული საწარმოებისათვის არის დადგენილი. არ არის გამორიცხული, რომ გაკოტრების საქმის წარმოება გაიხსნას ერთდროულად როგორც ძირითად საწარმოზე, ისე არაძირითად საწარმოზე. განსხვავებული შეიძლება იყოს, აგრეთვე, მათი გაკოტრების მიზეზებიც. გაკოტრების ორივე წარმოება წარიმართება თითოეულის მიმართ დამოუკიდებლად, ისე, რომ ძირითადი საწარმო ვალდებული არ იქნება, დააკმაყოფილოს არაძირითადი საწარმოს კრედიტორთა მოთხოვნები.

4. საკრედიტო დაწესებულებების გაკოტრება

გაკოტრების ახალი სამართალი, რომელიც 1996წ. 26 ივნისს იქნა შემოღებული, ბანკებისა და სხვა საკრედიტო დაწესებულებების გაკოტრების საკითხებს თავიდანვე ითვალისწინებდა. საკრედიტო დაწესებულებების გაკოტრების საქმის წარმოებისათვის გამოიყენებოდა გაკოტრების კანონში მოცემული ზოგადი წესები იმ თავისებურებების გათვალისწინებით, რაც აღნიშნული კანონის 37-ე მუხლით იყო დადგენილი. მიუხედავად ბანკების გაკოტრების საკითხის მოწესრიგებისა, გაკოტრების კანონის მიღებიდან ზუსტად ერთი წლის თავზე (1997წ. 27 ივნისს) განხორციელებული ცვლილებებით 37-ე მუხლი ბლანკეტურ ნორმად გარდაიქმნა და ბანკებისა და სხვა საკრედიტო დაწესებულებების გაკოტრების საკითხი მოსაწესრიგებლად „შესაბამის კანონმდებლობას“ გადაეცა.

რა თქმა უნდა, ცალკე კანონმდებლობით ბანკებისა და სხვა საკრედიტო დაწესებულებების გაკოტრების მოწესრიგებას თავისი გამართლება აქვს, რადგანაც საკრედიტო დაწესებულების, განსაკუთრებით კი, ბანკის გაკოტრების წარმოება, თავისი სპეციფიკურობიდან გამომდინარე, მთელი რიგი თავისებურებით გამოირჩევა. სამწუხაროდ, გაკოტრების კანონის ადრე არსებული 37-ე მუხლის ნოვაციის შედეგად, ღლეხ ბანკების გაკოტრება იურიდიული მოწესრიგების გარეშე დარჩა, ანუ ღლეხანდელი მდგომარეობით ქართული სამართალი არავითარ მოწესრიგებას

არ ითვალისწინებს, თუკი ბანკი ან სხვა საკრედიტო დაწესებულება გარკვეული მიზეზების გამო გადახდისუუნარო ან ზედავალიანებული აღმოჩნდება. გაკოტრების კანონში მითითებულ „შესაბამისი კანონმდებლობა“ ღლეს არ არსებობს.

რაც შეეხება „კომერციული ბანკების შესახებ“ კანონს, იგი არ შეიძლება ბანკების ან სხვა საკრედიტო დაწესებულების გაკოტრების მომწესრიგებელ ნორმატიულ აქტად გამოვიდეს, ვინაიდან იგი მხოლოდ კომერციული ბანკის გადახდისუუნაროდ გამოცხადებისა და შემდგომში ამის საფუძველზე განსაზოორციელებელი ლიკვიდაციის საკითხებს აწესრიგებს (შდრ. კომცბანკა, მუხლები 36 და 37). გაკოტრება კი, როგორც უკვე განვიხილეთ, სულ სხვა შინაარსს მოიცავს და მხოლოდ სალიკვიდაციო წარმოების განზოორციელებით არ შემოიფარგლება. გაკოტრების სამართლის ერთ-ერთი მიზანია აგრეთვე ეკონომიკურად მძიმე მდგომარეობაში ჩავარდნილი მოვალის ან მისი საწარმოების გადარჩენა-გაჯანსაღება, რომელიც ხშირ შემთხვევაში სარეაბილიტაციო ღონისძიებების განზოორციელებაში გამოიხატება. ამასთან, გაკოტრების სამართალში საწარმოს გაჯანსაღების ღონისძიებების განზოორციელება საწარმოს ლიკვიდაციას ყოველთვის წინ უსწრებს.

კომერციული ბანკის გადარჩენისა და მისი რეაბილიტაციის საკითხებს არ აწესრიგებს “კომერციული ბანკების შესახებ” სპეციალური კანონი. ერთადერთ “შესაბამის კანონმდებლობად” შეიძლება მიჩნეული იქნას ეროვნული ბანკის პრეზიდენტის მიერ 2003 წელს დამტკიცებული „კომერციული ბანკის გადახდისუუნაროდ და გაკოტრებულად გამოცხადების წესი“. თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ აღნიშნული ნორმატიული აქტი ვერ გამოდგება კომერციული ბანკის გაკოტრების მომწესრიგებელ კანონმდებლობად, ვინაიდან მისი ნორმების უმრავლესობა წინააღმდეგობაში მოდის გაკოტრების სამართლის პრინციპებთან. მაგალითად, მოცემული წესის თანახმად, კომერციული ბანკი შეიძლება გამოცხადდეს როგორც გაკოტრებულად, ასევე გადახდისუუნაროდ. გაკოტრების სამართალი კი გადახდისუუნარობას გაკოტრების წარმოების გახსნის

წინაპირობად მიიჩნევს. ანდა, მოცემული წესის მიხედვით, გადახდისუუნარობის პირობად მიიჩნევა მდგომარეობა, როცა აქტივები ნაკლებია ვალდებულებებზე. ასეთი მდგომარეობა კი გაკოტრების სამართლის მიხედვით, მხოლოდ ზედავალიანებას შეესაბამება, და სხვ.

უნდა აღინიშნოს, რომ სხვა ქვეყნებში ბანკების გაკოტრება ყოველთვის სახელმწიფოს განსაკუთრებული ყურადღების ქვეშ იმყოფება. სახელმწიფოს ასეთი ყურადღება განპირობებულია, ერთის მხრივ, ქვეყნის ეკონომიკური და ფინანსური სტაბილურობის შენარჩუნების აუცილებლობით, და მეორეს მხრივ, მეანაბრეთა დაცვის უზრუნველყოფით, კერძოდ, მათთვის სოციალური გარანტიების შექმნით. მოცემული ამოცანების საფუძველზე, სახელმწიფოს მთელი რიგი ვალდებულებები ეკისრება, ხოლო, ამ ვალდებულებებიდან გამომდინარე, კი — განსაზღვრული პასუხისმგებლობაც.

სამწუხაროდ, საქართველოში დღეს მოქმედი კანონმდებლობა არ აღჭურავს სახელმწიფოს არავითარი მსგავსი ვალდებულებებით, და, შესაბამისად, ტოვებს მას პასუხისმგებლობის გარეშეც. გაკოტრების კანონი და მისი 37-ე მუხლი, ვიდრე იგი შეიცვლებოდა, აყენებდა აუცილებელ მინიმალურ მოთხოვნებს, რომელთა შესრულებაც, ერთის მხრივ, ბანკის ლიკვიდურ მუშაობას უზრუნველყოფდა, და მეორეს მხრივ, ბანკის გაკოტრების შემთხვევაში მეანაბრეთა დაცვის მყარ გარანტიებს ქმნიდა. მაგალითად, ადრე არსებული მოწესრიგების თანახმად, განსაკუთრებით ხაზგასმული იყო საქართველოს ეროვნული ბანკის ვალდებულება, უზრუნველყო ბანკების ლიკვიდურობა და გადახდისუუნარიანობა. გარდა ამისა, სახელმწიფოს ევალებოდა, უზრუნველყო ანაბრების საგარანტიო ფონდის შექმნა. მაგრამ, რაც ყველაზე მნიშვნელოვანი იყო, კანონი იმავდროულად ითვალისწინებდა სახელმწიფოს პასუხისმგებლობას, თუკი იგი არ შეასრულებდა ამ ვალდებულებას. ასეთ შემთხვევაში, სახელმწიფოს უშუალოდ, მთელი თავისი ქონებით ეკისრებოდა პასუხისმგებლობა კერძო პირების წინაშე. სამწუხაროდ, ანაბრების საგარანტიო ფონდი დღესაც არ არის შექმნილი, ისევე როგორც

37-ე მუხლის გაუქმებით აღარ არსებობს სახელმწიფოს პასუხისმგებლობა მეანობის წინაშე.

5. სადაზღვევო საწარმოების გაკოტრება

სადაზღვევო საწარმოებს, თავიანთი საქმიანობის სპეციფიკიდან გამომდინარე, ქვეყნის ეკონომიკაში განსაკუთრებული ადგილი უკავიათ. დაზღვევის მეშვეობით ისინი ახორციელებენ პირთა (დაზღვეულთა) პირადი და ქონებრივი ინტერესების დაცვას იმ ფულადი ფონდების ხარჯზე, რომელთა ფორმირება დაზღვეულთა მიერ გადახდილი სადაზღვევო შენატანებით ხდება (დაზღკა, მუხლი 3).

სადაზღვევო სისტემა მოიცავს დაზღვეულთა დიდ რიცხვს. ამიტომ ამ სისტემის სწორ და გამართულ ფუნქციონირებაზე ბევრადაა დამოკიდებული ქვეყანაში მოქალაქეთა სოციალური დაცვის სრულყოფილი გარანტიების შექმნა. სწორედ ესაა მიზეზი, რომ სადაზღვევო საქმიანობა სახელმწიფოს განსაკუთრებული ზედამხედველობით ხორციელდება. საქართველოში ასეთი ფუნქცია მინდობილი აქვს სპეციალურ სახელმწიფო ორგანოს – საქართველოს დაზღვევის სახელმწიფო ზედამხედველობის სამსახურს (დაზღკა, მუხლები 18-20).

სადაზღვევო საწარმოს გაკოტრებით ხელშეხებას დაზღვეულთა დიდი რიცხვი განიცდის. შესაბამისად, საფრთხის ქვეშ უამრავი დაზღვეულის სოციალური და ეკონომიკური ინტერესები დგება, ასევე მცირდება მათი პირადი და ქონებრივი ინტერესების დაცვის გარანტიები. დაზღვეულთა მიერ გადახდილი სადაზღვევო შენატანები შეიძლება დაკარგვის საფრთხის ქვეშ აღმოჩნდეს. ამ ნიშნით სადაზღვევო საწარმოს გაკოტრება ახლოს დგას ბანკის გაკოტრებასთან, რომლის დროსაც მეანობრემ შეიძლება, ასევე, ბანკში შეტანილი ფულადი სახსრები დაკარგოს.

დაზღვეულთა ქონებრივი ინტერესების დაცვის გარკვეული გარანტიები მოცემულია თვით დაზღვევის შესახებ კანონში. მაგალითად, დაზღვევის ზედამხედველობის სამსახურის ერთ-ერთ

ფუნქციას სადაზღვევო საწარმოების ქმედუნარიანობის უზღუნ-ველყოფა წარმოადგენს, რაც ქმედუნარიანი სადაზღვევო საწარ-მოებისათვის ლიცენზიების გაცემას განაპირობებს, ხოლო მათ მიერ დადგენილი გადახდისუნარიანობის გარანტიების დაუც-ველობისას – ლიცენზიის მოქმედების შეჩერებას (დაზღკა, მუხლი 19 და 25). აქ მიზანშეწონილი იქნებოდა, თუკი დაზღვევის კანონში პირდაპირ მიეთითებოდა სადაზღვევო საწარმოების მოვალეობაზე, დაზღვევის ზედამხედველობის სამსახურისათვის გადახდის-უნარობის ან ზედავალთანების შესახებ ინფორმაცია წარედგინათ.

სადაზღვევო საწარმოს გაკოტრების შემთხვევაში დაზ-ღვეულთა ინტერესების დაცვას ემსახურება სპეციალური მოწესრიგება, რომელიც მოცემულია გაკოტრების კანონის 38-ე მუხლში. აღნიშნული მუხლი ადგენს, ერთის მხრივ, დაზღვევის ზედამ-ხედველობის სამსახურის კომპეტენციას გაკოტრებული სადაზღვევო საწარმოების მიმართ, და, მეორეს მხრივ, განსაზღვრავს დაზღვეულთა უფლებებს ზოგიერთი სახის მზღვეველის ფულადი ფონდების მიმართ.

პირველ შემთხვევაში, გაკოტრების კანონი განსაზღვრავს დაზღვევის ზედამხედველობის სამსახურის უფლებას, შეიტანოს გაკოტრების განცხადება სადაზღვევო საწარმოს გაკოტრებისას (გაწკა, მუხლი 38.1). გაკოტრების განცხადების შეტანა, ჩემი აზრით, მის მოვალეობასაც უნდა შეადგენდეს. დაზღვევის ზედამხედველობის სამსახურის განცხადება სავალდებულო უნდა იყოს გაკოტრების სასამართლოსათვის, რომელმაც გაკოტრების საქმის წარმოება დაუყოვნებლივ უნდა გახსნას. გაკოტრების განცხადების შეტა-ნისთანავე დაზღვევის ზედამხედველობის სამსახური ვალდებულია დაიწყოს ღონისძიებები სადაზღვევო საწარმოს გადარჩენა-გაჯანსაღებასთან დაკავშირებით, კერძოდ, მას უფლება აქვს მისცეს თანხმობა სანაციისთან დაკავშირებული ღონისძიებების ირგვლივ. ასეთი ღონისძიებები კი შეიძლება იყოს: გადახდის მორატორიუმის შემოღება, სადაზღვევო შენატანის შემცირება, მენეჯმენტის შეცვლა სადაზღვევო საწარმოში და სხვ. ეროვნული ბანკისაგან განსხვავებით,

დაზღვევის ზედამხედველობის სამსახურს უფლება აქვს გაკოტრების წარმოების გახსნის შემდეგ დაიწყოს მოვალე სადაზღვევოს საწარმოს გადარჩენისათვის ზრუნვა, რაც, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, გამოირიცხულია ბანკების გაკოტრების დროს. სადაზღვევო საწარმოს გაკოტრებისაგან განსხვავებით, ბანკის ქონება, მისი ლიკვიდირებულად გამოცხადებისთანავე, ხვდება სააუქციონო ჩაქურჩის ქვეშ.

გაკოტრების კანონი განსაზღვრულ მოწესრიგებას ადგენს სიცოცხლის დამზღვევი და ზარალისაგან დამზღვევი საწარმოების გაკოტრებისას. აღნიშნული მოწესრიგება შეეხება ამ ორივე ტიპის საწარმოების დაზღვეულების უფლებების რეალიზაციას. მაგალითად, სიცოცხლის დამზღვევი საწარმოებისა და ზარალის დამზღვევი საწარმოების დაზღვეულები გათანაბრებულნი არიან პრივილეგირებულ, ანუ იმ კრედიტორებთან, რომელთა მოთხოვნებიც გაკოტრების ტაბულაში პირველ ადგილზეა. განსხვავება კი იმაში მდგომარეობს, რომ სიცოცხლის დამზღვევი საწარმოს დაზღვეულების მოთხოვნები სარეზერვო ფონდებიდან დაკმაყოფილებისკენაა მიმართული, მაშინ როცა ზარალისაგან დამზღვევი საწარმოს დაზღვეულთა მოთხოვნები სადაზღვევო შენატანების უკან დაბრუნებას ეფუძნება.

6. სასოფლო-სამეურნეო წარმოებების გაკოტრება

სასოფლო-სამეურნეო წარმოებების გაკოტრების საკითხები სხვადასხვა ქვეყანაში სხვადასხვაგვარად წყდება. გაკოტრების ქართულმა სამართალმა ამ ეტაპზე უარი თქვა საკომლო, ანუ იგივე გლეხური ან ფერმერული მეურნეობების გაკოტრებაზე და ისინი გაკოტრების წარმოებისაგან გამოირიცხა (გაწკა, მუხლი 39). მაშასადამე, საკომლო მეურნეობები წარმოადგენენ გაკოტრებაუნარიო პირებს, ისევე როგორც სახელმწიფო და სხვა საჯარო-სამართლებრივი სუბიექტები.

საკომლო მეურნეობაში იგულისხმება ფიზიკური პირის მიერ სასოფლო-სამეურნეო ან სატყეო-სამეურნეო საქმიანობის

განხორციელების მიზნით მოწყობილი წარმოება. სამეწარმეო სამართალი სამეწარმეო საქმიანობად არ მიიჩნევს ფიზიკური პირის სასოფლო-სამეურნეო ან სატყეო-სამეურნეო საქმიანობას, ხოლო თვით პირებს კი — მეწარმეებად. საკომლო მეურნეობებს არ მიეკუთვნებიან სასოფლო-სამეურნეო საწარმოები, რომლებიც, მართალია, თავიანთ საქმიანობას წარმართავენ სასოფლო-სამეურნეო და სატყეო-სამეურნეო სფეროში, მაგრამ განსაზღვრული სამართლებრივი ფორმით არიან ჩამოყალიბებულნი და სამეწარმეო რეესტრში საწარმოს სახით არიან რეგისტრირებულნი. მაშასადამე, საკომლო მეურნეობებისაგან განსხვავებით, სასოფლო-სამეურნეო საწარმოები ექვემდებარებიან გაკოტრებას და გაკოტრებაუნარიან სუბიექტებს წარმოადგენენ.

საკომლო მეურნეობების გამორიცხვა გაკოტრების წარმოებიდან განპირობებული იყო, უპირველეს ყოვლისა, იმ პერიოდის საქართველოს ეკონომიკური მდგომარეობით, როდესაც კანონი მიიღებოდა. ამ დროს არ შეიძლებოდა ჩანასახშივე მოსპობილიყო სოფლის მეურნეობის პროდუქტების მწარმოებელი და დამამზადებელი მეურნეობები, რომლებიც საკვებ პროდუქტებზე გარკვეულწილად მოსახლეობის მოთხოვნებს აკმაყოფილებდნენ. გარდა ამისა, საკომლო მეურნეობების ხვედრითი წილი, რომლებიც თავიანთი ეკონომიკური ბრუნვის მაჩვენებლებით, წვრილ წარმოებებს მიეკუთვნებიან, საქართველოს ეკონომიკაში არც თუ ისე დიდი იყო (და ასეა ამჟამადაც).

გაკოტრების სამართლის მზრუნველობა საკომლო მეურნეობებისადმი მხოლოდ იმით არ შემოიფარგლება, რომ ისინი, როგორც მოვალეები, გამოირიცხებიან გაკოტრების წარმოებიდან. გაკოტრების სამართალი საკომლო მეურნეობებისადმი მზრუნველობას მაშინაც იჩენს, როდესაც ისინი გაკოტრების კრედიტორებად თავად მოგვევლინებიან. ამ შემთხვევაში ისინი გაკოტრების პრივილეგირებულ კრედიტორებს უთანაბრდებიან და დაკმაყოფილდებიან პრივილეგირებულ, ანუ გაკოტრების ტაბულის მეორე რიგში განთავსებულ კრედიტორებთან ერთად.

გაკოტრების სამართალი აწესრიგებს აგრეთვე ამხანაგობის გაკოტრების საკითხებს (გაწკა, მუხლი 40).

ამხანაგობა, სამოქალაქო სამართლის მიხედვით, იმ შემთხვევაში იქმნება, თუ ორი ან მეტი პირი სახელშეკრულებო საფუძველზე ახორციელებს ერთობლივ საქმიანობას, საერთო სამეურნეო ან სხვა მიზნების მისაღწევად (სამკო, მუხლი 930). რადგანაც სამოქალაქო კოდექსი იცნობს სხვა სახის ამხანაგობასაც (როგორიცაა, ბინის მესაკუთრეთა ამხანაგობა, სამკო, მუხლი 216), ამდენად პირთა ერთობლივი სამეურნეო საქმიანობის საფუძველზე შექმნილ ამხანაგობას, სხვაგვარად, სამეურნეო ამხანაგობაც შეიძლება ეწოდოს.

სამეურნეო ამხანაგობა არ წარმოადგენს იურიდიულ პირს. მოუხედავად ამისა, იგი მაინც განეკუთვნება გაკოტრებაუნარიან სუბიექტებს. ასეთად ამხანაგობა პირდაპირ არის კანონით აღიარებული (გაწკა, მუხლი 2). სამეურნეო ამხანაგობა გაკოტრებაუნარიან სუბიექტად იმ საფუძველითაც გვევლინება, რომ იგი შეიძლება აღსასრულებლად მისაქცეველ საკმარის ქონებასაც ფლობდეს. სამეურნეო ამხანაგობის ქონება შეიძლება შეიქმნას, ერთის მხრივ, მონაწილეთა შესატანების საფუძველზე და, მეორეს მხრივ, იგი შეძენილი ან მიღებული იქნას ერთობლივი საქმიანობის განხორციელების შედეგად (სამკო, მუხლი 932, 939.1 მუხლთან ერთად). ამხანაგობაში შეტანილი ან მოგვიანებით შექმნილი (შეძენილი ან მიღებული) ქონება ან ამხანაგობის მონაწილეთა საერთო საკუთრებას, ანდა ცალკეული მონაწილის ინდივიდუალურ საკუთრებას წარმოადგენს. მოუხედავად ამისა, აღნიშნული ქონება გამოცალკევებულია მონაწილეთა სხვა ქონებისაგან და ემსახურება მათ საერთო სამეურნეო ან სხვა ერთობლივი მიზნის განხორციელებას.

ამხანაგობაში გამოცალკევებულ საერთო ქონებას სამოქალაქო კოდექსი ერთობლივი საქმიანობის ქონებასაც უწოდებს (შდრ.

სამკო, მუხლი 939). სწორედ საერთო ქონების განცალკევებულად არსებობა უშვებს იმის შესაძლებლობას, რომ ამხანაგობის მიმართ გაკოტრების საქმის წარმოება გაიხსნას.

ერთობლივი საქმიანობის ქონებაზე გაკოტრების საქმის წარმოების გახსნის შემთხვევაში გაკოტრების მასაში მხოლოდ საერთო, ანუ ერთობლივი საქმიანობისათვის გამოცალკევებული ქონება შევა. ეს ნიშნავს, რომ გაკოტრების მასაში ქონების ყველა ის ობიექტი ჩაირთვება, რომელიც მხოლოდ ერთობლივ სამეურნეო საქმიანობას ემსახურებოდა, მიუხედავად იმისა, თუ იგი რომელი მონაწილის საკუთრებას წარმოადგენდა (სამკო, მუხლი 40.1). შესაბამისად, კრედიტორთა მოთხოვნები ამ საერთო ქონებიდან დაკმაყოფილდება. თუ აღნიშნული ქონება არ იქნება საკმარისი, მაშინ ამხანაგობის მონაწილენი პასუხს სოლიდარულად აგებენ (სამკო, მუხლი 937), თითოეული — თავისი წილის შესაბამისად.

პასუხისმგებლობის დაკისრების ეს სუბსიდიური წესი განასხვავებს სამეურნეო ამხანაგობას, მაგალითად, არარეგისტრირებული კავშირისაგან, სადაც კავშირის ქონების უკმარისობის შემთხვევაში, პასუხისმგებლობა სოლიდარულად შეიძლება დაეკისროს მხოლოდ იმ პირებს, რომელთა მოქმედებამაც გამოიწვია კავშირის დავალიანება (შდრ. სამკო, მუხლი 45.4).

სამეურნეო ამხანაგობის გაკოტრების შემთხვევაში, თუკი მისი ქონება არ არის საკმარისი, გაკოტრების საქმის წარმოება შეიძლება გაიხსნას ამხანაგობის მონაწილეთა პირად ქონებაზეც.

ერთობლივი საქმიანობის (ამხანაგობის) ქონებაზე გაკოტრების წარმოების გახსნა მისი გაუქმების ერთ-ერთ საფუძველს წარმოადგენს (სამკო, მუხლი 939, „ა“). ამხანაგობის შეწყვეტის ერთ-ერთი საფუძველია, აგრეთვე, გაკოტრების საქმის წარმოების გახსნა ამხანაგობის ერთ-ერთი მონაწილის ქონებაზე.

გაკოტრების წარმოება ამხანაგობაში იმ ზოგადი წესებით წარიმართება, რაც გაკოტრების სამართალშია დადგენილი (წარმოების გახსნა, გაკოტრების მმართველის დანიშვნა და ა.შ.). თუმცა გაკოტრების სამართალი აქაც ადგენს ზოგიერთ გამონაკლისს.

ზოგადი წესებისაგან განსხვავებით, ამხანაგობაში დაქირავებული ყველა მუშაკი როდი წარმოადგენს გაკოტრების პრივილეგიურულ, ანუ გაკოტრების ტაბულის პირველ რიგში განთავსებულ კრედიტორს. კერძოდ, ამხანაგობის მონაწილე, რომელიც იმავდროულად წარმოადგენს ამხანაგობის დაქირავებულ მუშაკს, არ მიიჩნევა გაკოტრების კრედიტორად, თუკი იგი, როგორც მონაწილე, მონაწილეობდა ამხანაგობის მოგების მიღებაში. ეს გამონაკლისი მიმართულია ამხანაგობის არამონაწილე მუშაკების ინტერესების დასაცავად.

ამხანაგობის გაკოტრება შეიძლება აგრეთვე საქმის გამართივებული წარმოებით წარიმართოს.

გაკოტრების სამართლის განვითარების მოკლე ისტორია

1. გაკოტრების სამართლის წარმოშობა.....	164
ა) გაკოტრება რომის სამართალში.....	164
ბ) განვითარების ეტაპები.....	165
გ) <i>missio in bona</i>	166
დ) <i>cessio bonorum</i>	167
ე) წარმოების მართვა.....	167
2. გაკოტრების სამართალი რომის სამართლის რეცეფციის შემდგომ.....	168
3. გაკოტრების სამართალი მე-19 საუკუნეში.....	169
4. გერმანიის 1877წ. გაკოტრების დებულება.....	171
5. გაკოტრების სამართლის განვითარება საქართველოში.....	173
ა) არაშემძლეობა 1931წ. სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის მიხედვით.....	173
ბ) 1992წ. დეკრეტი საწარმოთა გაკოტრების შესახებ.....	179
გ) 2001 წლის ნოვაცია გაკოტრების მოქმედ სამართალში.....	183

1. გაკოტრების სამართლის წარმოშობა

ა) გაკოტრება რომის სამართალში

გაკოტრების სამართალს ფესვები რომის სამართალში აქვს. იგივე არ შეიძლება ითქვას საგაკოტრებო მორიგების სამართალზე, რომელიც მხოლოდ XX საუკუნის 20-იან წლებში ჩაისახა და განვითარდა.

გაკოტრების შინაარსს საფუძვლად ლათინური “კონკურსი” უდევს საფუძვლად, რაც პირთა თავმოყრას (ლათ. *concursum*) ნიშნავს. სწორედ ამით ხასიათდებოდა რომის სამართალში რამდენიმე კრედიტორთა თავმოყრა მათი საერთო მოვალის წინააღმდეგ.

რომის კლასიკური სამართალი ერთმანეთისაგან არ განასხვავებდა, ერთის მხრივ, ცალკეული კრედიტორის იძულებით აღსრულებას მისი მოვალის წინააღმდეგ, და, მეორეს მხრივ, მრავალი კრედიტორის იძულებით აღსრულებას მათი საერთო მოვალის წინააღმდეგ. კრედიტორთა ერთობლიობისათვისაც გამოიყენებოდა აღსრულების იგივე წესები, რაც დამახასიათებელი იყო ცალკეული კრედიტორისათვის. ეს კი იმის დასტურია, რომ გაკოტრების სამართლის განვითარება სააღსრულებო სამართლის განვითარებას ემთხვევა. ამიტომ მისი ისტორიული ძირები სწორედ რომის სამართალში უნდა ვეძებოთ, სადაც პირველად ჩაისახა სააღსრულებო სამართალი. თუმცა უკვე მაშინ გამოიკვეთა გაკოტრების სამართლის გარკვეული ინსტიტუტები, რამაც საფუძველი სამართლის სრულიად განსხვავებული დარგის ჩამოყალიბებას დაუდო.

რომის სამართალში გაკოტრების სამართლის თვითმყოფადი სისტემა მოგვიანებით ჩამოყალიბდა, რომელიც შემდგომში ევროპის სხვადასხვა ქვეყნების მიერ იქნა გადმოღებული და გაფართოებული. რომის სამართალი დაედო საფუძველად, აგრეთვე, გაკოტრების გერმანულ სამართალს, რომელიც, თავის მხრივ, ასევე, გახდა გაკოტრების ქართული სამართლის საფუძველი.

ბ) განვითარების ეტაპები

გაკოტრების სამართლის განვითარებაში ორი სხვადასხვა თანმიმდევრული ეტაპი გამოიყოფა.

განვითარების პირველი ეტაპი ხასიათდება პიროვნების ეგზეკუციით. ეს არის პერიოდი, როდესაც კრედიტორის აღსრულების ობიექტს მოვალის პიროვნება წარმოადგენდა, კერძოდ, მისი ღირსება, თავისუფლება, სხეული და თვით სიცოცხლეც კი. მოვალის ქონება, როგორც აღსრულების ობიექტი, იშვიათად მოიხსენიებოდა. ამრიგად, კრედიტორთა სასარგებლოდ აღსასრულებლად უნდა მიქცეულიყო ადამიანის პიროვნული ღირებულებები. მაგალითად, XII ტაბულის კანონით (ჩვ. წ. აღ. 451 წ.), კრედიტორს უფლება ჰქონდა, მოვალე

ცემით მოკლა ან იგი მონად გაეყიდა. პიროვნების ეგზეკუცია საკმაოდ მკაცრი ღონისძიება იყო მოვალისათვის.

პიროვნების ეგზეკუციის პერიოდში ძირითადი მოქმედი პირი კრედიტორი იყო. ხელისუფლებას (მაგისტრატს) ამ ეტაპზე ჯერ კიდევ არ შეეძლო რაიმე ზეგავლენა მოეხდინა მასზე. მოვალის მიმართ კრედიტორის სააღმსრულებლო ქმედება მის კერძო საქმედ განიხილებოდა.

მაგისტრატის ხელისუფლების ზრდასთან ერთად, სახელმწიფო თანდათანობით ითავებდა მოვალის პიროვნების დაცვის ფუნქციებსაც. სხვადასხვა სამართლებრივი აქტებით უკვე უქმდებოდა მოვალის მოკვლისა და მონად გაყიდვის უფლება (ჩვ. წ. აღ. 351 წ.). მიუხედავად ამისა, კრედიტორს მაინც მიუწვდებოდა ხელი მოვალის პიროვნების სხვა ღირებულებებზე.

გაკოტრების სამართლის განვითარების მეორე ეტაპს წარმოადგენდა მოვალის ქონების ეგზეკუცია (ასევე: ნატურით ეგზეკუცია). ამ დროს აღსრულების ობიექტებში მოვალის ქონებაც იქნა ჩართული. ამრიგად, მოვალის პიროვნება, როგორც აღსრულების ობიექტი, გამოცალკევდა მისი ქონებისაგან. თუმცა თავის საწყის ეტაპზე ქონების ეგზეკუცია არც თუ ისე სრულყოფილად ხორციელდებოდა. კრედიტორი მხოლოდ ქონებაზე არ ახდენდა აღსრულებას, არამედ მას შეეძლო, კვლავ „შეხებოდა“ მოვალის პიროვნებას. ქონების ეგზეკუციის შემოღებით კრედიტორმა არჩევანის შესაძლებლობა მოიპოვა, ანუ მას უკვე შეეძლო, თავად ამოერჩია, რომელ ღირებულებებზე მოეხდინა აღსრულება — პიროვნებაზე თუ — ქონებაზე.

გ) *missio in bona*

მოვალის ქონებაზე უშუალო აღსრულება შესაძლებელი იყო ხელისუფლების განკარგულებით, კერძოდ, კი — სასამართლოს მითითებით (ლათ. *მისსიო ინ ბონა*). სასამართლოს მეშვეობით კრედიტორს ეძლეოდა შესაძლებლობა, აღსრულება მოეხდინა მოვალის ქონების არა ცალკეულ საგნებზე, არამედ — მთელ ქონებაზე.

აღმასრულებელი ხელისუფლების წინაშე *მისხოი ინ ბონა* შეეძლო ეშუამდგომლა ცალკეულ კრედიტორსაც. სასამართლო მითითების გამოქვეყნების შემდეგ განმცხადებელ კრედიტორს დადგენილ ვადაში შეიძლება შეერთებოდნენ სხვა კრედიტორებიც. თუკი მოვალეს ეყოლებოდა ერთზე მეტი კრედიტორი, მაშინ აღსრულება „კონკურსად“ გადაიქცეოდა (*კონკურს*, ანუ, დღევანდელი შინაარსით, „გაკოტრება“). ზოლო, თუ მოვალე განსაზღვრულ ვადაში ვერ გადაიხდიდა ვალებს, იგი „ბანკროტად“ ჩაითვლებოდა.

დ) *cessio bonorum*

მისხოი ინ ბონა შეიცავდა კეისრის პერიოდის დასაწყისში. *Lex Julia*-ს მიხედვით (ჩვ.წ.აღ. 17 წელს), მოვალე იღებს შესაძლებლობას, თავისი ქონება ნებაყოფლობით დაუთმოს კრედიტორებს მათი დაკმაყოფილების მიზნით (ლათ. *ცესსიო ბონორუმ*). ამით მოვალე თავიდან იცილებს მოკვლასა და მონად გაყიდვას. გარდა ამისა, *ცესსიო ბონორუმ* ითვალისწინებს არსებობის შენარჩუნებისათვის მოვალისათვის გარკვეული ქონების დატოვებას.

ე) *ქონების მმართველი*

იმ პერიოდში ადგილი აქვს აღსრულების პროცესების მართვას, კერძოდ, კრედიტორთა წრიდან ზღბა მმართველის (ლათ. *magister bonorum*) არჩევა, რომელიც პრეტორის მიერ ინიშნება. *მაგისტერი* მფლობელობაში იღებს მოვალის ქონებას და მას მთლიანად ყიდის (ლათ. *venditio bonorum*) ერთ განსაზღვრულ შემბენზე (ლათ. *bonorum emptor*). ამონაგები თანხა კრედიტორებს შორის საპროცენტო განაკვეთის მიხედვით ნაწილდება.

კეისრის მმართველობის ბოლო წლებში *ვენდიტო ბონორუმ* იცვლება მოვალის ქონების ცალკეული საგნების გაყიდვით (ლათ. *distractio bonorum*). მოვალის ქონების ცალკეულ საგნების გაყიდვა ევალება სპეციალურად ამ მიზნისათვის კრედიტორების მიერ არჩეულ

და მაგისტრატის მიერ დანიშნულ მმართველს (ლათ. *curator massae*). *curator*-ს მასის რეალიზაციასთან ერთად შესაძლო პროცესებში აგრეთვე მისი წარმომადგენლობაც ეკისრება. ამონაგების განაწილება ამ დროს სასამართლოს ფუნქციას წარმოადგენს.

2. გაკოტრების სამართალი რომის სამართლის რამეაჟიის შემდგომ

რომის სამართლის რეცეფციის შემდეგ გაკოტრების სამართლის ჩამოყალიბებული სისტემა, ზოგიერთი გამონაკლისებით, ევროპის სხვადასხვა ქვეყანაში, მათ შორის გერმანიაშიც განვითარდა. თავის მხრივ, სამართალმეცნიერებამ და პრაქტიკამ მასში ერთგვარი კორექტივები შეიტანა.

შუა საუკუნეების (მე-13-16 საუკუნეები) გაკოტრების ევროპის სამართალში ჩამოყალიბდა ორი ურთიერთსაპირისპირო სისტემა.

პირველი სისტემა, რომელიც ზემო იტალიის ქალაქების სამართალში განვითარდა, კრედიტორთა ავტონომიას ეფუძნებოდა. მან, ასევე, ზეგავლენა იქონია გერმანიისა და სხვა ქვეყნების (საფრანგეთი, პოლანდია) სამართალზე. აღნიშნული სისტემის მიხედვით, წარმოების განხორციელება მინდობილი ჰქონდათ კრედიტორებს, რომელთაც ნებადართული ჰქონდათ ასევე, რომ გაემართრაზებინათ მოვალე, რათა ეიძულებინათ იგი, თავისი ქონება გამოეჩინა. მოვალე კარგავდა თავისი ქონების განკარგვის უფლებას. ზოლო მისი ქონების განაწილება განსაზღვრული რიგის მიხედვით ხდებოდა.

მეორე სისტემა, რომელიც სასამართლო ხელისუფლების ინიციატივას ეფუძნებოდა, ესპანეთში 1645 წელს ჩამოყალიბდა. ამ სისტემის მიხედვით წარმოების სადავეები ხელთ ეპყრა სასამართლოს, კერძოდ, სასამართლოს ამოცანა იყო მასის რეალიზაცია, ქონების ლიკვიდაცია, კრედიტორთა დაკმაყოფილება. სასამართლოს მიერ ინიშნებოდა ასევე კურატორი, რომელიც გამოდიოდა როგორც მისი დამხმარე. გაცხადებულ მოთხოვნებს ამოწმებდა კონტრა-

დიქტორი (ლათ. *Kontradiktor*), რომელსაც სასამართლო ნიშნავდა. ამრიგად, მეორე სისტემის მიხედვით ადგილი ჰქონდა თანამდებობრივი უფლებამოსილებით გაჯერებულ ერთგვარ წარმოებას, სადაც სასამართლო დომინირებდა, ხოლო კრედიტორი ფაქტობრივად გამორიცხული იყო წარმოებიდან. თუმცა მათ მაინც ჰქონდათ უფლება, შეპირისპირებოდნენ კონტრადიქტორს, თუკი იგი არ მიიღებდა მათ მოთხოვნებს.

3. გააოტრების სამართალი მე-19 საუკუნეში

მე-19 საუკუნეში ევროპის მრავალმა ქვეყანამ უარი თქვა გაოტრების სამართლის იმ სისტემაზე, რომელიც წარმოებაში სასამართლოს დომინანტს ადგენდა.

ამ მხრივ აღსანიშნავია პრუსიის გაოტრების 1855წ. დებულება, რომელიც საფუძვლად დაედო გერმანიის გაოტრების 1877წ. დებულებას, ხოლო ეს უკანასკნელი კი — უპირატესად საქართველოს 1996წ. გაოტრების კანონს. პრუსიის გაოტრების სამართალმა, თავის მხრივ, ნიშეშად აიღო საფრანგეთის 1807წ. გაოტრების სამართალი, რომელიც ნაპოლეონის *code de commerce*-ში ცალკე წიგნად იყო ჩართული.

გაოტრების ფრანგული სამართლისათვის დამახასიათებელი ის იყო, რომ იგი გაოტრების წარმოებას მხოლოდ კომერსანტებზე შემოფარგლავდა, ანუ გაოტრებაუნარიანი შეიძლება მხოლოდ კომერსანტი (მეწარმე) ყოფილიყო. იგი აფართოებდა კრედიტორთა მონაწილეობის უფლებას მასის მართვის საკითხებში. გაოტრების წარმოებას სავაჭრო სასამართლოს მოსამართლე-კომისარი ხსნიდა, რომელიც ასევე უფლებამოსილი იყო, მოეწვია კრედიტორთა პირველი კრება და კრედიტორთა წინადადებით გაოტრების მასის დროებითი მმართველი დაენიშნა. მოსამართლე-კომისარი კრედიტორებისათვის, აგრეთვე, მოთხოვნების წარსადგენ ვადას ადგენდა. მოთხოვნების აღიარება ხდებოდა დროებითი მმართველის მიერ, ხოლო დადგენა — სასამართლოს მიერ. მოგვიანებით მოწვეულ

კრებაზე კრედიტორები მუდმივ მმართველს ნიშნავდნენ. ეს უკანასკნელი ყოფდა მასას და მის წინასწარ განაწილებას ახორციელებდა. მასის რეალიზაციის დამთავრების შემდეგ კრედიტორები მოიწვეოდნენ საბოლოო სხდომაზე, რომელზეც მმართველი წარმოადგენდა თავის ანგარიშს და საბოლოო განაწილებას ახორციელებდა.

პრუსიის 1855წ. გაკოტრების დებულებამ არა მხოლოდ გადმოიღო საფრანგეთის გაკოტრების დებულების პრინციპები, არამედ შემდგომში განავითარა კიდევ ისინი. მაგალითად, პრუსიის გაკოტრების დებულება არ შემოფარგლავდა წარმოებას მხოლოდ კომერსანტებზე. მისი გამოყენების სფერო გავრცელდა, აგრეთვე, არაკომერსანტებზეც. გაკოტრების წარმოება უნივერსალურ სააღსრულებო წარმოებას წარმოადგენდა, რომელშიც უნდა მოწესრიგებულიყო და გადაწყვეტილიყო ვალაუვალი მოვალის ყველა სამართლებრივი ურთიერთობა. სასამართლოს ამოცანები შემცირებულიყო და მხოლოდ ზედამხედველობით შემოფარგულიყო. სასამართლოს ამოცანას აღარ წარმოადგენდა მასის მართვა და რეალიზაცია, აგრეთვე — მისი განაწილება. წარმოების ცენტრალური ფიგურა მმართველი იყო, რომელიც ყველა ამ ფუნქციას ახორციელებდა, ოღონდ სასამართლოს ზედამხედველობით. ამასთან, მმართველი ექვემდებარებოდა მხოლოდ კრედიტორებს. შესაბამისად, იგი სასამართლოს მოხელეს არ წარმოადგენდა. მმართველი მხოლოდ იშვიათ შემთხვევებში იღებდა სასამართლოსგან ნებართვას ან მისგან რაიმე შეზღუდვა უწყსდებოდა. კრედიტორები ხელისუფლების მხრიდან არ იყვნენ შეზღუდულნი მოთხოვნების წაყენების ვადით — მათ ყოველთვის შეეძლოთ მოთხოვნების წარდგენა. კრედიტორები რანგების მიხედვით კმაყოფილდებოდნენ. ამ დროს პირველ ადგილს სეპარატისტები, შემდეგ კი მოდიოდნენ მასისა და გაკოტრების კრედიტორები იკავებდნენ.

გაკოტრების ქართული სამართლისათვის უაღრესად საინტერესოა გერმანიის 1877წ. დებულება, რომელმაც ძალა სულ ცოტა ხნის წინ (1999წ. 1 იანვარს) დაკარგა. მისმა ძირითადმა პრინციპებმა ასახვა ჰპოვა გაკოტრების დღევანდელ სამართალში, და – არა მხოლოდ მასში.

გერმანიის გაკოტრების დებულება (გერმ. *Konkursordnung*), თავისი სრულყოფილებით, ძალზე დასცილდა რომის სამართალს. ეს სრულყოფილება გამოიხატებოდა არა მხოლოდ კანონის ტექსტის, არამედ შინაარსობრივ სრულყოფაშიც. გაკოტრების დებულება მოიცავდა გაკოტრების-სამართლებრივ მატერიალურ და საპროცესო ნორმებს. გაკოტრების დებულება მოლიანობაში ქონების აღსრულების სამართალს წარმოადგენდა.

საკვატრო სამართლის განვითარებასთან ერთად გერმანიის გაკოტრების სამართალი სამეწარმეო სამართლებრივი ურთიერთობებით „დაიტვირთა“. თუმცა იგი, ფრანგული სამართლის მსგავსად, არ გავრცელდა მხოლოდ კომუოსანტებზე. იგი თანაბრად მოქმედებდა, აგრეთვე, არაკომუოსანტებზეც.

გაკოტრების სასამართლოს ფუნქციას მხოლოდ წარმოების ხელმძღვანელობა წარმოადგენს. რაც შეეხება გაკოტრების წარმოების მნიშვნელოვან საკითხებს, როგორიცაა მოთხოვნების დადგენა და პრივილეგირებული უფლებების განსაზღვრა, მათ თვითონ კრედიტორები წყვეტენ. ამრიგად, გერმანულ სამართალში გაკოტრების ხელისუფლებრივი სისტემა შეცვლილია კრედიტორთა ავტონომიით.

საერთო მოვალეს (იგივე ვალაუვალი მოვალე, გერმ. *Gemeinschuldner*), გაკოტრების წარმოების გახსნით, ჩამოერთმეოდა განკარგვის უფლება თავის ქონებაზე, რომელიც მას ეკუთვნოდა წარმოების გახსნის მომენტისათვის. ეს უფლება გაკოტრების მმართველს გადაეცემოდა. მიუხედავად ამისა, საერთო მოვალე მაინც რჩებოდა გაკოტრების მასას მიკუთვნებული საგნების მესაკუთრედ და სხვა ქონებრივი უფლებების მატარებლად.

გერმანიის აღნიშნულმა სამართალმა გაკოტრების სამართლის ისეთი ფუნდამენტური ინსტიტუტი მოგვცა, როგორიცაა გაკოტრების საფუძველი, გადახდისუუნარობისა და ზედავალიანების სახით. გაკოტრების აღნიშნული საფუძველები არ გვხვდება, მაგალითად, რომის სამართალში. გადახდისუუნარობა ან ზედავალიანება წარმოადგენდა გაკოტრების წარმოების დაწყების ერთგვარ წინაპირობას.

გაკოტრების წარმოება განასხვავებდა აგრეთვე კრედიტორებს. აქ გვხვდება, ერთის მხრივ, მოვალის პირადი კრედიტორები, ანუ კრედიტორები, რომელთაც წარმოების გახსნამდე წარმოეშვათ ქონებრივი პრეტენზიები საერთო მოვალის წინააღმდეგ (გაკოტრების კრედიტორები) და, მეორეს მხრივ, ნივთის გამოცალკევებასა და განცალკევებით დაკმაყოფილებაზე უფლებამოსილი კრედიტორები, რომელთაც გაკოტრების წარმოების გახსნამდე მოიპოვეს უფლებები მასაში არსებული ცალკეული საგნების მიმართ.

გაკოტრების გერმანული წარმოების ძირითადი პრინციპი გაკოტრების კრედიტორების ერთობლივი და თანაბარზომიერი დაკმაყოფილება იყო (ლათ. *par conditio creditorum*). ამ პრინციპით თანაბარზომიერად უდგებოდნენ გაკოტრების ყველა კრედიტორს. ყველა კრედიტორის მოთხოვნებისათვის დაწესებული თანაბარი ქვოტა სრულიად სხვა რამე იყო, ვიდრე *bonorum emptor*-ის მიერ შემოთავაზებული საპროცენტო განაკვეთი.

აშკარად არის გაზრდილი აგრეთვე მმართველის ფუნქციები. მას მიეკუთვნება მასის მართვა და რეალიზაცია (თუმცა, სასამართლოს ზედამხედველობით). გაკოტრების მმართველი მხოლოდ მნიშვნელოვანი ღონისძიებების განხორციელებისას ზდება დამოკიდებული კრედიტორთა თვითმმართველობის (კრედიტორთა კრების, კრედიტორთა კომიტეტის) ნებართვაზე.

ა) „არაშემძლეობა“ 1931წ. სამოქალაქო საპროცესო
კოდექსის მიხედვით

საქართველოში გაკოტრების სამართალს საფუძველი XX საუკუნის 30-იან წლებში ჩაეყარა. გაკოტრება, როგორც სამართლის ინსტიტუტი, პირველად ქართულ სამართალში 1931 წელს, კერძოდ, იმ პერიოდში მოქმედ სამოქალაქო სამართლის საპროცესო კოდექსში აისახა. კოდექსის II დანართში მოცემული იყო „წესები კერძო – ფიზიკურ და იურიდიულ – პირთა არაშემძლეობის შესახებ“, რომელიც მოიცავდა 7 კარსა და 46 მუხლს. თავისი სამართლებრივი შინაარსით, არაშემძლეობა სრულად ესადაგებოდა დღევანდელ გაკოტრებას. ამდენად, შეიძლება ითქვას, რომ გაკოტრების სამართლის შემოღებას ქართულ სამართალში საფუძველად სწორედ არაშემძლეობის ინსტიტუტის შემოღება დაედო.

სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი თავდაპირველად არაშემძლეობის საქმეების ქვემდებარეობას ადგენდა. ასეთ საქმეებს, კერძოდ, სახალხო სასამართლოები განიხილავდნენ: იურიდიული პირის შემთხვევაში – მათი გამგეობის ადგილსამყოფელის მიხედვით, ხოლო ფიზიკური პირის შემთხვევაში – მისი მუდმივი საცხოვრებელი ან მუდმივი „მოსაქმეობის“ ადგილის მიხედვით. აქვე დათქმულ შენიშვნაში მოცემული იყო პრევენციის პრინციპი: იმ შემთხვევაში, თუ სხვადასხვა სასამართლოში იქნებოდა აღძრული რამდენიმე საქმე ფიზიკური პირის არაშემძლედ ცნობის შესახებ, ყველა საქმე იმ სასამართლოს გადაეცემოდა, რომელიც პირველად სცნობდა მოვალეს არაშემძლედ ან პირველად აღძრავდა ასეთ საქმეს.

სასამართლო პირს არაშემძლედ ცნობდა თავისი დადგენილებით. აღნიშნული დადგენილება, კრედიტორების ხარჯით, გაზეთში უნდა გამოქვეყნებულიყო, ხოლო შეტყობინება სახელმწიფო რეგისტრაციის სათანადო ორგანოსათვის უნდა გაგზავნილიყო. დადგენილების გასაჩივრება 15 დღის განმავლობაში შეიძლებოდა.

სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი აღგენდა იმ სუბიექტთა წრეს, ვისაც უფლება ჰქონდა, აღედგინა არაშემძლეობის საქმე. ესენი იყვნენ: ა) სააღსრულებო ფურცლის ან სააღსრულებო წარწერის მქონე კრედიტორი, ბ) კრედიტორი, რომელმაც განაცხადა, რომ მოვალის ქონება არ არის საკმარისი მისი ვალის დასაფარავად, გ) მოვალე, დ) სახელმწიფო ორგანო, რომლის კომპეტენციამაც შედიოდა მეურნეობის იმ დარგის მოწესრიგება, რომელიც მოვალის საწარმოს შეეხებოდა, ე) სასამართლო, თუკი გადახდევინების დროს გამოაშკარავდებოდა სამოქალაქო სამართლის საპროცესო კოდექსით დადგენილი არაშემძლეობის ნიშნები, ვ) პროკურორი. ამრიგად, არაშემძლეობის საქმე შეიძლება აღდრულიყო სახელმწიფოს (მმართველობის ორგანოების, სასამართლოს, პროკურორის) ინიციატივითაც.

არაშემძლეობის საფუძვლად მიიჩნეოდა ვალის გასტუმრების არაშემძლეობა. ხოლო მის გარეგნულ სამხილად დადგენილი იყო მოვალის მიერ ვალების გადახდის შეწყვეტა.

მოვალის არაშემძლედ ცნობის შემდეგ სასამართლო მხოლოდ სახელმწიფო ორგანოს მიმართავდა წინადადებით, დაენიშნა ერთი ან რამდენიმე ლიკვიდატორი, რომელთაც გადაეცემოდათ მოვალის ქონების „მართვა-გამგებლობისა და განკარგულების“ უფლება. ლიკვიდატორებს, რომლებიც თავიანთი ფუნქციური დანიშნულებით დღევანდელ გაკოტრების მმართველებს უთანაბრდებოდნენ, ეკისრებოდათ, აგრეთვე, მოვალის დაუმთავრებელი პროცესების დამთავრება. სასამართლო განსაზღვრავდა, აგრეთვე, სალიკვიდაციო ვადას, რომელიც ერთ წელს შეადგენდა. ვადის გაგრძელება მხოლოდ განსაკუთრებულ შემთხვევებში შეიძლებოდა. სასამართლო სახელმწიფო ორგანოს მიმართავდა ასევე, რათა მას „განსაკუთრებული პირი“ დაენიშნა, რომელიც უზრუნველყოფდა საწარმოს ქონების დაცვას, ვიდრე ლიკვიდატორები შეუდგებოდნენ თავიანთი მოვალეობის შესრულებას. ამრიგად, განსაკუთრებული პირი თავისი სტატუსით ახლოს იდგა გაკოტრების დღევანდელ დროებით მმართველთან.

კრედიტორებისათვის დადგენილი იყო პრეტენზიების განცხადების ვადაც. იგი სამ თვეს შეადგენდა და იმ დღიდან ათთვლებოდა, როდესაც ლიკვიდატორები გამოაქვეყნებდნენ, რომ შეუდგენ თავიანთი მოვალეობების შესრულებას. ლიკვიდატორები „გამოარკვევდნენ“ ყველა განცხადებულ პრეტენზიას. დაშვებული იყო პრეტენზიის დაგვიანებით განცხადება, ოღონდ ლიკვიდაციის დარჩენილი დროის განმავლობაში. თუ ლიკვიდატორი აღიარებდა ასეთ პრეტენზიას, იგი დაკმაყოფილდებოდა დადგენილი რიგითობით, მხოლოდ საწარმოს ჯერ კიდევ გაუნაწილებელი ქონებიდან.

მიღებული პრეტენზიები ლიკვიდატორებს ცალკე რეესტრში შექტონდათ, რომლის გადასინჯვაც მათ მიერ მოგვიანებით ხდებოდა. ისინი ადგენდნენ როგორც ცნობილი (დადგენილი), ისე უარყოფილი პრეტენზიების სიას და კრედიტორებს აცნობებდნენ. ლიკვიდატორები ადგენდნენ აგრეთვე პრეტენზიის კატეგორიას.

არაშემძლეობის გამოცხადებამდე მოვალის სახელით დადებული ორმხრივი ხელშეკრულებები, რომლებიც მთლიანად ან ნაწილობრივ არ იყო შესრულებული, უქმდებოდა, ხოლო ლიკვიდატორებს ჰქონდათ არჩევანის უფლება, ანუ თუ ისინი მიზანშეწონილად ცნობდნენ, მაშინ ძალაში დატოვებდნენ ამ ხელშეკრულებებს და აღნიშნულის შესახებ ერთი თვის განმავლობაში უნდა ეცნობებინათ კონტრაქტებისათვის.

მოვალის არაშემძლედ გამოცხადების დღიდან წესდებოდა მთელი რიგი შეზღუდვები, რაც დღევანდელ საგაყიდვო შეზღუდვებს ემსგავსებოდა. კერძოდ, აკრძალუბოდა მოვალის ქონების გასხვისება და გადაცემა, შეჩერდებოდა სასამართლოში არაშემძლე მოვალის წინააღმდეგ სარჩელით აღძრული საქმეები, აგრეთვე არაშემძლე მოვალის მიერ მესამე პირის წინააღმდეგ აღძრული საქმეები, ისპობოდა ყოველგვარი სააღსრულებო მოქმედება (როგორც სასამართლო, ისე უდავო წესით) არაშემძლე მოვალის ვალების გადასახდელებლად, წესდებოდა საჯარო ყადაღა მესამე პირთა მიმართ, რომელთაც „ხელში“ ჰქონდათ მოვალის ქონება, ან რომელთაც გადასახდელი ჰქონდა რაიმე მოვალის სასარგებლოდ.

მათ ასეთი ქონება უნდა გადაეცათ, ხოლო გადასახდელი გადაეხადათ ლიკვიდატორებისათვის.

კოლექსი განსაზღვრავდა აგრეთვე „სალიკვიდაციო ქონების“ შემადგენლობას. იგი ძირითადად ემთხვეოდა გაკოტრების დღევანდელი მასის შემადგენლობას იმ განსხვავებით, რომ მასში ჩართული იყო აგრეთვე ახალშენაძენიც („... აგრეთვე ყოველი ქონება, რაც შეიძლება ერგოს მოვალეს ლიკვიდაციის დამთავრებად“). სალიკვიდაციო ქონების შემადგენლობიდან გამოირიცხებოდა ის ქონება, რომელთა აღსრულებაც არ დაიშვებოდა.

1931წ. კოლექსი, ასევე, ითვალისწინებდა იმ გარიგებების, ფულის გადახდებისა და გასხვისებების გაბათილების შესაძლებლობას, რაც განხორციელებული იყო მოვალის მიერ მისი არაშემძლედ ცნობად. ეს არის დღევანდელი „საგაკოტრებო შეცილების“ მსგავსი ინსტიტუტი, ოღონდ იმ განსხვავებით, რომ შეცილების უფლება, ანუ სარჩელის შეტანის უფლება, ლიკვიდატორების გარდა, კრედიტორებსაც ჰქონდათ. შესაცილებელ მოქმედებებს მიეკუთვნებოდა მოვალის ყველა ზემოაღნიშნული მოქმედება, რომლითაც მას განზრახული ჰქონდა თავისი ქონების რაოდენობის ან ღირებულების შემცირება თავისი კრედიტორების საზიანოდ და მისმა კონტრაგენტმა ეს განზრახვა იცოდა. მოვალის ნათესავის ან მისგან დამოკიდებული პირის შემთხვევაში, იგულისხმებოდა ასეთი განზრახვის აუცილებლობა. შესაცილებლად ითვლებოდა, აგრეთვე, მოვალის მიერ „უეკვივალენტოდ“, ანუ უსასყიდლოდ დადებული გარიგება, ფულის გადახდა და გასხვისება, ასევე, თუ გარიგება მიმართული იყო ცალკეული კრედიტორების ვადამდე დაკმაყოფილებისაკენ ან მათთვის დამატებითი უზრუნველყოფის შესაქმნელად და სხვ.

კრედიტორების პრეტენზიებისათვის კატეგორიების მინიჭება და შემდგომ მათი დაკმაყოფილება ხდებოდა სამოქალაქო საპროცესო კოდექსით დადგენილი საერთო წესების თანახმად.

ქონების რეალიზაციას ლიკვიდატორები იმ სახელმწიფო ორგანოს საერთო ზედამხედველობითა და კონტროლით ახდენდნენ,

რომელმაც ისინი დანიშნა. აღნიშნული სახელმწიფო ორგანო ამტკიცებდა ასევე ქონების გაყიდვის წესს. ლიკვიდაციის დამთავრებისა და კრედიტორთა პრეტენზიების განხილვის შემდეგ, ლიკვიდატორები აღგენდნენ მიღებული თანხების, ანუ ამონაგების საერთო ანგარიშს და კრედიტორებისათვის მათი განაწილების ანგარიშს. სახელმწიფო ორგანოს მიერ კონტროლდებოდა რეალიზაციით მიღებული თანხების ანგარიშის სისწორე. შედგენილი ანგარიშები დასამტკიცებლად წარედგინებოდა სასამართლოს. სასამართლოს მიერ ანგარიშების დამტკიცების შემდეგ, ლიკვიდატორები „მისცემდნენ კრედიტორებს მათ ხვედრ თანხებს“. განაწილების დასრულების შემდეგ, ლიკვიდატორები ინფორმაციას წარუდგენდნენ სასამართლოს. თუ კრედიტორი ლიკვიდაციის პროცესში ვერ მიიღებდა სრულ დაკმაყოფილებას, მას უფლება ჰქონდა, მიუღებელი ნაწილი მოვალის მომავალ ქონებაზე მიექცია გადასახდელად.

1931წ. კოდექსი ითვალისწინებდა მოვალის გადარჩენის თავისებურ ღონისძიებებსაც. ამასთან, ასეთი ღონისძიება მიმართული იყო ისეთი საწარმოს შესანარჩუნებლად და მისი საქმეების აღსადგენად, რომლის არსებობაც სახელმწიფოს ინტერესებთან იყო დაკავშირებული. ამ მიზნით სასამართლო, გარკვეული ორგანოების თხოვნით, ქმნიდა განსაკუთრებულ სამმართველოს. ასეთი სამმართველოს შექმნის თხოვნა არ დაიშვებოდა, თუ მოვალე უკვე ცნობილი იყო არაშემძლედ. თუ სასამართლო უარყოფდა ასეთ თხოვნას, მაშინ იგი გამოიტანდა დადგენილებას მოვალის არაშემძლედ ცნობის შესახებ და დანიშნავდა ლიკვიდატორებს. განსაკუთრებული სამმართველოს დაარსების შემდეგ საწარმოს გაბეგვლობა „მოვალის ხელიდან“ გადადიოდა ამ სამმართველოზე. განსაკუთრებულ სამმართველოს უფლება ეძლეოდა, შეემცირობინა საწარმოს ვალები და გადაედო მათი გადახდის ვადა, ანუ გაეწილვადებინა გადახდა.

ამრიგად, 1931წ. საპროცესო კოდექსში მოცემული „არაშემძლეობის“ წესები დიდად არ განსხვავდება დღეს მოქმედი გაკოტრების წესებისაგან. უფრო მეტიც, შეიძლება თამამად

გამტკიცოთ, რომ მოვალის “არშემძლეობა” სხვა არაფერია, თუ არა დღევანდელი „გაკოტრება“. აღნიშნული მსგავსება განაპირობა იმან, რომ საქართველოს 1931წ. კოდექსი მიღებული იყო რუსეთის ფედერაციის იმ პერიოდში მოქმედი 1928წ. სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის საფუძველზე, რომელიც ითვალისწინებდა სამართლის ისეთ ინსტიტუტს, როგორიცაა — неосостоятельность. თავის მხრივ, რუსეთის საპროცესო კოდექსს, თუკი ამ ინსტიტუტის შინაარსიდან ამოვალთ, საფუძველად სწორედ გერმანიის 1877წ. გაკოტრების დებულება დაედო.

სსრ კავშირში გაკოტრების ინსტიტუტის არსებობა 20-30-იან წლებში ჯერ კიდევ გამართლებული და „ასატანი“ იყო საბჭოთა სისტემისათვის, ვინაიდან ამ პერიოდში სამეურნეო ასპარეზზე, სოციალისტური (სახალხო) საწარმოების გარდა, აგრეთვე კერძო სამართლის ისეთი სუბიექტები გვხვდებიან, როგორებიცაა: შერეული სააქციო საზოგადოება, კოოპერაციული ორგანიზაცია, შეზღუდული პასუხისმგებლობის ამხანაგობა და სხვ. მაგრამ შემდგომში, როდესაც სამოქალაქო ბრუნვაში სამეურნეო სუბიექტებად მხოლოდ სახელმწიფო საწარმოები გვევლინება, დაუშვებელი, სულაც წარმოუდგენელიც კი იყო, რომ „ვინმე“ კრედიტორს განცხადება შეეტანა ასეთი საწარმოს გაკოტრების შესახებ და მისი იძულებითი ლიკვიდაცია მოეთხოვა. სახელმწიფო საწარმოების შექმნა და ლიკვიდაცია ხორციელდებოდა ერთიანი სახალხო სამეურნეო გეგმის მიხედვით, შესაბამისი სახელმწიფო და პარტიული ორგანოების გადაწყვეტილებით. ამდენად, დაუშვებელი იყო კერძო პირების მიერ ამ გეგმის გარეთ რაიმე დამოუკიდებელი ინიციატივის გამოჩენა. სწორედ ეს იყო ძირითადი მიზეზი იმისა, რომ „გაკოტრება“ სოციალისტური წყობისათვის გამოუსადეგარ სამართლებრივ ინსტიტუტად ქცეულიყო. უფრო მეტიც, 50-იან წლებში მას იდეოლოგიური სარჩულიც დაუდეს და ბურჟუაზიულ ელემენტადაც კი განიხილავდნენ.

გაკოტრების ინსტიტუტი საბჭოთა სამართალში 60-იან წლებამდე შემორჩა, თუმცა ფაქტობრივად მისი პრაქტიკული

გამოყენება სავსებით გამორიცხული იყო. ხოლო სსრ კავშირის რესპუბლიკებში, მათ შორის საქართველოში, 60-70-იან წლებში მიღებულ სამოქალაქო საპროცესო კოდექსებში გაკოტრება სამართლიდან უკვე სრულიად იქნა გაძევებული!

ბ) 1992წ. დეკრეტი საწარმოთა გაკოტრების შესახებ

1990-იან წლებში, სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ, საქართველო დამოუკიდებლად შეუდგა საკუთარი სამართლის განახლებასა და ტრანსფორმაციას. განახლება თანაბრად შეეხებოდა როგორც კერძო, ისე საჯარო სამართალს.

განახლება შეეხო გაკოტრების სამართალსაც. კერძოდ, 1992 წლის 8 სექტემბერს მიღებული იქნა საქართველოს სახელმწიფო საბჭოს დეკრეტი „საწარმოთა გაკოტრების შესახებ“. აღნიშნული დეკრეტის მიღებით, საქართველოში გაკოტრებას, როგორც სამართლის დამოუკიდებელ ინსტიტუტს, სამართლის სისტემაში კვლავ მიეჩინა ადგილი. თუმცა აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ გაკოტრების დეკრეტს, ვიდრე იგი გაუქმდებოდა 1997წ. 1 იანვარს, საერთოდ არ ჰქონია პრაქტიკული გამოყენება (გარდა თითო-ორი შემთხვევისა). შეიძლება ითქვას, რომ იგი “მკვდარდმოხდა” კანონად მოგვევლინა!

გაკოტრების დეკრეტის 4-წლიანი პრაქტიკული გამოყენებლობა ბევრ მიზეზთან არის დაკავშირებული. ეს აიხსნება არა იმდენად იმ პერიოდში ქვეყნად არსებული მძიმე პოლიტიკური მდგომარეობით, არამედ უფრო იმით, რომ გაკოტრების 1992წ. დეკრეტი გაკოტრების სამართლის ევროპულ სტანდარტებს აშკარად ჩამოუვარდებოდა. გაკოტრების დეკრეტი, როგორც ნორმატიული აქტი, შორს იდგა თავისი სრულყოფილებისაგან, ვინაიდან იგი შეზღუდული იქნა სამართალთეორიის შესწავლისა და სხვა ქვეყნების პრაქტიკის განზოგადების გარეშე. მას საფუძვლად დაედო რუსეთის ფედერაციის ანალოგიური სახელწოდების კანონპროექტი, რომელიც ასევე, თავის მხრივ, თეორიისა და პრაქტიკის ანალიზს

იყო მოკლებული. უფრო მეტიც, ნორმატიულ აქტად ქცეული ქართული დეკრეტი რუსული კანონპროექტის შეკვეცილი ვარიანტი იყო.

გაკოტრების დეკრეტი, სახელწოდებიდან გამომდინარე, აწესრიგებდა მხოლოდ საწარმოების გაკოტრების საკითხებს. საწარმოების ჩამონათვალი მოცემული იყო „სამეწარმეო საქმიანობის საფუძვლების შესახებ“ 1991წ. კანონში. ამრიგად, საწარმოს გარდა, სამართლის სხვა სუბიექტი არ მიიჩნეოდა გაკოტრებაუნარიან პირად.

გაკოტრების საქმის წარმოება შეიძლება აღძრულიყო როგორც რაიონის (ქალაქის) სასამართლოში, ისე საარბიტრაჟო სასამართლოში. გაკოტრების საქმის ორმაგი ქვემდებარეობა, დეკრეტის პრაქტიკული ამოქმედების შემთხვევაში, ბევრ გაურკვევლობას მოიტანდა.

დეკრეტის ნაკლი ისიც იყო, რომ იგი არ იძლეოდა მოვალის იმ ქონების დახასიათებას, რომელიც კრედიტორების დასაკმაყოფილებლად უნდა წარმართულიყო (გაკოტრების მასა) და არ გამოაცალკევებდა მას წარმოების აღძერის შემდეგ შეძენილი ქონებისაგან. საწარმოს აქტივებისა და პასივების უბრალო ჩამონათვალს (მუხლი 3) არ გააჩნდა არავითარი სამართლებრივი დატვირთვა.

გაკოტრების საქმის აღძერის უფლება დეკრეტით მოვალესა და საკონკურსო კრედიტორს ჰქონდა მინიჭებული. „საკონკურსო კრედიტორი“ თავისი შინაარსით წარმოადგენდა გაკოტრების დღევანდელ სამართალში მოცემულ „გაკოტრების კრედიტორს“. მისი დეფინიცია ხდებოდა მოვალის მოთხოვნის უზრუნველყოფასთან მიმართებაში, კერძოდ კი, ასეთად ჩაითვლებოდა კრედიტორი, რომელსაც მოვალესთან არ აკავშირებდა გირაუნობის ვალდებულება. საკონკურსო კრედიტორის პრეტენზია შესრულების ვადიდან სამი თვის განმავლობაში უნდა წარმოშობილიყო.

დეკრეტით გათვალისწინებული იყო წინასწარი პროცედურის ინსტიტუტი, რომელიც აწესრიგებდა სასამართლოს (საარბიტრაჟო

სასამართლოს) მიერ დანიშნულ სპეციალურ სხდომაზე გაკოტრების საქმის წარმოების შეჩერებისა და მოვალის გაუქმების (სანაციის) საკითხებს, მოვალის ან მისი წარმომადგენლის შუამდგომლობის საფუძველზე. დადებითი გადაწყვეტილების მიღების შემთხვევაში საჭირო ხდებოდა, აგრეთვე, მესამე პირის თავდებობა კრედიტორთა ქონებრივი პრეტენზიების დაკმაყოფილებასა და სასამართლო ხარჯების დაფარვაზე. ასეთის არარსებობის შემთხვევაში სასამართლო (საარბიტრაჟო სასამართლო) პრესაში აცხადებდა მოვალის სანაციაში მონაწილე პირთა კონკურსს. გამარჯვებულის არგამოვლენის შემთხვევაში განახლდებოდა გაკოტრების შესახებ საქმის წარმოება. მოვალეს თვითონაც შეეძლო მიემართა კრედიტორებისათვის სამომრიგებლო შეთანხმების დადების თაობაზე. ასეთი შეთანხმების მიღწევის შემთხვევაში მორიგებას სასამართლო (საარბიტრაჟო სასამართლო) ამტკიცებდა. ამრიგად, წინასწარი პროცედურის ინსტიტუტი წარმოადგენდა სასამართლოსგარეშე და სასამართლოსმიერი სანაციის სხვადასხვა სახეს. სასამართლოსმიერი სანაციის განხორციელებას გულისხმობდა სამომრიგებლო შეთანხმება, რომელიც შეიძლება დადებულიყო გასსნილი საკონკურსო წარმოების ნებისმიერ სტადიაზე. ამასთან, შეთანხმება იდებოდა მხოლოდ მესამე და შემდგომი რიგის პრეტენზიების მქონე კრედიტორებთან. შეთანხმებით უნდა დაკმაყოფილებულიყო კრედიტორთა ვალის თანხის 35—50%, იქიდან გამომდინარე, თუ რა ვადაში კისრულობდა მოვალე გადახდის ვალდებულებას. სამომრიგებლო შეთანხმებას ამტკიცებდა სასამართლო (საარბიტრაჟო სასამართლო).

დეკრეტში, რომელიც რუსული მოდელის მიხედვით გაკეთდა, ბევრი ისეთი საკითხი გვხვდებოდა, სადაც სახელმწიფოს როლი წინ იყო წამოწეული. მაგალითად, თუკი მოვალის ქონებაში მონაწილეობდა სახელმწიფო, მაშინ სასამართლოს (საარბიტრაჟო სასამართლოს) მოვალის გაკოტრებაზე საქმის წარმოების მიღების შესახებ უნდა ეცნობებინა სახელმწიფო ქონების მართვის ორგანოსათვის, მისი წარმომადგენლები უნდა ყოფილიყვნენ

მოწვეულნი საქმის წინასწარი პროცედურის განმზილველ სხდომაზეც, სახელმწიფო ქონების მართვის ორგანოს უნდა გადაეწყვიტა ჯერ სანაციის მიზანშეწონილება და ეცნობებინა სასამართლოსათვის (საარბიტრაჟო სასამართლოსათვის) და ა.შ.

გაკოტრების დეკრეტით, საქმის საკონკურსო წარმოების მიზანს წარმოადგენდა არა მხოლოდ კრედიტორთა მოთხოვნების თანაზომიერი დაკმაყოფილება, არამედ, აგრეთვე მოვალის ვალებისაგან გათავისუფლებულად გამოცხადება. გარდა ამისა, საკონკურსო წარმოებას უნდა უზრუნველყო მხარეთა დაცვა ურთიერთმიმართ არამართლზომიერი ქმედებისაგან.

საკონკურსო წარმოების ორგანოებს წარმოადგენდა საარბიტრაჟო სასამართლო (სასამართლო) და საკონკურსო მმართველი. საარბიტრაჟო სასამართლო (სასამართლო), გარდა პროცესუალური ფუნქციებისა, მოწოდებული იყო აგრეთვე, გაეკონტროლებინა საკონკურსო მმართველისა და კრედიტორთა თვითმმართველობის ორგანოების საქმიანობა. საკონკურსო მმართველი ამ წარმოებაშიც დიდი უფლებამოსილებით გამოირჩევა, ვიდრე სასამართლო, ვინაიდან წარმოების ძირითადი ტვირთი მასზე გადადიოდა. საკონკურსო მმართველის უფლებას შეადგენდა მოვალის ქონების მართვა და განკარგვა, საწარმოს მართვის ფუნქციების შესრულება, მოვალის მიერ გაკოტრებულად ცნობამდე დადებული შეთანხმებების შეცდლება და სხვ. რაც შეეხება საკონკურსო მასის გაყიდვას, მას საკონკურსო მმართველი მხოლოდ აუქციონის მეშვეობით ახდენდა. საკონკურსო მმართველი ვალდებული იყო, წარედგინა სასამართლოსათვის (საარბიტრაჟო სასამართლოსათვის) ანგარიში გაწეული მუშაობის შესახებ, რომელიც ამტკიცებდა მას.

კრედიტორთა თვითმმართველობის ორგანოებიდან აღსანიშნავია კრედიტორთა კრება და კრედიტორთა კომიტეტი. კრედიტორთა კრებას უფლება ჰქონდა, კონტროლი დაეწესებინა საკონკურსო მმართველის ცალკეულ მოქმედებებზე.

უზრუნველყოფილ კრედიტორთა მოთხოვნები მოვალის ქონებიდან კონკურსგარეშე იფარებოდა. ამასთან, უზრუნველყოფილ

კრედიტორებს შორის დეკრეტი უპირატესობას ანიჭებდა ბანკებს. მხოლოდ მათი მოთხოვნების დაკმაყოფილების შემდეგ მოხდებოდა გირავნობით უზრუნველყოფილი სხვა დანარჩენი მოთხოვნების დაკმაყოფილება.

თავისებურად იყო წარმოდგენილი, აგრეთვე, საკონკურსო მასის განაწილების წესი და თანმიმდევრობა. რიგგარეშედ იფარებოდა საკონკურსო მმართველის ხარჯები. მხოლოდ ამის შემდეგ ხდებოდა საკონკურსო კრედიტორების პრეტენზიების დაკმაყოფილება. პირველი რიგის კრედიტორებად გვევლინებოდნენ მუშაკები და პენსიონერები – წარმოების გახსნამდე სამი წლის ხელფასისა და პენსიების გაცემის დავალიანებათა გამო; მეორე რიგის კრედიტორს წარმოადგენდა სახელმწიფო – წარმოების გახსნამდე ერთი წლის დაუფარავი საბიუჯეტო დავალიანებების გამო; მესამე რიგში ჩაყენებული იყვნენ საკონკურსო მასის განაწილებისას უპირატესობის არმქონე საკონკურსო კრედიტორები, მეოთხე რიგში – „საწარმოს მესაკუთრენი“, ხოლო სულ ბოლო, მეხუთე, რიგში – სხვა დანარჩენი მოთხოვნები. თანხების უკმარისობის შემთხვევაში, მოთხოვნების დაკმაყოფილება ხდებოდა თანხების პროპორციულად. დაუკმაყოფილებელი მოთხოვნები ითვლებოდა დაფარულად. ქონების გაყიდვის შემდეგ მოვალე მიიჩნეოდა ვალებისაგან გათავისუფლებულად.

გ) 2001 წლის ნოვაცია გაკოტრების მოქმედ სამართალში

“გაკოტრების საქმეთა წარმოების შესახებ” კანონის მიღებიდან თითქმის 4 წლის შემდეგ, 2001წ. 10 აპრილს კანონში შეტანილი იქნა მნიშვნელოვანი ცვლილებები და დამატებები. ცვლილებებითა და დამატებებით კანონი სტრუქტურულად ძირეულად შეიცვალა, კერძოდ, ზოგიერთი მუხლი ახლებურად ჩამოყალიბდა, ზოგიერთები – გაერთიანდა, ხოლო ზოგიც, პირიქით, დანაწევრდა. რაც მნიშვნელოვანია, კანონს დაემატა სრულიად ახალი დრო¹ თავი რეაბილიტაციის შესახებ. სტრუქტურული სახეცვლილების გარდა, კანონში შემოღებული იქნა სამართლის ახალი ინსტიტუტები

(რეაბილიტაცია და მოსალოდნელი გადახდისუუნარობა), გაქრა სანაციის ინსტიტუტი, ხოლო ზოგიერთი ინსტიტუტი დაზუსტდა და მიუახლოვდა მის თეორიულ შინაარსს. რეაბილიტაციის ინსტიტუტის შემოღება გაკოტრების სამართალში 2001 წლის ყველაზე მნიშვნელოვან საკანონმდებლო ცვლილებებად შეიძლება ჩაითვალოს.

საკანონმდებლო ცვლილებების შედეგად ერთმანეთს დაუახლოვდა გაკოტრების სამართალსა და ლიტერატურაში არსებული სამართლებრივი ინსტიტუტები. მაგალითად, გაკოტრებაუნარიანობის ლეგალური ცნება უკვე კანონში აისახა. ასევე დაზუსტდა გადახდისუუნარობისა და ზედავალიანების დეფინიციები და კანონით ზედავალიანების დადგენის კრიტერიუმები განისაზღვრა. განხორციელდა გაკოტრების განცხადების განხილვის წარმოების დეტალიზაცია, გაკოტრების განცხადების შინაარსი ცალ-ცალკე დაკონკრეტდა კრედიტორისა და მოვალისათვის. გაკოტრების სასამართლოს კანონით პირდაპირ მიეთითა სამოქალაქო საპროცესო ნორმებთან შედარებით გაკოტრების კანონით დადგენილი ნორმების გამოყენების უპირატესობაზე. დაზუსტდა გაკოტრების სასამართლო განსჯადობის საკითხი, როდესაც კანონში პირდაპირ მიეთითა, რომ გაკოტრების საქმეზე მხოლოდ რაიონული (საქალაქო) სასამართლოა განსჯადი, მიუხედავად მოვალის ქონების ღირებულებისა და კრედიტორის მოთხოვნის ოდენობისა. საკანონმდებლო ცვლილებების მნიშვნელოვანი ნაწილი იყო, აგრეთვე, კანონის ტექსტის გადმოქართულებასთან დაშვებული უზუსტობების გასწორება.

კანონის ეს ძირეული ტრანსფორმაცია საკანონმდებლო რეფორმის ტოლფასია, რის გამოც მას ლიტერატურაში *კანონის ნოვაცია* ეწოდა. გაკოტრების კანონის ნოვაციას საფუძვლად დაედო მისი მოქმედების 4-წლიანი პრაქტიკული გამოცდილება და ამ პერიოდში პრაქტიკაში წარმოშობილი პრობლემების გადაწყვეტის აუცილებლობა.

ბოლოს, უნდა აღინიშნოს, რომ ნოვაციით ქართულ სამართალში პირველად განისაზღვრა მოსამართლის ვალდებულება მოვალის

ქონების შენარჩუნებასთან დაკავშირებით. კერძოდ, მოსამართლეს დაევალა იმაზე ზრუნვა, რომ გაკოტრების წარმოების გახსნამდე და გაკოტრების მმართველის დანიშვნამდე არ შემცირდეს მოვალის ქონება თვით მოვალის, მისი კრედიტორის ან სხვა მესამე პირის მიერ. ამ ზომების მიუღებლობა შეიძლება მოსამართლის მატერიალური პასუხისმგებლობის საფუძველი გახდეს.

ტექ. რედაქტორი: ლალი ქეღელიშვილი

ქალაქი ოფსეტური, ბეჭდვა რიზოგრაფზე
ქალაქის ზომა 70X84 1\32

ტირაჟი 500
ფასი სახელშეკრულებო

იურიდიული ფირმა “ბონა კაუზა”
მის. თაბუკაშვილის ქ. №1